

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Tomáš Holub

**BOJ PROTI TERORISMU VE SVĚTLE NAUKY
O TAK ZVANÉ „SPRAVEDLIVÉ VÁLCE“**

Návrh kriteriologie

Disertační práce

Školitel práce: Prof. Dr. Albert-Peter Rethmann

PRAHA 2008

Děkuji panu profesoru Dr. Albert-Petrovi Rethmannovi za cenné rady a velkorysou podporu během mého studia.

Děkuji členům Institutu pro teologii a mír v Hamburku v čele s jeho ředitelem doc. Dr. Heinz-Gerhardem Justenhovenem za všestrannou podporu při mé práci.

Děkuji rezortu Ministerstva obrany České republiky za zájem o etické otázky a za podporu během mého studia.

Děkuji Grantové agentuře Univerzity Karlovy za podporu mého projektu „Etické aspekty v argumentaci o válce v Iráku“.

Děkuji paní Janě Zelenkové za korekturu textu a jeho grafické zpracování.

„Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury a tištěných pramenů uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.“

V Praze dne .....

.....

podpis

Obsah

ÚVOD.....	1
1 VÝCHODISKA FUNDAMENTÁLNÍ ETIKY.....	4
1.1 Východisko v rámci současné diskuse o křesťanské etice.....	4
1.1.1 Druhý vatikánský koncil.....	5
1.1.2 Obsah přirozeného zákona.....	7
1.1.3 Vztah přirozeného zákona a vlastního křesťanského obsahu.....	9
1.1.3.1 Model křesťanské autonomní morálky.....	10
1.1.3.2 Modely morální teologie víry.....	12
1.1.3.3 Model filiálního pojetí morální teologie.....	13
1.1.3.4 Model Eberharda Schockenhoffa.....	16
1.2 Zařazení etiky válečného konfliktu do celkové struktury křesťanské etiky.....	18
2 NÁSTIN HISTORICKÉHO VÝVOJE UČENÍ O SPRAVEDLIVÉ VÁLCE.....	20
2.1 Pojetí války ve starověkém Řecku.....	20
2.1.1 Thukydidés.....	21
2.1.2 Platon.....	22
2.1.3 Aristoteles.....	24
2.2 Pojetí války v římské říši.....	25
2.2.1 Filiální právo.....	26
2.2.2 Cicero.....	26
2.3 Biblická východiska pro etické posouzení války.....	28
2.3.1 Starý zákon.....	28
2.3.2 Nový zákon.....	29
2.4 Vývoj křesťanského pojetí etiky válečného konfliktu.....	31
2.4.1 Prvotní křesťané.....	31
2.4.2 Pojetí spravedlivé války u Augustina.....	34
2.4.3 Scholasticky ucelený pohled.....	37
2.4.3.1 Dekretisté.....	38
2.4.3.2 Tomáš Akvinský.....	39
2.5 Přejít k novověku.....	42
2.5.1 Francesco de Vitoria.....	42
2.5.2 Hugo Grotius.....	45
2.6 Zestátnění války.....	46
2.6.1 Absolutistické pojetí státní moci.....	47
2.6.2 Thomas Hobbes.....	48
2.6.3 Válka v liberalistickém a socialistickém pojetí společnosti.....	49
2.7 Nová snaha církve vstoupit do diskuse.....	50
2.8 Období I. a II. světové války.....	51
2.9 Úsilí o mírové uspořádání po II. světové válce.....	52
3 SOUČASNÉ POJETÍ ETIKY MÍROVÉHO SOUŽITÍ.....	54
3.1 Mezinárodněprávní východiska.....	54
3.1.1 Charta Organizace Spojených národů.....	55
3.1.2 Všeobecná deklarace lidských práv.....	56
3.2 Teologická východiska v učení katolické církve.....	57
3.2.1 Principy učení Pia XII.....	58

3.2.1.1	Přirozeně právní původ řádu a norem společnosti	58
3.2.1.2	Legitimní autorita	59
3.2.1.3	Správný úmysl.....	60
3.2.1.4	Spravedlivý důvod použití vojenské síly.....	60
3.2.2	Encyklika Pacem in terris.....	61
3.2.3	Dokumenty vzniklé z II. vatikánského koncilu	63
3.2.3.1	Gaudium et spes	63
3.2.3.2	Katechismus katolické církve	64
3.3	Politická východiska Svatého stolce.....	66
3.4	Nové otázky v rámci etiky mírového soužití.....	66
3.4.1	Nukleární odstrašování.....	67
3.4.2	Humanitární intervence	69
3.5	Současná diskuse o tématech etiky mírového soužití.....	70
3.5.1	Současná etická debata o spravedlivé válce v USA.....	70
3.5.1.1	Pojetí Paula Ramseyho	71
3.5.1.2	Současný stav etické debaty v USA	72
3.5.2	Evropský přístup k řešení problémů etiky mírového soužití.....	73
3.5.3	Napětí mezi evropskými a neokonzervativními postoji.....	75
4	DISKUSE O VOJENSKÉ REAKCI NA 11. ZÁŘÍ 2001	76
4.1	Afghánistán	77
4.1.1	Přehled událostí od 11. září do 22. prosince 2001	79
4.1.2	Reakce politické sféry a jejich etická relevance	82
4.1.2.1	Reakce politické reprezentace USA	83
4.1.2.2	Reakce evropských demokracií.....	84
4.1.2.3	Reakce Severoatlantické aliance (NATO).....	85
4.1.2.4	Reakce Organizace spojených národů (OSN).....	86
4.1.3	Reakce odborníků mezinárodního práva	88
4.1.3.1	Diskuse o přiměřenosti využití práva na sebeobranu	89
4.1.3.2	Diskuse nad dostatečnou evidencí důkazů o vině Al-Kajdy a Talibanu	91
4.1.3.3	Diskuse nad právní odpovědností státu Afghánistán za teroristické útoky	92
4.1.3.4	Celkové zhodnocení právní debaty	93
4.1.4	Reakce katolické církve.....	94
4.1.4.1	Reakce Vatikánu	94
4.1.4.2	Reakce národních biskupských konferencí zapojených zemí	97
4.1.4.2.1	Reakce biskupské konference USA.....	97
4.1.4.2.2	Reakce biskupských konferencí Velké Británie.....	99
4.1.4.3	Reakce biskupských konferencí partnerských zemí.....	100
4.1.4.4	Zhodnocení reakcí	100
4.1.4.5	Postoj katolických teologů a církevních uskupení	101
4.1.4.5.1	Odmítavá stanoviska.....	101
4.1.4.5.2	Souhlasná stanoviska	102
4.1.4.5.3	Zhodnocení katolické diskuse	104
4.2	Irák	105
4.2.1	Přehled událostí od 1. ledna 2002 do oficiálního ukončení vojenských operací v Iráku	107
4.2.2	Politická argumentace v diskusi o řešení irácké otázky.....	110
4.2.2.1	Argumentace pro válku	110
4.2.2.1.1	Širší etická argumentace pro válku v USA	111
4.2.2.1.2	Argumentace podporující použití vojenské síly proti Iráku.....	114

4.2.2.1.3	Zhodnocení argumentace pro použití vojenské síly	118
4.2.2.1.4	Etická argumentace pro válku ve Velké Británii.....	118
4.2.2.1.5	Zhodnocení britské argumentace.....	121
4.2.2.2	Argumentace proti válce.....	122
4.2.3	Etická argumentace o válce v Iráku na základě mezinárodního práva	123
4.2.3.1	Stanoviska schvalující možné použití vojenské síly	123
4.2.3.2	Stanoviska odmítající použití vojenské síly.....	124
4.2.4	Etická argumentace katolické církve	125
4.2.4.1	Oficiální stanoviska představitelů katolické církve	126
4.2.4.1.1	Stanoviska Svatého stolce.....	126
4.2.4.1.2	Postoj biskupských konferencí a církevních organizací	127
4.2.4.2	Postoje katolických teologů k válce v Iráku	130
4.2.4.2.1	Postoje obhajující použití vojenské síly.....	131
4.2.4.2.2	Postoje odmítající použití vojenské síly	136
4.2.4.2.3	Zhodnocení teologických postojů.....	143
4.3	Zobecnění a shrnutí etických dilemat	143
5	NÁVRHY KRITÉRIÍ PRO ŘEŠENÍ VZNIKLÝCH OTÁZEK	145
5.1	Řešení jednotlivých otázek jako součást teologie mírového soužití	145
5.1.1	Pojetí Thomase Hoppeho	147
5.1.2	Kritika postoje Thomase Hoppeho	148
5.2	Návrhy řešení jednotlivých otázek	149
5.2.1	Problém identifikace obrany všelidských hodnot s obranou jednotlivého státu... 150	150
5.2.2	Problém etické relevance pojmu „ <i>war against terrorism</i> “	151
5.2.3	Problém etické odpovědnosti země, která chrání teroristy.....	153
5.2.4	Problém obsahu pojmu spravedlivá sebeobrana proti terorismu	155
5.2.4.1	Obrana proti konkrétnímu teroristickému aktu.....	155
5.2.4.2	Preventivní sebeobrana proti teroristické hrozbě.....	157
5.2.5	Problém obsahu jednotlivých kritérií učení o spravedlivé válce	157
5.2.5.1	Legitimní autorita	158
5.2.5.1.1	Legitimní autorita v přímé reakci na teroristický útok	158
5.2.5.1.2	Legitimní autorita v následném boji proti terorismu	159
5.2.5.1.3	Možnost mimořádné legitimní autority při nefunkční mezinárodní autoritě	159
5.2.5.2	Poslední možnost.....	161
5.2.5.3	Evidence důkazů	162
5.2.5.4	Naděje na úspěch.....	163
5.2.5.5	Proporcionalita	164
5.2.6	Znovuzačlenění kritéria správného úmyslu.....	165
5.3	Zhodnocení konkretizace jednotlivých kritérií.....	166
5.4	Použití vojenské síly v Afghánistánu a v Iráku ve světle navržených kritérií	167
ZÁVĚR.....		169
SEZNAM POUŽÍVANÝCH ZKRATEK		171
SEZNAM LITERATURY		172
Knihy a sborníky		172
Periodika		185
Internetové odkazy.....		185

Nepublikované zdroje	190
NĚMECKÁ ANOTACE	191

ÚVOD

Americký prezident George W. Bush 12. září 2001 v 10 hodin 53 minut, tedy necelý den po teroristickém útoku na Světové obchodní centrum v New Yorku, v návaznosti na ukončené zasedání Národní bezpečnostní rady USA vyslovil větu, která nejen předznamenala, ale i zásadním způsobem ovlivnila reakci americké exekutivy a následně celého světa na novou formu světového terorismu:

„Úmyslné a smrtelné útoky, který byly podniknuty včera proti naší zemi, byly více než teroristické činy, byly to činy válečné.“¹

Touto větou byla otevřena nová kapitola v diskusi o etické rovině boje proti terorismu. Ztotožněním teroristických útoků s útokem válečným se boj proti terorismu stal také tématem etiky válečného konfliktu.

Současné diskuse o roli vojenské síly v úsilí o mírové uspořádání světového společenství odrážejí jedno z palčivých míst v nauce katolické církve. S překotným a ne zcela radostným vývojem posledních desetiletí se otevírají nové otázky spojené s postojem křesťanů ke hrozbám terorismu, jež ohrožují současný svět. Rychle postupující globalizační procesy navíc řešení této otázky v mnohém komplikují: Je třeba hledat odpovědi, jejichž smysluplnost by byla pochopitelná a přijatelná nejen pro křesťanský svět, ale také pro zastánce nejrůznějších filozofických a náboženských východisek, jestliže je možné chovat naději, že to jsou lidé „dobré vůle“.

V rámci křesťanské etiky předkládané katolickou církví se hledání odpovědí na otázky terorismu zcela přirozeně zařadilo mezi významné kapitoly etiky mírového soužití, která vznikla jako křesťanská reakce na hrůzy druhé světové války a na atomovou hrozbu v době války studené.² Pojem etika mírového soužití již sám vyjadřuje základní křesťanské východisko pro formulování kritérií odpovědného postupu při řešení konfliktů, které ohrožují bezpečnost a mír na mezinárodní úrovni: vždy musí být zřejmá bezprostřední vazba kritérií, jež si kladou za cíl posuzovat dovolenost jednotlivého jednání, ke kritériu absolutnímu a tím je dosažení trvalého mírového soužití světového společenství. Jen v přímém vztahu a se stálým zřetelem k tomuto kritériu je posléze možné věnovat se více specializovaným otázkám.

---

¹ BUSH George W.: Zasedání národní bezpečnostní rady USA, in: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html>, (23.8.2006).

² Termín etika mírového soužití je parafrázovaným překladem německého termínu *Friedensethik*, který pro tuto část křesťanské sociální etiky začala používat ve svých dokumentech Německá biskupská konference. Srov. Gerechter Frieden, 2. vyd., Bonn: Deutsche Bischofskonferenz. Sekretariat, 2000.

A to vždy se zpětnou kontrolou zda se pro intenzivnost diskuse o specifické otázce neztrácí zřetel k celku.

Jen v rámci etiky mírového soužití, v rámci usilování o mír je možné věnovat se tématu, který je obsahem této studie: otázce, zda se cestou k mírovému soužití dle křesťanského pohledu může také za určitých hraničních podmínek stát i použití vojenské síly. Jestliže tuto otázku společně s tradicí katolické církve, které se budeme věnovat ve 2. kapitole této studie, s jistým váháním i za současné situace obecně zodpovíme pozitivně (3. kapitola), pak je třeba ptát se nejen po obecných, trvale platných kritériích použití vojenské síly, ale také následně, jak je možné tato obecně daná kritéria aplikovat v rámci konkrétní situace současného boje proti terorismu (4. a 5.kapitola).

Potřebu tohoto postupu naznačuje i pasáž z novoročního mírového poselství papeže Benedikta XVI. z roku 2007, ve které uvedl: „*Pohroma terorismu mimoto vyžaduje hlubší úvahu o etických hranicích týkajících se použití dnešních nástrojů pro ochranu národní bezpečnosti. Stále častěji totiž dochází k bojům, které nejsou vyhlášeny, a to především tehdy, pokud je rozpoutávají teroristické skupiny odhodlané dosáhnout svého cíle jakýmkoli prostředky. Při otřesných událostech posledních let musí státy pochopit potřebu stanovení jasnějších pravidel schopných účinně čelit dramatické změně, které jsme svědky.*“³

Hledání pravidel, o kterých papež mluví, je však téma velmi složité a velmi citlivé. Dokazuje to mimo jiné skutečnost velkého množství rozdílných východisek a přístupů jednotlivých odborníků na mezinárodní právo i na křesťanskou etiku při jejich snaze o stanovení smysluplných a použitelných kritérií.

Za významné východisko při hledání specifických norem pro použití vojenské síly ve smyslu etiky mírového soužití je možné považovat principy zveřejněné v Katechismu katolické církve. Toto stanovisko však, ačkoliv je východiskem všeobecně přijímaným a odpovídá principům, které jsou obsaženy v Chartě OSN, volá zásadním způsobem po upřesnění. Jen tak se skutečně může stát použitelným kritériem pro rozhodování těch, kteří mají skrze svá rozhodnutí v rukou životy či smrt statisíců. A to nejen vojenského personálu, ale také – a mnohdy především – miliónů bezbranných civilistů, kteří se se vzrůstající tendencí stávají nejvíce trpící skupinou ve válečném konfliktu.⁴

Dokladem, že přílišná obecnost kritérií významně snižuje možnost, aby tato byla použita jako platné orientační body pro rozhodování v této velmi složité oblasti, je

---

³ BENEDIKT XVI.: Poselství ke světovému dni míru 2007, 14, in: L'Osservatore Romano, 13.12.2006.

⁴ Srov. MACK Andrew (vyd.): Human Security Report 2005, War and Peace in the 21st Century, vydáno pro Human Security Centre, University of British Columbia, Canada, New York: Oxford University Press, 2005, 40–46.

i skutečnost, že se na tato kritéria jako na podporu svých stanovisek odvolávali v posledních konfliktech vždy jak zastánci použití síly, tak i jejich nejzapříisáhlejší odpůrci. Důvodem tohoto stavu však není pouze obecná formulace stanovených principů, ale také nové fenomény bezpečnostních ohrožení, jiná identita protivníka i nový způsob vedení válečného konfliktu, který se v konfrontaci s teroristickou hrozbou stal realitou.

Záměrem této studie je proto v kontextu současného boje proti terorismu posoudit slučitelnost užití vojenské síly ve smyslu preemptivní a preventivní obrany s principy křesťanského učení o tzv. spravedlivé válce a kritéria tohoto užití upřesnit. Celá studie tedy pojednává o té části učení o spravedlivé válce, která se v klasické terminologii nazývá *ius ad bellum* a mluví o dovolenosti užití vojenské síly jako takové. Druhé části tohoto učení *ius in bello*, která posuzuje přípustnost jednotlivého jednání v již probíhajícím vojenském konfliktu, se tato studie dotkne jen okrajově.⁵

Jako metoda pro konkretizaci kritérií je v této studii užito kritické zhodnocení etické argumentace obsažené ve vyjádřeních k událostem z 11. září 2001 a dále argumentace uplatněné před začátkem vojenských operací Enduring Freedom na území Afghánistánu a Desert Storm na území Iráku. Záměrem této studie tedy není odpověď na otázku, zda výše zmíněné vojenské operace byly z pohledu křesťanské etiky přijatelné či nikoliv, ačkoliv se tohoto tématu budou následující stránky nevyhnutelně dotýkat.

Aby však bylo možné stanoveného cíle dosáhnout, je třeba nejprve popsat všeobecná etická východiska, ze kterých bude kritické zpracování a analýza předloženého materiálu vycházet a dále začlenit na základě dějinných proměn celého učení o spravedlivé válce současnou debatu o zásadách použití vojenské síly v boji proti terorismu do celkového historického kontextu.

---

⁵ Srov. MÜNCH Fritz: War, Laws of, History, in: EPIL, 4. díl, 1386–1388.

1 VÝCHODISKA FUNDAMENTÁLNÍ ETIKY

Téma, kterému se předkládaná studie věnuje, si klade za cíl předložit návrh etických kritérií pro eventuální použití vojenské síly v podmínkách současného boje proti terorismu. Odpovídající zpracování tohoto tématu vyžaduje zabývat se nejprve zařazením této velmi specifické etické problematiky do celkového kontextu současného pojetí křesťanské etiky.¹ Nejprve je třeba popsat na rovině fundamentální etiky principiální východiska, která předkládaná studie předpokládá a následně zařadit specifickou otázku pojednanou v této studii do celkové struktury témat, jež se v celé křesťanské etice traktují.

Popsání východisek na rovině fundamentální etiky není nutné pouze z důvodu vyjasnění metodologie použité při zpracování daného tématu, ale má také význam pro zodpovězení zásadní otázky o možnosti komunikovatelnosti předkládaných výsledků mimo svět, jež vyznává křesťanské postoje při pohledu na univerzum, a odvozuje z nich normy v oblasti lidského jednání.

1.1 Východisko v rámci současné diskuse o křesťanské etice

Není záměrem této studie zabývat se detailně diskusí v rámci současné fundamentální křesťanské etiky. Nicméně je třeba zařadit východiska zastávaná při zpracování předkládané studie do kontextu rozmanitých pojetí, jež je možné v současné době při návrhu nových pojetí křesťanské etiky po Druhém vatikánském koncilu v rámci katolické teologie zaznamenat.²

---

¹ V předkládané práci je výraz křesťanská etika používán jako zcela identický s výrazem morální teologie. Důvodem pro použití pojmu křesťanská etika ve všech souvislostech, které nejsou spojeny s terminologií použitou sekundárně, je zdůraznění nutnosti hledat při zpracování předložené problematiky konsenzus i mimo společenství křesťanů ve vztahu k filozofické etice.

² Srov. PESCHKE Karl Heinz: *Christian Ethics. Moral Theology in the Light of Vatican II.*, Roma: Urbaniana University Press, 1999.

VIDAL Garcia Marciano: *Nuova morale fondamentale. La domora dell'etica*, Bologna: EDB, 2004.

FERNANDÉZ Aurelio: *Moral Fundamenta*, 2.vyd., Madrid: Rialp, Biblioteca de Iniciación Teológica, 2001.

HÄRING Bernhard: *Free and Faithful: Moral Theology for Priests and Laity*, Middlergreen: St Paul Publications, 1978.

DEMMER Klaus: *Fundamentale Theologie des Ethischen*, Freiburg: Universitätsverlag, 1999.

SCHOCKENHOFF Eberhard: *Grundlegung der Ethik. Ein theologischer Entwurf*, Freiburg: Herder, 2007.

SCHOCKENHOFF Eberhard: *Theologie der Freiheit*, Freiburg: Herder, 2007.

1.1.1 Druhý vatikánský koncil

Druhý vatikánský koncil vedle mnoha dalších oblastí zásadním způsobem ovlivnil i pojetí křesťanské etiky a stal se zásadním impulzem k úsilí o formulování nového přístupu k etickým tématům v rámci katolické církve.

Koncilní otcové v rámci svých jednání kritizovali především převládající kazuistický přístup tehdejšího způsobu vyučování morální teologie při přípravě budoucích zpovědníků. Vytýkali mu, že se nese především ve spekulativním a právním duchu a koncentruje se na objektivní hodnocení jednotlivého skutku u jednotlivého člověka. Příkladem této kritiky může být vystoupení Emilia Legéra, který v diskusi nad schématem připravovaného dokumentu o kněžské výchově uvedl: *„Mnozí církevní otcové se již v této aule ptali, zda se koncil bude zabývat problémem morální vědy. Morální učení, které se ve skutečnosti vyučuje v seminářích, trpí mnoha nedostatky. Jak na rovinu poznamenala Jeho Blaženost Maxim IV., manuály morální vědy v mnoha věcech neodpovídají myšlení dospělého člověka dnešní doby. Morální věda je příliš kazuistická, trpí příliš legalismem, soudním přístupem a moralismem. Nezdá se, jestliže se mohu tak vyjádřit, že by tato věda byla v první řadě křesťanská. Poněvadž tyto nedostatky mají hluboké kořeny v historii a v našem myšlení, nebudeme je moci vykořenit, jestliže tomu nebude věnována ve schématu pozornost.*

Proto navrhuji, aby se v nějakém paragrafu jednalo vysloveně o vyučování morální teologie. Je třeba potvrdit nutnou návaznost morální teologie na teologii dogmatickou, její zakotvení v Písmu a její začlenění do spásonosného Kristova tajemství. Dále je třeba trvat na tom, že caritas je centrem morální teologie, tak jako je centrem a dovršením Kristova zákona.

Jestliže schéma bude o morální vědě takto hovořit, budeme moci s jistotou doufat, že toužebná obnova vstoupí díky kněžím do křesťanského způsobu života všech křesťanů.“³

Kritika koncilních Otců se tedy týkala jak celkového konceptu dosavadní morální teologie, tak používané metodologie. Jako základ nápravy požadovala antropologický přístup na základě znovuobjevení teologické a biblické dimenze. V tomto duchu pak byly následně formulovány v dokumentu o výchově kněží *Optatam totius* požadavky na charakter studia a začlenění morální teologie do celkového schématu studia bohosloví pro kandidáty kněžství.⁴ Pro úspěch obnovené pastorační praxe byla stanovena pravidla pro vyučování morální teologie: *„Ať se (kandidáti kněžství) také učí hledat řešení lidských problémů ve světle*

³ ACTA SYNODALIA CONC. OECUM. VAT. II, sv. II, část VII, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1975, 710–711.

⁴ DRUHÝ Vatikánský koncil: Dekret o výchově ke kněžství *Optatam totius*, (ze dne 7. prosince 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon 1995, čl. 13–18.

zjevení, promítat věčné pravdy do proměnlivých podmínek lidského bytí a sdělovat je současníkům způsobem jim přiměřeným (...). Zvláštní péče ať se věnuje zdokonalení morální teologie; její vědecké podání ať se bohatěji živí naukou Písma svatého a osvětluje vznešenost povolání věřících v Kristu a jejich povinnost přinášet v lásce užitek pro život světa.“⁵

Další podnět ke změně etického myšlení na základě teologie II. vatikánského koncilu je možné nalézt v pastorační konstituci *Gaudium et spes*:⁶ v pasáži věnované důstojnosti lidské osoby koncil vyzdvihuje lidské svědomí jako základ morálního jednání lidské osoby a tak překonává předkoncilní způsob etického posuzování jednotlivého lidského skutku bez zásadního vztahu k osobě jednajícího: „*V hlubinách svědomí odkrývá člověk zákon, který si sám neukládá, ale který musí poslouchat. (...) V poslušnosti vůči němu spočívá jeho důstojnost a podle něho bude souzen. Svědomí je nejtajnější střed a svatyně člověka; v ní je sám s Bohem, jehož hlas mu zaznívá v nitru (...). Věrnost svědomí spojuje křesťany s ostatními lidmi při hledání pravdy a při pravdivém řešení problémů, které vyvstávají v životě jednotlivců a ve společenském soužití.“⁷*

Z perspektivy etického myšlení na tento text přímo navazuje i další část stejného dokumentu, která charakterizuje pastorační úkol církve nikoliv v předkládání jednoznačných a hotových konceptů pro jednotlivá lidská jednání, ale právě ve formování svědomí věřících laiků, aby tak při plnění svého poslání ve světě byli schopni jednat na základě své vlastní křesťanské zodpovědnosti: „*Jejich svědomí předem dobře formovanému přísluší úkol snažit se o uplatnění Božího zákona v životě pozemské obce. Od kněží ať laici očekávají duchovní světlo a posilu. Ať se však nedomnívají, že jejich pastýři jsou vždycky takoví odborníci, aby, když vznikne jakýkoliv nový problém, i závažný, mohli mít pohotově konkrétní řešení, anebo že právě to je jejich poslání; spíše ať sami jednájí na vlastní odpovědnost ve světle křesťanské moudrosti a s pozorným zřetelem k nauce učitelského úřadu církve.“⁸*

Text dokumentu *Gaudium et spes* také ve svém krátkém článku 46 předznamenal jednu ze základních diskusí při hledání a formování přístupů v křesťanské etice po II. vatikánském koncilu. Koncilní otcové zde vysvětlují, že jednotlivé problémy, kterým se dále bude dokument věnovat, chtějí řešit „*ve světle evangelia a lidské zkušenosti*“.⁹ Zdůrazňují tedy nejen vnímavost pro historickou dimenzi lidské osoby jako nositele morality, ale také

---

⁵ Tamtéž, čl. 16.

⁶ DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Pastorační konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, (ze dne 7. prosince 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon 1995.

⁷ Tamtéž, čl. 16.

⁸ Tamtéž, čl. 43.

⁹ Tamtéž, čl. 46.

v novém historickém kontextu otevírají zásadní problém vztahu mezi dvěma základními etickými východisky: zkušeností víry a přirozeným zákonem.

Toto téma souvisí s obsahem předkládané studie zvláštním způsobem, neboť vzájemný vztah víry a rozumu v etické oblasti je mimo jiné klíčový pro odpověď na otázku zásadního významu pro předkládanou studii: nakolik vůbec mohou být pohledy etiky mírového soužití a tedy i pohledy užší specializace, které se věnuje tato studie, etiky válečného konfliktu přijatelné mimo křesťanské prostředí a mimo křesťanský pohled na svět? Odpověď na tuto otázku je podstatně spojena s problémem samotného obsahu přirozeného zákona (*lex naturalis*) a následně se vztahem přirozeného zákona a vlastní látky zjevené skrze biblické poselství (*proprium christianum*) v pojetí křesťanské etiky.

1.1.2 Obsah přirozeného zákona

Problém samotné existence neměnného přirozeného zákona (*lex naturalis*) a jeho obsahu se stal jedním ze základních oblastí etické diskuse po II. vatikánském koncilu. Šíří této diskuse shrnuje encyklika Jana Pavla II. o základech morálního učení církve *Veritatis splendor* v článcích 46–53.¹⁰ Text encykliky však spíše potvrzuje samotnou existenci neměnného univerzálního přirozeného zákona¹¹ a otázku po jeho konkrétním obsahu nechává ve své podstatě dále otevřenou.

Naléhavost řešení této otázky však v současné době dále zvyšuje rychlý proces globalizace, který přináší stále intenzivnější a samozřejmou blízkost rozličných kultur a náboženských tradic. V rámci snah světového společenství nalézt základní východiska pro hodnocení lidského jednání, která by byla přijatelná pro lidstvo jako takové, je stanovení samotného obsahu přirozeného zákona velmi důležité. Zvláště pro potřeby etiky mírového soužití je otázka po přirozeném společném základě, na kterém je možné se sjednotit při hodnocení lidského jednání, zásadního významu.¹²

Pro předkládanou studii je východiskem v této otázce po charakteru a obsahu přirozeného zákona pojetí předložené profesorem Eberhardem Schockenhoffem v jeho díle *Naturrecht und Menschenwürde*.¹³

---

¹⁰ JAN PAVEL II.: Encyklika *Veritatis splendor*, (ze dne 6. srpna 1993), Praha: Zvon, 1994.

¹¹ Srov. tamtéž, čl. 51.

¹² Srov. KÜNG Hans (ed.): *Ja zum Weltethos: Perspektiven für die Suche nach Orientierung*, München-Zürich: R. Piper & Co., 1995.

¹³ SCHOCKENHOFF Eberhard: *Naturrecht und Menschenwürde. Universale Ethik in einer geschichtlichen Welt*, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 1996.

Schockenhoff se svým přístupem výslovně hlásí k pojetí, které vychází z teorie přirozeného zákona předloženého Tomášem Akvinským¹⁴ s „jejím komplementárním a inkluzivním vztahem mezi praktickým rozumem a přirozenými sklony (*inclinationes naturales*)“¹⁵ a které je charakterizováno vyváženým vztahem mezi přirozeností a osobou.

Schockenhoff předkládá pojetí přirozeného zákona, které po očištění samotného pojmu od dvojznačností, jež vznikaly jeho užíváním v různých historických i tématických souvislostech,¹⁶ může proti různým relativizujícím přístupům¹⁷ obhájit svoji univerzální platnost.¹⁸ V Schockenhoffově podání však přirozený zákon není možné charakterizovat jako statickou množinu trvale platných, jednoznačně a detailně formulovaných pravidel, ale spíše je třeba pojem přirozeného práva chápat ve smyslu základních normativních jader na úrovni minimální úcty k lidské osobě,¹⁹ které se následně různým způsobem rozvíjejí v závislosti na dějinných a kulturních podmínkách.²⁰

Pojetí etiky vycházející z biblických textů Dekalogu a Horského kázání²¹ jsou pak pro autora právě formou zásadního rozvinutí přirozeného zákona, jež vychází z určité konkrétní kulturní a historické tradice.²² Nicméně Schockenhoff ukazuje, že toto poselství si zachovává charakter univerzálního nároku, se kterým může současné křesťanství vstoupit do dialogu se světovými náboženstvími a tradicemi lidstva při hledání společných etických hodnot inspirovaných evangelikálním poselstvím nenásilí a odpuštění: „Právě tak jako rady o zřeknutí se násilí a o lásce k nepřátelům patří i výzva k nepodmíněnému odpuštění k vrcholným výroky biblického vysokého ethosu. Tyto výroky – poznatelné rozumem přemýšlejícím o mravnosti – obsahují plnost smyslu, jež přesahuje kontext, ve kterém původně vznikly.“²³

Je možné konstatovat, že Schockenhoffovo pojetí přirozeného zákona odpovídá požadavkům vysloveným Magisterem v encyklice *Veritatis Splendor* právě v otázce

---

¹⁴ Srov. tamtéž, citace z děl Tomáše Akvinského v poznámkovém aparátu, 157–181.

¹⁵ Tamtéž, 298.

¹⁶ Tamtéž, 14–46.

¹⁷ Tamtéž, 52–83.

¹⁸ Tamtéž, 154–174.

¹⁹ Schockenhoff se obsahem této minimální úcty zabývá v souvislosti s otázkou existence zlého lidského jednání, které zůstává zlým za jakýchkoliv podmínek bez ohledu na cíl, ke kterému toto jednání směřuje (*intrinsece malum*). Takováto normativní jádra na úrovni všeobecně platného přirozeného zákona tedy spatřuje v všeobecném odmítnutí jednání spojeného s usmrcením, mučením či obětováním nevinného a se znásilněním. Tamtéž, 209–232.

²⁰ V kapitole Historické proměny církevního morálního učení Schockenhoff jasně ukazuje, jak rozdílné morální hodnocení jednotlivých skutečností církev v průběhu dějin zastávala, a to včetně přístupu k otroctví, které je v současné době chápáno jako radikální zlo, ačkoliv jeho hodnocení ve významné části církevní historie bylo jiné. Tamtéž, 46–51.

²¹ Tamtéž, 233–288.

²² Tamtéž, 288–292.

²³ Tamtéž, 295.

přirozeného zákona: „Avšak přirozený zákon je univerzální ve svých předpisech a jeho právoplatnost se vztahuje na všechny lidi proto, že vyjadřuje důstojnost lidské osoby a je podkladem jejich základních práv a povinností. Tato univerzálnost však bere ohled i na jedinečnost lidských bytostí a neodporuje ani jedinečnosti ani neopakovatelnosti každé osoby. Naopak, právě v ní tkví kořen všech lidských svobodných činů, které nutně potvrzují univerzálnost skutečného dobra.“²⁴

Zároveň také jeho pojetí obsažené v uvedené knize otevírá prostor pro diskusi o platnosti univerzálních norem, která může přesahovat hranice křesťanského porozumění světu a jeho dějinám. Jeho pojetí také naznačuje směr možného řešení následné otázky o povaze vztahu mezi přirozeným zákonem a vlastním přínosem biblického zjevení pro lidské jednání.²⁵

1.1.3 Vztah přirozeného zákona a vlastního křesťanského obsahu

Vztah mezi obsahem přirozeného zákona a vlastní látkou, kterou do konceptu křesťanské etiky přispívá Boží slovo, bylo bezprostředně po II. vatikánském koncilu velmi diskutovaným tématem a nadále jím i zůstává. Formulace tohoto problému přímo souvisela s podstatou koncilního procesu, který zásadním způsobem zdůraznil otevřenost církve vůči okolnímu světu, jež s církví nesdílí stejné hodnoty křesťanské víry.

Potřeba komunikace o zásadách správného jednání s vyznavači jiných náboženství, jakož i se všemi lidmi dobré vůle²⁶ zdůraznila naléhavost nalezení odpovědi na otázku po zdroji etických norem lidského jednání v pojetí křesťanské etiky. V katolické provenienci se jedním z důležitých impulzů pro intenzivní promýšlení tohoto problému stalo následně také zveřejnění široce diskutované papežské encykliky *Humanae vitae*²⁷ o zásadách plánovaného rodičovství.²⁸

²⁴ *Veritatis splendor*, čl. 51, srov. čl. 53.

²⁵ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: Die Moral zwischen Glaubensethik und autonomer Moral. Wege zur Überwindung einer falschen Alternative, in: L' antropologia della teologie morale secondo l'enciclica „Veritatis splendor“, Atti del Simposio promosso dalla Congregazione per La Dottrina della Fede, Roma 2003, Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2006, 120–143.

²⁶ Srov. *Gaudium et spes*, 92.

²⁷ PAVEL VI: Encyklika *Humanae vitae*, in: Acta Apostolicae Sedis 60, Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1968, 490.

Srov. NAVARRETA Valeria a kol.: La procreazione responsabile: fondamenti filosofici, scientifici, teologici, Roma: [s.n.], 1984.

CICCIONE Lino: *Humanae vitae*: analisi e commento, Roma: CIC Edizioni Internazionali, 1989.

²⁸ Přes aktuálnost této diskuse je však možné souhlasit s Olivierem Bernasconim, který ve svém příspěvku v rámci symposia o encyklice *Veritatis splendor* konstatuje, že se v současné diskusi o *proprium christianum* v rámci křesťanské etiky ve své podstatě jedná o další z velkého množství variací zásadní a stále se vracející

Návrhy řešení této otázky, a tedy ve své podstatě vztahu mezi filozofickou etikou vycházející pouze z racionálních předpokladů a skutečností Zjevení postupně vykryštalizovaly v několik pokoncilních konceptů fundamentální křesťanské etiky.

1.1.3.1 Model křesťanské autonomní morálky

Za klasického představitele tohoto pojetí²⁹ je možné pokládat německého teologa Alfonse Auera,³⁰ který svůj koncept relativní autonomie morálky vycházející z rozumového poznání hodnot shrnul v knize *Autonome Moral und christlicher Glaube*.³¹

Přístup křesťanské autonomní morálky vychází především z předpokladu uvedeného v textu koncilního dokumentu *Gaudium et spes*, jež ve svém článku 36 hovoří o relativní autonomii pozemských věcí, mezi které je dle zastánců tohoto přístupu možné zařadit i etiku.³²

Auer sám ve své knize postupuje na základě klasického schématu: ukazuje, že pro filozofické pojetí autonomní a racionální mravnosti, které předložil,³³ je možné nalézt oporu ve svědectví Písma. Následně se pak zabývá pohledem patristiky, scholastiky i moderní filozofie³⁴ a teologie na toto pojetí. Na základě svého zkoumání dochází k závěru, „že člověk může velmi dobře bez výslovného poznání Boha rozumět své existenci ve světě a skrze to může i rozumět rozhodujícímu jádru své mravnosti“³⁵ a proto je dle něho možné přijmout tezi, že

---

snahy o adekvátní rozumové postžení vztahu mezi *humanum* a *divinum* na poli křesťanství. Tato diskuse je dle Bernasconiho potenciálně přítomná již v základním článku křesťanské víry ve Vtělení druhé Božské osoby, a tím i v radikálním spojení pravého lidství a pravého Božství. Toto spojení však neznamená smíšení, tak jak to definoval již roku 451 ve svém Symbolu IV. ekumenický sněm v Chalcedonu, a tajemství tohoto spojení se proplétá dějinami křesťanského myšlení v různé formě otázky po vztahu víry a rozumu či přirozenosti a milosti. V diskusi po II. vatikánském koncilu je v této věci možno rozlišovat několik základních přístupů. Srov. BERNASCONI Oliviero: *Humanum et divinum, autonomia e teonomia in teologia morale: coniungazione non insuperabile*, in: *L' antropologia della teologia morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“*, 144–162.

²⁹ Mezi další představitele pojetí křesťanský orientované autonomní morálky je možné počítat:

BÖCKLE Franz: *Theonomie. Autonomie. Zur Aufgabestellung einer fundamentalen Moralautonomie* in: GRÜNDEL Johannes / EID Volker: *Humanum. Moraltheologie im Dienst des Menschen*, Düsseldorf: Patmos-Verlag, 1972.

FUCHS Josef: *Responsabilita personae e norme morali*, Bologna: EDB, 1978.

³⁰ Alfons Auer (1915–2005), německý katolický kněz, profesor morální teologie na univerzitě ve Würzburgu a poté v Tübingen.

³¹ AUER Alfons: *Autonome Moral und christlicher Glaube*, Düsseldorf: Patmos Verlag, 1984.

³² *Gaudium et spes*, 36.

³³ AUER Alfons: op. cit., 15–54.

³⁴ Jako vrchol v moderní filozofii vnímání Auer kantovské pojetí: „*Mravní jednání vychází ze středu personální existence, z jádra člověka a směřuje k svobodnému rozvinutí vlastní důstojnosti a důstojnosti bližního. To je kontext, do kterého Kant výslovně staví svůj kategorický imperativ. (...) Takováto osobně osvojená mravnost není možná na začátku, nýbrž pouze na vrcholu vývoje mravního vědomí.*“ Tamtéž, 25–26, viz také 131–133.

³⁵ Tamtéž, 30.

biblické zjevení neobsahuje obsahově nové etické normy, ale zásadním způsobem ovlivňuje motivaci etického chování a rozšiřuje horizont smyslu mravnosti.³⁶

V části věnované biblickému základu ve Starém zákoně se Auer snaží ukázat, že ethos vyvoleného národa je sice jednoznačně vázán na víru, ale smlouva s Jahwe nepřináší žádné nové etické normy, které by nebyly obsaženy v ethosu tehdejšího okolního světa. Nicméně biblická víra napomáhá kritickému posouzení existujících norem a významně podporuje jejich zachovávání.³⁷

Obdobným způsobem se Auer staví k přínosu Ježíše i Pavlovských listů a zdůrazňuje nikoliv novost norem, ale jejich otevření se ve smyslu univerzálního nároku, a dále jejich novou radikalitu a přímou orientaci na Boha.³⁸

Významným bodem Auerova pojetí je pak jeho výklad Tomáše Akvinského, ve kterém na základě analýzy Tomášova pojetí vzniku etických rozhodnutí rozumovým zhodnocením lidských přirozených náklonností (*inclinationes naturales*) a s odvoláním se na citát z Teologické summy: „(...) všechna díla ctnosti jsme přijali z lidského rozumu“³⁹ dospívá k názoru, že Tomášovo pojetí morálky je veskrze autonomní. Tento svůj pohled posléze dále rozvíjí ve svém příspěvku do sborníku *Christlich Glauben und Handeln*, kde dovozuje, že evangelijní přínos při tomto Tomášově pojetí morálky je možné charakterizovat jeho slovy *dirigere* – (směřovat) etické jednání mimo imanentní rámec tohoto světa k horizontu plného pochopení, *corrigere* – (usměrňovat) chybná rozhodnutí člověka na cestě hledání dobra a *supplere* – (nahradit) mechanické a legislativní chápání etiky chápáním vnitřního smyslu.⁴⁰

V syntetické části knihy *Autonome Moral und christlicher Glaube* pak Auer stanovuje na základě potvrzení autonomie etických principů tři základní úkoly učitelského úřadu při výkladu zjevení ve vztahu k etickému jednání:⁴¹

- a) integrovat autonomní moralitu tohoto světa na základě křesťanského horizontu pochopení světa,
- b) kritizovat pojetí autonomní morálky, která nejsou v souladu s Božím slovem,
- c) stimulovat dynamikou radostné zvěsti etické vědomí člověka.

---

³⁶ Tamtéž, 173–184.

³⁷ Tamtéž, 55–67.

³⁸ Tamtéž, 79–122.

³⁹ Tamtéž, citace z děl Tomáše Akvinského v poznámkovém aparátu, 127–131.

⁴⁰ AUER Alfons: Die Autonomie des Sittlichen nach Thomas von Aquin, in: DEMMER Klaus, SCHÜLLER Bruno: *Christlich Glauben und Handeln*, Düsseldorf: Patmos Verlag, 1977, 31–54.

⁴¹ AUER Alfons: *Autonome Moral und christlicher Glaube*, 185–197.

V Auerově pojetí mravnosti je tímto způsobem otevřena zásadní možnost pro dialog mezi filozofickou etikou a etikou inspirující se křesťanským zjevením, neboť východiskem obou je světový ethos, který je možný interpretovat na základě racionálně odůvodněného – tedy na víře nezávislého – pojetí mravnosti.⁴²

Je možno říci, že představitelé autonomní morálky ve svém pojetí v žádném případě nezpochybňují Boží stvořitelskou aktivitu ve vztahu k autonomnímu světu, naopak Boží láska, s níž byl svět stvořen, je základním důvodem, proč je možné, aby stvořený svět sám v sobě již obsahoval etické hodnoty bez nutnosti je obsahově doplňovat skrze zjevení.⁴³ Tato otevřenost nicméně na druhé straně znamená redukci přínosu biblického zjevení pouze na motivační rovinu etického chování a přináší zásadní otázku po vztahu mezi všeobecnými etickými normami a konkrétním následováním Ježíše Krista v duchu Blahoslavenství.⁴⁴

1.1.3.2 Modely morální teologie víry

Pojetí autonomní morálky nezůstalo zcela pochopitelně bez reakcí, které zásadním způsobem polemizovaly s redukcí přínosu biblické zvěsti pouze na oblast formální etiky bez obsahového přínosu. Na rozdíl od konceptu autonomní morálky není možné přístupy jednotlivých autorů morální teologie víry vnímat jako ucelený systém. Spíše se jedná o kritické reakce jednotlivých autorů, kteří z různých pozic argumentují ve prospěch biblického poselství jako kvalitativního přínosu pro normativní rozměr lidského jednání a zdůrazňují s odkazem na smutnou dějinnou zkušenost, že lidský rozum je slabý při hledání a rozpoznávání toho, co je skutečně dobré.⁴⁵

Zastánci morální teologie víry dále dokazují, že následování Krista mění člověka nejen skrze motivaci jeho chování, ale že ho proměňuje i ontologicky, což koncept autonomní morálky nereflktuje. Yves Congar ve své polemice s Josefem Fuchsem⁴⁶ toto vysvětluje: *„To, co jsme našli v Písmu (...), vstupuje do osobního jednání křesťana. Proto bychom raději měli mluvit o etice křesťana než o křesťanské etice, a to s úmyslem zdůraznit, že tato etika má svůj původ v duchovní realitě žité na základě toho, co Bůh pro nás učinil a stále činí.*

---

⁴² Tamtéž, 15–54.

⁴³ Srov. tamtéž, 27.

⁴⁴ Diskusi k tomuto problému viz.: L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“, 157–162,

PRIVITERA Salvatore: Il volto morale dell' uomo. Avvio allo studio dell' etica filosofica e teologica, Palermo: Ist. Siciliano di Bioetica, 1992.

⁴⁵ Srov. STÖCKLE Bernard: Grenzen der autonomen Moral, München: Kösel, 1974.

Shrnutí těchto postojů srov. BERNASCONI Oliviero: op. cit., 157.

⁴⁶ Viz. FUCHS Josef: op. cit., pozn. 28.

My neexistujeme a nemůžeme jednat pouze dle struktur stvoření, ale existujeme a jednáme také na základě ekonomie spásy, do které vstupujeme skrze víru, naději a lásku, jež Duch vlévá do našich srdcí. Josef Fuchs řekne, že to má co do činění s hlubokou intencionalitou osoby popřípadě s transcendentální rovinou. Avšak jedná se o něco jiného než o intencionalitu, jedná se o ontologii.“⁴⁷

Obdobným způsobem argumentuje proti autonomnímu pojetí etiky i Karel Rahner, když zdůrazňuje, že jednotlivé morální normativní věty, které se inspiřují Zjevením, jistě nejsou v žádném smyslu mystériem víry, ale přesto je nutné pochopit, že vztah mezi cílem lidského směřování a normami je v nich podstatný, což se neslučuje s pojetím autonomní morálky:⁴⁸ „*Mravní výpovědi chtějí a musejí být výpověďmi víry, zahrnují totiž v sobě vztah k Bohu. Jsou tedy samy sebou teprve tehdy, jestliže je spolurealizován jejich vztah k absolutnímu mystériu.*“⁴⁹ Ve svém pojetí tedy Rahner zdůrazňuje, že v okamžiku, kdy se v etických výpovědích abstrahuje od vztahu člověka k Bohu, nejedná se již o morálně teologickou výpověď a tato tím ztrácí svoji specifickou kvalitu.

Kritické připomínky zastánců morální teologie víry zintenzivnily v katolickém prostředí diskusi o sebepojetí křesťanské etiky a vzájemná výměna názorů napomohla snahám o vytvoření určité syntézy, která se pokouší o sjednocení pozitivních momentů obou dvou přístupů.

1.1.3.3 Model filiálního pojetí morální teologie

Představa zcela nesmiřitelného pojetí autonomní morálky a etiky víry se od začátku 70. let postupně posunula k postojům, které se snaží hledat způsob, jakým překonat zdánlivě neřešitelné rozpory. Hledání tohoto společného postupu bylo motivováno i ze strany Magisteria vydáním papežské encykliky *Veritatis splendor*, která svou kritikou stávající situace katolické morální teologie⁵⁰ vedla v řadách morálních teologů k mobilizaci sil na obhájení svobodného vědeckého přístupu na poli morální teologie a k hledání společných východisek. Na tomto pozadí vzniká koncept morální teologie založený na filiálním pojetí

⁴⁷ CONGAR Yves: Sull' originalita dell'etica Christiana, in: Chiamati alla Liberta. Saggi di teologia morale in onore di Bernard Häring, Roma: Edizioni Paoline, 1980, 35–36.

⁴⁸ Srov. BÖCKLE Franz: Fundamentalmoral, München: Kösel, 1978, 294, pozn.7.

SCHUSTER Josef: Ethos und kirchliches Lehramt. Zur Kompetenz des Lehramtes in Fragen der natürlichen Sittlichkeit, Frankfurt a.M.: Franfurker theologische Studien, 1984, 294.

⁴⁹ RAHNER Karl, Zum Begriff der Unfehlbarkeit in der katholischen Theologie. Einige Bemerkungen anlässlich des 100-Jahr-Jubiläums des Unfehlbarkeitsdogmas von 18.Juli 1870, in: RAHNER Karl (ed.): Zum Problem Unfehlbarkeit, 25, Freiburg: Herder, 1971.

⁵⁰ *Veritatis splendor*, především čl. 28–83.

antropologie, o němž v roce 2003 Josef Ratzinger – tehdejší prefekt Kongregace pro nauku víry – při zahájení vatikánského sympozia o Antropologii v morální teologii ve smyslu encykliky „*Veritatis splendor*“ řekl: „*Jestliže se etika víry a autonomní morálka často sjednotily na předpokladu, že mezi teonomií a heteronomií existuje v morálních východiscích protiklad, filiální antropologie snad může nabídnout perspektivu, která dá za pravdu jak plodné a autentické účasti člověka na trinitárním tajemství, tak i povolání, které Bůh vložil do svobody a odpovědnosti svého stvoření.*“⁵¹

Pojetí filiální antropologie zdůrazňuje základní důležitost synovského (dceřinného)⁵² vztahu každého člověka jako osoby k Tvůrci, vztahu, který je bytostně přítomen v podstatě každého pravdivého uskutečňování lidské svobody a proto nestojí v napětí mezi přirozeným a nadpřirozeným, rozumovým a zjeveným. Tento vztah ve své naprosté plnosti byl žit člověkem Ježíšem Kristem, který se proto stává základním orientačním bodem křesťanské antropologie a skrze něhož se všichni lidé stávají Božími syny a dcerami a tím i vstupují do trinitárního tajemství.⁵³

Z tohoto pojetí Božího synovství se pak může rozvíjet i filiální christocentrické pojetí křesťanské etiky. Historická událost života a smrti Ježíše Krista ve světle jeho vzkříšení se v tomto chápání stává zásadní událostí pro formování základů křesťanské etiky. Angelo Scola proto v tomto duchu a s odvoláním se na text encykliky *Veritatis splendor* může napsat: „*Tvrzení „Ježíš se stává živým a osobním zákonem“⁵⁴ skutečně vytváří v obrazu encykliky něco na způsob základní osy, ve vztahu k níž je možné vypracovat fundamentální morální teologii.*“⁵⁵

Scola christocentrické filiální pojetí etiky následně dále rozvíjí: událost setkání člověka s Bohem Otcem vrcholí v osobě Ježíše Krista. V setkání s Kristem se překonává legalistický výklad zákona reprezentovaného Desaterem, skrze jehož dodržování se ve starozákonním pojetí směřovalo k naplnění lidského života. Zákon nicméně ani po setkání s Kristem není překonán jako takový, neboť i nadále zůstává trvalou pomocí pro skutečné naplnění lidského života ve svobodě orientované na Tvůrce jako na dárce svobody. Naopak:

---

⁵¹ RATZINGER Josef: Prolusione, in: *L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“*, 20.

⁵² Italský výraz *filiální* je společný jak pro mužský i ženský rod.

⁵³ J 17, 21–22.

⁵⁴ *Veritatis splendor*, čl. 15.

⁵⁵ SCOLA Angelo: Dall' uomo a Christo. Da Christo a ll' uomo, in: *L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“*, 26.

naplňování zákona spojené s pochopením svobody přinesené Kristem tuto trvalou orientaci umožňuje a zároveň ji i symbolizuje.⁵⁶

Základním pravidlem a zároveň základní motivací etiky založené na filiální antropologii se tedy stává zobecnění Ježíšova poslání: konat vůli nebeského Otce.⁵⁷ Ve vztahu k takto formulovanému centrálnímu pravidlu je také třeba dle zastánců tohoto pojetí přeskupit jednotlivé partikulární etické normy.⁵⁸

Základními problémy křesťanské etiky založené na filiálním pojetí antropologie však zůstává pojmově i obsahově nevyjasněný vztah mezi takto christocentricky pojatou fundamentální křesťanskou etikou a etikou speciální (normativní): způsob odvození konkrétních praktických norem z požadavku konat vůli nebeského Otce není zřejmý.⁵⁹ Dalším významným problémem takového pojetí křesťanské etiky je její omezená komunikabilita mimo samotný křesťanský rámec, jak to výstižně shrnul Jean Desclos: *„Očekávám, že předložený koncept může být snadno přijat učedníky Kristovými. Může však být mnohem složitější představit navenek, v dialogu se sekularizovaným světem, morální život jako otisk vztahu s Otcem, tak jak ho žil nejprve Ježíš ve své osobě a jak ho nabízí každému člověku ve smyslu dokonalé realizace svého bytí. Jako křesťané máme zprostředkovávat víru v Otce, ale představit Otce dnešnímu světu může být komplikované. Mimo to náš vztah s Bohem Ježíše Krista, s Otcem nás zve, abychom před lidmi rozvinuli horizont významu, který se uskutečňuje v každodenním životě, i když tento horizont není nutně determinován velmi přesnými a konkrétními otázkami, například otázkami po bioetice, kde je nutné velmi specializované rozlišování. Myšlenka filiace je užitečná, ale dialog se světem vyžaduje myšlenky, které je možno společně zastávat, když se hovoří o smyslu života. A to zvláště, jestliže jediný morální diskurz, který je obvykle přijat, je diskurz základních zákazů vsazený poté do podnětné diskuse, o níž se však nezdá, že by zahrnovala starosti lidí.*

Nakonec, dialog se světem musí žít také v odpovídajících limitech, to je s vědomím, že naše nabídka významu znepokojuje, podněcuje protireakce, ale současně musí respektovat druhé. V tomto smyslu se jedná snad o to, překonat určitou pozici, která předstírá, že chápe a vlastní pravdu. Jedná se tedy o to předkládat své pozice s jasností a s respektem k minimu, podle kterého sekularizovaná společnost žije a činí vlastní volby.⁶⁰

---

⁵⁶ Tamtéž, 23–37.

⁵⁷ J 4,34; 6,38.

⁵⁸ Srov. TREMBLAY Réal: Una antropologia filiace, cosa significa? in: L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“, 71.

⁵⁹ Srov. RATZINGER Josef: Prolusione, L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“, tamtéž, 20.

⁶⁰ L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“, 90.

1.1.3.4 Model Eberharda Schockenhoffa

Základní charakteristikou tohoto přístupu je snaha překonat rozdělení mezi pojetím autonomní křesťanské morálky a pojetím morální teologie víry. Schockenhoff ho představil v rámci svého kompendia fundamentální etiky *Grundlegung der Ethik*.⁶¹ Jádrem tohoto pojetí je obsaženo v jeho příspěvku na sympoziu o křesťanské antropologii v Římě v roce 2003.⁶²

Autor ukazuje na rozboru samotného lidského rozhodnutí pro svobodné jednání směřující k dobrému, že jakkoliv je v následujícím kroku toto jednání spojeno eventuálně s motivací víry, jeho předpoklad vždy zůstává autonomní, nezávislý na víře. Jen tak je totiž možné uhájit možnost konání dobra i v jednání nevěřících a jen tak je i o samotné víře možné tvrdit, že je zodpovědným a svobodným přijetím Boží nabídky.⁶³

Na druhé straně Schockenhoff dokládá biblickou tradici, která jasně potvrzuje, že podstatným a originálním specifikem křesťanské praxe je nutná vzájemná podmíněnost mezi poznatelností dobra a jeho praktickým uskutečňováním v lásce.⁶⁴

Vzájemně se nevylučující a komplementární spojení těchto dvou základních východisek křesťanské etiky spatřuje Schockenhoff v pojetí, které nabídl Tomáš Akvinský při své recepci Aristotelova pojetí etiky blaženosti. Dle Schockenhoffa základní princip, který Tomášovi umožnil plně akceptovat bez jakéhokoliv oslabení celou intelektuální sílu Aristotelovy cesty k naplnění lidského štěstí a zároveň otevřel možnost tuto cestu otevřít pro křesťanský eschatologický rozměr, je princip participace lidského na Božském. Tato participace plně rozvíjí lidskou potenci dostupnou skrze sílu rozumu, ale zároveň lidskou potenci díky Boží iniciativě otevírá plnému uskutečnění, které již v samotných lidských silách není ani dosažitelné ani myslitelné.⁶⁵

Schockenhoff ukazuje, jak právě Aristotelovo pojetí přátelství jako vrcholné ctnosti Tomáš tímto způsobem otevírá pro rozměr lásky mezi člověkem a Bohem, jež je možná pouze díky Boží iniciativě Vtělení: „*V tom, jak Tomáš promýšlí nejvyšší jednotu mezi Bohem a člověkem ve smyslu vzájemného sdílení se v lásce a ve smyslu skutečného přátelství*

---

⁶¹ SCHOCKENHOFF Eberhard: Grundlegung der Ethik. Ein theologischer Entwurf.

⁶² SCHOCKENHOFF Eberhard: Die Moralthologie zwischen Glaubensethik und Autonomer Moral. Wege zur Überwindung einer falsch gestellten Alternative, in: *L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“*, 121–143, (veškeré relevantní citace Aristotela a Tomáše Akvinského v poznámkovém aparátu této studie).

⁶³ Tamtéž, 122n.

⁶⁴ Tamtéž, 124–128.

⁶⁵ Tamtéž, 132–135.

neseného iniciativou Boží milosti, spočívá trvale platný model pro překonání protikladu mezi teonomií a autonomií.“⁶⁶

Na základě uvedeného přístupu předkládá Schockenhoff takové pojetí křesťanské etiky, které nejprve znovu promýšlí a ve všeobecné etické diskusi obhajuje minimální standardy racionálních etických norem, jež mají v sobě potencialitu a otevřenost – v analogii na způsob zpracování Aristotelových myšlenek Tomášem Akvinským – být dále rozvinuty a prohloubeny skrze zjevené biblické poselství.⁶⁷

Schockenhoff zdůrazňuje, že v současném pluralitním myšlenkovém světě je právě velkým úkolem křesťanské etiky obhajovat i tyto minimální racionální standardy otevřené pro poselství evangelia, protože jejich přijetí není v současných myšlenkových konceptech zaměřených na konzumní egoistické sebeuskutečnění jednotlivce v žádném případě samozřejmé: *„Jestliže se hranice etického minima a s tím závazné obsahy všeobecné morálky lidství stanou spornými, hrozí morální teologii, že bude svedena ze společné platformy, na které by mohla vyslovit chápání smyslu obsažené v křesťanské víře. Úkol morální teologie se v takové situaci stává více komplexním a vícevrstevnatým a nestačí odvolání se na zdánlivě neproblematické základy společného lidského bytí. Morální teologie se v takové situaci musí sama ve smyslu antropologického principu etické šetrnosti omezit na to, aby ukázala minimální požadavky lidského bytí, které již není možné snižovat, a bez nichž není vůbec možné vlastní zodpovědné lidské žití dle různých koncepcí dobrého života. Skrze demonstraci těchto univerzálních minimálních standardů, které se konkretizují v základních požadavcích humanitárního práva a jsou zajištěny právními strukturami demokratických společností, se morální teologie podílí na etickém diskurzu společnosti. Při tom však nepožaduje žádnou zvláštní ochranu pro církevně požadovaný ethos nebo pro morální pojetí závazné pro věřícího člověka.“⁶⁸*

Nicméně dle Schockenhoffa je zároveň zásadním úkolem křesťanské etiky na této úrovni minimálních standardů neustrnout a představit v logické návaznosti specifický způsob pravdivé seberealizace života člověka inspirovaný etikou víry v Ježíše Krista. Etikou, která je založena nikoliv na dalších přidaných normativních nárocích pocházejících z evangelia – jako je láska k nepřátelům či zřeknutí se práva na pomstu⁶⁹ – ale na celkové změně perspektivy,

---

⁶⁶ Tamtéž, 136.

⁶⁷ Tamtéž, 138.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Mt 5,38–48.

jež vychází z osobního obrácení a následování Ježíše Krista ve společenství bratří a sester tvořících Boží lid putující do Božího království.⁷⁰

1.2 Zařazení etiky válečného konfliktu do celkové struktury křesťanské etiky

Předložený náčrt současné diskuse na poli fundamentální křesťanské etiky již určitým způsobem předznamenává zařazení vlastního tématu předkládané studie do struktury pokoncilní křesťanské etiky.

Jednou ze základních charakteristik současného světa ohroženého terorismem je zásadní prolínání kulturních a náboženských fenoménů. Tato skutečnost klade zásadní požadavky na charakter etických kritérií, která posuzují eventuální přípustnost použití vojenské síly v boji proti terorismu. Je třeba, aby jejich podstata byla všeobecně a racionálně obhajitelná. A to samozřejmě nejen v kultuře, která vychází z řecko-židovské tradice, ale i mimo ni, v oblastech s významně odlišnými koncepty etických východisek.

Židovsko-řecká a návazně i křesťanská kultura v základu své identity obsahuje naději, že je možné na základě hledání pravdy lidským rozumem, který má možnost participace na Logu, nalézt základní východiska pro chápání tohoto světa. Tuto naději vyjádřil také papež Benedikt XVI. 12. září 2006 ve své přednášce na univerzitě v Regensburgu, při které v závěrečných slovech pozval i muslimský svět k tomuto dia-logu: *„Odvaha zapojit celou kapacitu rozumu, a ne pouze odmítání jeho monumentálnosti – to je program, s nímž teologie založená na biblické víře vstupuje do diskuse naší doby. ‚Nečinit rozumné (s logem) je v protikladu s Boží přirozeností.‘ řekl Manuel II. v souvislosti se svým křesťanským chápáním Boha v odpovědi svému perskému partnerovi při rozhovoru. To, že zveme své partnery k dialogu kultur, spočívá v tomto velkolepém logu, v této šířce rozumu.“*⁷¹

Fundamentálně etické východisko, které odpovídá základním požadavkům na tuto studii, je možné spatřovat v pojetí profesora Schockenhoffa s jeho koncepcí jak přirozeného zákona, tak vzájemného vztahu mezi rozumem a vírou na poli křesťanské etiky. Návrh etických kritérií pro použití síly pak v tomto pojetí stojí pod nárokem minimalistických,

---

⁷⁰ SCHOCKENHOFF Eberhard: Die Moralthologie zwischen Glaubensethik und Autonomer Moral, Wege zur Überwindung einer falsch gestellten Alternative, in: L' antropologia della teologie morale secondo l'enciclica „Veritatis splendor“, 139–143.

⁷¹ BENEDIKT XVI.: Přednáška na univerzitě v Regensburgu (12. září 2006), in: Insegnamenti di Benedetto XVI., II,2 2006, Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, , 2007, 257–267.

Reakci na kvalitu obsahu papežova příspěvku z pohledu islámu viz: CHIA Edmund: Regensburg And Dialogue, in: Studies in Interreligious Dialogue, 17/2007/1, Louvain: Peeters, 70–82.

racionálně přijatelných a zdůvodnitelných standardů, jak o nich ve svém příspěvku Schockenhoff pojednává.⁷² Jejich obhajitelnost tedy musí být při přijetí způsobů racionální argumentace vlastní i etice v rámci různých náboženských proveniencí.⁷³ Oprávněnost tohoto požadavku podporuje i samotná geneze vzniku a historického vývoje principů spravedlivé války, jak o nich bude pojednáno v následující kapitole. Podporu pro tento přístup je možné nalézt i v encyklice *Veritatis Splendor*, kde se v souvislosti posuzováním teleologického přístupu v křesťanské etice Jan Pavel II. zmiňuje i o obhajitelnosti norem v dialogu s okolním světem: „*Mnoho katolických moralistů, kteří souhlasí s tímto názorem, se distancuje od utilitarismu a pragmatismu, podle nichž se má morálnost lidských skutků posuzovat bez zřetele na skutečný poslední cíl člověka. Správně si uvědomují, že je nutno nacházet rozumové a stále solidnější důvody pro ospravedlnění požadavků mravního života a ke stanovení jeho pravidel. Takové bádání je oprávněné a nutné, neboť morální řád stanovený přirozeným zákonem je v zásadě snadno pochopitelný lidskému rozumu. Je to ostatně bádání odpovídající požadavkům dialogu a spolupráce s nekatolíky a s nevěřícími, zejména v tzv. pluralistických společnostech.*“⁷⁴

Zároveň je však nutné v návaznosti na Schockenhoffův koncept zdůraznit, že etická kritéria použití vojenské síly v boji proti terorismu, jestliže mají být součástí křesťanské etiky, nesmějí zůstat osamocena jako samostatný nezávislý koncept, který má jednoznačný normativní charakter. Minimalistická kritéria pro použití vojenské síly ze své podstaty vyžadují zařazení do plného kontextu etiky, která se inspiruje evangeliem a která směřuje k míru. Začlenění etiky válečného konfliktu do celkové struktury jako nedílné součásti etiky mírového soužití, která ukazuje směr pro celosvětové uspořádání lidské společnosti je proto naprosto nezpochybnitelné.

Nebezpečí, která se okamžitě objevují, jestliže k tomuto zařazení etiky válečného konfliktu jako minimalistických standardů do celkového kontextu etiky mírového soužití nedojde, budou pojednána v následujících kapitolách této studie.

---

⁷² Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: Die Moraltheologie zwischen Glaubensethik und Autonomer Moral, Wege zur Überwindung einer falsch gestellten Alternative, 138.

⁷³ O roli rozumu při formulaci etických norem v rámci islámu, jehož se dialog o kritériích eticky adekvátního použití vojenské síly v současné době významně týká, viz:

HOURLANI George F.: Combinations of Reason and Tradition in Islamic Ethics, in: HOURLANI George F.: Reason and Tradition in Islamic Ethics, Cambridge: Cambridge University Press, 1985, 270–276.

FAKHRY Majid: Ethical Theories in Islam, Leden: E.J. Brill, 1991.

⁷⁴ *Veritatis splendor*, čl. 74.

2 NÁSTIN HISTORICKÉHO VÝVOJE UČENÍ O SPRAVEDLIVÉ VÁLCE

Diskuse o použití určitých etických kritérií ve vztahu k vedení války je vlastní celé židovsko-helénské kultuře. Základní charakteristikou této diskuse je stále se opakující dilema prostupující dějinami až do dnešního dne: je válka pouze pragmatický prostředek, který je možné použít kdykoliv, kdy je to politicky vhodné, nebo podléhá vypovězení i vedení války jasným pravidlům, která jsou rozumově odůvodnitelná? Základní znalost tohoto vývoje má významný vliv i na současnou diskusi. Tento vliv se projevuje jak v rovině vědomé při odvolávání se na pravidla a kritéria vzniklá během tohoto historického vývoje, tak ale i v rovině podvědomé skrze současné zvyklosti a souvislosti, které jsou vlastní mnoha aspektům evropské politické kultury. Nástin historického vývoje v otázkách použití vojenské síly je tedy pro vlastní téma této studie nepostradatelný.¹

2.1 Pojetí války ve starověkém Řecku²

Řecká předsokratovská doba vnímala v duchu Hérakleitovy věty: „*Válka je otcem všeho a králem všeho*“³ válku jako přirozený stav, ve kterém se ukazuje boží soud. Ve vítězství či porážce je také možné spatřit boží ortel vyjádřený již předem mnohdy formou oráklu.⁴ Proto také vítězové chápali v této době jako své právo postupovat vůči poraženým s neohrazenou krutostí.⁵

U autorů klasického řeckého období je však již možné konstatovat jasný odklon od tohoto archaického a mýtického pojetí války jako danosti přicházející ve smyslu neměnného osudu, kdy není možná jiná volba než podřízení se vůli bohů.⁶

---

¹ Celkový přehled historie včetně úryvků z děl srov. REICHBERG Gregory M., SYSE Henrik, BEGBY Endre (vyd.): *The Ethics of War*, Oxford: Blackwell Publishing, 2006.

² Srov. KROMAYER Johannes, VEITH Georg: *Heerwesen und Krügsführung der Griechen und Römer* (= *Handbuch der Altertumswissenschaft*, 4. oddíl, 3. část, 2. sv.), München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1963.

CHAMOIX François: *Griechische Kulturgeschichte*, München: Droemer, 1966, 187–244.

³ HÉRAKLEITOS: 53, in: DIELS Hermann, KRANZ Walter (vyd.): *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Hildesheim: Weidmann, 6. vyd. z r. 1952, 2005, 22 B 53.

⁴ Srov. NILSSON Martin P.: *Geschichte der griechischen Religion. Die Religion Griechenlands bis auf die griechische Weltherrschaft* (= *Handbuch der Altertumswissenschaft*. 5. oddíl, 2. část), München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1955, 625–628.

⁵ Srov. KROMAYER Johannes, VEITH Georg: *op.cit.*, 26–27.

BUSOLT Georg, SWOBODA Heinrich: *Griechische Staatskunde* (= *Handbuch der Altertumswissenschaft*, 4. oddíl, 1. část), München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1963, 1259–1264.

⁶ Srov. SUTOR Bernard: *Vom gerechten Krieg zum gerechten Frieden?. Stationen und Chancen eines geschichtlichen Lernprozesses*, Schwalbach/Ts: Wochenschau Verlag, 2004, 10–12.

2.1.1 Thukydides

Prvním známým svědkem konfrontace archaického pojetí válečného práva s otázkou po určitých kritériích, která mohou válečnou aktivitu rozdělit na oprávněnou či neoprávněnou, nacházíme u řeckého historika Thukydida v jeho popisu Peloponéské války mezi Aténami a Spartou v letech 431–404 př. Kr.⁷ Thukydides ve svém spise⁸ zachycuje fiktivní dialog mezi Atéňany a obyvateli ostrova Melos, který se snažil zachovávat ve válce neutrální postoj. Nicméně Atéňané se roku 416 rozhodli z obav z možné kolaborace Melanů se Spartou, že si tento ostrov vojensky podrobí. Dialog popisuje situaci před aténskou invazí:

– *Atéňané: „(...)dobře víte stejně jako my, že rovné právo v lidských záležitostech může být základem rozhodování jen mezi osobami, které jsou ve stejném postavení. Ale kdo má ve svých rukou větší moc, ten postupuje, dokud nenarazí, a slabší se musí podrobit.“*

– *Melané: „Podle našeho mínění však záleží pravý užitek v tom (...), že vy byste neměli zrušit to, co je naší společnou ochranou, tedy že se i proti utlačenému stále dbá zákonů přirozené slušnosti — i kdyby to snad nebylo přesně podle práva (...)“⁹*

– *Melané: „Jistěže (...) je pro nás velice tvrdé muset se postavit proti tak mocnému městu jako je vaše a vzdorovat osudu natolik nerovným bojem. Ale věříme, že bohové nedovolí, abychom osudu podlehli, neboť dočista spravedlivě pozvedáme zbraň proti nespravedlivému útočníkovi(...).*

– *Atéňané: „Co se bohů týče, my právě tak věříme, že jejich přízeň bude na naší straně, neboť naše zásady a všechno naše konání neodporují ani všeobecně přijímaným míněním o bozích, ani osobním sklonům lidí. My si totiž myslíme, že bohové — podle toho, jak je všeobecně pojmáme — i lidé podle nepopiratelné zkušenosti a přirozené nutnosti vždy rozkazují těm, které svou mocí převyšují. Tímto zákonem se řídíme. My jsme ten zákon nevynalezli, ani nejsme prvními, kdo jej během jeho existence uplatňují. Je to zákon, který jsme převzali od předků a který hodláme předat našemu nejvzdálenějšímu potomstvu. A jsme si jisti, že vy sami a kdokoli jiný, kdo by měl stejnou moc, by jednal stejně(...).“¹⁰*

---

⁷ Srov. BENGTON Hermann: Griechische Geschichte von den Anfängen bis in die römische Kaiserzeit (=Handbuch der Altertumswissenschaft. 3. oddíl, 4. část), München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1965, 211–245.

⁸ THUCYDIDES: The Peloponnesian War, in: STRASSLER B. Robert (vyd.): The Landmark Thucydides, New York: Touchstone, 1998.

⁹ Tamtéž, verše 89,90.

¹⁰ Tamtéž, verše 104,105, 354.

Thukydides na závěr tohoto dialogu ve verši 114 lakonicky konstatuje, že aténští „generálové ihned zahájili útok“¹¹ a Melos si podrobili. Již na začátku celého vývoje tak tento text charakterizuje zásadní napětí mezi argumenty racionality a argumenty síly.

2.1.2 Platon

Pro další vývoj etiky válečného konfliktu mají – tak jako v mnoha jiných oblastech evropského myšlení – neopominutelný význam spisy Platona (427–347 př.Kr.) a jeho žáka Aristotela (384–322 př.Kr.),¹² neboť na ně i v tématu hodnocení válečného konfliktu posléze navazují myslitelé křesťanského starověku i středověku.

Sjednotit Platonovy výroky, které se týkají etického hodnocení použití vojenské síly, je však složité, neboť otázky války a míru pro něho nejsou tématem samy o sobě a vyskytují se pouze ve vztahu k hledání ideálu ctnostného člověka v rámci správného uspořádání městského státu – *polis*.¹³

Platon ve svém návrhu uspořádání městského státu, který předložil ve své *Ústavě*,¹⁴ zastává názor, že přirozený mír byl možný pouze v archaickém období, kdy lidé veškerou sílu věnovali úsilí o přežití, či že je možné o míru přemýšlet pouze jako o utopii za situace, kdy by městské státy necítily potřebu rozšiřovat svůj blahobyť.¹⁵ Avšak v reálné situaci, ve které Platon žije, kdy je každý jednotlivec ve své touze po naplnění rozličných a ne nezbytných potřeb odkázán na pomoc druhých, je válka mezi jednotlivými městskými státy pro vrozenou lidskou chtivost nevyhnutelná:

„Tedy musíme ukrojit ze země našeho souseda, jestliže potřebujeme mít dostatek pastvin a polí. A oni naopak z naší, jestliže dovolí sami sobě směřovat k neomezenému získávání peněz, které překračuje hranice nezbytného?“

„To je nezbytné, Sokrate“, on řekl.

„V důsledku toho, nebudeme muset jít do války, Glaukone? Nebo jak to bude?“

„Tak nějak“, on řekl.

---

¹¹ Tamtéž, verš 356.

¹² Srov. RICKEN Fredo: Platon und Aristoteles über Krieg und Frieden, Barsbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1988.

¹³ Srov. REICHERBERG Gregory M., SYSE Henrik, BEGBY Endre (vyd.): op. cit., 37.

¹⁴ PLATON: Ústava, in: APELT Otto (vyd.): Platon. Sämtliche Werke 5. díl, Hamburg: Verlag von Felix Meiner, 1988.

¹⁵ Tamtéž, 269c–274e.

„Ale ještě neříkejme, zda válka působí zlo nebo dobro,“ řekl jsem, „pouze to, že jsme našli původ války – v těch věcech, jejichž přítomnost ve městech nejvíce způsobuje zlo, ať už soukromé či veřejné.“¹⁶

Z důvodu uvedeného v úryvku z dialogu mezi Sokratem a Glaukonem také v Platonově pojetí vojáci musí zaujímat v rámci *polis* druhé nejvýznamnější postavení hned po těch, kteří vládou, aby byli schopni město ubránit.¹⁷

V 5. knize Ústavy také můžeme nalézt v popisu pravidel války, která je vedena mezi řeckými městy, zárodky etiky válečného konfliktu. Platon požaduje, aby se během války zabránilo drancování a plenění země, aby za nepřátele byli považováni jen odpovědní za vyvolaný konflikt, aby nebyli poražení zotročováni a zabíjeni. Válka mezi Řeky má být celkově vedena tak, aby sama nezničila naději na příští spravedlivý a vzájemně výhodný mír, nicméně války proti barbarům, kteří jsou přirozenými nepřáteli Řeků, mají i nadále být vedeny s neomezenou brutalitou.¹⁸

Ve svém pozdním díle *Zákony*¹⁹ o uspořádání *polis* nabízí Platon oproti skeptickému pohledu Krét'ana Kleiniase: „Co většina lidí nazývá mírem, to jen jméno. Ve skutečnosti od přirozenosti existuje stále nevyhlášená válka všech států proti všem.“²⁰ pravděpodobně i svůj vlastní pohled reprezentovaný starým Atéňanem: „Nejlepší ovšem není ani válka proti barbarům ani válka civilní – toho, že tyto války jsou nutností, je třeba litovat – ale nejlepší je spíše mír a zároveň dobrá vůle vůči všem. Zdá se, že právě vítězství města nad sebou samotným nepatří k těm nejlepším věcem, ale k těm nezbytným. Myslet jiným způsobem je stejné jako domnívat se, že nemocné tělo poté, co bylo očištěno lékem, je v té nejlepší možné kondici a nebrat v potaz, že také může existovat takové tělo, které nikdy léčbu nepotřebovalo. Podobně ve vztahu ke štěstí města či soukromé osoby, každý kdo přemýšlí tímto způsobem, nestane se nikdy zákonodárcem v pravém slova smyslu, jestliže neuzákonil skutečnost války kvůli prospěchu míru, nýbrž uzákonil skutečnosti míru ve prospěch toho, co přináleží k válce.“²¹

---

¹⁶ Tamtéž, 373de. V rámci dialogu se však strážci, kteří mají nejprve jako hlavní úkol umožňovat expanzi města, dostávají postupně do pozice strážců vnitřní uměřenosti v životě obce – tedy mají bojovat spíše proti vnitřnímu nepříteli. Srov. 414b, 422a–432c.

¹⁷ Tamtéž, II.kniha.

¹⁸ Tamtéž, 470c–471c.

¹⁹ PLATON: *Zákony*, in: tamtéž, VII. díl.

²⁰ Tamtéž, 626a.

²¹ Tamtéž, 628c–e.

Platon zde jasně ukazuje, že válka musí z etického pohledu vždy být pouze prostředkem,²² a tak otevírá v této věci myšlenkovou cestu pro explicitní vyjádření Aristotela.

2.1.3 Aristoteles

V otázkách války a míru jsou názory Platona a Aristotela v mnoha směrech velmi podobné.²³ Vychovatel Alexandra Makedonského obdobně jako jeho učitel Platon nepojednává o válce a míru jako o samostatném etickém tématu. A ačkoliv u něho nalezneme velké množství zmínek o válce jako o realitě všedního dne – například pojednání o ctnosti statečnosti²⁴ či velmi pragmatický a praktický popis rozhodování o válce či míru u vládce²⁵ – nejedná se zde mnohdy o etické hodnocení války jako takové nýbrž o konstatování faktu, že válka neoddelitelně patří k životu řecké *polis*.

Nicméně přesto je možné ukázat, že jasnou a trvalou premisou Aristotelova chápání tohoto tématu je skutečnost, že válka vždy musí zůstat prostředkem a to takovým, který vede k větší spravedlnosti: „*Neboť pracujeme, abychom pak měli svůj volný čas, a válčíme, abychom pak mohli žít v míru. Všechny ctnosti praktického života pracují buď v zájmu věcí veřejných nebo v zájmu války. Jednání v oblasti věcí veřejných, jak víme ze zkušenosti, se však neslučuje s volným časem, a jednání v oblasti vojenské už vůbec ne. Nikdo přece nevolí válku jen pro válčení samo, pro ně nikdo nezbrojí. Vždyť bychom museli nazvat největším krvežíznivcem toho, kdo by chtěl činit ze svých přátel nepřátele, aby povstal boj a tekla krev (...)*“²⁶

Z tohoto důvodu také u Aristotela nalezneme explicitní kritiku politického systému Sparty, který byl orientován na válku jako na cíl. Aristoteles ukazuje, že takováto politická struktura je sama v sobě odsouzena k zániku, protože v tomto pojetí dochází k převrácení hodnot a záměně cíle a prostředku.²⁷

Pro vývoj etiky válečného konfliktu má v Aristotelově díle zásadní význam distinkce použitá v rámci jeho pojednání o spravedlnosti: rozdělení na spravedlnost přirozenou

²² Podle začátku dialogu *Timaios* měl Platon explicitně pojednat o chování obce za války v dialogu *Kritias*, z něhož však Platon napsal jen krátký začátek. Srov. *Timaios* 2, *Kritias*, in: tamtéž, VI. díl.

²³ Srov. RICKEN Fredo: op. cit., 13.

²⁴ ARISTOTELES: *Etika Nikomachova*, 1115^a3–1117^b23 in: BARNES Jonathan (vyd.): *The Complete Works of Aristoteles: The Revised Oxford Translation*, Bollingen Series LXXI, 2. díl, Princeton NJ: Princeton University Press, 1984.

²⁵ ARISTOTELES: *Rétorika*, 1359^b34–1360^a12, in: tamtéž.

²⁶ ARISTOTELES: *Etika Nikomachova*, 1177^b5–12.

²⁷ ARISTOTELES: *Politika*, 1271^b1–1271^b11, in: tamtéž.

a právní.²⁸ Jak píše Reichberg: „Myšlenka, že státník by měl při rozhodování o válce a míru přihlížet k všeobecnému přirozenému právu národů, nachází v tomto textu jedno ze svých základních východisek.“²⁹

U Aristotela také nalezneme kritéria, která ospravedlňují válku jako adekvátní prostředek. Jsou jimi obrana vlastní svobody,³⁰ získání vlády nad těmi, které je třeba pro jejich dobro ovládnout a získání vlády nad lidmi, kteří ze své přirozenosti mají být otroky.³¹ I ve věci rasistického rozdělení národů na privilegované Řeky a nesvéprávné barbary má tedy Aristoteles obdobný pohled jako Platon. Možnost vedení války z paternalistických důvodů ochrany Řeků samotných však již u Aristotela reprezentuje přechod od pojetí všeobecného míru mezi jednotlivými řeckými kmeny zastávaný ještě Platonem k pojetí míru imperiálního, jež je vlastní starověké římské říši.³²

2.2 Pojetí války v římské říši³³

Ve vztahu k vývoji etiky válečného konfliktu jsou v římském období dějin³⁴ důležité především dva faktory. Tím prvním je imperiální pojetí míru, které obhájí vojenskou expanzi a podrobení si okolních národů jejich ochranou a výhodami, jež tyto vojensky poražené národy získají v rámci *pax romana*, míru garantovaného přítomnými římskými legiemi. Toto pojetí dominuje celé římské periodě a bylo následně převzato i křesťanskými vládci.³⁵

Druhým významným faktorem je existence fetálního práva, s jehož určitou profánní obdobou se můžeme znovu setkat v teorii absolutistického státu, která se v Evropě prosadila po třicetileté válce.³⁶

---

²⁸ ARISTOTELES: Etika Nikomachova, 1134^b18–1134^a5.

²⁹ REICHBERG Gregory M., SYSE Henrik, BEGBY Endre (vyd.): op. cit., 37.

³⁰ Aristotelův ideál autarkie, tedy svébytnosti a samostatnosti, kterou musí *polis* disponovat pro zajištění blaha občanů, v sobě zahrnuje i schopnost vojenské obrany. Tato myšlenka stojí v základu novodobých představ o suverenitě jednotlivých států.

³¹ ARISTOTELES: Politika, 1333^b40–1334^a2.

³² Srov. SUTOR Bernard: op. cit., 13.

³³ Srov. KROMAYER Johannes, VEITH Georg: op. cit., II. díl.

³⁴ Srov. BENTSON Hermann: Grundriss der Römischen Geschichte mit Quellenkunde. I, Republik und Kaiserzeit bis 284 n. Chr., (=Handbuch der Altertumswissenschaft. 3. oddíl, 3. část), München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1967.

³⁵ Srov. AGNOLI Johannes: Von der Pax Romana zur Pax Christiana, in: FENNER Christian, BLANKE Bernhard (vyd.): Systemwandel und Demokratisierung. Festschrift für Ossip K. Flatschheim, Frankfurt am Main: Europäische Verlagsanstalt, 1975, 81–108.

³⁶ Srov. čl. 2.6.1 této studie.

2.2.1 Fetiální právo

V archaickém období dějin Říma byla v římském království ustanovena skupina kněží – fetiáles, kteří měli za úkol rozhodovat, zda bezpráví způsobené tomuto království je důvodem pro válku a zda byly splněny všechny podmínky pro to, aby válka vedená Římem, v případě, že bude odsouhlasena králem (později senátem), byla spravedlivá.³⁷ Fetiálové měli také povinnost každou odsouhlasenou válku formálně vyhlásit dříve než došlo k faktickému začátku vojenských aktivit. Spravedlnost v pojetí fetiálního práva však byla chápána ve smyslu silně legalistickém jako naplnění určitých právních procedur, které byly pro legitimitu války vyžadovány.³⁸ Výstižný popis důvodů pro vznik této kněžské skupiny a výčet jejich povinností uvádí Dionysius z Halicarnassu ve svém díle *Antiquitates romanes*.³⁹

2.2.2 Cicero

Pro další vývoj je zásadní postavou, která se v římském období zabývala etickou stránkou vedení války a měla také v této oblasti velký vliv na křesťanské myslitele, především na Augustina z Hippo,⁴⁰ římský politik a filozof Marcus Tullius Cicero (106–43 př. Kr.).⁴¹

V Ciceronových latinsky psaných dílech se i v otázkách etiky války a míru odráží jeho znalost řecké filozofie i jeho zakotvení ve stoickém myšlení.⁴² Výslovně se Cicero k problematice vedení války v etickém kontextu vyjadřuje ve dvou svých dílech. Ve spisu *De re publica*,⁴³ který se však zachoval jen fragmentárně, se dotýká otázky, zda stát může z podstaty věci vůbec jednat spravedlivě, a obhajuje myšlenku, že stát a politici, kteří

³⁷ Srov. ZACK Andreas: Studien zum "Römischen Völkerrecht". Kriegserklärung, Kriegsbeschluss, Beeidung und Ratifikation zwischen- staatlicher Verträge, internationale Freundschaft und Feindschaft während der römischen Republik bis zum Beginn des Prinzipats (=Göttinger Forum für Altertumswissenschaften sv. 5), Göttingen: Edition Ruprecht, Imprint Duehrkohp & Radicke 2007, 18–51,69–73.

³⁸ Srov. WATSON Alan: International Law in Archaic Rome: War and Religion, Baltimore: John Hopkin's University Press, 1993, xiii.

³⁹ DIONYSIUS Z HALICARNASSU: *Antiquitates romanes*, kn. II, kap. 72, in: CARY Ernest (vyd.): *The Roman Antiquities of Dionysius of Halicarnassus*, Loeb Classical Library, díl 319, Cambridge: Harvard University Press, 1937.

⁴⁰ Srov. FORSCHNER Maxmilian: *Naturrechtliche Grundlegung der Theorie des gerechten Krieges in der Antike* (bei Cicero und Augustinus), in: *Gymnasium* 111 (2004) 557–572.

⁴¹ Srov. MERGUET Hugo: *Handlexicon zu Cicero*, Hildesheim: Olms, 1962.

⁴² Srov. FORSCHNER Maxmilian: *Stoa und Cicero über Krieg und Frieden*, Barsbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1988.

GIRARDET M. Klaus: „Gerechter Krieg“. Von Ciceros Konzept des *bellum iustum* bis zur UNO-Charta, in: *Gymnasium* 114 (2007) 1–35.

⁴³ CICERO Marcus Tullius: *De re publica*, ZETZEL James E.G. (vyd.), Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

respektují přirozený zákon či věčné zákony, spravedlivě jednat skutečně mohou.⁴⁴ Uvádí, že stát, který ctí přirozený a věčný zákon, válčí buď pouze proto, aby splnil svou povinnost chránit své poddané včetně těch, které si podrobil, nebo proto, aby zajistil vlastní existenci. Válčení bez důvodu je dle Cicera vždy nespravedlivé: „*Vždyť žádná válka nemůže být spravedlivá, není-li její pohutkou pomsta nebo zahánání nepřátel*“.⁴⁵ Spravedlivá válka musí navíc splňovat určité vnější podmínky: musí být formálně vyhlášena, a to s případnými požadavky vůči protivníkovi.⁴⁶ V kontextu tohoto svého pojednání Cicero formuluje také tezi o legitimitě vojenských výbojů a vysvětluje ve smyslu imperiálního pojetí míru, že římský lid se nezmocnil světa neoprávněnými útočnými válkami, nýbrž tím, že chránil své spojence v rámci římského míru – *pax romana*.⁴⁷

Ve svém pozdním díle *De officiis*⁴⁸ se Cicero v první knize, v rámci pojednání o spravedlnosti, zabývá systematicky otázkami válečného práva. Poprvé se zde v historii etiky válečného konfliktu objevuje chápání války jako posledního možného prostředku: „*To, čeho se ještě musí velmi dbát ve veřejných věcech, je spravedlnost při vedení války. Existují dva druhy konfliktu, jeden se odvíjí za pomoci diskuse, druhý za pomoci síly. Zatímco ten první je vlastní člověku, ten druhý je zvířecí, a člověk by se měl k tomu druhému uchýlit pouze v případě, že ten první není možné použít.*“⁴⁹

V následujících dvou článcích pak Cicero uvádí, že smyslem a cílem války musí být život v míru a spravedlnosti a že i trest a pomsta vůči poraženým nepřátelům musí mít svou míru, neboť podrobení nepřátelé zasluhují slitování. Následně vysvětluje, že dle římského fetiálního práva je válka spravedlivá jen tehdy, když protivník odmítá vrátit uloupený majetek a když ji formálně vyhlásili kněží, kteří jsou k tomu určeni. Jako součást tohoto formálního práva také uvádí to, co odlišuje vojáky od civilistů: římský voják se smí zúčastnit boje jedině v tom případě, že předtím přísahal na praporec.⁵⁰

Ciceronův způsob myšlení o válečném právu obsažený ve spisu *De officiis* má pro další vývoj etiky válečného konfliktu zásadní význam, neboť se stal vedle biblického učení jednou ze základních inspirací pro učení o spravedlivé válce, tak jak se postupně vyvíjela v celé křesťanské tradici až po současný text Katechismu katolické církve.⁵¹

---

44 Tamtéž, I, 3a–4.

45 Tamtéž, III, 23.

46 Tamtéž, III.,35.

47 Tamtéž.

48 CICERO Marcus Tullius: *De Officiis*, in: SABBADINI Remigio (vyd.): Torino: Chiantore, 1945.

49 Tamtéž, I, 34.

50 Tamtéž, I, 35n.

51 KKC, 2307–2314.

2.3 Biblická východiska pro etické posouzení války

Vývoj evropského pojetí etiky válečného konfliktu samozřejmě nejradikálněji ovlivnila biblická zvěst. Válka je skutečností, která je v bibli přítomna velmi intenzivně a to na mnoha rovinách⁵². Stává se tématem jak ve smyslu historickém při popisu událostí, které patří k dějinám vyvoleného národa,⁵³ tak ve smyslu náboženském, kdy Bůh je charakterizován Písmem jako ten, který i skrze válečné události různým způsobem vstupuje do dějin spásy.⁵⁴ Do této oblasti patří také různé příklady z vojenského prostředí používané především apoštolem Pavlem.⁵⁵

Výpovědi biblických knih o použití síly a o válce samotné jsou však – tak jako v případě mnoha jiných skutečností – mnohoznačné. Tuto bohatost a různorodost samotného biblického textu ještě dále rozšiřují různé exegetické přístupy, které se v průběhu historie i v současnosti ve vztahu k tomuto tématu objevují.⁵⁶

2.3.1 Starý zákon

Ve Starém zákoně nalezneme několik různých typů textů, které mluví o boji a o válce: v boji proti leviatanovi⁵⁷ je možné odhalit ozvěny mythologického pojetí, které jsou pro oblast Orientu charakteristické při výkladu počátků světa. Na rozdíl od podobné literatury okolních kultur⁵⁸ je zde ale v biblickém, striktně monoteistickém pojetí Jahwe charakterizován jako svrchovaný a vždy vítězný.

---

⁵² Srov. LOSSE Carlos: Guerra, in: Nuovo Dizionario di Teologia Biblica, ROSSANO Pietro, RAVASI Gianfranco, GIRLANDA Antonio (vyd.), Milano: Edizioni Paoline, 1991, 726–735.

Válka, in: Slovník biblické teologie, LEÓN-DUFOUR Xaver, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, 537–539.

⁵³ Srov. 1 Mak 1,16–19.

⁵⁴ Srov. Joz 6,1–27.

⁵⁵ Srov. Ef 6,10–17.

⁵⁶ Srov. WOOD John A.: Perspectives on War in the Bible, Macon, GA: Mercer University Press, 1998.

CRAIGE Peter C.: The Problem of War in the Old Testament, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1978.

BAURNFEIND Otto: Guerra & pace nel Nuovo Testamento, Brescia: Paideia, 1993.

LIND Millard C.: Yahweh Is a Warrior. The Theology of Warfare in Ancient Izrael, Scottsdale, PA: Herald Press, 1980.

STEFANI Piero, MENESTRINA Giovanni (vyd.): Pace e guerra nella Bibbia e nel Corano, Brescia: Morcelliana, 2002.

HOSSFELD Frank-Lothar: „Du sollst nicht töten!“. Das fünfte Dekaloggebot im Kontext alttestamentlicher Ethik, Stuttgart: Kohlhammer 2003.

BAUMANN Dieter: Militäretik. Theologische, menschenrechtliche und militärwissenschaftliche Perspektiven, Stuttgart: Kohlhammer, 2007, 160–199.

⁵⁷ Ž 74,13n; 89,11.

⁵⁸ Srov. ENUMA ELIŠ, 62–70, in: FURLANI Giuseppe (vyd.), Bologna: N. Zanichelli, 1943.

Četné jsou ve Starém zákoně texty s historickým pozadím o konkrétních válkách vedených v Boží přítomnosti,⁵⁹ tedy o válkách, do nichž Izrael vstupuje jako Boží lid.⁶⁰ Znamením této Boží přítomnosti ve válce je pak archa úmluvy.⁶¹ V tomto smyslu hovoří biblické texty, které vybízejí k válečnému převzetí zaslíbené země.⁶² Kniha Samuelova dokonce ve stejném duchu přímo konstatuje, že počátečním zanedbáním, kterého se dopustil král David na své cestě k velkému hříchu cizoložství a vraždy, byla jeho neochota konat to, co králové na jaře vždy konávali: táhnout do boje v čele svého vojska.⁶³ Válečné vítězství je pak také v duchu této tradice vnímáno jako mocný Boží čin.⁶⁴ Jestliže naopak Izrael podlehne pokušení chápat válečné vítězství a válečnou sílu jako skutečnost vlastní síly, jež není závislá na Boží moci, následuje z Hospodinovy strany trest.⁶⁵

Válka je starozákonními autory chápána také jako skutečnost – jak konstatuje kniha Kazatel – která k životu člověka postiženého hříchem nevyhnutelně patří: „(...) *je čas zabít i čas léčit, čas bořit i čas budovat(...)*. „⁶⁶ Její překonání je posunuto do roviny eschatologie, na které samozřejmě i Starý zákon zná vedle vítězného boje Hospodina⁶⁷ i nádherná proroctví o ideálu hlubokého míru, ve kterém již nebude třeba zbraní a veškeré antagonismy budou překonány: „*I překují své meče na radlice, svá kopí na vinařské nože. Pronárod nepozdvihne meč proti pronárodu, nebudou se již cvičit v boji.*“⁶⁸

2.3.2 Nový zákon

Dominantní perspektivou v tématu války v Novém zákoně je perspektiva nábožensko-spirituální,⁶⁹ mnohdy spojená i s intenzivním eschatologickým důrazem.⁷⁰ Nicméně i v Novém zákoně je možno nalézt texty, které popisují a odrážejí samozřejmou přítomnost vojenské tematiky v tehdejší světě.⁷¹

---

⁵⁹ Srov. Dt 23,15.

⁶⁰ Srov. Sd 20,2.

⁶¹ Num 10,35–36.

⁶² Num 13,30.

⁶³ 2 Sam 11,1.

⁶⁴ Srov. Ž 7.

⁶⁵ Srov. 2 Sam 24.

⁶⁶ Kaz 3,3.

⁶⁷ Srov. Dan 11n.

⁶⁸ Iz 2,4.

⁶⁹ Především v pavlovských listech je v případech popisu spirituálního úsilí křesťana mnohdy užita vojenská terminologie: srov. 2 K 10,4; 1Tm 1,18; 2 Tim 4,7.

⁷⁰ Srov. Zj 12,7; 20,7–10.

⁷¹ Srov. Nuovo Dizionario di Teologia Biblica, 733.

Nezpochybnitelné základní téma poselství Ježíše z Nazareta nazvané i v rámci pavlovského popisu vojenské výzbroje *evangeliem pokoje*⁷² je bytostně spojené s myšlenkou odpuštění a lásky k nepřátelům.⁷³ Evangelia jednoznačně řadí válku do katalogu lidských neštěstí a chápou ji jako jedno z hrozných znamení před druhým příchodem Syna člověka.⁷⁴ Konkrétní Ježíšova slova z 26. kapitoly Matoušova evangelia: „*Zastrč meč do pochvy, kdo mečem zachází, mečem také schází.*“⁷⁵ se pak s tímto základním pojetím Nového zákona plně ztotožňují.

Přesto však nacházíme v dalších evangelijních textech i jiné důrazy a pohledy. V radách radikálního Kristova předchůdce Jana Křtitele na adresu vojáků nezaznívá žádný příkaz k tomu, aby opustili svoji službu, ale naopak jsou vyzýváni, aby ji vykonávali způsobem, který nebude nespravedlivý.⁷⁶ I římský setník, se kterým se setkává sám Ježíš jako se starostlivým nadřízeným nemocného služebníka, není nazaretským Mistrem vyzýván k opuštění služby, ale naopak je pochválen za příklad hluboké víry – a to právě na základě své vojenské zkušenosti.⁷⁷ A dokonce v Lukášově podání pašijového příběhu se samotný Ježíš v předvečer své smrti shání po zbrani⁷⁸ a římský voják je tím, kdo první vyznává po Ježíšově smrti Kristovo božství.⁷⁹ Skutky apoštolů pak informují, že mezi prvními pokřtěnými pohany byl setník Kornelius a jeho podřízení.⁸⁰

Ve světle naznačené variability textů, které Nový zákon v návaznosti na poselství zákona Starého přináší, se křesťané vydali na složitou cestu autentické interpretace Ježíšova poselství o vztahu radostné zvěsti a vojenského použití síly. Již na jejím začátku je však možné společně s Carlosem Lossem konstatovat, že „*marně by se hledal v Novém zákoně základ pro zjednodušeně antimilitaristickou pozici. Řešení antinomie mezi evangeliem pokoje a historickou existencí války se nachází na jiné úrovni.*“⁸¹

Na základě poselství bible a v rámci dochované antické filozofické tradice se o řešení této antinomie nejprve začaly pokoušet generace prvotních křesťanů.

---

⁷² Ef 6,15, srov. Lk 2,14; Sk 10,39; Ef 2,17.

⁷³ Lk 6,27–36.

⁷⁴ Lk 21, 9–10; Mk 13,7n.

⁷⁵ Mt 26,52.

⁷⁶ Lk 3,14.

⁷⁷ Lk 7,1–10.

⁷⁸ Lk 22,36.

⁷⁹ Mt 27,54.

⁸⁰ Sk 10.

⁸¹ Nuovo Dizionario di Teologia Biblica, 733.

2.4 Vývoj křesťanského pojetí etiky válečného konfliktu

Pojetí etiky válečného konfliktu od dob prvotních křesťanů až do konce středověku bylo v Evropě formováno v přímé závislosti na křesťanském chápání světa a lidské společnosti. Bylo však vždy také odrazem jak dobové interpretace tohoto poselství, tak společenských proměn, kterými Evropa během patnácti století procházela.⁸²

2.4.1 Prvotní křesťané

Z nejednoznačnosti doslovného biblického poselství se od začátku života křesťanského společenství odvíjí složitá diskuse o dovolenosti použití vojenské síly.⁸³ Tato diskuse je v období rané církve charakterizována velkým důrazem na praxi nenásilí jako na naplnění jednoho ze základních důrazů Kristova poselství. Velkou roli v jednoznačném přijetí tohoto pojetí hraje i intenzivní očekávání brzkého Kristova druhého příchodu.⁸⁴ V tomto eschatologickém rámci se nicméně postupně začínají řešit také praktické problémy vztahu křesťanské komunity k vojenské službě a potažmo k účasti křesťanských vojáků na válečných aktivitách římského vojska. Důvodem je zvyšující se počet křesťanů a sílící přesvědčení, že druhý Kristův příchod nebude otázkou bezprostřední budoucnosti.⁸⁵

Doba od prvních Letnic až do konce 2. století znamená periodu, v níž samotná otázka použití vojenské síly pro prvotní křesťany neznamenal příliš relevantní problém. Důvodem bylo především zpočátku malé množství vyznavačů Kristova poselství v poměru k obyvatelům římské říše, ale také i relativně velmi klidná situace v římské říši,⁸⁶ která problém aktivní, skutečně vojenské služby ve vztahu ke křesťanské víře nijak nerozvířovala. Křesťané této doby byli přesvědčeni, že budou moci až do druhého Kristova příchodu žít

⁸² Celkový přehled srov. BAUMANN Dieter: op. cit., 200–290. Autor se také obsáhle věnuje pohledu reformace od jejího vzniku až do současnosti. Vysvětluje učení Martina Luthera o dvou regimentech i odpor Ulricha Zwingliho k žoldácké armádě. Následně se také zabývá novodobými pozicemi Karla Bartha. Srov. BAUMANN Dieter: op. cit., 251–276.

⁸³ Srov. SWIFT J. Louis: *The Early Fathers on War and Military Service*, Wilmington DE: M. Glazier, 1983.

Srov. PUCCIARELLI Enrico (vyd.): *I cristiani e il servizio militare. Testimonianze dei primi tre secoli*, Firenze: Nardini Editore, 1987.

GEERLINGS Wilhelm: *Die Stellung der vorkonstantinischen Kirche zum Militärdienst*, Barsbüttel: Institut für Theologie und Kirche, 1989.

GRASMÜCK Ernst Ludwig: *Äußerungen zu Krieg und Frieden in der Zeit der frühen Kirche*, Barsbüttel: Institut für Theologie und Kirche, 1989.

BAUMANN Dieter: op. cit.

⁸⁴ Srov. JUSTIN MARTYR: *Apologia prima*, kap. 39n, in: ROBERTS Alexander, DONALDSON James (vyd.): *The Ante-Nicean Fathers*, I. díl, Michigan, WM: B. Eerdmans Publishing Company, 1985.

⁸⁵ Srov. SWIFT J. Louis: op.cit., 36.

⁸⁶ Srov. *Rome History*, in: NEB-M 26, 927–930.

v rámci pozemských skutečností jako výjimečná skupina.⁸⁷ Tento fakt je také pravděpodobně důvodem, proč přibližně až do roku 200 po Kr. není možné nalézt v žádné dochované literatuře prokazatelné svědectví o existenci křesťanských vojáků.⁸⁸ Jedinou výjimkou by mohla být některými křesťanskými spisovateli zmiňovaná přítomnost křesťanů ve vojsku Marka Aurelia při jeho tažení proti Kvádům v letech 173–174, nicméně toto svědectví je historicky značně nejisté.⁸⁹ Celkově je pro tuto dobu charakteristické, že křesťané jako malá skupina obyvatel římské říše, která neměla téměř žádný vliv na veřejnou správu, a proto ani žádnou zodpovědnost za věci veřejné, neměla ani potřebu řešit otázku použití vojenské síly z pohledu veřejné autority.

Dochovaným příkladem pro tento způsob myšlení v prvotních církevních obcích je postoj Origena (185–254), který ve své polemice *Contra Celsum*⁹⁰ odmítá výtku pohanského spisovatele Celsa,⁹¹ že křesťané jsou kvůli svému odmítání vojenské služby příživníci na dobrech řádu a pořádku v římské říši, neboť nejsou ochotni se podílet na její obraně. Origenes ve své odpovědi používá následující argument: Křesťané neodmítají požití vojenské síly jako takové ani nejsou příživníci, neboť se svým způsobem také podílejí na obraně římské říše a na ochraně císaře, jestliže bojuje za spravedlivou věc. Poněvadž však nemohou prolévat krev, vedou boj proti nepřátelům císaře jiným způsobem, a to duchovním.⁹² Modlí se za ty, kteří bojují, a protože křesťanská modlitba má skutečnou sílu, pomáhají tak významně k císařovu vítězství: „*Ještě více: když naší modlitbou přemáháme všechny demony, kteří zapříčiňují válku, kteří pošlapávají přísahy a ruší mír, pomáháme císaři více než kdybychom bojovali se*

⁸⁷ GEERLINGS Wilhelm: op. cit., 4.

⁸⁸ Tamtéž, 2.

BAINTON Ronald H.: *Christian Attitudes towards War and Peace*, New York: Abingdon Press, 1960
S tímto názorem polemizuje JOHNSON James T.: *The Quest of Peace*, Princeton NJ: Princeton University Press, 1987, kap.1.

⁸⁹ Toto tvrzení Tertuliána (srov. TERTULIAN: *Apologeticum* 5, 8–9 a TERTULIAN: *Ad Scapulam* 4,10) a později Eusebia z Cesareje (srov. EUSEBIUS z Cesareje: *Historia ecclesiastica* 5,5, 1–6) se opírá o vyobrazení na oslavném sloupu k počtě Marka Aurelia z roku 180, který dnes stojí před budovou italského parlamentu v Římě. Jsou na něm zobrazeni bojovníci 12. římské legie – tzv. legie Fulminata, které zachránil z kvádského obklíčení, v němž jim hrozila smrt žízni, zázračný déšť. Na jejich štítech je vyobrazen kříž a toto považují Tertulián a Eusebius za důkaz, že za záchranu legie vděčila modlitbám křesťanských vojáků – členů legie, ačkoliv je tato verze v rozporu s oficiálním podáním římských historiků (CASSIUS DION: *De excerptis Xiphilini* 71,8).

Srov. HELGELAND John, DALY J. Robert, BURNS J. Patout: *Cristians and the Military. The Early Experience*, London: SCM Press LTD, 1987, 31–38.

BAUMANN Dieter: op. cit., 217–219.

V češtině tuto problematiku v nedatovaném manuskriptu zpracoval prof. Jaroslav Polc. Srov. POLC Jaroslav: *Zázračný déšť*.

⁹⁰ ORIGENES: *Contra Celsum*, in: ROBERTS Alexander, DONALDSON James (vyd.): op.cit., IV. díl, 1986.

⁹¹ Spis Celsa není dochován, námitky v něm obsažené jsou rekonstruovány z Origenových odpovědí v jednotlivých polemikách.

⁹² ORIGENES: *Contra Celsum*, kn. 8, kap. 73n.

zbrání (...). *My bojujeme ve jménu císaře s použitím zvláštní armády zbožnosti, když se modlíme k Bohu.*“⁹³ V duchu této své argumentace také Origenes i s mnoha dalšími církevními Otcí⁹⁴ čte perikopy Starého zákona pojednávající o násilí v alegorickém smyslu jako symbol duchovních skutečností.⁹⁵

Od začátku 3. století se však začíná objevovat problém početně nezanedbatelného množství vojáků, kteří konvertovali ke křesťanství a jsou konfrontováni s otázkou, zda mohou i po křtu zůstat v císařském vojsku. Objevuje se však i diskuse o možném vstupu křesťanů do římského vojska. Svědectví o této situaci nacházíme poprvé již i u Klementa z Alexandrie (cca 150–211?), který povzbuzuje vojáky-konvertity ke křesťanství, aby zůstali poslušni svých velitelů do té doby, dokud budou udílet spravedlivé rozkazy.⁹⁶ Nejvýznamnějším svědkem této situace je ale Tertulián (cca 155–230), který ve svém raném spise *Apologeticum*⁹⁷ z přelomu 2. a 3. století nejprve existenci křesťanských vojáků v římském vojsku pouze potvrzuje, a posléze také k tomuto faktu zaujímá své stanovisko. Ve spise *De idolatria*⁹⁸ nejprve jakékoliv setrvání křesťanských vojáků v císařském vojsku jednoznačně odmítá: „*Ale jak bude křesťan sloužit ve vojsku, či lépe jak bude nosit i v době míru meč, který mu Kristus odňal? Neboť ačkoliv vojáci, kteří přišli k Janovi, od něho dostali radu, jak mají jednat, ačkoliv i setník se stal věřícím, Pán sám tím, že odňal meč Petrovi, odzbrojil i všechny, kteří se stanou vojáky i v budoucnosti. Není nám tedy dovolena žádná uniforma, která jen symbolizuje hříšné jednání.*“⁹⁹

Později se však Tertulián ve svém pojednání *De corona*¹⁰⁰ pravděpodobně z důvodu měnící se reality a pastorační moudrosti přiklání k mírnějšímu pohledu na setrvání vojáků – křesťanských konvertitů ve vojenské službě: „*Ovšem u těch, kteří již náleželi k vojenskému stavu a milost víry našli poté, je situace jiná. Tak jako je situace jiná u těch, které Jan přijal ke křtu, u setníka, kterého Kristus chválil, i u toho, kterého Petr vyučil ve víře. Přesto každý musí okamžitě po přijetí víry a křtu buď vojenskou službu opustit, tak jak to mnozí skutečně učinili, nebo pro něho bude nutné hledat všechny možné úniky, aby nemusel ani jako voják*

⁹³ Tamtéž, kn. 8, čl. 73.

⁹⁴ Srov. REICHBERG Gregory M.: op. cit., 61.

⁹⁵ Srov. ORIGENES: *Contra Celsum*, kn. 3, kap. 8; kn. 7, kap. 26.

ORIGENES: *Homilia de Josua*, 15. homilie, 1, in: QUACQUARELLI Antonio (vyd.), *Collana di testi patristici* 108, Roma: Citta nuova editrice, 1993.

⁹⁶ KLEMENT ALEXANDRIJSKÝ: *Exhortatione ad Greciis*, X.100.4, in: MORESCHINI Claudio (vyd.): *Collana di testi patristici* 179, Roma: Citta nuova editrice, 2004.

⁹⁷ TERTULIAN: *Apologeticum*, 42, in: ROBERTS Alexander, DONALDSON James (vyd.): op. cit., III. díl, 1986.

⁹⁸ TERTULIAN: *De idolatria*, in: tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž, 19.

¹⁰⁰ TERTULIAN: *De corona*, in: ROBERTS Alexander, DONALDSON James (vyd.): *The Ante-Nicean Fathers*, I. díl, Michigan, WM: B. Eerdmans Publishing Company, 1985.

*dělat nic z toho, co není dovoleno. Nakonec bude muset trpět pro Boha i to, co by věřící mimo vojsko ani nechtěli podstoupit. Vojenská služba neposkytuje ani beztrčnost pro špatné jednání ani ochranu před mučednictvím.“*¹⁰¹ Reálnost Tertuliánových slov potvrzují dochovaná akta popisující mučednickou smrt křesťanských vojáků na konci 3. století.¹⁰²

Je možné konstatovat, že ve výše uvedeném názoru na vojenskou službu Tertulián reflektuje všeobecný postoj menšinových křesťanských komunit žijících ve většinové pohanské kultuře.¹⁰³ Aktuálnost tohoto postoje spojená s odpovídající politickou a společenskou situací trvala od první poloviny 3. století až do změny v postavení církve po roce 313.¹⁰⁴

2.4.2 Pojetí spravedlivé války u Augustina

Uznáním křesťanského náboženství císařem Konstantinem¹⁰⁵ se pro křesťany celková společenská situace radikálně mění. S christianizací římské říše se proto otevírá také zcela nový rozměr diskuse o vztahu křesťanů a použití vojenské síly. Nejedná se již pouze o vztah jednotlivce, který má zodpovědnost pouze osobní, ale otázka se začíná řešit z pohledu autority, která má zodpovědnost za svěřenou společnost.

Zřetelným symbolem radikalitý této změny se stává 3. článek usnesení synody v Arles, která se schází roku 314 – tedy bezprostředně pozměně společenského postavení křesťanů v Římské říši – a to za významné podpory císaře Konstantina.¹⁰⁶ Biskupové přítomní na synodu zde mimo jiné rozhodli: „*Ohledně těch, kdo odhodí své zbraně v době míru, je vhodné, aby jim nebylo dovoleno přistoupit ke stolu Páně.*“¹⁰⁷ Ačkoliv je přesný výklad tohoto výroku sporný,¹⁰⁸ je přesto možno tímto prohlášením charakterizovat nový krok sebereflexe v životě církve, která začíná promýšlet své etické požadavky a nároky nejen

¹⁰¹ Srov. tamtéž, 11.

¹⁰² Srov. Atti di Massimiliano, Passione di Marcello, in: PUCCIARELLI Enrico (vyd.): I cristiani e il servizio militare. Testimonianze dei primi tre secoli, Firenze: Nardini Editore, 1987.

Srov. HELGELAND John: Christians and Military Service, A.D. 173–337, disertační práce na univerzitě Chicago, 1973, 198–221.

¹⁰³ Srov. BAINTON Roland H.: Die frühe Kirche und der Krieg, in: Das frühe Christentum im römischen Staat, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1971.

¹⁰⁴ Srov. GEERLINGS Wilhelm: op. cit., 13.

¹⁰⁵ Srov. PALANQUE G[...] R[...], BARDY G[...], LABRIOLLE de P[...]: Dalla pace constantiana alla morte di Teodosio (=Storia della Chiesa III/1), Milano: Edizione San Paolo, 1995, 17–46.

¹⁰⁶ Tamtéž, 44.

¹⁰⁷ SYNODA V ARLES, r. 314, čl. 3, in: Corpus Christianorum, series latina, vol. CXLVIII – Concilia Galliae (314–506), Turnhout: Brepols, 1963.

¹⁰⁸ Srov. HORNUS Jean-Michel: Politische Entscheidung in der alten Kirche, München: Chr. Kaiser Verlag, 1963, 159–164.

HELGELAND John: Christians and Military Service, A.D. 173–337, disertační práce na univerzitě Chicago, 1973, 150–152.

z pohledu jednotlivce, jenž žije jako součást společensky nevýznamné minority, ale také z pohledu autority, která na sebe bere zodpovědnost za dobro svěřených lidí.

Proto je také možné ve spisech křesťanských autorů této doby sledovat postupné přehodnocení do té doby převládajícího pacifistického postoje předchozích generací církevních spisovatelů.¹⁰⁹ Tato změna vedla v pojetí církevního historika Eusebia z Césareje (260–340) až k chápání císaře a jeho vojenské moci jako přímého nástroje Božího působení v tomto světě.¹¹⁰

Autorem, který však na základě své reflexe nové situace církve po roku 313 zásadním způsobem ovlivnil učení o spravedlivé válce, se stal o několik desetiletí později – tak jako v mnoha jiných teologických oborech – Augustin, biskup z Hippo (354–430).¹¹¹

Jeho postoje k otázce války navazující na myšlení jak řeckých a latinských filozofů tak i na církevní spisovatele předešlých století jsou rozesety v celém jeho obsahově i časově nesmírně rozsáhlém díle a proto není možné je chápat jako ucelené a jednotné učení o použití vojenské síly z křesťanského pohledu.¹¹² Augustin „*je nicméně hoden své jedinečné pověsti, jestliže ne jako původce, tak přinejmenším jako prisma, skrze které dřívější myšlenky o spravedlivé válce byly sebrány a přeneseny do středověku a moderní doby.*“¹¹³

Ve svém vrcholném spisu *De civitate Dei*¹¹⁴ Augustin pojednává otázky války v rámci popisu života v nedokonalé, pozemské obci (*civitas terrena*), která je zasažena následky nezřízené sebelásky člověka, jež jedná na základě své padlé lidské přirozenosti.¹¹⁵ Augustin zdůrazňuje, že jen v důsledku toho je v pozemské obci použití síly v určitých situacích nutným prostředkem k tomu, aby byl zachován či obnoven nedokonalý pozemský mír, který je odleskem skutečného a konečného míru v Boží obci (*civitas Dei*).

---

¹⁰⁹ Srov. LACTANTIUS: *Divines Institutes*, dodatek kn. 1, kap.1, který vznikl až po ediktu milánském a je v rozporu s textem samotného spisu kn. 6, kap. 20, in: ROBERTS Alexander, DONALDSON James (vyd.): *op. cit.*, VII. díl, 1985.

AMBROŽ: *De officiis*, kn. 1, kap. 27 a 35; kn. 3, kap. 8 a 19, TESTARD Marutius (vyd.): (=Corpus Christianorum, Series Latina XV, Ambrosii Mediolanensis opera, pars V.), Turnhout: Brepols, 2000.

SWIFT Louis J.: *op. cit.*, 100.

¹¹⁰ Srov. EUSEBIUS Z CÉSAREJE: *Vita Constantini*, především kn. 1, 4. kap., in: SHAFF Philip, WACE Henry (vyd.): *Selected Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, I. díl, in: Michigan, WM: B. Eerdmans Publishing Company, 1982.

¹¹¹ Souhrnná studie o Augustinově nauce o míru a válce Srov. WEISSENBERG Timo J.: *Die Friedenslehre des Augustinus*, Stuttgart: Kohlhammer, 2005.

¹¹² Srov. FORSCHNER Maxmilian: *op. cit.*, 557–572.

¹¹³ REICHERT Gregory M.: *op. cit.*, 70.

¹¹⁴ AUGUSTINUS: *De civitate Dei*, DOMBART Bernard, KALB Alfonsus (vyd.): (=Corpus Christianorum, Series Latina XLVII–XLVIII), Turnhout: Brepols, 1955.

¹¹⁵ Tamtéž, kn. 14, kap. 28.

„Boží obec, ve které bude jasné vítězství jistého a trvalého míru“¹¹⁶ je však možná až jako eschatologická skutečnost proniknutá láskou k Bohu a k bližnímu.¹¹⁷ Na rozdíl od trvalého a plně svobodného míru, který na Zemi možný není, charakterizuje Augustin v 13. kapitole XIX. knihy svého vrcholného díla nedokonalý pozemský mír jako řád směřující ke spravedlnosti a pokoji (*tranquillitas ordinis*).¹¹⁸

Ačkoliv Augustin chápe v pozemské situaci válku jako nutnou pro udržení alespoň nedokonalého pozemského míru, hovoří o této realitě s lítostí a zdůrazňuje zlo, které s sebou každá válka přináší.¹¹⁹ Nicméně v souladu s jeho pojetím slabé lidské schopnosti rozumem poznat skutečné dobro i v případě hrůz války klade při výkladu zla důraz spíše na vnitřní škodu, kterou válka působí a která nás odvádí od skutečného cíle, jímž je eschatologické uskutečnění Boží obce, než na přirozené lidské utrpení.¹²⁰

Především z konkrétních dopisů Augustina různým představitelům tehdejší státní a vojenské moci je pak možné vyčíst principy, při jejichž splnění je podle jeho úsudku možné nazvat válku spravedlivou. Jedná se vždy o použití síly, které napravuje poničený řád: „*ty války jsou obvykle nazývány spravedlivými, které trestají spáchané bezpráví.*“¹²¹ Konkrétněji se Augustin vyjadřuje ve svém spise *Questiones in Heptateuchu*: „*Pravidlem je, že spravedlivými jsou nazývány ty války, které trestají bezpráví: jestliže nějaký národ či stát, proti kterému je vedena válka, nedbal na potrestání zla, které spáchali jeho občané, či nevrátil to, co bylo vzato neprávem.*“¹²² Ve své polemice s manichejským teologem Faustem pak zdůrazňuje, že podmínkou spravedlivé války je dále legitimní autorita a správný úmysl.¹²³

Jméno biskupa z Hippo je ale v dějinách učení o spravedlivé válce spojeno také s teoretickým základem pro použití násilí (i vojenského) ve věcech víry: Augustin se na přelomu 4. a 5. století na základě opakujících se bolestných zkušeností ve sporu s donatisty

---

¹¹⁶ Tamtéž, kn. 15, kap. 4.

¹¹⁷ Srov. tamtéž, kn. 15, kap. 1.

¹¹⁸ Tamtéž, kn. 19, kap. 11–13.

¹¹⁹ Srov. tamtéž, kn. 4, kap. 15; kn. 19, kap. 7.

¹²⁰ Srov. JOHNSTONE Brian: *Pace e Guerra Nella Tradizione Christiana*, skripta k přednáškám na Academia Alfonsiana, Roma, 2005–2006, II. kapitola, 55.

¹²¹ AUGUSTINUS: *De Civitate Dei*, kn. 6, kap. 10.

Srov. WEISSENBERG Timo J.: *op.cit.*, 147.

¹²² AUGUSTINUS: *Questionum in Heptateuchu lib.*, kn. 6, kap. 10, FRAIPONT Johannis (vyd.), (=Corpus Christianorum, Series latina XXXIII), Turnhout: Brepols, 1958.

¹²³ AUGUSTINUS: *Contro Fausto Manicheo*, kn. 22, kap. 74, ALICI Luigi (vyd.): (=Nuova Biblioteca Agostiniana. Opere di sant'Agostino. Parte I: Libri. Opere polemiche), Roma: Città Nuova, 2004.

odklání od svého původního výlučně nenásilného řešení těchto sporů¹²⁴ a na základě výkladu Lukášova podobenství o svatební hostině¹²⁵ vysvětluje nařízení krále pořádajícího hostinu „*cogite intrare – přinuťte je přijít*“ jako povinnost přivést bloudící k pravdě i násilím: „*Kdo pochybuje o tom, že je lepší, jestliže lidé jsou vedeni k uctívání Boha cestou vyučování, než aby k tomu byli poháněni strachem z trestu nebo bolesti. Člověk ale nesmí jen proto, že první lidská skupina je lepší, tu druhou zanedbávat; tu, která je jiného druhu. Neboť na základě zkušeností jsme zjistili a stále znovu to potvrzujeme: Již mnohým bylo k užítku, jestliže na ně člověk nejprve za použití strachu a bolesti vyvinul určitý nátlak, aby posléze byli přístupni poučení nebo aby uskutečnili to, co již poznali skrze nauku.*“¹²⁶ Tato Augustinova pozice se posléze stává argumentačním východiskem pro vztah víry a použití síly, který si s sebou církve nese po více než deset století.¹²⁷

2.4.3 Scholasticky ucelený pohled

Jestliže ve spisech Augustina je učení o spravedlivé válce rozeseto v různých částech jeho rozsáhlého díla a jednotlivé principy jeho učení vznikají především jako reakce na konkrétní události života, tak všichni autoři od raného středověku až do současnosti již téma oprávněného použití vojenské síly pojednávají jako ucelený traktát.

Díky autoritě Augustina v křesťanské Evropě však nepřistupuje středověk k dilematu o legitimitě použití vojenské síly pouze s jasně formulovaným názorem na možnost jejího užití ve vztahu k pohanům a heretikům, jak to v 62. kapitole *Admonitio generalis* z roku 789 nechává zveřejnit Karel Veliký: „*Děti d'ábla vždy usilují rozpoutat spory a nesvár, zatímco děti Boží touží po míru a lásce*“¹²⁸, ale také s jednoznačným principem, že válka je v křesťanském světě možná pouze jako nejzazší prostředek k zachování či obnovení míru. Ačkoliv je toto pojetí v raném středověku výrazně zúženo pouze na vyznavače křesťanství,¹²⁹ je principiální vazba války a míru z etického hlediska i v této epoše nezpochybnitelná a hraje

¹²⁴ AUGUSTINUS: Vera Religione, kn. 16, kap. 31, [PIERETTI Antonio, CERIOTTI Giancarlo \(vyd.\) \(=Nuova Biblioteca Agostiniana. Opere di sant'Agostino. Parte I: Libri. Opere filosofico-domatiche, 006/1-2\)](#), Roma: Citta Nuova, 1995.

¹²⁵ Lk 14,21–23.

¹²⁶ AUGUSTINUS: ep. 185, ad Bonifacem, 21n., in: Saint Augustine. Letters 4. díl, (=The Fathers of the Church), Washington: The Catholic University of America Press, 1995.

Srov. WEISSENBERG Timo J.: op.cit. 477–489.

¹²⁷ Srov. 3. kap. této studie.

¹²⁸ MGH Capit 1, 58,6–4, in: WATTENBACH Wilhelm: Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts, sv.1–2, 7. vyd. (sv. 1), Stuttgart-Berlin 1904, 6. vyd. (sv. 2), Stuttgart – Berlin, 1894.

¹²⁹ Srov. HARTMANN Wilfried: Der Frieden im früheren Mittelalter, zwei Studien, Beiträge zur Friedensethik 13, Barsbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1992.

také podstatnou roli pro pochopení dvou specifických fenoménů této doby: křížových výprav¹³⁰ a zachovávání míru ve smyslu *Treuga Dei*.¹³¹ U obou těchto fenoménů se jako zásadní ukazují také vliv Starého zákona obsahujícího jak pro středověk významnou válku proti amorejským knížatům Sichonovi a Ogovi,¹³² tak i požadavek na vyhlášení milostivého léta.¹³³ Tato starozákonní témata byla v myšlení raného středověku silně přítomná a spoluvytvářela modely k řešení problémů doby.¹³⁴

2.4.3.1 Dekretisté

Důležitou formou, jak se v době raného středověku vytvářel právní a zároveň i etický model řešení otázek, byla práce tak zvaných dekretistů, kteří ve svých tematicky systematizovaných sbírkách prováděli syntézu právních výroků papežů, koncilních dokumentů a církevních otců.¹³⁵ Jako jedna z hlavních autorit při citacích, z nichž vyvozovali svá stanoviska, jim sloužil Augustin.¹³⁶ Z jeho výroků dekretisté také přejímají základní tři kritéria pro vedení spravedlivé války: legitimní autoritu, oprávněný důvod a správný úmysl.¹³⁷

Téma vedení války se v této formě objevuje i v *Decretum Gratiani*,¹³⁸ v ústředním spise nejvýznamnějšího autora mezi dekretisty mnicha Gratiana (2. polovina 12.- polovina 13. století), a to v 23. fiktivní kauze druhé knihy, která řeší případ, kdy papež – jako nejvyšší a tedy legitimní autorita – nařídil silou potlačit kacířství, které podporují na svém území tři heretičtí biskupové.¹³⁹ Gratian a pozdější dekretisté, kteří jeho text upravovali,¹⁴⁰ zde systematicky na základě postupného rozebírání předložené kauzy řeší na obecné úrovni téma

¹³⁰ Srov. REICHBERG Gregory M.: cit. op., 98–103.
HIESTAND Rudolf: „Gott will es!“- Will Gott es wirklich?, Die Kreuzzugs-idee in der Kritik ihrer Zeit, Beiträge zur Friedensethik 29, Stuttgart: Kohlhammer, 1998.

¹³¹ Srov. REICHBERG Gregory M.: cit. op., 93–97.
SUTOR Bernard: op. cit., 27–29.

¹³² Lv 21,21–31, tento text je již od Augustina po celý středověk uváděn jako příklad spravedlivé války.
¹³³ Nm 25.

¹³⁴ HATTENHAUER Hans: Pax et Justicia (Berichte aus den Sitzungen der Joachim-Jungius-Gesellschaft), roč. 1, sešit 3, Hamburg 1983, 26–28.

¹³⁵ Srov. WEIGAND Rudolf: Dekretisten. Dekretistik, in: Lexikon des Mittelalters III., Stuttgart – Weimar: Verlag S.B. Metzler, 1999, 662–664.

¹³⁶ Srov. WEIGAND Rudolf: Krieg und Frieden in den Rechtssammlungen des Ivo von Chartres, Beiträge zur Friedensethik 13, Barmbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1992, 2–3.

¹³⁷ Tamtéž, 7–10.

¹³⁸ DECRETUM GRATIANI emendatum et notationibus illustratum, in: RICHTER Ludovicus N. (vyd.), péčí J.P. Migne, Lutetie Parisiorum: Migne, 1885.

¹³⁹ DECRETUM GRATIANI, II. kn., kausa 23.

¹⁴⁰ Srov. WINROTH Anders: The Making of Gratian's Decretum, Cambridge: Cambridge University Press, 2000).

přijatelného použití vojenské síly, jež by bylo slučitelné s křesťanským učením a uceleným způsobem se dotýkají všech otázek, které v raném středověku byly s daným tématem spojeny: „Nyní, pokud jde o to: O válce se říká, že je nespravedlivá pěti způsoby: kvůli osobě (*persona*): pokud jde o duchovní osoby, kterým není dovoleno prolévat krev (...). Kvůli věci (*res*): pokud to není pro znovunabytí majetku nebo pro obranu země (...). Z důvodu případu (*causa*): pokud je boj věci volby a ne z nutnosti (...). Je nespravedlivá pro stav mysli (*animus*): pokud je vedena s úmyslem pomsty (...). Právě tak je nespravedlivá, pokud byla zahájena bez příkazu panovníka (*auctoritas*) (...).“¹⁴¹

Je možné konstatovat, že uvedené shrnutí nedovolené války z dílny dekretistů s proměnou citace z negativního v pozitivní cestou Rajmunda z Peñafortu (cca. 1180–1275)¹⁴² se stalo přímým východiskem pro učení o spravedlivé válce u Tomáše Akvinského.¹⁴³

2.4.3.2 Tomáš Akvinský

Velký teolog středověku dominikán Tomáš Akvinský (1225–1274) nevěnuje otázce dovolenosti války ve svém díle žádný významný prostor – systematicky je tato otázka pojednána v jeho vrcholném díle *Summa theologiae*¹⁴⁴ pouze v jedné *questio*.¹⁴⁵ Další zmínky, které dotvářejí celkové pojetí Tomášova myšlení jsou pak v rámci Sumy roztroušeny jako jednotlivá dílčí témata či doplnění.¹⁴⁶ Tomášovo pojetí ani nepřináší v daném tématu nic zásadně nového. Nicméně jeho jasné uspořádání otázky, její systematické zařazení do struktury vrcholného díla, které se zabývá celkovým a strukturálně jednotným pohledem na svět jako na *orbis christianorum*, a posléze obrovská závaznost tohoto textu pro pozdější generace z Tomášova pojetí učinily úhelný kámen ve vývoji etiky válečného konfliktu.¹⁴⁷

Ze zařazení otázky mezi témata, která odporují ctnosti lásky, ze skutečnosti, že opak války – mír je v Sumě již v předcházející části definován právě jako přímý plod pojednávané

¹⁴¹ Decretum Gratiani, tamtéž, II.kn., kausa 23, II. otázka.

¹⁴² Srov. REICHBURG Gregory M.: op. cit., 131–147.

¹⁴³ Srov. RUSSELL Frederick H.: *The Just War in the Middle Ages*, Cambridge: Cambridge University Press, 1975, 55–85.

HEHL Ernst-Dieter: *Kirche und Krieg im 12. Jahrhundert*, Studien zu kanonischem Recht und politischer Wirklichkeit, Stuttgart: Anton Hiersemann, 1980, 57–108.

¹⁴⁴ TOMÁŠ AKVINSKÝ: *Summa Theologiae*, in: S. Thomae Aquinatis opera omnia 2, BUSA Roberto (vyd.), Stuttgart-Bad Canstatt: Friedrich Frommann Verlag, Günther Holzboog KG, 1980.

¹⁴⁵ STh II-II, q. 40.

¹⁴⁶ Srov. STh II-II: q.10 art. 8 o použití násilí ve službě náboženství, q. 29 o míru jako účinku ctnosti lásky, q. 41 o hádce, q. 42 o vzpouře, q. 50 art. 3 o vojenské prozíravosti, q.64 art. 7 o zabití v sebeobraně, q. 123 art. 5 o odvaze na bitevním poli.

¹⁴⁷ Srov. SUTOR Bernard: op. cit., 29–32.

ctnosti lásky¹⁴⁸ i ze samotného nadpisu tohoto *questio*¹⁴⁹ je zřejmé, že Tomáš válku nevnímá obecně jako neutrální prostředek vládnutí: „*Za prvé se postupuje takto: Zdá se, že válčení je vždy hřích. Neboť trest se neuvaluje leč za hřích. Avšak Pán oznamuje válčícím trest, podle Mat. 26: ‚Každý kdo vezme meč, mečem zahyne‘. Tedy každá válka je nedovolená.*“¹⁵⁰ Předmětem jeho otázky je tedy zkoumání, zda za určitých okolností je i přes výhrady Písma možné schvalovat použití válečné síly jako morálně odpovídající.

Důležitým faktem v pojetí Akvinského také je, že v Sumě otázka po dovolenosti války již není kladena pouze v konkrétním právním či politickém kontextu, nýbrž je položena jako obecný teologicko-etický problém: Zda a jak je vedení války všeobecně slučitelné s praxí orientovanou na evangelium?¹⁵¹ Proto také Tomášova odpověď nespočívá pouze v citaci tradovaných výroků a v jejich výkladu ve vztahu ke konkrétní situaci, ale je podstatně spojena se zasazením obecných problémů míru a války do kontextu celistvého pohledu na svět. Ten lze podle Tomáše ve své jedinečnosti a jednotě pochopit na základě pravd obsažených v biblickém poselství a na základě přirozeného zákona vloženého do stvoření.¹⁵²

Struktura tohoto křesťanského světa je patrná z řazení jednotlivých argumentačních kroků, na základě kterých je vybudována celá Suma: Tomáš při odhalování tohoto světa vychází z myšlenky, že řád jednání (*lex humana*), tedy řád poznáný rozumem a posléze člověkem vyhlášený reprezentuje Boží vůli o spáse člověka.¹⁵³ A člověk je volán tento řád jednání zachovávat jako prostředek na své cestě ke spáse. Pravidla tohoto řádu se dají odvodit z přirozeného zákona (*lex naturalis*) vloženého Bohem do celého stvoření a jsou navzájem tak uspořádána, aby umožňovala společný pokojný život.¹⁵⁴ V jejich naplňování tedy člověk uskutečňuje své základní poslání zde na Zemi – stávat se Božím obrazem a kráčet ke spáse.¹⁵⁵

Na základě výše řečeného i možnost dovoleného vedení války je třeba posuzovat dle kritérií, která jsou odvoditelná z charakteru obecného spásonosného jednání v rámci jednotného světa: musí být vedena podle kritérií, jež vycházejí z přirozeného zákona, a musí přispívat k pokojnému životu mezi lidmi.¹⁵⁶

---

¹⁴⁸ STh II-II, q. 29, art. 3.

¹⁴⁹ Srov. titul *questio*: „De bello quod opponitur paci quantum ad opus.“

¹⁵⁰ STh II-II, q.40, art. 1, arg. 1.

¹⁵¹ Srov. BEESTERMÖLLER Gerhard: Thomas von Aquin und der gerechte Krieg. Friedensethik im theologischen Kontext der Summa Theologie, Köln: Bachem, 1990, 11.

¹⁵² Srov. tamtéž, str. 29–55

¹⁵³ STh I-II, q. 95 art. 2n, q. 100 art. 8.

¹⁵⁴ STh I-II, q. 95.

¹⁵⁵ STh II-II, q.19 art. 4.

¹⁵⁶ Srov. BEESTERMÖLLER Gerhard: op. cit., 26–27.

Tomáš svoji odpověď na otázku, která válka je tedy dovolená, zařazuje do oddílu, jež celý pojednává o božských ctnostech a v případě války přímo o ctnosti lásky ve vztahu k bližnímu. V rámci tohoto oddílu II-II, v článku 1 questio 40 pak formuluje tři základní podmínky pro to, aby válka mohla být vnímána jako správné jednání, jako výraz lásky k bližnímu:

„Odpovídám: Musí se říci, že ke spravedlivé válce se vyžaduje trojí. Nejprve autorita vládce, z jehož rozkazu se vede válka. Neboť soukromé osobě nepřínáleží vést válku, poněvadž může hájit své právo u soudu vyššího. Podobně také svolat množství, což se musí stát ve válkách, nepřínáleží soukromé osobě. Poněvadž však starost o stát je svěřena vládcům, jim náleží chránit celek města nebo království nebo provincie sobě poddané. A jako jej dovoleně chrání hmotným mečem proti vnitřním poruchám tím, že trestají zločince, podle Apoštola – Řím. 13: ‚Nenosí nadarmo meč, neboť je služebníkem Božím, vykonavatelem hněvu na tom, kdo páchá zlo;‘ tak jim také přínáleží válečným mečem chránit celek proti vnějším nepřátelům. Proto též vládcům se praví v Žalmu: ‚Vysvobodte chudého a nuzného z rukou hříšníkůvých.‘ Proto Augustin praví Proti Faustovi: ‚Přirozený řád, přizpůsobený pokoji smrtelníků, toho vyžaduje, aby moc a rozhodování podniknout válku měli vládcové.‘

Za druhé se vyžaduje spravedlivá příčina, totiž aby ti, kteří jsou napadáni, pro něco zasluhovali napadení. Proto Augustin praví v knize Otázek: ‚Pravidlem je, že jako spravedlivé jsou nazývány ty války, které trestají bezpráví: jestliže nějaký národ či stát, proti kterému je vedena válka, nedbal na potrestání zla, které spáchali jeho občané, či nevrátil to, co bylo vzato neprávem.‘

Za třetí se vyžaduje, aby úmysl válčících byl správný, tím úmyslem se totiž zamýšlí, buď aby se prospělo dobru nebo aby se uniklo zlu. Proto Augustin praví, v knize O slovech Páně: ‚U pravých ctitelů Božích jsou hříchy také ony války, které se nevedou z ukrutnosti nebo chtivosti, ale ze snahy po míru, aby zlí byli potrestáni a dobrým se pomohlo.‘ Avšak může se stát, že válka se stává přece nedovolenou pro špatný úmysl, třebaže vypovídá válku zákonná moc a je spravedlivý důvod. Neboť Augustin praví v knize Proti Faustovi: ‚Chtivost škodit, mstivá krutost, nepokojný a nezkrotný duch, sveřepé vzbouření, panovačná choutka a vše podobné, to jsou věci, které se právem na válce kárají.‘¹⁵⁷

V kontextu jednotného křesťanského světa pak také Tomáš přejímá Augustinův názor o dovolenosti použít sílu při snaze o návrat k pravdě v případě bludařů a heretiků.¹⁵⁸ V jeho pojetí uspořádání jednotného světa, v němž církev je nejvyšší autoritou, ještě není naprosto

¹⁵⁷ STh II-II, q.40 art. 1co.

¹⁵⁸ Srov. STh II-II, q.10, art.8; q.11, art. 3.

možné uvažovat o válce jako boji dvou svrchovaných suverénních vládců (*bellum justum ex utraque parte*) neboť princip suverénního státu ještě neexistuje. Spravedlivá válka je tedy ve své podstatě odporování zlu, které se děje jako náprava spáchaného bezpráví nebo jako trest.¹⁵⁹ A to v jednotné společnosti s reálnou svrchovanou autoritou papeže, který ji dále deleguje na základě lenního systému na světské vládce.¹⁶⁰

Toto pojetí jednotného světa končí po objevení Ameriky a náboženském schizmatu mezi katolíky a reformací. V důsledku těchto převratných událostí i Tomášovo pojetí etiky válečného konfliktu nutně prochází dalším vývojem.

2.5 Přejchod k novověku

Na sklonku středověku se se vznikem reformace a s objevením Ameriky po roce 1492 významně mění východiska pro otázku po použití vojenské síly. Ve chvíli, kdy rámeč pro tuto otázku již netvoří pouze jednotný křesťanský svět a jeho obrana, dosavadní koncept přestává být v otázce dovolenosti války prakticky nosný.¹⁶¹ Již neexistuje svět, ve kterém platí jednotný právní systém založený na zjevených hodnotách křesťanské bible a který uznává společnou vrcholnou autoritu papeže.¹⁶²

2.5.1 Francesco de Vitoria

Na novou situaci reagují především představitelé španělské pozdní scholastiky a mezi nimi na prvním místě dominikán Francesco de Vitoria (1483–1546).¹⁶³ Ve své kritice brutálních a vykořisťovatelských praktik používaných španělskými a portugalskými kolonisty proti domorodému obyvatelstvu na nově objeveném americkém kontinentu Vitoria vychází z argumentační linie Tomáše Akvinského, jehož Sumu používá při svých přednáškách na

---

¹⁵⁹ Srov. STh II-II, q.40 art. 1co.

¹⁶⁰ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: De Regimine Principum, kn. 1, 14. kap., in: S. Thomae Aquinatis opera omnia 3.

¹⁶¹ Srov. GILLNER Matthias: Bartolomé de Las Casas und die Eroberung des indianischen Kontinents, Stuttgart: Kohlhammer, 1997.

¹⁶² Srov. BEESTERMÖLLER Gerhard, JUSTEHOVEN Heinz-Gerhard (vyd.): Friedensethik im Spätmittelalter, Theologie im Ringen um die gottgegebene Ordnung, Beiträge zur Friedensethik 30, Stuttgart: Kohlhammer, 1999.

¹⁶³ Srov. HÖDL Ludwig: Spanische Spätscholastik, in: Lexikon des Mittelalters VII., Stuttgart – Weimar: Verlag S.B. Metzler, 1999.

JUSTEHOVEN Heinz-Gerhard, STÜBEN Joachim (vyd.): Kann Krieg erlaubt sein? Eine Quellensammlung zur politischen Ethik der Spanischen Spätscholastik, Stuttgart: Kohlhammer, 2006.

univerzitě v Salamance. Ve svých komentářích k této Sumě¹⁶⁴ pak odvozuje stejně jako Tomáš Akvinský pravidla pro pokojné spolužití mezi lidmi ze všeobecně platného přirozeného zákona, jenž je Božím záměrem a dílem¹⁶⁵ a postuluje podobně jako jeho dominikánský spolubratr stejná kritéria legitimní autority, spravedlivého důvodu a správného úmyslu pro dovolené použití vojenské síly.

Nicméně tváří v tvář nově vzniklé konfrontaci křesťanské světské autority s autoritou náčelníků indiánských kmenů vyvozuje ve svých přednáškách, které na komentáře k Akvinského Sumě navazují,¹⁶⁶ ve prospěch indiánských samospráv, že stát je základní jednotkou společného soužití lidí na základě přirozeného zákona: „*Je tedy zřejmé, že zdrojem a původem státu a státního zřízení není lidský výmysl, a proto nemůže být stát počítán mezi umělé skutečnosti, nýbrž od přirozenosti tak směřován vede smrtelníka k ochraně a zachování smrtelníků.*“¹⁶⁷ Oprávněná autorita pro vedení každého takového svrchovaného státu tedy nevzniká rozhodnutím papeže či císaře, nýbrž právě na základě přirozeného práva každého národa na vlastní vládu.¹⁶⁸ Na základě tohoto práva, které lid celého národa deleguje na své představené, jsou tedy i indiánští vládcové, s nimiž se španělští a portugalské kolonizátoři v Americe střetávají, nositeli legitimní autority a mohou proto při splnění dalších dvou kritérií vést spravedlivou válku.¹⁶⁹

Vitoria však v úvahách o platnosti přirozeného zákona jde ještě dál a ve svém komentáři hovoří o společenství národů, které vychází nikoliv pouze ze vzájemných smluv, ale má také přirozeně právní původ.¹⁷⁰ Toto společenství je udržováno ve vzájemných vztazích právem národů (*ius gentium*)¹⁷¹ a jeho dodržení je základem pro mír mezi národy, který je pro Vitoriu ve vztazích mezi lidmi stavem přirozeným.¹⁷²

Vitoria tímto pojetím přirozeně právního zakotvení mezinárodních vztahů otevírá a sám se také pokouší zpracovat nové otázky, které v mnohém předznamenávají současnou diskusi: Jestliže jsou vztahy mezi národy založeny na základě práva, které je všeobecně platné a nezávisí pouze na dvoustranných smlouvách, pak je nejen možné, ale i nutné

¹⁶⁴ VITORIA Francisco de: Relectiones, in: HORST Ulrich, JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard, STÜBEN Joachim (vyd.): Vorlesungen I,II, Stuttgart: Kohlhammer, 1995–1997.

¹⁶⁵ Srov. JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: Francisco de Vitoria zu Krieg und Frieden, Köln: Bachem Verlag, 1991, 32–38.

¹⁶⁶ VITORIA Francisco de: De Indis, in: HORST Ulrich, JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard, STÜBEN Joachim (vyd.): op. cit., II.

¹⁶⁷ VITORIA Francesco de: De potestate civili 4, in: tamtéž I.

¹⁶⁸ Tamtéž, 7.

¹⁶⁹ VITORIA Francesco de: De iure belli 5, tamtéž, II.

¹⁷⁰ VITORIA Francesco de: De Indis III,2.

¹⁷¹ Srov. JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: Francisco de Vitoria zu Krieg und Frieden, 65.

¹⁷² VITORIA Francisco de: Comentaríos a la Secunda Secundae de Santo Tomás, q. 57, art. 3, in: BELTRÁN DE HEREDÍA Vicente (vyd.), Madrid BAC 1932–1952.

uvažovat o právu či povinnosti jednotlivých vládců zasadit se o nápravu bezpráví páchaného na slabším i mimo hranice svého státu, a tedy o právu na vojenskou intervenci.¹⁷³ V této souvislosti Vitoria jako první v historii etiky válečného konfliktu jednoznačně formuluje princip zachování proporcionality a princip nejzazší možnosti coby podmínky pro použití vojenské síly: „*Jestliže tedy to, co se ve válce děje, je vážné a hrůzné, jako zabíjení, zakládání požárů, rabování, pak není dovoleno původce mírnějšího bezpráví pomocí války pronásledovat, neboť míra ran způsobených válkou musí odpovídat míře způsobené škody.*“¹⁷⁴ Dále se také s logickou poctivostí zabývá otázkou, co je obsahem základních práv národů, při jejichž porušení je možné usilovat o nápravu i s použitím vojenské síly.¹⁷⁵

Vitoriova důsledná logická reflexe však vede ještě k dalším konsekvencím, které předznamenávají následný vývoj: Španělský dominikán jasně dovozuje, že v případě, že válku již není možné společně s Tomášem Akvinským chápat jako napravení jisté škody a potrestání viníka na základě rozhodnutí společně uznávané svrchované autority, je nutné uvažovat o možnosti spravedlivé války na obou zúčastněných stranách (*bellum iustum ab utraque parte*): „*(...) mnohdy, ano dokonce často, nejen poddaní ale i sami vládcové, kteří ve skutečnosti žádný spravedlivý důvod nemají, vedou válku v dobré víře. Zdůrazňuji v dobré víře: to proto, že jsou zbaveni jakékoliv viny, když například vedou válku po pečlivém zkoumání na základě rozhodnutí učených a dobrých mužů.*“¹⁷⁶

Tento Vitorioův logický krok však otevírá ve svém důsledku cestu k nemožnosti vnějšího nezávislého posouzení spravedlnosti války. Touto cestou se také vydávají Vitoriovi následovníci. Španělský soudce Balthasar de Ayala (1548–1584) již v polovině 16. století přiznává schopnost posuzovat dle etických kritérií legitimnost války pouze autoritě, která sama válku vede a nikoliv jeho poddaným.¹⁷⁷ O několik let později italský právník Alberico Gentili (1552–1608) odvozuje z Vitoriovy myšlenky o spravedlivé válce *ex utraque parte* možnost spravedlivé války, jejíž legitimita je dána ne obsahově ale pouze procedurálně a formálně. Ve svém spise *De iure belli libri tres*¹⁷⁸ svým konstatováním o nemožnosti

¹⁷³ VITORIA Francesco de: *De iure belli* 19.

¹⁷⁴ Tamtéž, 14.

VITORIA Francesco de: *De Indis* III,6.

¹⁷⁵ Srov. tamtéž, III, 2–12.

¹⁷⁶ VITORIA Francesco de: *De iure belli*, 59.

¹⁷⁷ AYALA Baltazar de: *De iure et officii et disciplina militaria libri III.*, WESTLAKE John (vyd.), Oxford: Oxford University Press, 1912.

Srov. SCHNEPF Robert: Baltasar de Ayala. Beitrag zum Kriegsrecht und dessen Kritik bei Francisco Suarez und Hugo Grotius, in: BRIESKORN Norbert, RIEDENAUER Markus (vyd.): *Suche nach Frieden III*, Stuttgart: Kohlhammer, 2003, 319–345.

¹⁷⁸ Srov. GENTILI Alberico: *De iure belli libri tres*, kn.1, kap. VI, in: ROLFE John: *The Classics of International Law*, Oxford: Clarendon Press, 1933, díl. 2, 31–33.

vnějšího posouzení skutečných vnitřních úmyslů i znalostí vládce vstupujícího do války posouvá smysluplné posuzování spravedlnosti ve vedení války z roviny etické pouze do vnější roviny právní.

2.5.2 Hugo Grotius

Za pokračovatele myšlenek Francesca de Vitorii na poli etiky válečného konfliktu je možné považovat nizozemského učenice Hugo Grotia (1583–1645), jenž přebírá jeho celkové pojetí, nicméně ve stejném duchu jako Gentili se zabývá tématem spravedlivé války s důrazem na možnost vnějšího posouzení.¹⁷⁹ Proto je také označován za otce mezinárodního práva.¹⁸⁰ Tento protestantský učenec ve svém obsáhlém díle *De iure belli ac pacis*¹⁸¹ shrnuje myšlenky svých předchůdců o principech a podmínkách spravedlivé války a sám o motivaci napsat vlastní dílo o posuzování dovolenosti válečného konfliktu v předmluvě říká: „*Až do současnosti se nikdo tímto nezabýval vyčerpávajícím a systematickým způsobem; avšak dobro lidstva si žádá, aby tento úkol byl splněn (...)*.“¹⁸²

Grotius, který vyzdvihuje lidský rozum jako prostředek k pochopení Bohem daného přirozeného zákona, v otázce práva národů (*ius gentium*) zastává názor, že správně formulované právo, které odráží nároky přirozeného zákona, je poznatelné rozumem bez nutného předpokladu víry v Boha a je proto pochopitelné všem. A pro všechny je proto také závazné a to bez ohledu na skutečnost, zda je člověk věřící či nikoliv: „*Přirozený zákon je diktován zákonem rozumu, odhaluje morální podlost či morální nutnost každého činu na základě toho, zda odpovídá či neodpovídá rozumové přirozenosti. Následně takový čin je buď zakázán či nařízen Bohem, původcem přirozenosti (...). Tato vlastnost odlišuje přirozený zákon nejen od zákona lidského, ale také od zákona, který Bůh sám s radostí zjevil (...)*.“¹⁸³

Tímto logickým krokem, kterým je platnost práva mezi národy svázána přímo s racionalitou, jež je nezávislá na náboženském přesvědčení jednotlivce, se otevírá přímá cesta k novodobému pojetí mezinárodního práva.¹⁸⁴

---

¹⁷⁹ Srov. LITTLE David: Hugo Grotius and the Doctrine of the Just War, in: BRIESKORN Norbert, RIEDENAUER Markus (vyd.): *Suche nach Frieden I*, Stuttgart: Kohlhammerr, 2000, 259–273.

¹⁸⁰ SUTOR Bernard: op. cit., 37.

¹⁸¹ GROTIUS Hugo: *De iure belli ac pacis*, in: KELSEY W. Francis: *The Classics of International Law*, Oxford: Clarendon Press, 1925, díl. 3, část II, 9.

¹⁸² Tamtéž, Prolegomena 1.

¹⁸³ GROTIUS Hugo: *De iure belli ac pacis*, liber I, cap. I, pars X. tamtéž, 43.

¹⁸⁴ Srov. ONUMA Yasuaki (vyd.): *A Normative Approach to War. Paece, War and Justice in Hugo Grotius*, Oxford: Clarendon Press, 1993.

2.6 Zestátnění války

Mezi myšlenkami učenice Grotia a prvními pokusy o novodobé zakotvení mezinárodního práva v rozumem poznatelné lidské důstojnosti na začátku 20. století nicméně existuje časové období, ve kterém v evropském myšlení zcela zvítězila nad humanistickými koncepty práva národů a společenství národů nejen v politické praxi ale i v teoretických východiscích myšlenka politického a následně vojenského realismu. Její jádro je možno vyjádřit slovy jednoho z myšlenkových otců tohoto pojetí Niccola Machiavelliho (1469–1527)¹⁸⁵: „(...) válka je spravedlivá pro toho, kdo ji potřebuje, a zbraně jsou svaté, jestliže neexistuje jiná naděje než ve zbraních (Titus Livius: *Historie Říma, IX, I*). (...) kde je velká připravenost, tam nemohou být velké těžkosti.“¹⁸⁶

Toto prosazení se politického realismu znamenalo zásadní oddělení na jedné straně etického a na straně druhé politologicko-sociologického pohledu na válku. Etický pohled vycházející z učení o spravedlivé válce a založený na existenci přirozeného zákona v této době přežíval pouze jako součást manuálů morální teologie určených pro zpovědníky bez praktického vlivu na rozhodnutí činěná na poli evropské politiky.¹⁸⁷ Ustrnulé pojetí této teorie za této situace nedokázalo ani reflektovat zásadní změny, které postupně přinášel politický a ekonomický vývoj a které se zavedením povinné vojenské služby, s průmyslově technickým vývojem nových zbraní a s novou koloniální politikou evropských zemí kvalitativně změnily charakter války.¹⁸⁸

Politologický pohled na druhé straně přestal řešit otázku dovolenosti války. Válku nechápal jako problém konkrétního rozhodnutí jednotlivce nebo skupiny jednotlivců, ale vnímal ji jako eticky neutrální prostředek politického dění, jehož výskyt je možné a vhodné

Potvrzením této skutečnosti je i skutečnost, že zástupce obžaloby v Norimberském procesu proti představitelům nacistického režimu použila citáty z výše zmíněné Grotiovi knihy pro zdůvodnění své obžaloby. Srov. DUKA Dominik: Editorial, in: *Salve* 4 (2005).

¹⁸⁵ Srov. KERSTING Wolfgang: *Niccollo Machiavelli*, 2. vyd., München: C.H. Beck, 1998.

DIESNER Hans-Joachim: *Stimmen zu Krieg und Frieden im Renaissance-Humanismus*, Göttingen: Vandhoeck&Ruprecht, 1990.

¹⁸⁶ MACHIAVELLI Nicollo: *Der Fürst*, 26. kap., Wiesbaden: WMA-Verlag, 1980, 97.

¹⁸⁷ Srov. SOLOMONIUS Jacobus: *Universae theologiae moralis accurata complexio instituendis candidatis accomodata*, Venetia: Thomas Bettinelle, 1760, 131–139.

BOSSAERT Fulgentio: *Principia theologiae moralis et scholasticae*, 3. díl, *Silvae-ducis*: J.P. Hoffers et Filii, 1815, 254–262.

ALPHONSO MARIA DE LIGORIO: *Theologia moralis*, 9. vyd., GAUDE Leonardo (vyd.), Roma: Typographia Vaticana, 1905, I. díl, 659–664.

¹⁸⁸ Srov. SUTOR Bernard: op. cit., 57–72.

systemově ovlivňovat.¹⁸⁹ Důvody pro toto ovlivňování dle uvedeného pojetí však nemají charakter etický ale pouze čistě pragmatický.¹⁹⁰

2.6.1 Abolutistické pojetí státní moci

Příčinu tohoto radikálního posunu je možné spatřovat v definitivním rozpadu myšlenkově jednotného křesťanského světa: jednotný *orbis christianorum*, který se po celá staletí řídil všeobecně platnými a i všeobecně přijímanými kritérii pro poznání a moralitu, již neexistoval a hluboké náboženské spory rozdělily celou Evropu na dvě zneprátelené koalice.¹⁹¹

Tento rozpad, který sebou přinesl obrovské utrpení způsobené válečným běsněním 30leté války v letech 1618–1648,¹⁹² však byl spojen i s významným strategickým posunem ve způsobu vedení války: na základě vzniku těžkého dělostřelectva padla obranyschopnost jednotlivých lokálních pevností či hradů a v důsledku toho se možnost války přesunula pouze na představitele silných teritoriálních celků. Z tohoto důvodu dochází díky větším materiálním zdrojům, jež jsou k dispozici těm, kteří mohou vést válku, k zintenzivnění válečných událostí a tím i k zvýšení důležitosti, kterou válka může mít pro rychlé a jednoznačné dosažení politických cílů.¹⁹³

Politickým důsledkem celého vývoje pak bylo následně přijetí konceptu absolutistických států, který tvoří základ politického řešení v rámci westfálského míru, jímž roku 1648 končí 30letá válka. Na základě tohoto pojetí je svrchovaným právem každého

---

¹⁸⁹ Srov. AIRAS Pentii: Vom Glaubenskrieg zum Klassenkrieg. Kriegszweck im Spiegel der Geschichtsphilosophie 1. díl, (= Annales Universitatis Turkuensis B/90), Turku: Auraprint OY, 1963.
DOYLE Michael W.: Way of War and Peace, New York: W.W. Norton & Company, Inc., 1997.
WALLACH Jehuda L.: Kriegstheorien. Ihre Entwicklung im 19. und 20. Jahrhundert, Frankfurt am Main: Bernard & Graefe, 1972.

¹⁹⁰ Návrh na politické uspořádání světa, které by ve svém důsledku vedlo k trvalému míru, představil také Immanuel Kant ve svém spise z roku 1795 *Zum ewigen Frieden* (KANT Immanuel: Zum ewigen Frieden, Stuttgart: Reclam, 1973). Jeho pojetí se vymyká ostatním politologickým návrhům novověku, protože se v něm v rámci projektu federalistického uspořádání vztahů mezi liberálními státy Kant také explicitně zabývá otázkou po vzájemném vztahu mezi předloženým politickým uspořádáním a jeho etickými aspekty. Na základě svého pojetí etiky ukazuje rozumovou smysluplnost a proto i závaznost takového uspořádání.

Srov. GERHARDT Volker: Immanuel Kants Entwurf „Zum ewigen Frieden“. Eine Theorie der Politik, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1995.

CAVALAR Georg: Pax Kantiana. Systematisch-historische Untersuchung des Entwurfs „Zum ewigen Frieden“ (1795) von Immanuel Kant, Wien: Böhlau Verlag, 1992.

¹⁹¹ Srov. BRIESKORN Norbert, RIEDENAUER Markus (vyd.): Suche nach Frieden I-III, Stuttgart: Kohlhammer, I 2000, II 2002, III 2003.

¹⁹² Srov. Thirty Year's War (1618–1648) in: NOLAN J. Cathal: The Age of Wars of Religion, 1000–1650, 2. díl, Westport: Greenwood Press, 2006, 847–858.

¹⁹³ Srov. SUTOR Bernard: op. cit., 39–42.

suverénního státu vstoupit do války bez předchozího posuzování jakýchkoliv etických kritérií pokaždé, kdy to státní zájem žádá.¹⁹⁴

2.6.2 Thomas Hobbes

Myšlenkové základy výše zmíněnému chápání války, které otázky spojené s vedením války posunulo z etické roviny do roviny pouze politické, poskytlo antropologické pojetí anglického filozofa Thomase Hobbesa (1588–1679),¹⁹⁵ který odmítl chápat člověka jako tvora společenského a vznik společnosti tvořené od přírody na sebe zaměřenými lidskými individui spatřoval v čistě pragmatických důvodech: „(...) *neboť od přirozenosti my nehledáme přátele, ale čest či výhodu pro sebe samotné (...)*“.¹⁹⁶ Hobbes ve svém díle popírá existenci všeobecně platného přirozeného zákona traktovaného scholastikou a na místo něho předkládá koncept, ve kterém „*zákon přirozenosti, který spisovatelé všeobecně nazývají Jus Naturale je svoboda, kterou má každý člověk k užití své vlastní síly – tak jak on sám chce – pro zachování své vlastní přirozenosti, což znamená svého vlastního života. Z toho plyne, že je to svoboda k činění čehokoliv, co dle jeho vlastního úsudku a zdůvodnění má být nejvhodnějšími prostředky k dosažení zmíněného.*“¹⁹⁷

Na základě tohoto pojetí vnímá následně Hobbes války mezi státními suverény jako nevyhnutelné. Jediné rozumné kritérium pro správnost jejich vedení pak spatřuje v prospěchu dotyčného suveréna, neboť kde není suverénní nezávislá autorita „(...) *nic nemůže být nespravedlivé. Pojmy dobrého a zlého, spravedlnosti a nespravedlnosti zde nemají místo. Kde není společná síla, tam není zákon: kde není zákon, tam není nespravedlnost. Síla a lest jsou ve válce dvě kardinální ctnosti.*“¹⁹⁸

Pointovaně vyjádřeno: díky tomuto vývoji na počátku novověkého uspořádání Evropy Machiavelli zvítězil nad Grotiem. Čistě pragmatické chápání politiky převládlo nad pojetím všeobecných práv národů.¹⁹⁹

---

¹⁹⁴ Acta pacis Westphalicae, in: BUSCHMANN Arno (vyd.): Kaiser und Reich. Klassische Texte zur Verfassungs-Geschichte, 2. díl: 1648–1806, 2. vyd., Baden-Baden: Nomos-Verlagsgesellschaft, 1994.

¹⁹⁵ Srov. MÜNKLER Herfried: Thomas Hobbes, Frankfurt am Main: Campus Verlag, 1993.

KERSTING Wolfgang: Leviathan oder Stoff, Form und Gewalt eines bürgerlichen und kirchlichen Staates, Berlin: Akademie Verlag, 1996.

¹⁹⁶ HOBES Thomas: De cive, kap. 1, díl 2,12, TUCK Richard (vyd.), Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 21.

¹⁹⁷ HOBES Thomas: Leviathan, kap. 14, TUCK Richard (vyd.), Cambridge: Cambridge University Press, 1991, 91.

¹⁹⁸ Tamtéž, kap. 13, 90.

¹⁹⁹ Srov. SUTOR Bernard: op. cit., 40.

2.6.3 Válka v liberalistickém a socialistickém pojetí společnosti²⁰⁰

Vedle prakticky uplatňovaného politického realismu, v jehož pojetí se válka stala pouze jedním z mnoha dovolených prostředků pro dosažení politických cílů, se v novověké Evropě začaly objevovat s myšlenkami liberalismu²⁰¹ a marxismu ještě další pohledy na válku a na její společenské příčiny. Zástupcům obou zmíněných směrů byla společná skutečnost, že cestu k omezení počtu válek ve světě hledaly pouze ve strukturálních změnách společenských vztahů a systémů.

Liberální pojetí reprezentované především Johnem Lockem a Adamem Smithem²⁰² vycházelo z podpory svobody jak na úrovni jednotlivce, tak na úrovni společnosti. Spočívalo na přesvědčení, že takto konstituovaná liberální společnost bude ve své podstatě vždy proti válce.²⁰³

Marxistické pojetí války bylo spojeno s třídním chápáním společnosti. Rozpracováno bylo především Bedřichem Engelsem²⁰⁴ a později Vladimírem Iljičem Leninem.²⁰⁵ Oproti nevojenským představám Marxe a Engelse především v pozdějším Leninově pojetí přímo podporovalo jako spravedlivou a nevyhnutelnou válku třídní boj za vítězství proletariátu.²⁰⁶ Toto vítězství na internacionální úrovni mělo dle Leninových představ následně znamenat trvalý stav bez dalších válek.²⁰⁷

V různých formách jsou uvedené proudy až do současnosti aktuální jako základ pro strukturální návrhy při řešení problému války a vnášejí tak i do současné diskuse přesvědčení o možném řešení problému války v nezávislosti na etické rovině.²⁰⁸ Nicméně na úrovni politického dění se etický pohled do světové diskuse vrací na sklonku 19. století.

---

²⁰⁰ Tématem této studie není předložit vyčerpávající pohled na obsah těchto filozofických a politologických přístupů k otázkám míru a války. Jejich pojednání je proto pojata ve smyslu základní orientace s odkazem na literaturu, která se této problematice přímo věnuje.

²⁰¹ Termín liberalismus použit v pojetí Michaela Doylea. Srov. DOYLE Michael W.: op. cit., 205–212.

²⁰² HÖFER Fritz O.: *Das Phänomen des Krieges in den Auffassungen der Philosophen der Aufklärung und der englischen Wirtschaftsklassik*, disertační práce na univerzitě Heidelberg, 1936.

²⁰³ Srov. DOYLE Michael W.: op. cit., 213–250.

²⁰⁴ Srov. RENNER Karl: *Marxismus, Krieg und Internationale. Kritische Studien über offene Probleme des wissenschaftlichen und des praktischen Sozialismus in und nach dem Weltkrieg*, Stuttgart: Dietz, 1917.

²⁰⁵ Srov. LENIN Vladimir I.: *Über Krieg, Armee und Militärwissenschaft. Eine Auswahl aus Lenin Schriften*, 1. díl, Berlin: Verlag des Ministeriums für Nationale Verteidigung, 1958.

²⁰⁶ Srov. ALMAGOR Raphael: *Foundations of Violence, Terror and War in the Writings of Marx, Engels and Lenin*, in: *Terrorism and Political violence* 2 (1991) 1–24.

²⁰⁷ Srov. DOYLE Michael W.: op. cit., 315–380.

BOUCHER David: *Political Theories of International Relations. From Thucydides to the Present*, Oxford: Oxford University Press, 1998, 355–374.

²⁰⁸ Srov. DOYLE Michael W.: op. cit., 15–37.

2.7 Nová snaha církve vstoupit do diskuse

Situace, ve které bylo možno válku mimo jakékoliv etické hodnocení neutrálně definovat jako „*pokračování politiky jinými prostředky*“ – jak tento stav nazval jeden z největších vojenských teoretiků všech dob, německý generál Carl von Clausewitz (1780–1831), ve své knize *Vom Kriege*²⁰⁹ – znamenala zásadní krok zpět v praktickém vlivu křesťanského pojetí etiky válečného konfliktu na dění v Evropě.

Pozitiva vzniklého stavu bylo snad možné spatřit pouze v právně jasných regulích stavu války a míru a v odstranění ideologického pojetí války jako boje mezi morálně dobrým a zlým. Toto ideologicky chápané pojetí války v minulosti vedlo k následnému morálně odůvodňovanému trestání poraženého²¹⁰ a ke snaze přinutit poraženého podrobit se i vnitřně, což ovšem přinášelo další velké utrpení.²¹¹

Za této situace se však v Evropě v druhé polovině 80. let 19. století znovu objevuje myšlenka na ustavení nezávislé evropské či světové autority, která by mohla na základě všeobecně uznávaných kritérií rozhodovat spory vzniklé mezi jednotlivými suverénními státy.

Německá vláda pod vedením kancléře Otto von Bismarcka požádala roku 1885 papeže Lva XIII. (pontifikát 1878–1903) o přijetí úkolu arbitra v německo-španělském sporu o Karolinské ostrovy ležící v Pacifiku.²¹² Ačkoliv Španělsko roli papeže jako soudce v daném sporu nepřijalo a Lev XIII. posléze vyjednával v daném sporu pouze jako prostředník,²¹³ tato událost přesto znovu otevírá palčivou otázku možné světové autority, která by skrze své rozhodnutí mohla zabránit vojenskému řešení sporů. Po ztrátě politického vlivu papeže důsledkem zániku papežského státu²¹⁴ se jevila jako jednou z možností opět morální autorita papeže. Již v roce 1898 se však při odmítnutí západních států přijmout ruským carem

²⁰⁹ CLAUSEWITZ Carl von: *Vom Krieg*, kap. 1, čl. 24, HAHLOWEG Werner (vyd.), Bonn: Dümmlers Verlag, 1980.

²¹⁰ Srov. SUTOR Bernard: op. cit. 40–41.

²¹¹ Tento názor je možné číst již u Cicera: „*Když potom bojujeme za říši a usilujeme válčením o slávu, naprosto by neměly chybět ty důvody, které jsem trochu zmínil výše jako spravedlivé důvody pro válku. Ale války, jejichž cílem je sláva říše, se bojují méně nepřátelsky. Neboť právě jako v civilních záležitostech můžeme soutěžit jedním způsobem s nepřítelem a druhým se soupeřem (ta druhá soutěž je věcí cti a postavení, ta první za život občana nebo reputaci (...)).*“ srov. CICERO: *De officiis*, kniha 1, kap. 38.

²¹² Srov. CORDES Günter: *Karolinen*, in: *Lexikon der deutschen Geschichte*, Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 2. vyd., 1983, 645 sl.1.

²¹³ Srov. JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit. Ethische Norm und Rechtswirklichkeit*, Stuttgart: W. Kohlhammer, 2006, 30–32.

²¹⁴ Po porážce Francie u Sedanu Pruskem/Německem r. 1870 italská vojska jednostranně obsadila Řím. Italský parlament v úsilí o narovnání poměrů s papežem přijal 13. května 1871 tzv. garanční zákon, jímž upravoval postavení papeže a Svátého stolce v Itálii a kromě jiného papeži přiznával osobní nedotknutelnost a pravidelnou roční rentu, neuznával však papežský stát v žádné podobě.

Srov. Italy – The acquisition of Venetia and Rome, in: NEB-M 22. díl, 232–233.

Mikulášem II. navrhovanou účast papeže na Haagské mírové konferenci ukázalo, že papež, ačkoliv již nemá žádnou faktickou politickou moc, již znovu za takovouto autoritu v Evropě přijat nebude.²¹⁵

Celá situace se nicméně stala významným podnětem pro znovuoživení myšlenek o přirozeně právním zakotvení vztahů mezi národy jako o premise spravedlivého a trvalého řádu v mezinárodních vztazích, a tím i podnětem pro obnovené propojení etické a politické dimenze při řešení tohoto problému.²¹⁶ Mezi prvními pokusy o navržení takovéto autority na konci 19. století a podpisem Charty OSN,²¹⁷ která předpokládala vznik Rady bezpečnosti s celosvětovou působností, však uplynulo téměř půl století, jehož významnou část zaplnily krvavé události dvou světových válek.

2.8 Období I. a II. světové války

V kontextu technického vývoje a spolu se zavedením povinné rekrutace dochází v druhé polovině 19. století k významné změně v charakteru vedení války.²¹⁸ Tato skutečnost se ve své hrůznosti ukázala na válečném požáru I. světové války (1914–1918).²¹⁹ Nesmírné utrpení pro vojáky, ale i pro civilní obyvatelstvo²²⁰ způsobené touto více než 4 roky trvající válkou znamenalo šok pro Evropu. Na pozadí těchto nesmírných škod se stalo více než zřejmým, že při současném způsobu války je již zcela nepřijatelným řešením setrvat u legitimacy války jako eticky neutrálního prostředku politiky absolutistických států. Ukázalo se, že pouhá snaha stanovit pravidla pro vedení války – *ius in bello*, jak se stalo na Haagských konferencích, naprosto nestačí.²²¹ Tyto skutečnosti proto vedly po uzavření Versailleského míru²²² 28. června 1919 k založení Ligy národů²²³ a posléze v roce 1928 i k podepsání

²¹⁵ Srov. KÖHLER Oskar: Der Weltplan Leos XIII.: Ziele und Methoden, in: JEDIN Hubert (vyd.): Handbuch der Kirchengeschichte VI/2, Feiburg: Herder, 3–27.

²¹⁶ Srov. JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: Internationale Schiedsgerichtsbarkeit. Ethische Norm und Rechtswirklichkeit, Stuttgart: W. Kohlhammer, 2006, 35–37.

²¹⁷ Charta OSN byla podepsána dne 26. června 1945. Srov. čl. 3.1.1 této studie.

²¹⁸ Srov. War, Technology of, in: NEB-M 29.díl, 547–562.

²¹⁹ Srov. World War I, in: tamtéž, 961–987.

²²⁰ V I. světové válce se počet válečných obětí mezi civilisty odhaduje mezi 9–13 milióny oproti 8,5 miliónu vojáků. Srov. tamtéž, 987.

²²¹ Srov. DÜLFFER Jost: Regeln gegen Krieg? Die Haager Friedenskonferenzen von 1899 und 1907 in der internationalen Politik, Berlin: Ullstein, 1981.

Další reakcí na hrůzy I. světové války byl vznik pacifistického hnutí. To však pro svou nepolitickou povahu nemělo naději sehrát na úrovni světové politiky významnější roli. Srov. BROCK Peter, YOUNG Nigel: Pacifism in the Twentieth Century, Syracuse, N.Y.: University Press, 1999, 1–221.

²²² Srov. PUTTKAMER Ellinor von: Versailles Peace Treaty (1919) in: EPIL, 4. díl, 1277–1283.

²²³ Srov. PARRY Clive: League of nations, in: EPIL, 3. díl, 177–186.

Kellogg-Briandova paktu,²²⁴ k němuž se během jediného roku připojilo 63 zemí. Především u Kellogg-Briandova paktu bylo základním cílem odmítnutí války jako prostředku pro řešení mezinárodních napětí a konfliktů.²²⁵

Avšak neschopnost Ligy národů i Kellogg-Briandova paktu zamezit mezinárodním konfliktům jakými byly vstup japonských vojsk do Mandžuska (1931)²²⁶ či vojenská anexe Etiopie provedená Itálií (1935–1936)²²⁷ jasně ukázala, že myšlenka světového mezinárodně-právního systému založeného na vzájemné dohodě není reálně uskutečnitelná, jestliže neexistuje autorita světového formátu, jež má k dodržení či prosazení ujednaných pravidel nejen autoritu formálně přiznanou textem dohody, ale také reálnou vynucovací sílu. A tato – jak v případě Společenství národů tak v případě Kellogg-Briandova paktu – nebyla vytvořena, neboť závazek k řešení sporů pokojnou cestou měl ve smyslu podepsaných dohod pouze formu dobrovolné autoregulace jednotlivých účastných států.²²⁸ Proto také po nástupu národního socialismu v Německu nic nebránilo Hitlerovi v odstoupení od dříve přijatých závazků ve vztahu k Lize národů (1933) a vytvoření pouze bilaterálních smluv o neútočení s Polskem (1934), s flotilou Velké Británie (1935) a posléze i se Sovětským svazem (1939). Tento právně legitimní postup však poskytl německému národně-socialistickému vedení pouze dostatek času k přípravě na vojenský pokus o ovládnutí Evropy.²²⁹

Celá tragédie neschopnosti překonat po I. světové válce na základě smluvně zakotveného mezinárodního práva bez uznané nadstátní autority pojetí absolutistického státu se projevila v opakovaném utrpení, které Evropě i celému světu přinesla II. světová válka.²³⁰

2.9 Úsilí o mírové uspořádání po II. světové válce

V naději na vítězný konec války vznikl již v srpnu a září roku 1944 na konferenci v Dumbarton Oaks u Washingtonu návrh textu základního dokumentu světové organizace,

---

²²⁴ Kellogg-Briandův pakt byl podepsán v Paříži jako mezinárodní smlouva, která odsuzuje válku jako prostředek řešení mezinárodních sporů. Pojmenován byl po svých autorech – Aristide Briandovi, francouzském ministru zahraničí, a Franku B. Kellogovi, ministru zahraničí USA. Ačkoli smlouvu nakonec stihl neúspěch, měla významný vliv na další rozvoj mezinárodního práva. Jejím zásadním nedostatkem byla absence klauzule umožňující její vynutitelnost, případně potrestání státu, který se uchýlil k válce. Smlouva de facto byla pouze prohlášením války za nelegální prostředek mezinárodních vztahů.

²²⁵ Srov. WALLACE Cynthia D.: Kellogg-Briand pact (1928), in: EPIL, 3. díl, 77–79.

²²⁶ Srov. tamtéž, 78, 2. sl.

²²⁷ Srov. Japan – Agression in Manchuria, in: NEB-M, 22. díl, 303.

²²⁸ Srov. Italia – Foriegn policy, in: tamtéž, 239.

²²⁹ Srov. SUTOR Bernard: op. cit., 73–77.

²³⁰ Srov. Germany – The Third Reich, 1933–1945, in NEB-M, 20. díl, 121–123.

²³⁰ Srov. World War II., in: NEB-M, 29. díl, 987–1024.

kteřá měla nahradit nefunkční Ligu národů.²³¹ Ústřední myšlenkou této konference, jíž se účastnili zástupci světových mocností spojených v boji proti nacismu a fašismu: Spojených států Amerických, Sovětského svazu, Velké Británie a v druhé části jednání i Číny, byla snaha zastřešit světové uspořádání mezinárodně uznávanou autoritou, jež by byla s to zamezit dalšímu válečnému požáru světového rozsahu.²³²

Výsledkem konference se stal hrubý text dokumentu, který byl po úpravách na následné konferenci vítězných mocností v Jaltě v lednu 1945²³³ předložen s pozváním na zakládací konferenci Organizace Spojených národů v San Francisku všem státům, které se podílely na boji proti nacismu. Tato konference se konala ve dnech 25. dubna až 26. června 1945 a její jednání vyvrcholilo v poslední den slavnostním podpisem nové Charty Organizace Spojených národů,²³⁴ ke které se okamžitě připojilo 50 států.²³⁵

Vzniklý dokument byl novým pokusem o takové světové uspořádání, které by, jak praví preambule tohoto dokumentu, bylo schopno „(...) *uchrániti budoucí pokolení metly války (...), sjednotiti své síly k zachování mezinárodního míru a bezpečnosti, přijmouti zásady a zavésti metody zajišťující, aby ozbrojené síly nebylo užíváno leč ve společném zájmu.*“²³⁶

Světové uspořádání založené na principech obsažených v tomto dokumentu je již současnou realitou, a proto je také jednou ze základních daností při hledání odpovědi na etická kritéria pro použití vojenské síly v boji proti terorismu.

---

²³¹ Srov. SCHLOCHAUER Hans-Jürgen: Dumbarton Oaks Conference (1944) in: EPIL, 1. díl, 1115–1117.

SOHN Louis B.: Peace, Proposals for the Preservation of, in: tamtéž, 3. díl, 926–930.

²³² Srov. SCHLOCHAUER Hans-Jürgen: tamtéž, 1115.

²³³ Srov. SCHLOCHAUER Hans-Jürgen: Yalta Conference (1945) in: EPIL, 4. díl, 1554–1559.

²³⁴ Charta der Vereinten Nationen. Kommentar, SIMMA Bruna (vyd.): München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1991.

²³⁵ Srov. SCHACHTER Oscar: United Nation Charter, in: EPIL, 4. díl, 1051–1057.

²³⁶ Charta OSN, Preambula.

3 SOUČASNÉ POJETÍ ETIKY MÍROVÉHO SOUŽITÍ

Základním rámcem, na jehož základě je možné stanovit jako součást teorie spravedlivé války podmínky eventuálního použití vojenské síly v konfliktu demokratické společnosti se světovým terorismem, je současné pojetí etiky mírového soužití.

Toto se utvářelo od začátku minulého století v rámci sociálního učení katolické církve a jeho dnešní podoba na jedné straně odráží východiska daná postojem mezinárodního práva a na straně druhé stanoviska učitelského úřadu církve společně s výsledky živé teologické diskuse, jež reagují na konkrétní nově vzniklé problémy v životě světového společenství.

3.1 Mezinárodněprávní východiska

Základním dokumentem, který vznikl na poli mezinárodního práva jako bezprostřední reakce na hrůzy II. světové války a na jehož základě byl vybudován nový, dosud platný základ celosvětového řádu, je Charta Organizace spojených národů.¹ Její obsah nese jasné známky velké touhy po vybudování reálně fungujícího systému, který by zamezil dalším světovým konfliktům.²

Druhým dokumentem, který na Chartu Organizace spojených národů na mezinárodněprávním poli navazuje, je Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948.³ Tento dokument však již nenašel v rámci světového společenství takovou podporu, aby mohl být přijat jako text, jehož obsah by byl také na úrovni světového společenství vynutitelný.⁴

Obsah obou těchto dokumentů je pro etiku válečného konfliktu jedním ze základních východisek, neboť představuje základní a jedinou platformu, na které se lidstvo sjednotilo bez ohledu na mocenskou, kulturní, rasovou či náboženskou rozdílnost.

---

¹ Srov. kap. 2, čl.9.

Srov. SCHACHTER Oscar: United Nation Charter, in: EPIL, 4. díl, 1051–1053.

FROWEIN Jochen Abr.: United Nation, in: tamtéž, 1029–1030.

Charta der Vereinten Nationen. Kommentar, SIMMA Bruno (vyd.), München: C. h. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1991, 1–53.

² Charta OSN, Preambula.

³ SALCEDO Juan Carrillo: Human Rights, Universal Declaration (1948) in: EPIL, 2. díl, 923–926.

⁴ Srov. tamtéž, 925–926.

3.1.1 Charta Organizace Spojených národů

Charta Organizace spojených národů byla podepsána v San Francisku ihned po skončení II. světové války dne 26. června 1945.⁵ Její text je také poznamenám časovou tísni, která na konferenci v San Francisku vznikla a která byla zapříčiněna neočekávaně rychlým ukončením II. světové války.⁶ Její uspořádání reflektuje dominanci vítězných mocností ukončeného konfliktu.⁷

Principy, na nichž tato základní mezinárodně-právní smlouva doposud stojí a které se vážou k problematice světového míru, je možno shrnout následujícím způsobem:

- 1) základním cílem, pro který Charta vznikla, je úsilí o světový mír a pevné rozhodnutí zabránit novému celosvětovému konfliktu,⁸
- 2) všechny státy jsou si na půdě OSN rovny a každý z nich má ve Valném shromáždění jeden hlas,⁹
- 3) vnitrostátní záležitosti jakéhokoliv svrchovaného státu nejsou tématem Charty,¹⁰
- 4) rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN jsou pro všechny zúčastněné státy závazná,¹¹
- 5) o použití vojenské síly je možno rozhodnout pouze na úrovni Rady bezpečnosti OSN,¹²
- 6) prosazení rozhodnutí Rady bezpečnosti je možné vynucovat i silou,¹³
- 7) státům není upřeno právo na bezprostřední sebeobranu do té doby dokud Rada bezpečnosti OSN nebude schopna zasáhnout,¹⁴
- 8) zúčastněné státy vytvoří stálý Mezinárodní soudní dvůr pro řešení sporů mezi svrchovanými státy.¹⁵

Na politické a mezinárodně-právní rovině se s těmito zásadami Charta OSN stala zásadním dokumentem, který až do současnosti vytváří jediný všeobecně závazný rámec pro řešení mezinárodních vztahů. A ačkoliv bylo až do konce studené války působení Rady

---

⁵ Srov. okolnosti vzniku Charty, in: Charta der Vereinten Nationen. Komentár, op. cit., 1–53.

⁶ Srov. tamtéž, 52.

⁷ Srov. Charta OSN, 5. kap, čl. 23.1.

Srov. Charta der Vereinten Nationen. Komentár, op. cit., 360–362.

⁸ Srov. Charta OSN, 1.1.

⁹ Tamtéž, čl. 2.1 a 18.1.

Toto pravidlo není absolutní: není dodrženo u stálých členů Rady bezpečnosti pro jejich výlučné postavení dané právem veta. Srov. Charta der Vereinten Nationen. Komentár, op. cit., 361.

¹⁰ Srov. Charta OSN, čl. 2.7.

¹¹ Srov. tamtéž, čl. 25.

¹² Srov. tamtéž, čl. 41 a 42.

¹³ Srov. tamtéž, čl. 42.

¹⁴ Srov. tamtéž, čl. 51.

¹⁵ Srov. tamtéž, čl. 92–96.

bezpečnosti OSN významným způsobem omezeno vzájemným vetem stálých členů rady, přesto se systém prevence světového konfliktu na základě Charty ukázal ve své podstatě jako funkční¹⁶ – alespoň z pohledu Evropy, která byla od založení Organizace spojených národů až do současnosti uchráněna od mezinárodního válečného konfliktu.¹⁷

Na základě následujících charakteristik Charty je možné konstatovat, že v pojetí řešení mezinárodních konfliktů zakotveném v Chartě OSN se významným způsobem uplatňují prvky, skrze něž Charta navazuje na myšlení scholastiky, Francesca de Vitorii a Hugo Grotia:

- 1) Na rozdíl od pesimismu obsaženého v Hobbesově chápání společnosti, které významně ovlivnilo principy mezistátního uspořádání od 30leté války až do začátku 20. století,¹⁸ sdílí Charta naději na možnost života celosvětové společnosti ve vzájemně výhodném míru.¹⁹
- 2) Vrací se k myšlence světové autority, jejíž absence byla základní slabinou v pojetí meziválečného Společenství národů. Tato autorita však na rozdíl od scholastiky není odvozována od Boží autority ve smyslu křesťansky chápaného Zjevení, ale vzniká na základě delegace, jež ji poskytují suverénní státy coby základní stavební kameny světového společenství.²⁰
- 3) Pracuje s pojetím práva národů a jejich společenství. Jednotlivé státy vznikají na základě práva národů na sebeurčení.²¹

Na rozdíl od představ Vitorii a Grotia je však legitimita použití vojenské síly radikálním způsobem omezena pouze na skutečnosti, které spadají pod pojem nutné sebeobrany a na případy vážného ohrožení světového míru.²²

3.1.2 Všeobecná deklarace lidských práv

Druhým významným mezinárodněprávním dokumentem přijatým v poválečném období na půdě Organizace spojených národů je Všeobecná deklarace lidských práv.²³ Valné shromáždění OSN ji přijalo na svém zasedání 10. prosince 1948. Nicméně tento dokument již

---

¹⁶ Srov. Charta der Vereinten Nationen. Kommentar, op. cit., 412–421.

¹⁷ Toto tvrzení je obhajitelné za předpokladu, že je válečný konflikt definován dle kritérií uvedených v čl. 5.2.2 této studie.

¹⁸ Srov. čl. 2.5.2 této studie.

¹⁹ Srov. Charta OSN, Preambula.

²⁰ Srov. tamtéž, 5. kapitola.

²¹ Srov. tamtéž, Preambula, 2.1.

²² Srov. tamtéž, 7. kapitola.

²³ In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf> (10.12.2007).

nemá na rozdíl od Charty OSN v rámci mezinárodního práva závazný charakter.²⁴ Je však důležitým dokumentem, který charakterizuje základní lidská práva, jež nejsou ani kulturně, ani lokálně podmíněná:

„(1) Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství. (...).

(2) Každý má všechna práva a všechny svobody stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. Žádný rozdíl nebude dále činěn z důvodu politického, právního nebo mezinárodního postavení země nebo území, k nimž určitá osoba přísluší, ať jde o zemi nebo území nezávislé nebo pod poručenstvím, nesamosprávné nebo podrobené jakémukoli jinému omezení suverenity.

*(3) Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.“*²⁵

3.2 Teologická východiska v učení katolické církve

Katolická církev se ve své nové mezinárodněprávní pozici vzniklé ztrátou papežského státu²⁶ intenzivně zapojovala do snah o praktické zprostředkování mezi znepřátelenými stranami a o podporu či znovunastolení mírových vztahů.²⁷ Již během pontifikátu Lva XIII. Svatý stolec navrhoval znovuoobnovení světové autority.²⁸ Benedikt XV. (pontifikát 1914–1922) se během I. světové války opakovaně snažil hledat různé varianty ukončení konfliktu, zapojil se aktivně do pomoci obětem války, organizoval vyhledávání válečných zajatců a snažil se zabránit deportaci a vraždění arménského národa v Otomanské říši.²⁹ Obdobným způsobem postupoval s obrovským diplomatickým i humanitárním úsilím také během II. světové války Pius XII. (pontifikát 1939–1958).³⁰

---

²⁴ Srov. čl. 3.1 této studie.

²⁵ Všeobecná deklarace lidských práv, čl.1–3

²⁶ Srov. čl. 2.7 této studie.

²⁷ Srov. GIANELLI Andrea, TORNIELLI Andrea: Papi, guerre e terrorismo, Milano: Sugarco Edizioni, 2006.

²⁸ Srov. čl. 2.7 této studie.

²⁹ Srov. GIANELLI Andrea, TORNIELLI Andrea: Papi, guerre e terrorismo, 9–46.

³⁰ Srov. tamtéž, 52–93.

Nicméně vlivem historických okolností³¹ teprve Pius XII. sehrál zásadní roli při samotném definování východisek, na nichž jsou založeny současné postoje katolické církve k otázkám dovoleného použití vojenské síly.

3.2.1 Principy učení Pia XII.

Papež Pius XII. měl s problematikou války ve vztahu ke katolické církvi hluboké zkušenosti. Jako nuntius v Německu stál v předpolí vatikánské diplomacie během I. světové války a jako papež posléze praktickými kroky usiloval o mír za druhé světové války.³² Svými pohledy položil základ pro novodobé postoje katolické církve v celé oblasti etiky mírového soužití. Jeho vyjádření reflektovala nový charakter vojenské a politické situace po II. světové válce a etiku válečného konfliktu jednoznačně zařadila jako nedílnou součást do celkového pojetí etiky mírového soužití. Tím byla otázka po eventuálním použití vojenské síly v katolickém přístupu pevně spojena s otázkou po vzniku a rozvoji celosvětových mezinárodních struktur, jež by garantovaly život celé planety v mírových podmínkách.³³

3.2.1.1 Přirozeně právní původ řádu a norem společnosti

V návaznosti na klasické učení scholastiky papež zdůrazňoval, že Bůh je „*původce veškerého řádu*“, jež se realizuje skrze „*věčný zákon*“.³⁴ Tento zákon se také dle učení Pia XII. stává kritériem pro uspořádání lidské společnosti a pro soužití národů, neboť i v této oblasti „*je základní směřování dáno jasným poznáním a reflexí přirozenosti člověka, přirozeností věcí, jakož i z nich vznikajících vztahů a požadavků.*“³⁵

Proto i nové uspořádání po hrůzách II. světové války dle papeže „*musí být vybudováno na neměnných základech mravního zákona, který stanovil sám Stvořitel skrze řád přirozenosti a který nerasmazatelně vepsal do srdcí lidí.*“³⁶

---

³¹ Srov. čl. 2.7 a 2.8 této studie o neúspěšných pokusech o ustanovení mezinárodní autority. Papežové se za této situace koncentrovali spíše na podporu samotné ochoty k ustanovení takovéto autority než na obsahovou stránku. Srov. JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: Internationale Schiedsgerichtsbarkeit. Ethische Norm und Rechtswirklichkeit, 35–43.

³² Srov. BLETT Pierre: Pius XII., Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001.

³³ Srov. JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: op. cit., 43–51.

³⁴ UG 4424.

³⁵ UG 6285.

³⁶ UG 3790.

3.2.1.2 Legitimní autorita

Pius XII. vnímal jako integrální a nepostradatelnou součást uspořádání lidské společnosti v rámci řádu daného přirozeností člověka existenci orgánu s celosvětovou působností: „*Bezpodmínečně platný řád bytí a účelů (...) obsahuje jako mravní požadavek a završení společenského vývoje také sjednocení lidského pokolení a rodiny národů.*“³⁷

Dle papežova pojetí je sice existence „*každého jednotlivého státu zakotvena v mezinárodním právním řádu a tím v řádu přirozeného zákona*“, nicméně každý „*stát je bezprostředně podřízen řádu mezinárodního práva*“ a svoji suverenitu může vykonávat jen „*v rámci mezinárodního práva*“.³⁸

Na základě přirozeného zákona, v němž jsou obsažena i práva jednotlivých států, papež formuluje i tři základní kritéria pro vznik světové organizace: princip demokratického konsenzu,³⁹ subsidiarity⁴⁰ a federalismu.⁴¹

Pius XII. ve svém vánočním poselství roku 1944 významně podpořil myšlenky z Dumbarten Oaks o konceptu nové světové organizace, která musí „*učinit vše, co je možné, aby jednou pro vždy byla útočná válka jako dovolené řešení mezinárodních napětí a jako nástroj prosazení národních zájmů prohlášena za opovržením hodnou a zakázanou.*“⁴²

Veškeré papežovy představy a požadavky o mezinárodní organizaci se samozřejmě také výslovně týkaly otázek použití vojenské síly. Je proto možné konstatovat, že v postoji Pia XII. se vnímání legitimní autority ve své podstatě posunulo až na výjimku přímé obrany na úroveň mezinárodní organizace, která sjednocuje společenství národů.⁴³ Proto také papež důrazně požadoval, aby návrh struktury nově vznikající Organizace spojených národů znamenal „*vytvoření orgánu vybaveného na základě společného rozhodnutí nejvyššími mocenskými pravomocemi, k jehož úkolům by přináleželo, udusit v zárodku jakékoliv ohrožení vznikající z možnosti jednotlivého či kolektivního napadení*“⁴⁴ a „*mít právo a moc předejít každému napadení státu, ať by bylo plánováno pod jakoukoliv záminkou, a zároveň mít právo a moc převzít s dostačujícími policejními silami ochranu pořádku v ohroženém státě.*“⁴⁵

---

³⁷ UG 3491.

³⁸ UG 3967.

³⁹ Srov. UG 3495.

⁴⁰ Srov. UG 3492.

⁴¹ Srov. UG 3996.

⁴² UG 3493.

⁴³ Srov. UG 444.

⁴⁴ UG 3495.

⁴⁵ UG 4415.

3.2.1.3 Správný úmysl

Hodnocení správného úmyslu v klasickém i pozdním scholastickém období bylo v rámci učení o spravedlivé válce vnímáno jako požadavek, jež byl vznášen vůči svrchovanému vládci a byl proto limitován v posledku jeho vlastním svědomím.⁴⁶ Pius XII. vnáší do pojetí tohoto kritéria zásadně jiný rozměr. Ve své kritice II. světové války, která byla součástí jeho vánočního poselství v roce 1944 konstatuje, že národy „*poučeny hořkou zkušeností se brání s nejvyšším důrazem výlučné pravomoci diktátorské, nekontrolovatelné a nedotknutelné moci.*“ Proto „*se dnes rozšířilo přesvědčení (...), že svět by býval nebyl zatažen do neblahého víru války, jestliže by bývala existovala možnost přezkoumat a zveřejnit činy veřejné moci, a že proto je nutné v samotném lidu vytvořit účinnou záruku, aby se v budoucnosti zabránilo opakování podobné katastrofy.*“⁴⁷

Tato papežova podpora demokratické kontroly při rozhodování oprávněné autority⁴⁸ vnáší do pojetí kritéria správného úmyslu v otázce použití vojenské síly nový rozměr: správný úmysl není pouze rozhodnutím odpovědného jednotlivce, ale má být přezkoušen v rámci demokratické kontroly celou společností.

3.2.1.4 Spravedlivý důvod použití vojenské síly

V návaznosti na přesunutí legitimní autority ve většině případů ve prospěch mezinárodní autority je možné také konstatovat, že za pontifikátu Pia XII. v učení katolické církve došlo v porovnání s pojetím scholastiky k významnému posunu v chápání obsahu kritéria spravedlivého důvodu: dle papeže použití vojenské síly již není možné chápat jako odpovídající způsob potrestání zlého jednání, ale pouze jako obranu míru a spravedlivého celosvětového uspořádání.⁴⁹ Slavnou se v této souvislosti stala papežova věta: „*Nic není ztraceno mírem, vše může být ztraceno válkou.*“⁵⁰ kterou pronesl v radiovém poselství v předvečer vypuknutí II. světové války.

Papež však zároveň během celého svého pontifikátu také jasně potvrdil, že i v situaci, kdy válka již nemůže být přijatelnou formou řešení vztahů mezi jednotlivými státy, obrana proti nespravedlivému agresorovi zůstává stále legitimním a v některých situacích dokonce morálně povinným prostředkem i na úrovni jednotlivých států: „*Je zřejmé, že za*

⁴⁶ Srov. SUTOR Bernhard: op. cit., 59.

⁴⁷ UG 3469.

⁴⁸ Srov. UG 3474.

⁴⁹ Srov. SUTOR Bernhard: op. cit., 59.

⁵⁰ UG 3551.

současných podmínek se může národ dostat do takové situace, že po ztroskotání všech snah válce zabránit válka ve smyslu účinné obrany nebude moci být vnímána jako nedovolená v naději na šťastné odvrácení nespravedlivého útoku.“⁵¹

Papež Pius XII. se také vyslovil v souvislosti se spravedlivým důvodem pro použití vojenské síly k tradičnímu principu proporcionality a v tomto bodu i v nové situaci znovu výslovně potvrdil etický pohled, zastávaný již Francescem de Vitoriou, o morální přijatelnosti použití síly pouze v případě, že vojenská forma obrany přinese menší škody, než způsobila samotná agrese: „*Jestliže škody, které válka s sebou nese jsou nesrovnatelně větší než škody způsobené ,trpěným bezprávím‘, může být člověk povinen přijmout nespravedlnost.“⁵²*

3.2.2 Encyklika *Pacem in terris*

Nástupce Pia XII. na papežském stolci Jan XXIII. (pontifikát 1958–1963) v letech svého působení zažil během berlínské (1958–1962) i kubánské krize (1962) okamžiky, kdy ohrožení světového míru dosáhlo od ukončení II. světové války svého vrcholu.⁵³ Proto s velkou naléhavostí pokračoval v díle svého předchůdce a všemi dostupnými prostředky podporoval skutečné mírové úsilí na celém světě.

Svůj přístup, ve kterém myšlenkově bezprostředně navazoval na Pia XII., vyjádřil Jan XXIII. naléhavým způsobem ve své reakci na kubánskou krizi, v encyklice *Pacem in terris*.⁵⁴ Byla vydána v Římě 11. dubna 1963. Papež v ní s novým důrazem opakuje slova Pia XII. o přirozeně právním základu uspořádání lidské společnosti⁵⁵ a požaduje ustavení světové vlády s dostatečnými pravomocemi i s možnostmi prosazení svých rozhodnutí: „*Protože však dnes klade obecné blaho všech národů otázky, které se týkají všech etnik, a protože tyto otázky může vyřešit jen taková veřejná autorita, jejíž moc, forma i nástroje by byly týchž rozměrů a jejíž působnost by byla celosvětová, pak z toho plyne, že sám mravní řád žádá ustavení celosvětové politické moci.“⁵⁶*

---

⁵¹ PIUS XII.: Radiové poselství z 23.12.1956, in: AAS 49, 5–22.

⁵² UG 2366.

⁵³ Srov. ABEL Elie: 13 Tage vor dem 3. Weltkrieg. Dokumentation und Hintergründe der Krise, die die Welt an den Rand der atomaren Vernichtung führte, Wien: Molden, 1966.

CATUDAL Honore M.: Kennedy in der Mauer-Krise: eine Fallstudie zur Entscheidungsfindung in USA, Berlin: Berlin Verlag, 1988.

⁵⁴ JAN XXIII.: *Pacem in terris*, Praha: Zvon, 1996.

⁵⁵ Tamtéž, čl.1–7.

⁵⁶ Tamtéž, čl.138.

Tato celosvětová politická moc však musí vzniknout na základě společného souhlasu a musí důsledně ctít princip subsidiarity a univerzality.⁵⁷ Papež spojuje možnost uskutečnění své vize na světovou vládu se správnými kroky učiněnými při založení Organizace spojených národů, kterou také výslovně ve svém dokumentu podporuje: vybízí k jejímu dalšímu rozvoji na základě principů rozpracovaných v předkládané encyklice: „*Proto si snažně přejeme, aby Organizace spojených národů byla schopna jak svou strukturu, tak i prostředky, které má k dispozici, více a více uzpůsobovat svým velkým a šlechetným úkolům. Kéž co nejdříve nadejde doba, kdy tato organizace bude moci účinně chránit osobní práva; práva pramenící přímo z osobní důstojnosti, a proto práva všeobecně platná, neporušitelná a neproměnná.*“⁵⁸

Papež Jan XXIII. také v této encyklice zásadním způsobem spojil uskutečnění a zachování světového míru s problémem zachování lidských práv: „*Svrchovaně významným počinem Spojených národů je Všeobecná deklarace lidských práv, schválená 10. prosince 1948 Valným shromážděním Spojených národů. (...) Tento dokument je třeba pokládat za významný krok na cestě k vytvoření právního a politického řádu všech národů světa. V Deklaraci je totiž slavnostně uznána osobní důstojnost všech lidí, každému člověku se zde přiznává právo svobodně hledat pravdu, jednat podle mravních norem, dožadovat se spravedlnosti, vést život důstojný člověka a jiná práva, která s uvedenými souvisejí.*“⁵⁹

Ve svém vánočním poselství roku 1959 Jan XXIII. zdůrazňuje vedle svobody a spravedlnosti, které jako východiska pro etiku mezinárodních vztahů uváděl již jeho předchůdce, jako základní ctnost v mezinárodních vztazích také pravdu: „*Základ mezinárodního míru tvoří především pravda*“ a proto je třeba překonat „*mýty násilí, nacionalismu a jiné, které zamořily soužití národů.*“⁶⁰

Učením Pia XII. a Jana XXIII. byl položen základ současnému pojetí etiky válečného konfliktu, která tak definitivně přestala existovat jako samostatná část v křesťanské morální reflexi a zařadila se jako integrální součást do etiky mírového soužití. Stala se součástí, která popisuje pouze limitní situace celkového úsilí o mír a její kritéria jsou tak přímo zasazena do kontextu tohoto trvalého směřování.

---

⁵⁷ Tamtéž, čl. 137–141.

⁵⁸ Tamtéž, čl. 145.

⁵⁹ Tamtéž, čl. 143–144.

⁶⁰ Jan XXIII.: Vánoční poselství 1959, in: L'Osservatore Romano, 24.12.1959. Srov. *Pacem in terris*, 86–90.

3.2.3 Dokumenty vzniklé z II. vatikánského koncilu

Ve stejném duchu, v jakém položili základ etiky mírového soužití Pius XII. a Jan XXIII. se k danému tématu vyjadřovali i všichni jejich nástupci na papežském stolci až do současnosti.⁶¹ Aplikace jednotlivých principů etiky válečného konfliktu v realitě událostí světových dějin se od roku 1968 také každoročně odrážela v papežských poselstvích k 1. lednu, který Pavel VI. navrhl slavit každoročně jako Světový den modliteb za mír.⁶²

Oficiálně zastávané pojetí etiky mírového soužití a jako její součást i etiky válečného konfliktu však našlo své zásadní vyjádření zcela logicky především v dokumentu II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes* a v následně vydaném Katechismu katolické církve.

3.2.3.1 Gaudium et spes

II. vatikánský koncil,⁶³ který začal z iniciativy Jana XXIII. v roce 1962, se otázkami spojenými s etikou válečného konfliktu zabýval v 5. kapitole druhé části dokumentu o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*.⁶⁴ Název této kapitoly, který zní „*Mír a společenství národů*“, odráží výše konstatované začlenění této části speciální etiky do širšího rámce mírové etiky.

Koncilní text podtrhuje hluboký charakter skutečného míru, který „*neznamená jenom to, že není válka, ani se neomezuje na pouhou rovnováhu nepřátelských sil, ani nevzniká z panovačné nadvlády, nýbrž správně a výstižně se o něm mluví jako o „díle spravedlnosti“ (Iz 32,17). Je plodem řádu, který jeho božský Zakladatel vložil do lidské společnosti a který mají uskutečňovat lidé žízňící po stále dokonalejší spravedlnosti.*“⁶⁵

Hlásí se také k jednoznačné podpoře mezinárodního práva⁶⁶ a v duchu učení Pia XII. a Jana XXIII. podtrhuje nutnost světové autority pro budování trvalého míru, jejíž zřízení vnímá jako politicky reálné.⁶⁷ Koncil také vyzývá k všeobecnému zákazu válek vyhlášenému touto světovou autoritou obdařenou dostatečnými pravomocemi: „*Je tedy zřejmé, že se*

---

⁶¹ Srov. NAGEL Ernst J.: *Friedenslehre der katholischen Kirche*, Stuttgart – Berlin – Köln: Kohlhammer, 1997.

⁶² Srov. http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/messages/peace/index_it.htm (16.2.2008).

http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/index_it.htm (16.2.2008).

http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/peace/index_it.htm (16.2.2008).

⁶³ Srov. Das zweite Vatikanische Konzil 1.-3. díl., in: *Lexikon für Theologie und Kirche*, 2. vyd., 1966, Freiburg: Herder.

⁶⁴ *Gaudium et spes*, in: *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995.

⁶⁵ Tamtéž, čl. 78

⁶⁶ Tamtéž, čl. 79.

⁶⁷ Tamtéž, čl. 84.

musíme snažit všemi silami připravovat dobu, kdy bude možné mezinárodní dohodou jakoukoli válku naprosto zakázat. To ovšem vyžaduje, aby se ustavila celosvětová, všemi uznávaná veřejná autorita s účinnou mocí k zajištění bezpečnosti, spravedlnosti a úcty k právům pro všechny.“⁶⁸

Než však k této situaci skutečně dojde, koncilní otcové přiznávají jednotlivým státům právo na vlastní ozbrojené síly z důvodů legitimní sebeobrany: „*Dokud bude hrozit nebezpečí války a nebude existovat příslušná mezinárodní autorita vybavená dostatečnými mocenskými prostředky, dotud se nebude moci upřít vládám právo na spravedlivou obranu, ovšem po vyčerpání všech prostředků mírového vyjednávání.*“⁶⁹ Touto formulací také koncil znovu zdůrazňuje pro použití vojenské síly princip poslední možnosti (*ultima ratio*).

Ve vztahu ke konkrétním otázkám, které se po II. světové válce v rámci etiky válečného konfliktu objevily, jsou důležitá především dvě koncilní konstatování. Text 81. článku nechává otevřenou otázku hraniční etické přípustnosti atomového zastrašování jako způsobu obrany: „*Vědecké zbraně se ovšem nehromadí jedině proto, aby se jich použilo v době války. Jelikož se má za to, že obranná síla každé strany závisí na schopnosti bleskové odvety, slouží každým rokem tíživější hromadění zbraní dost neobvyklým způsobem k odstrašení nepřítele, který by snad chtěl zaútočit. Mnozí to považují za nejúčinnější prostředek, jak dnes zabezpečit aspoň nějaký mír mezi národy. (...) Ať je to s touto odstrašovací metodou jakkoli, (...).*“⁷⁰ Článek 79 se dále prorockým způsobem zmiňuje o terorismu jako o formě vedení války: „*Složitost dnešní situace a spleť mezínárodních vztahů dovoluje, aby se novými metodami, úskočnými a podvratnými, pokračovalo v zastřené válce. V mnoha případech se užívání teroristických metod považuje za nový způsob válčení.*“⁷¹

3.2.3.2 Katechismus katolické církve

Lapidární a obecné shrnutí zásad pro použití síly na základě *nauky o tzv. „spravedlivé válce“* bez širšího kontextu přinesl po skončení II. vatikánského koncilu také Katechismus katolické církve⁷² vydaný za pontifikátu papeže Jana Pavla II. Název příslušné kapitoly zní: „*Obrana míru*“. Je součástí pojednání o 5. přikázání a i zde je téma spravedlivé

---

⁶⁸ Tamtéž, čl. 82.

⁶⁹ Tamtéž, čl. 79.

⁷⁰ Tamtéž, čl. 81.

⁷¹ Tamtéž, čl. 79.

⁷² KKC.

obranu zasazeno do pojednání o míru ve společenství národů.⁷³ Text zdůrazňuje naději na vytvoření celosvětové autority, která v tomto společenství národů bude schopna válkám zcela zabránit. Právo na spravedlivou obranu je proto také existencí takovéto autority limitováno.⁷⁴

Článek 2309 uvádí podmínky pro použití vojenské síly:

„Přísně se musí zvážit striktní podmínky, které ospravedlňují oprávněnou obranu vojenskou mocí. Takové rozhodnutí je pro svou závažnost podrobena přísným podmínkám mravní oprávněnosti. Je třeba:

- aby škoda způsobená národu nebo společenství národů útočníkem byla trvalá, těžká a jistá;*
- aby se všechny jiné prostředky, jak tomu zabránit, ukázaly neproveditelné nebo neúčinné;*
- aby byly odůvodněné vyhlídky na úspěch;*
- aby použití zbraní nevyvolalo mnohem těžší zla a zmatky než zlo, které je třeba odstranit.*

Při hodnocení této podmínky je třeba pečlivě zvážit sílu moderních ničivých prostředků. Toto jsou tradiční prvky vypočítávané v nauce o tzv. „spravedlivé válce“. Hodnocení takových podmínek mravní oprávněnosti přísluší prozíravému úsudku těch, kteří mají odpovědnost za obecné blaho.“⁷⁵

V další části této kapitoly se Katechismus v návaznosti na text *Gaudium et spes* zabývá přípustností vojenské služby pro křesťany, povinností zachovávat mezinárodní právo i během konfliktů, odsouzením způsobů vedení války, které jsou namířeny proti civilnímu obyvatelstvu a znovu opakuje stanovisko koncilního dokumentu k politice odstrašování a k závodům ve zbrojení.⁷⁶

Text Katechismu nechal beze zmínky otázku, která se v otázce použití vojenské síly nově objevila: otázku legitimacy humanitární intervence.⁷⁷ I v rámci uvedených podmínek spravedlivé války zůstalo mnohé nevyjasněno, neboť jednotlivé podmínky byly citovány pouze na velmi obecné rovině. Tato skutečnost se následně projevila v nebývalé interpretační šíři v rámci odpovědí na otázku po legitimitě použití vojenské síly v boji proti terorismu.

---

⁷³ Tamtéž, čl. 2304n.

⁷⁴ Tamtéž, čl. 2308.

⁷⁵ Tamtéž, čl. 2309.

⁷⁶ Tamtéž, čl. 2310–2316.

⁷⁷ Srov. BAYERLIN Ulrich: Humanitarian Intervention, in: EPIL, 2. díl, 926–933.

3.3 Politická východiska Svatého stolce

Při posuzování etických východisek zastávaných katolickou církví je třeba vnímat dvojí pozici, v níž římský papež v současné době vystupuje. Tou první a zásadní je pozice pastýře a učitele Božího lidu, který se vyjadřuje k jednotlivým věroučným a etickým otázkám spojeným s životem církve v dějinách.⁷⁸

Druhou pozicí, která je dějinně podmíněná, nicméně od začátku minulého století až do současnosti je pozicí v rámci světového uspořádání samozřejmou a nezpochybnovanou, je pozice papeže jako představitele svrchovaného státu, který udržuje diplomatické styky v rámci mezinárodní komunity. V této pozici papežové od konce 19. století jednoznačně zastávají postoj neutrality a nestrannosti, který v dramatických okamžicích dějin nabízí prostor pro politická a diplomatická jednání. Diplomatická neutralita Svatého stolce tak dává v době konfliktů naději na vzájemné usmíření a na hledání společných stanovisek mezi znepřátelenými stranami.⁷⁹

Tato politická pozice však významným způsobem limituje jednoznačnost a konkrétnost veřejných etických soudů papeže v otázkách, které se týkají mezinárodní politiky a použití vojenské síly. S touto skutečností je třeba počítat při vyhodnocování oficiálních prohlášení Svatého stolce pro potřeby etického posouzení konkrétních situací.

3.4 Nové otázky v rámci etiky mírového soužití

V období po podepsání Charty OSN se objevily v bezpečnostní oblasti nové otázky, které ani text Charty ani etická reflexe doposud neřešily: nukleární odstrašování jako způsobu prevence světového konfliktu a později otázka humanitární intervence.

---

⁷⁸ Srov. KKC, čl. 881–882.

⁷⁹ Srov. GIANELLI Andrea, TORNIELLI Andrea: *op.cit.*, 13–23, 61–66, 166–169, 180–184.

3.4.1 Nukleární odstrašování⁸⁰

Rozdělení poválečného světa na státy komunistického bloku a demokratické státy Evropy a Severní Ameriky, na dvě antagonistická uskupení jak v politickém, tak ve vojenském smyslu, mělo za následek vznik politiky nukleárního odstrašování, v níž byla existence nukleárních strategických zbraní primárně vnímána nikoliv jako výzbroj pro eventuální konflikt, ale naopak jako určitá garance, že nedojde ke konfliktu a tedy, že zbraně nebude vůbec nutné použít.

Základním východiskem pro tento způsob uvažování byla skutečnost, že množství strategických zbraní vlastněných na straně Sovětského svazu i na straně států NATO mnohonásobně převyšovalo potřebné množství pro totální zničení života na zemském povrchu a systémy včasného varování dávaly na obou stranách možnost na první útočný úder odpovědět dříve než by došlo k úplnému zničení. Z tohoto důvodu otázka, která zůstávala, byla pouze časová následnost totálního zničení obou stran, a nikoliv otázka přežití.⁸¹

Z pohledu etiky mírového soužití byla samozřejmě velmi intenzivně diskutována základní otázka po etické legitimitě takového udržování stavu bez faktické války, který však v každém okamžiku hrozil nebezpečím totálního zničení planety.⁸²

Na toto nebezpečí také jako na reálnou hrozbu velmi jasně upozornil II. vatikánský koncil: „*Nenechme se oklamat nesprávnou nadějí! Nepřestane-li nepřátelství a nenávisť a neuzavřou-li se trvalé a čestné úmluvy o zajištění všeobecného míru do budoucna, je možné, že lidstvo, které se navzdory svému podivuhodnému vědění octlo už ve vážném nebezpečí, dospěje k té neblahé hodině, v níž nepozná jiný mír než hrozný mír smrti.*“⁸³

Nicméně přes toto varování oficiální postoj katolické církve připouštěl určitou, časově ohraničenou přijatelnost politiky odstrašování. Tak také vyznělo poselství Jana Pavla II., které na 2. mimořádné konferenci Organizace spojených národů o odzbrojení tlumočil státní sekretář Agostino Cassaroli: „*Za současných podmínek může ještě být odstrašování založené*

---

⁸⁰ Přehled diskuse v rámci křesťanské etiky srov. LANGENDÖRFER Hans: *Atomare Abschreckung und kirchliche Friedensethik*, Mainz: Mathias-Grünwald-Verlag, 1987.

NAGEL Ernst J.: op. cit., 108–178.

MAIER Martin: *Atomare Abschreckung und christliche Friedensethik*, in: *Stimmen der Zeit* 207 (1989) 135–138.

ZSIFKOVITS Valentin: *Das atomare Wettrüsten aus der Sicht der christlichen Ethik*, in: *Frieden und Gesellschaftordnung: Festschrift für Rudolf Weiler zum 60. Geburtstag*, Berlin: Duncker & Humblot, 1988.

⁸¹ Srov. SUTOR Bernhard: op. cit., 60–64.

⁸² HOLUB Tomáš: *Atomová puma a etický diskurz během studené války*, in: *Salve* 3 (2005) 85–102.

⁸³ *Gaudium et spes*, čl. 82.

na rovnováze považováno za morálně přijatelné: samozřejmě ne jako cíl sám o sobě, nýbrž jako jeden úsek na cestě postupného odzbrojení.“⁸⁴

O kriteriologické rozpracování podmínek, za kterých je politika nukleárního odstrašování eticky přípustná se pokusili především biskupové Spojených států amerických ve svém pastýřském listě „*Výzva k míru: Boží zaslíbení a naše odpověď*“.⁸⁵ Tento svůj postoj znovu potvrdili i o deset let později v následném pastýřském listě „*Žně spravedlnosti jsou zasévány v míru*“.⁸⁶

V souvislosti s obrovskou ničivou silou současných zbraní a s nepřehledností důvodů i v situaci oprávněné obrany američtí biskupové navrhli upřesnit kritérium spravedlivého důvodu použití vojenské síly, které tak vystupuje nad rámec klasického učení o spravedlivé válce. Toto kritérium nazvali „*poměrná spravedlnost – comparative justice*“ a v dokumentu ho vysvětlili následovně: „*Otázky týkající se prostředků, jimiž je možné dnes vést válku, zvláště s pohledem na destruktivní potenciál zbraní, mají tendenci potlačit otázku poměrné spravedlnosti týkající se pozice možných protivníků či nepřátel. V podstatě řečeno: která strana konfliktu je dostatečně ‚v právu‘? A jsou hodnoty, o které se jedná, dostatečně vážné, aby převýšily presumpci odmítnutí války? V jádru tedy otázka zní: zahrnuje toto právo a tyto hodnoty ospravedlněné zabíjení?(...) Kategorie poměrné spravedlnosti má za úkol zdůraznit presumpci proti válce, která stojí na začátku učení o spravedlivé válce. Ve světě suverénních států, který neuznává žádnou společnou morální ani centrální politickou autoritu, poměrná spravedlnost zdůrazňuje, že žádný stát nemůže jednat na základě přesvědčení, že ‚absolutní právo‘ je na jeho straně.*“⁸⁷

Otázce etické přípustnosti nukleárního odstrašování se intenzivně věnovala i řada biskupských konferencí demokratických zemí na evropském kontinentě. Jejich postoje jsou velmi podobné postoji Svatého stolce: Nukleární odstrašování je přípustné maximálně jako krátkodobý nevyhnutelný prostředek na cestě k plnému odzbrojení.⁸⁸

---

⁸⁴ JAN PAVEL II.: Insegnamenti 1983, Probleme realistisch und ehrlich in Angriff nehmen, in: Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1162.

⁸⁵ NATIONAL CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS: The Challenge of Peace: God's Promise and Our Response. A Pastoral Letter on War and Peace, Washington, DC: Office of Publishing Services, United States Catholic Conference, 1983, čl. 122–189.

⁸⁶ NATIONAL CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS: The Harvest of Justice Is Sown in Peace. Reflection of the National Conference of Catholic Bishops on the Tenth Anniversary of The Challenge of Peace Washington, DC: Office of Publishing Services, United States Catholic Conference, 1993, I.B.

⁸⁷ NATIONAL CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS: The Challenge of Peace: God's Promise and Our Response, čl. 92–93.

⁸⁸ Srov. NAGEL Ernst J.: op. cit., 162–170.
SUTOR Bernhard: op. cit., 64–71.

3.4.2 Humanitární intervence

Dalším problematickým tématem etiky válečného konfliktu se stala na začátku devadesátých let minulého století také otázka etického posouzení humanitární intervence, tedy možnosti vojenské odpovědi na hrubé porušování lidských práv uvnitř svrchovaného území členského státu Organizace Spojených národů.⁸⁹ Důvodem byly především složité a tragické vojenské události ve státech bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie.⁹⁰ Otázka adekvátního řešení tohoto konfliktu vyvolala vlnu velmi intenzivní diskuse jak na rovině mezinárodněprávní, tak na rovině etické. Tato diskuse stále není ukončena.⁹¹

Základní východisko pro postoj katolické církve k této problematice jasně vyjádřil sekretář Svatého stolce pro vztahy se státy arcibiskup Giovanni Lajolo 30. září 2004 na 59. Valném shromáždění Organizace spojených národů: „*Vyššího stupně mezinárodního uspořádání by bylo možné dosáhnout například díky pověření organizací typu OSN speciálními pravomocemi, které by umožňovaly během mezinárodních krizí preventivní akce proti vzniku konfliktů a, jestliže by to bylo naprosto nevyhnutelné, i humanitární intervenci, tedy akci směřující k odzbrojení agresora.*“⁹² Tento text jednoznačně osvětluje přesvědčení Svatého stolce, že humanitární intervenci ve prospěch těch, kteří nemají možnost bránit se vlastními silami v situaci, kdy jsou ohrožena jejich základní lidská práva, je v současné mezinárodní situaci třeba vnímat ve smyslu spravedlivé obrany proti nespravedlivému agresorovi.⁹³

---

⁸⁹ Srov. BAYERLIN Ulrich: Humanitarian Intervention, in: EPIL, 2. díl, 926–933.

⁹⁰ Srov. KIND Christian: Krieg auf dem Balkan: der jugoslawische Bruderstreit, Geschichte, Hintergründe, Motive, Paderborn: Schöningh, 1994.

ACKERMANN Michael (vyd.): Opfer und Täter: eine Dokumentation zum Balkan-Krieg, Lengerich: Pabst, 1995.

CHIARI Bernhard, KESSEIRING Agilolf (vyd.): Kosovo. Wegweiser zur Geschichte, 2. vyd., Paderborn: Schöningh, 2008.

⁹¹ Srov. BEESTERMÖLLER Gerhard: Die humanitäre Intervention – Kreuzzug im neuen Gewand? Ein Blick auf die gegenwärtige Diskussion im Spiegel der thomanischen Lehre vom gerechten Krieg. in: Die humanitäre Intervention – Imperativ der Menschenrechtsidee? Rechtsethische Reflexionen am Beispiel des Kosovo-Krieges., Stuttgart: Kohlhammer, 2003, 141–169.

BROCK Lothar, ELLIESEN Tillmann: Humanitäre Intervention: zur Problematik militärischer Eingriffe in innerstaatliche Konflikte, in: Umbruch in der Weltgesellschaft: auf dem Wege zu einer "neuen Weltordnung"?, Hamburg: Deutsches Übersee-Institut, 1994, 383–420.

HIMES Kenneth R.: The Morality of Humanitarian Intervention, in: Theological studies, 55 (1994) 82–105.

⁹² LAJOLO Giovanni: Řeč na 59. zasedání Valného shromáždění OSN, 30.9.2004, in: www.vatican.va (9.2.2008).

⁹³ Srov. JAN PAVEL II.: Projev k diplomatickému sboru 16.1.1993, in: AAS 85, 1242.

3.5 Současná diskuse o tématech etiky mírového soužití

Nutnost nalézt všeobecně přijatelná kritéria pro humanitární intervenci za nové mezinárodněpolitické situace po pádu železné opony vyvolala obnovený intenzivní zájem o učení o spravedlivé válce. Tento zájem se ještě zintenzivnil v okamžiku, kdy se po teroristických útocích z 11. září 2001 v rámci etiky válečného konfliktu objevilo další téma, které prozatím nebylo zpracováno: použití vojenské síly v asymetrickém konfliktu mezi regulárními vojenskými silami na straně jedné a mezinárodní teroristickou skupinou na straně druhé.

V textech, ale i v mnoha diskusích zvláště amerických autorů, se trvale začal znovu objevovat jako *terminus technicus* pojem „teorie spravedlivé války“ nebo jeho ekvivalent „učení o spravedlivé válce“ či „koncept spravedlivé války“.⁹⁴

Vztah stanovisek, které termín spravedlivé války používají, k tradici klasického učení o spravedlivé válce je však v současné diskusi vnímán různými způsoby. Koncept spravedlivé války je chápán buď ve smyslu uceleného kompaktního systému jak co do obsahu, tak i do formy,⁹⁵ nebo je teorie spravedlivé války spíše vnímána jako určitá pouze procedurální teorie spravedlnosti, jejíž materiálně-normativní obsah je zásadně závislý na rámci, do něhož je zasazena.⁹⁶ S určitou výhradou je možné konstatovat, že kompaktní pojetí je v současné diskusi spíše vlastní autorům anglosaské provenience, na rozdíl od procedurálního pojetí zastávaného převážně autory evropské provenience.

3.5.1 Současná etická debata o spravedlivé válce v USA

Ve Spojených státech amerických se od znovuoživení debaty o teorii spravedlivé války profilují dva velmi rozdílné přístupy k otázce použití vojenské síly. Pozice, kterou zastávají ve Spojených státech oficiální představitelé katolické církve či představitelé jednotlivých řádů a hnutí,⁹⁷ je velmi blízká pozicím většinově zastávaným v Evropě.⁹⁸

---

⁹⁴ Srov. ELSHTAIN Jean Bethke (vyd.): *Just War Theory*, New York: University Press, 1992.

Srov. seznam titulů knih a studií, které obsahují sousloví koncept, učení, teorie či tradice spravedlivé války v knihovně Institutu pro teologii a mír v Hamburku in: www.ith.de (15.2.2008).

⁹⁵ Srov. WALZER Michael: *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations*, New York: Basic Books, 1977.

⁹⁶ Srov. německé příspěvky k danému tématu in: „What we are fighting for...“ – Friedensethik in der transatlantischen Debatte, Stuttgart: Kohlhammer, 2006, především HASPEL Michael: *Menschenrechte, internationale Verteilungsgerechtigkeit und institutionalisierte Konfliktregelung*, 138–155.

⁹⁷ Srov. NATIONAL CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS: *The Challenge of Peace: God's Promise and Our Response. A Pastoral Letter on War and Peace*.

Velmi aktivní však je zde i skupina katolických teologů a filozofů, kteří ve svém pojetí navazují na dílo amerického protestantského teologa Paula Ramseyho, jenž zdůrazňuje koncept spravedlivé války jako uceleného učení v přímé návaznosti na pojetí scholastiky.

3.5.1.1 Pojetí Paula Ramseyho⁹⁹

Paul Ramsey znovuoživil ve Spojených státech debatu o teorii spravedlivé války svými knihami „*War and the Christian Conscience*“¹⁰⁰ a „*The Just War*“¹⁰¹ v 60. letech minulého století. Důvodem jeho zájmu o tuto problematiku byla snaha poctivě a realisticky z pohledu křesťanské etiky pojednat dvě v té době velmi naléhavá témata: politiku nukleárního odstrašování a válku ve Vietnamu.¹⁰²

Jeho pojetí vychází ze tří základních principů:

- 1) Zdůraznění nutnosti použít vojenskou sílu z důvodu lásky k bližnímu: právě láska k bližnímu, za něhož má legitimní autorita zodpovědnost, je důvodem pro jednání z pozice síly: „*Základní strategie zůstala stejná: odpovědná láska a služba bližním v podmínkách společného života. Prvotní motiv a základ pro nynější souhlas s účastí křesťanů ve válce byl ten samý, který před tím vedl křesťany – v rozdílném sociálním kontextu – z lásky k bližnímu, z lásky inspirované Kristem, k plnému odmítnutí použití vojenské síly.*“¹⁰³ Láska k nepřátelům ale zároveň limituje tuto sílu na nejmenší možnou a zároveň účinnou. Proto vzniká základní požadavek, aby použití síly bylo na jedné straně dovoleno, ale na druhé straně limitováno.¹⁰⁴
- 2) Ústředním místem rozhodování je státní vládní autorita, která má vrcholnou zodpovědnost za dobro svěřených občanů, a to především v otázce *ius ad bellum*. V ní

NATIONAL CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS: The Harvest of Justice Is Sown in Peace, A Reflection of the National Conference of Catholic Bishops on the Tenth Anniversary of The Challenge of Peace.

Srov. Dopis vyšších řeholních představených velvyslanci USA Jimu Nicholsonovi při Svatém stolci ze dne 4. února 2003, in: Origins, CNS Documentary Service, 36 (2003) sloupek, 595–596.

⁹⁸ Srov. čl. 3.5.2 této studie.

⁹⁹ Paul Ramsey, (*10.12.1913, Mendenhall, Mississippi, USA, †29.2.1988, Princeton, USA), evangelický teolog a bioetik, profesor na Princetonské University.

¹⁰⁰ RAMSEY Paul: *War and the Christian Conscience. How Shall Modern War Be Conducted Justly?*, Durham: Duke University Press, 1961.

¹⁰¹ RAMSEY Paul: *The Just War, Force and Political Responsibility*, New York: Charles Scribner's Sons, 1968.

Někteří autoři jako např. James T. Johnson však připomínají, že znovuoživení tradice spravedlivé války v americkém myšlení je třeba připsat již Reinholdu Niebuhrvi. Srov. NIEBUHR Reinhold: *Moral Man and Immoral Society*, New York: Charles Scribner's Sons, 1932.

¹⁰² Vietnamkrieg, in: Brockhaus Enzyklopädie, Mannheim: F. A. Brockhaus, 19. vyd., 1994, 23. díl, 340–342.

¹⁰³ Srov. RAMSEY Paul: *War and the Christian Conscience*, xvii.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž, 144.

moralisté i etici nemají právo rozhodovat, pouze jsou zavázáni nabízet kritéria pro odpovědné posouzení: „Zůstává rozdíl mezi teorií spravedlivé války, i když je to teorie o praxi a pro praxi, a mezi skutečným státnickým jednáním. Už jen proto, že etika je praktická věda, zatímco politické jednání vyžaduje stejně jako umění čin.“¹⁰⁵ Role mezinárodních organizací autoritu státní v tomto smyslu nepřevyšuje právě pro skutečnost pouze nepřímé zodpovědnosti.¹⁰⁶

- 3) Při obraně nevinných se není možné vyhnout „kolaterálním“ škodám, jejich přípustnost je možné akceptovat na základě přijetí principu dvojího efektu jednání: chtěného a nechtěného: „Existuje potřeba jasného a objektivního posouzení vztahu mezi tím, co je konáno přímo a co je ve skutečnosti pouze nepřímo připuštěno. Jestliže tento vztah bude vzat v potaz a bude definitivně formulován, mohl by mít princip dvojího efektu významnou budoucnost. Především, jestliže by byl použit v případech nemožnosti zabránit zabití nevinných osob (...).“¹⁰⁷

3.5.1.2 Současný stav etické debaty v USA

Další oživení diskuse o teorii spravedlivé války navazující na myšlenky Paula Ramseyho ze 60. let ve Spojených státech amerických nastalo na začátku 80. let,¹⁰⁸ kdy se začali v diskusi na toto téma prosazovat autoři jako James Johnson, Jean B. Elshtain, Michael Nowak či Michael Walzer,¹⁰⁹ kteří ve svých postojích z myšlenek Paula Ramseyho vycházejí. V diskusi o kritériích dovolenosti použití vojenské síly v boji proti terorismu tito autoři

---

¹⁰⁵ Tamtéž, 309.

Srov. RAMSEY Paul: The Just War. Force and Political Responsibility. 83–90.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž, 203.

¹⁰⁷ Srov. RAMSEY Paul: War and the Christian Conscience, kapitola The Genesis of Noncombatant Imunity, 34–59.

¹⁰⁸ Srov. dataci titulů s tématem spravedlivé války v rešerši knihovny Institutu pro teologii a mír v Hamburku.

¹⁰⁹ Srov. JOHNSON James T.: Just War Tradition and the Restraint of War, Princeton: Princeton University Press, 1981.

JOHNSON James T.: Can Modern War Be Just?, New Haven: Yale University Press, 1984.

JOHNSON James T.: The War to Oust Saddam Hussein, Lanham: Rowman & Littlefield, 2005.

ELSHTAIN Jean B. (vyd.): The Just War Theory, New York: New York University Press, 1992.

ELSHTAIN Jean B. The Just War Against Terror, New York: Basic Books, 2003.

WALZER Michael: The Just and Unjust Wars, New York: Basic Books, 1977.

BEESTERMÖLLER, Gerhard, HASPEL Michael, TRITTMANN Uwe (vyd.): „What we’re fighting for...“ – Friedensethik in der transatlantischen Debatte, Stuttgart: Kohlhammer, 2006, příspěvky amerických autorů.

Srov. autoři publikující v časopise First Things, Journal for Religion, Culture and Public Life, NEUHAUS Richard (vyd.), in: www.firstthings.com (9.2.2008).

obhajují a teoreticky zaštiťují z křesťanských pozic pohled neokonzervativních politiků Spojených států amerických.¹¹⁰

Přístup výše zmíněných autorů k interpretaci teorie spravedlivé války je možné charakterizovat následujícími společnými pohledy:

- 1) Východiskem pro vlastní koncept teorie spravedlivé války je přímo učení středověké tradice zastoupené Augustinem a Tomášem Akvinským.¹¹¹
- 2) Vojenská síla je vnímána jako etický neutrální prostředek na cestě k zajištění spravedlnosti: „*Síla zde není zlo samo o sobě, ta přejímá svůj morální charakter od toho, kdo ji použije, z důvodů použitých k jejímu ospravedlnění a z úmyslu, s nímž je použita.*“¹¹²
- 3) Legitimní autorita je ztotožněna se suverénní státní mocí.¹¹³
- 4) Vůči praktické použitelnosti orgánů OSN k řešení současných krizí a vůči možnosti vnímat OSN jako zárodek celosvětové autority s prostředky k prosazení práva je vyjadřována významná skepse.¹¹⁴
- 5) Preventivní použití síly je vnímáno jako součást legitimního výkladu teorie spravedlivé války. „*(...) proto toto rozhodnutí přinejmenším obsahuje rozhodnutí začít preventivní válku. A zde je důležité rozlišovat kritéria, při jejichž splnění je toto rozhodnutí třeba bránit, od těch, o nichž se v minulosti předpokládalo, že prevenci ospravedlňují.*“¹¹⁵

3.5.2 Evropský přístup k řešení problémů etiky mírového soužití

Značně rozdílné postoje od pohledů výše uvedených amerických autorů v současné diskusi o etice válečného konfliktu zastává většina etiků pocházejících z evropských zemí.¹¹⁶

---

¹¹⁰ Srov. KRISTOL Irving: Neo-conservatism: The Autobiography of an Idea, New York: Free Press, 1995.

FUKUYAMA Francis: Scheitert Amerika? Supermacht am Scheideweg, Berlin: Propyläen Verlag, 2006.

¹¹¹ Srov. JOHNSON James T.: The War to Oust Saddam Hussein, Lanham: Rowman & Littlefield, 2005, 35–41.

¹¹² JOHNSON James T.: The War to Oust Saddam Hussein, 36.

¹¹³ Srov. ELSHTAIN Jean B.: The Just War Against Terror, 162.

¹¹⁴ Srov. ELSHTAIN Jean B.: The Just War Against Terror, 150.

¹¹⁵ WALZER Michael: The Just and Unjust Wars, 75.

¹¹⁶ Srov. BAUMANN Dieter: op. cit.

BEESTERMÖLLER Gerhard: Paradigmen in der katholischen Friedenslehre? Beobachtungen zum Hirtenwort „Gerechter Frieden“, in: JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard, SCHUMACHER Ralf: „Gerechter Frieden“ – Weltgemeinschaft in der Verantwortung. Zur Debatte um die Friedensschrift der deutschen Bischöfe, Stuttgart: Kohlhammer, 2003, 52–2.

Ačkoliv odborné postoje zde mají velmi široké rozpětí – od autorů, kteří téma etiky válečného konfliktu přesouvají v současné světové situaci pouze na rovinu etiky včasné prevence konfliktu¹¹⁷ – až po autory, kteří metodologicky stejným způsobem jako jejich američtí kolegové hledají upřesnění pro jednotlivá kritéria obecně jmenovaná v Katechismu katolické církve¹¹⁸ - přesto je možné vysledovat několik základních společných charakteristik kontinentálního přístupu:

- 1) Primárně není přístup k tématu zaměřen na kritéria použití vojenské síly, ale na spravedlivý mír. Pojednání o válce tedy není z principu možno oddělit od pojednání o spravedlivém míru: „Koncept ‚spravedlivého míru‘ vyzdvihuje kvůli aporiím, které užití násilí tak snadno vytváří, do popředí práci na procesech trvale udržitelné prevence násilí. Musí se zabránit tomu, aby vůbec docházelo k situacím, kdy nezbude nic jiného, než volit mezi v podstatě nepřijatelnými alternativami.“¹¹⁹
- 2) Charta OSN i samotná autorita OSN je vnímána jako zásadně nosný – i když mnohdy velmi nedokonalý – princip pro posuzování etické přijatelnosti či nepřijatelnosti vojenské akce.¹²⁰
- 3) Použití vojenské síly je obecně charakterizováno jako zcela hraniční řešení, které vždy znamená určitou formu prohry humanity.¹²¹
- 4) Velký důraz je kladen na historickou podmíněnost při interpretaci kritérií spravedlivé války: „Kritéria učení o spravedlivé válce (...) jsou abstraktem tradice či tradic, byla vytvářena jako součást těchto tradic a proto, jestliže mají být správně pochopena,

---

BEESTERMÖLLER Gerhard, HASPEL Michael, TRITTMANN Uwe (vyd.): „What we’re fighting for...“ – Friedensethik in der transatlantischen Debatte, příspěvky evropských autorů.

HOPPE Thomas (vyd.): Friedensethik und internationale Politik. Problemanalysen-Lösungsansätzen-Handlungsperspektiven, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 2000.

JOHNSTONE Brian V.: The War On Terrorism: A Just War?, in: Studia Moralia, Editiones Academiae Alfonsianae, Roma 40 (2002) 39–61.

NAGEL Ernst J.: Die Entwicklung einer christlichen Friedensethik, in: Gerechtigkeit und Frieden (1983/1984) 93–104.

O’DONOVAN Oliver: The Just War Revisited, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

VERSTRAETEN Johan: From Just War to Ethics of Conflict Resolution. A Critique of Just-War Thinking in Light of the War in Iraq, in: Ethical Perspectives 11 (2004) 99–110.

¹¹⁷ Srov. HOPPE Thomas: Auf dem Weg zum gerechten Frieden?. Friedensethische Überlegungen nach dem Ende des Ost-West-Konflikts, Hamburg: Wissenschaftliches Forum für internationale Sicherheit, 1995;

HOPPE Thomas: Prevence násilí místo preventivních válek, Salve 3 (2005) 103–114.

¹¹⁸ Srov. BEESTERMÖLLER Gerhard: Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?, Stuttgart: Kohlhammer, 2003.

¹¹⁹ HOPPE Thomas: Prevence násilí místo preventivních válek, 105.

¹²⁰ SCHMIDT Hajo: Die Lehre vom gerechten Krieg im Kontext der deutschsprachigen Friedensforschung, in: BEESTERMÖLLER, Gerhard, HASPEL Michael, TRITTMANN Uwe (vyd.): „What we’re fighting for...“ – Friedensethik in der transatlantischen Debatte, 46.

¹²¹ Srov. SCHORLEMER Sabine von: The Responsibility to Protect. Kriterien für militärische Zwangsmaßnahmen im Völkerrecht, in: tamtéž, 89–95.

musí být interpretována opět jako jejich součást.“¹²²

3.5.3 Napětí mezi evropskými a neokonzervativními postoji

Výše uvedené dává tušit, proč citovaní autoři evropské a americké provenience, kteří posuzují etickou oprávněnost použití síly v současných konfliktech, docházejí k diametrálně rozdílným závěrům, ačkoliv se společně odvolávají na stejné principy spravedlivé války.

Příčiny tohoto nedorozumění vznikají jistě i na filozofické rovině, jak zmiňují Michael Haspel a Uwe Trittmann v úvodu k transatlantické diskusi o pojetí teorie spravedlivé války.¹²³ Zdá se, že dalším závažným důvodem pro vzájemné nepochopení je i účel, pro který stanoviska vznikají. Většinou se v příspěvcích jednotlivých odborníků nejedná o obecné hledání kritérií pro použití vojenské síly v současné mezinárodní situaci, nýbrž jejich smyslem je zhodnocení postupu konkrétních států a konkrétních politiků ve světových konfliktech, které ještě stále probíhají, či byly ukončeny před velmi krátkou dobou.¹²⁴

Nicméně významná část problému vzniká, jak bylo ukázáno výše, při samotném použití a výkladu obecných kritérií učení o spravedlivé válce v situaci asymetrického konfliktu. Cílem následujících kapitol je proto snaha tato obecná kritéria konkretizovat pro podmínky asymetrického konfliktu s terorismem a tuto konkretizaci zdůvodnit. Pomocí pro to, aby navržená kriteriologie reflektovala skutečné podmínky, ve kterých k rozhodnutím o použití vojenské síly dochází, bude nejprve analýza etické argumentace užitá před zahájením konfliktů, jež jsou vedeny v rámci boje proti terorismu.

---

¹²² Srov. JOHNSTONE Brian V.: op. cit., 43.

¹²³ „*Můžeme pozorovat, že anglo-americká politická filozofie (...) je silně orientována na (ne)kantovské klasiky politické teorie. Jejich argumentace jsou považovány za autoritativní a základní pro současnou argumentaci. Je možné to vzhledem k Augustinovi a Tomáši Akvinskému exemplárně pozorovat jak u Elshainové, tak u Johnsona. Toto má v německém diskurzu svou strukturální obdobu v téměř monisticky nazývané orientaci normativního diskurzu v praktické filozofii Immanuela Kanta.*“ in: BEESTERMÖLLER, Gerhard, HASPEL Michael, TRITTMANN Uwe (vyd.): „What we're fighting for...“ – Friedensethik in der transatlantischen Debatte, 16.

¹²⁴ Srov. dopis 60 amerických intelektuálů evropským intelektuálům „What we're fighting for...“ z února 2002 a následující korespondenci až po americko-německou konferenci na téma teorie spravedlivé války v Iserlohn (SRN) ve dnech 15.-17. října 2004, in: Politisches Denken (2003) 223–240.

BEESTERMÖLLER, Gerhard, HASPEL Michael, TRITTMANN Uwe (vyd.): op. cit.

4 DISKUSE O VOJENSKÉ REAKCI NA 11. ZÁŘÍ 2001

Bezprostředně po teroristickém útoku na cíle ve Spojených státech amerických dne 11. září 2001 a po následném prohlášení prezidenta Bushe, že tento teroristický útok byl válečným aktem proti Spojeným státům americkým, ¹se hlavním tématem v etické diskusi o legitimním užití vojenské síly stal boj proti terorismu.

V současné, stále probíhající diskusi o podstatě a příčinách terorismu, jež se stal realitou současného světa, je nemožné stanovit definici tohoto fenoménu, která by byla plně a všeobecně akceptována.² Pro potřeby této studie však „*terorismus je možné definovat jako násilnou strategii, která se snaží primárně šířením strachu a hrůzy nahradit stávající systém vlády a tím způsobit více či méně zásadní politicko-spoločenský převrat.*“³

Fenomén terorismu však útokem spáchaným 11. září 2001 ve Spojených státech amerických získal v rámci uvedené definice v porovnání s minulostí nové charakteristiky. Tento posun je společně s Dieterem Lutzem z Univerzity Bundeswehru v Hamburku možno charakterizovat následovně:

- 1) strategický plán teroristického činu zahrnoval cíleně sebevražednou smrt atentáčníků,
- 2) teroristický čin nebyl pouze politickým symbolem, ale také cíleným masakrem,
- 3) jeho výsledek dalece přesáhl rozsahem, množstvím obětí i množstvím materiálních škod veškeré doposud spáchané teroristické akty⁴,
- 4) aktéři teroristického činu byli nadnárodně organizováni a díky své propojenosti jsou i nadále schopni úderů uskutečnit na mnoha místech světa⁵.

V návaznosti na rozšíření charakteristiky terorismu se po 11. září 2001 otevřela nová bolestná kapitola lidských dějin, ve které politické autority prohlašují, že za určitých podmínek je eticky správné a přiměřené použít i mimořádné vojenské prostředky na spravedlivou obranu těch, kteří jsou teroristickou zvláštností nových rozměrů nevinně ohroženi: „*Toto je konflikt bez bitevních polí či vylodění, konflikt s protivníky, kteří myslí, že jsou*

---

¹ Srov. Úvod, pozn. 1. této studie.

² Srov. stále probíhající diskusi in: Terrorism and Political Violence, London: Routledge, 1 (1989)–4 (2006).

³ WALDMANN Peter: Terrorismus, in: Kleines Lexikon der Politik, München: Beck Verlag, 2001, 514.

⁴ Dle Lothara Brocka a Bruno Schocha zemřelo 11. září 2001 třikrát více lidí než při všech teroristických útocích dohromady spáchaných za posledních 30 let. Srov. BROCK Lothar, SCHOCH Bruno: Was ist das Neue am internationalen Terrorismus?, in: Friedensgutachten 2002, Münster: 2002, 35.

⁵ Srov. LUTZ Dieter S.: Was ist Terrorismus?, in: Vierteljahresschrift für Sicherheit und Frieden, Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft 1 (2002) 6.

neviditelní. Ale oni se mylí. (...) Vítězství nad terorismem se neodehraje v jedné bitvě, ale v sérii rozhodných akcí proti teroristickým organizacím a těm, kdo je skrývají a podporují.“⁶

Pro emoční stránku, která je v situacích extrémního ohrožení přirozeně obsažena, je třeba pokusit se tvářit v tvář takovému prohlášením o věcnou etickou analýzu argumentů, které hovoří o použití vojenské síly jako legitimní formě obrany.

Předložená analýza vychází z posouzení etických aspektů diskuse vedené před skutečným použitím vojenské síly v boji proti terorismu, tedy před vojenskými operacemi zahájenými Spojenými státy americkými a jejich spojenci v Afghánistánu v roce 2001 a v Iráku v roce 2003. Jejím cílem je představit v kontextu politických a vojenských událostí typologicky celou škálu různých postojů k použití vojenské síly ze strany politických představitelů angažovaných v těchto konfliktech, ze strany odborníků na mezinárodní právo i zástupců katolické církve.⁷

Výsledky této analýzy poté poslouží jako podklady pro navržení etické kriteriologie pro rozhodování o přípustnosti použití vojenské síly v rámci asymetrického boje proti terorismu.

4.1 Afghánistán

Zemí, která se stala dějištěm prvního vojenského konfliktu vyvolaného teroristickým útokem spáchaným 11. září 2001, byl Afghánistán.

Dějiny novodobého Afghánistánu⁸ se datují od poloviny 18. století, kdy kmenový náčelník Ahmadšáh založil roku 1747 na většině území dnešního Afghánistánu jednotný stát. Téměř celé 19. století však byla severní část jeho území pod vlivem carského Ruska a východní část pod vlivem Britské Indie. Podezření, že afghánští vládci v této situaci dávali před Brity celkově přednost Rusku, vedlo k prvním dvěma afghánským válkám s Británií (1838–1842 a 1878–1880). Britská vojska byla v obou případech částečně poražena a díky tomu i díky politickému soupeření mezi Ruskem a Británií se Afghánistánu dařilo zachovávat nadále určitou míru nezávislosti i ve vztahu s Ruskem. V roce 1919 afghánský emír Amánulláh poté, co byla zamítnuta jeho žádost o úplnou nezávislost na britském vlivu, vojensky vnikl do Britské Indie. Po nerozhodných bojích (třetí afghánská válka) byla v roce

---

⁶ BUSH George Winslow: Radiové poselství k národu, 15. září 2001, in: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010915.html> (11.2.2008).

⁷ Studie si neklade za cíl zmapovat diskusi vyčerpávajícím způsobem ve smyslu faktografickém. Jejím cílem je postihnout typologické šíře této argumentace.

⁸ Srov. Afghánistan-history, in: NEB-M 13. díl, 32–36. <http://www.Afghán-web.com/history>, (23.08.2006).

1921 nezávislost Afghánistánu na Britské Indii potvrzena. V roce 1926 se emír Amánulláh nechal prohlásit za krále.

Afghánistán zůstal v obou světových válkách neutrální, nicméně po II. světové válce žil trvale v napjatých vztazích s nově vzniklým nezávislým Pákistánem (1947), neboť při dělení Britské Indie neúspěšně usiloval o přičlenění severozápadní oblasti Pákistánu obývané Paštuny ke svému území.

V roce 1973 byl státním převratem svržen král Muhammad Záhir. Po takřka padesáti letech monarchie byla vyhlášena republika s prezidentem Muhammadem Daoúdem v čele. Daoúd byl v roce 1978 byl zavražděn při převratu, který nastolil marxistickou vládu Muhammada Tarakího. V září 1979 byl Tarakí po vnitřních bojích uvnitř vládnoucí levicové strany dalším převratem svržen a zavražděn a prezidentem se stal Háfizulláh Amín, který pro potlačení odporu jednotlivých provincií vůči centrální vládě přijal nabízenou vojenskou pomoc ze strany Sovětského svazu. V prosinci 1979 do země vstoupila sovětská vojska, sesadila Amína a na jeho místo dosadila Babraka Karmala, který byl v květnu 1986 nahrazen Muhammadem Nadžíbulláhem, generálním tajemníkem Lidově demokratické strany Afghánistánu. Země byla trvale rozdělena mezi přívržence marxismu, podporované sovětskou armádou, a bojovníky hnutí odporu, kteří vytvářeli silnou i když nekoordinovanou opozici podporovanou Spojenými státy americkými. Po 9 letech ničivých bojů byla v roce 1988 v Ženevě uzavřena smlouva mezi válčícími frakcemi, která vedla k odchodu vojsk Sovětského svazu ze země. Následná doba se nesla ve znamení vzájemných bojů mezi jednotlivými frakcemi a regionálními vládci. 18. dubna 1992 byl vyhlášen Islámský stát Afghánistán s prezidentem Burhánuddína Rabáním v čele. Jeho vláda však postupně ztrácela kontrolu nad územím svého státu a vládnoucí silou téměř v celém Afghánistánu se následně stávalo islámské fundamentalistické hnutí Taliban podporované ze strany Pákistánu. Taliban zaváděl na celém jím ovládaném území přísný náboženský režim na základě islámského práva šarija. Opozice vůči Talibanu se ve vojenském odporu vůči Talibanu sdružila do uskupení nazvaného Severní aliance. V roce 1996 ovládl Taliban i hlavní město Kábul a fakticky se ujal vlády. Způsob vlády Talibanu byl posléze pro nerespektování základních lidských práv a pro nespolutpráci v boji proti mezinárodnímu zločinu opakovaně odsouzen Radou bezpečnosti OSN.⁹

---

⁹ Srov. rezoluce Rady Bezpečnosti OSN č. 1267 ze dne 15. října 1999, rezoluce č.1333 ze dne 19. prosince 2000, in: <http://www.un.org/documents> (28.8.2006).

4.1.1 Přehled událostí od 11. září do 22. prosince 2001¹⁰

11. září 2001, 8:45–10:10

Dvě letadla unesená teroristy narazila do World Trade Center v New Yorku, jedno letadlo do budovy Pentagonu ve Washingtonu a jedno letadlo se po boji na palubě mezi pasažéry a teroristy zřítilo poblíž Pittsburghu.

Vládě USA přichází široká podpora z celého světa.¹¹

12. září 2001

Prezident George W. Bush označuje teroristické útoky za akt války.¹²

Rada bezpečnosti OSN ve své rezoluci č. 1368 odsuzuje jednomyslně teroristický čin proti USA a potvrzuje přirozené právo na sebeobranu.¹³

20. září 2001

Prezident Bush ve své řeči k národu oznamuje, že zpravodajské informace o vinících útoku vedou k organizaci Al-Kajda s vůdcem Usáma bin Ládinem, která má velký vliv v Afghánistánu a podporu od vládního hnutí Taliban. Prezident proto požaduje na Talibanu vydání bin Ládina, uzavření výcvikových táborů teroristů na území Afghánistánu s umožněním kontroly ze strany USA. Dále připravuje občany své země na skutečnost, že válka proti teroru bude dlouhá a bude mít zcela jiný charakter než války dosavadní: „*Veškeré důkazy, které jsme shromáždili směřují ke skupině volně spojených teroristických organizací známých jako Al-Kajda (...). Tato skupina a její představitel – osoba jménem Usáma bin Ládín – jsou spojeny s mnoha organizacemi v různých zemích (...). Vedení Al-Kajdy má velký vliv v Afghánistánu a podporuje režim Talibanu*“.¹⁴

---

¹⁰ Srov. KRECH Hans: Der Afghanistan Konflikt 2001, Berlin: Verlag Dr. Köster, 2002.

¹¹ Podrobný přehled politických reakcí celého světa srov. BUCKLEY Mary, FAWN Rick (vyd.): Global Responses to Terrorism, London: Routledge 2003.

¹² Srov. Úvod, pozn. 1.

¹³ Srov. rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1368 z 12.9.2001, in: http://www.un.org/docs/sc/unscl_resolutions.html, (23.8.2006).

¹⁴ Srov. BUSH George Winslow: Poselství k národu, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (23.8.2006).

28. září 2001

Rada bezpečnosti OSN schvaluje rezoluci o boji s terorismem.¹⁵

2. října 2001

Rada NATO po vyslechnutí zprávy o útoku na Spojené státy přednesené velvyslancem USA při Radě NATO aktivuje na svém zasedání poprvé v historii organizace článek 5 Washingtonské smlouvy,¹⁶ který garantuje kolektivní obranu v případě napadení jednoho z členů Aliance. Tuto skutečnost oznamuje novinářům generální tajemník NATO lord Robertson následujícími slovy: „(...) na základě této zprávy bylo nyní rozhodnuto, že útok proti Spojeným státům 11. září byl veden ze zahraničí a je třeba ho proto chápat jako akci na kterou se vztahuje článek 5 Washingtonské smlouvy, který konstatuje, že ozbrojený útok na jednoho nebo více spojenců v Evropě či Severní Americe je třeba považovat za útok proti všem spojencům (...).“¹⁷

6. října 2001

Taliban opakovaně odmítá vydát Usáma bin Ládina.

7. října 2001

Začátek americko-britských leteckých útoků v rámci operace „Enduring Freedom“¹⁸ na pozice Talibanu a Al-Kajdy v Afghánistánu.

Bombardování vojenských cílů trvá po celou dobu vojenských operací a má za následek množství neúmyslně zabitých civilistů a velké materiální škody. Zesiluje pozemní ofenzíva Severní aliance proti Talibanu.

14. října 2001

Zástupce Talibanu nabízí vydání Usáma bin Ládina do třetí země v případě předložení jasných důkazů o vině Al-Kajdy při útocích 11. září. Spojené státy na tento požadavek nereagují.

---

¹⁵ Srov. rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1373 z 28. září 2001, in: http://www.un.org/docs/sc/unscl_resolutions.html, (24.8.2006).

¹⁶ Srov. Severoatlantická smlouva ze 4. dubna 1949, in: <http://www.nato.int/docu/other/cz/treaty-cz.htm> (11.2.2008).

¹⁷ Rada NATO, <http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, (23.8.2006).

¹⁸ Název operace byl dodatečně změněn, neboť původní název „Infinite Justice“ by byl z pohledu islámu vnímán jako urážka: nekonečně spravedlivý může být pouze Alláh, nikoliv člověk.

8.–13. listopadu 2001

Pozemní ofenzíva Severní aliance podporovaná elitními americkými jednotkami vede k dobytí Kábulu, do kterého se vrací bývalý prezident Rabánní. Kvůli obsazení Kábulu vzniká napětí mezi veliteli Severní aliance a USA. Síly Talibanu se stahují do Kandaháru.

18. listopadu 2001

V budově ministerstva obrany Afghánistánu i v soukromých bytech v Kábulu jsou nalezeny novinové výstřižky s inzeráty leteckých škol na Floridě.

14. listopadu – 7. prosince 2001

Pokračují velmi úporné boje v oblasti Mazar-e Šaríf a Kandaháru. Do bojů jsou zapojeny jak milice Severní aliance tak jednotky USA a Velké Británie.

25.–28. listopadu 2001

Vzpoua zajatých příslušníků Talibanu ve vězení v Mazar-e Šaríf následuje po jejich výslechu agenty CIA. Po bojích je vzpoura potlačena zapálením benzínu, který příslušníci Severní aliance podporovaní americkými a britskými jednotkami nalili do budov. Počet usmrcených vězňů je asi 600.

28. listopadu 2001

Na Petersbergu u Bonnu (SRN) začínají rozhovory mezi zástupci jednotlivých afghánských seskupení o prozatímní afghánské vládě.

7. prosince 2001

Taliban skládá zbraně v Kandaháru do rukou pašunských milicí. Velitelům Talibanu se podaří uprchnout. Nadále pokračují tvrdé boje v oblasti pevnosti Tora Bora (u Jalalabadu), kde se údajně skrývá i Usáma bin Ládín.

13. prosince 2001

Americká administrativa ukazuje zástupcům tisku videokazetu, na které Usáma bin Ládín potvrzuje v rozhovoru s neznámým šejchem svůj podíl na útocích z 11. září. Pravost nahrávky je odborníky potvrzována i vyvracena.

15. prosince 2001

Na Petersbergu je podepsána dohoda o sestavení a složení prozatímní vlády pod vedením Hamída Karzáiho. Součástí dohody je i vytvoření společné nezávislé komise pro svolání shromáždění Loya Jirga, které má pravomoc rozhodnout o definitivní vládě Afghánistánu.¹⁹

20. prosince 2001

Rada bezpečnosti OSN schvaluje vytvoření mezinárodních jednotek ISAF a jejich rozmístění v Kábulu a okolí.²⁰

22. prosince 2001

Hamíd Karzái přijíždí do Kábulu a prozatímní vláda se ujímá svých pravomocí.

4.1.2 Reakce politické sféry a jejich etická relevance

Je možné konstatovat, že tvář v tvář největšímu teroristickému útoku, který doposud svět zažil, byla reakce všech politiků i reakce světových organizací jako OSN, Evropská unie, Organizace amerických států zcela výjimečně jednotná. Okamžité jednoznačné odsouzení teroristických aktů jako naprosto nepřijatelného zla a vyjádření nutnosti bránit se proti terorismu i s použitím síly bylo vlastní drtivé většině oficiálních prohlášení státních představitelů.²¹ Tuto skutečnost také jako velmi důležitou vyzdvihl prezident Bush ve své řeči k národu 20. září 2001: „*Jménem amerického lidu děkuji světu za jeho podporu, které se nám dostává. Amerika nikdy nezapomene na zvuk naší národní hymny znějící v Buckinghamském paláci, na ulicích Paříže a u berlínské Brandenburské brány. My nikdy nezapomeneme na jihokorejské děti, které se shromáždily k modlitbě u naší ambasády v Soulu, nebo na soucit vyjádřený modlitbou v mešitě v Káhiře. Nikdy nezapomeneme na chvíle ticha a dny nářku v Austrálii, v Africe i v Latinské Americe.*“²²

Ne všechny státy však již byly ochotny stát se se stejnou jednomyslností, s jakou vyjadřovaly soustrast americkému lidu, i součástí protiteroristické koalice vedené Washingtonem. Mnohé z nich (včetně muslimských států jako byla Sýrie) však na podporu

¹⁹ Srov. Rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN, č. 7234 z 6.12.2001, <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sc7234doc.htm>, (24.8.2006).

²⁰ Srov. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1386 z 20.12.2001, <http://www.un.org/docs/sc/unsct/resolutions.html>, (24.8.2006).

²¹ Srov. 4.kap., pozn.11 této studie.

²² BUSH George Winslow: Poselství k národu 20.1.2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (24.8.2006).

USA zdůraznily svoji vlastní neblahou zkušenost s realitou terorismu.²³ Rusko – ačkoliv prezident Putin byl podle vlastních slov George Bushe²⁴ první, kdo americkému prezidentovi telefonoval na palubu letadla Air Force One ihned po oznámení teroristických útoků, a kdo mu vyjádřil podporu – ve svých reakcích zdůraznilo, že pod pojem terorismus patří i skutečnosti, které mnohdy Spojené státy posuzovaly podle jiných měřítek – tedy především problémem s Čečnou.²⁵

4.1.2.1 Reakce politické reprezentace USA

Spojené státy v bezprostřední reakci na události 11. září ústy svého prezidenta oznámily připravenost a ochotu se bránit.²⁶ Právo na takovou obranu nebylo nikým v žádné seriózní diskusi jakkoliv zpochybněno ani z politického, ani z etického úhlu pohledu.

Z velkého množství politických a mnohdy velmi silně emotivních prohlášení amerických politiků,²⁷ které se týkaly obrany Spojených států a s ní spojeným bojem proti terorismu, jsou pro následující etickou diskusi relevantní především dvě vyjádření.

Tím prvním je tvrzení, že útok na USA znamená útok na všechny svobodu milující lidi na celém světě a že boj, který se začíná, bude „*monumentální boj dobra proti zlu.*“²⁸ Tato dramatická slova byla pochopitelná jako první rétorická reakce na ničivé teroristické útoky, nicméně obdobné pojetí se objevovalo v prohlášeních amerického prezidenta, která již vznikala s určitým odstupem. Americký prezident je použil i v deklaraci pronesené k americkému lidu „*Freedom at War with Fear*“ dne 15. září: „*Toto není pouze boj Ameriky a v sázce není pouze americká svoboda. Toto je boj světa. Toto je boj civilizace. Toto je boj všech, kteří věří v pokrok a pluralismus, v toleranci a svobodu.*“²⁹

Velmi jasně stejnou myšlenku prezident Bush vyjádřil i ve svém poselství na začátku útoku na Afghánistán dne 7. října 2001: „*Každý národ se musí rozhodnout. V tomto konfliktu*

---

²³ Srov. BUCKLEY Mary, FAWN Rick (vyd.): op. cit., 136.

²⁴ Srov. BUSH George Winslow: Vyjádření pro tisk po setkání s C. Powellem a P. O’Neillem, 24. září 2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-4.html, (30.8.2006).

²⁵ BUCKLEY Mary, FAWN Rick (vyd.): op. cit., 223–224.

²⁶ Srov. BUSH George Winslow: Veškerá prohlášení prezidenta Bushe od okamžiku útoku, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/, (24.8.2006).

²⁷ Srov. New York Times a Washington Post, 12.9. –6.10.2001.

²⁸ BUSH George Winslow: Prohlášení k národu, 12.9.2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html, (25.8.2006).

²⁹ BUSH George Winslow: Deklarace „Freedom at War with Fear“, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (25.8.2006).

neexistuje neutrální půda. Jestliže nějaká vláda podporuje vyvrhele a zabijáky nevinných, stává se sama vyvrhelem a vrahem. A jejich cesta povede do vlastní záhuby.“³⁰

Z etického pohledu tato prohlášení nastolují otázku, zda skutečně za dané situace neexistovala jiná možnost pro lidi „dobré vůle“ na celém světě, a to včetně politických reprezentací, než trvale zůstat pevnou součástí Američany vedené aliance nebo stát na špatné straně.

Druhým bodem s etickou relevancí v americkém postoji je již v úvodu studie zmíněná pasáž o teroristickém útoku jako o aktu války.³¹ O této válce proti terorismu však prezident vzápětí v radiovém projevu k národu ze dne 15. září 2001 velmi jasně prohlásil, že to bude válka, která svým charakterem bude zásadně jiná nežli všechny války, které Spojené státy až dosud vedly: *„Bude to jiný druh konfliktu proti jinému druhu nepřítele.“*³² Podrobněji se k tomuto vyjádření připojil i ministr obrany Donald H. Rumsfeld ve svém příspěvku pro New York Times dne 27. září 2001: *„Prezident Bush stmeluje národ pro válku proti teroristickému útoku na náš způsob života. Někteří si myslí, že první obětí každé války je pravda. V této válce však říci pravdu musí být prvním vítězstvím. A pravdou je, že toto nebude válka podobná těm, kterým náš národ již čelil. Ve skutečnosti je jednodušší popsat to, co nás čeká, spíše hovorem o tom, jaké to nebude, než hovorem o tom, jaké to bude.“*³³

Tímto postojem americké exekutivy se otevírá z pohledu etiky válečného konfliktu zásadní otázka: Za jakých podmínek je skutečně možné na teroristické útoky aplikovat termín válka?

4.1.2.2 Reakce evropských demokracií

Státy Evropské unie vyhlásily 14. září 2001 dnem smutku nad oběťmi teroristického útoku. Toto gesto jen podtrhuje skutečnost jednoznačné podpory a naprosté ochoty podílet se na potrestání původců tohoto činu a na boji proti terorismu vyjádřenou představiteli Evropské unie ve společném prohlášení 14. září v Bruselu. Eticky relevantní je v tomto prohlášení především věta, která podporuje možnost ozbrojené akce na území cizího státu v rámci boje proti terorismu: *„Pro zamezení tohoto zla musí v nadcházejících dnech policejní a soudní orgány všech našich zemí zintenzivnit své úsilí. Mezinárodní právo umožňuje stíhat pachatele,*

---

³⁰ BUSH George Winslow: Prohlášení k národu, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/2001107-8.html, (25.8.2006).

³¹ Srov. Úvod, pozn. č. 1.

³² BUSH George Winslow: Prohlášení k národu, 15.9.2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010915.html>, (10.12.2007).

³³ RUMSFELD Donald H.: New Kind of War, in: New York Times (editorial), 27.9.2001.

organizátory a podněcovatele terorismu, kdekoliv se nacházejí. Žádné zemi není možné tolerovat, že skrývá teroristy.“³⁴ Z výše uvedeného však není možné jasně vyčíst, zda se zde při netoleranci skrývání teroristů míní jako opatření akce policejního či vojenského charakteru. Také se zde neodkazuje na žádné konkrétní znění mezinárodního práva.

Citovaný text otevírá otázku použití vojenské síly proti státu, který je určitou formou a na určitém stupni spojen s teroristickou organizací, jež se nachází na jeho území. Ve stejném duchu jako rezoluce evropských států se následně vyjádřil také prezident Bush ve své řeči k Valnému shromáždění OSN 10. listopadu 2001: „*Představitelé všech zemí musí nyní pečlivě zvažovat svou zodpovědnost a svou budoucnost. Teroristické skupiny jako Al-Kajda jsou závislé na jejich pomoci nebo na nezájmu vlád (...). Existuje cena, kterou je třeba při podpoře terorismu zaplatit, a to platí pro každý režim. A tato cena bude zaplacená. Spojenci teroru jsou stejně vinni za vraždu a stejně zodpovědní před spravedlností.*“³⁵

Eventuální rozdíly, které je možné pozorovat v postoji jednotlivých států v rámci nejen Evropské unie, ale i v rámci celé Evropy nemají z pohledu etické stránky zkoumání žádný podstatný vliv a odehrávají se pouze v rovině politické. Proto není z pohledu této studie důvod se jimi více zabývat. Výjimku tvoří postoj Severoatlantické aliance jako takové.³⁶

4.1.2.3 Reakce Severoatlantické aliance (NATO)

Z důvodu, že drtivá většina států NATO byla v době útoku zároveň státem Evropské unie,³⁷ odlišnost v reakci států sdružených v Alianci od postoje Evropské unie nebyla v zásadním pohledu na hodnocení 11.zář, ale pouze v ještě intenzivnější podpoře Spojených států. Tato skutečnost však přináší další etická dilemata.

Severoatlantická aliance již druhý den po útocích na New York prohlásila, že je připravena poprvé v historii organizace aktivovat článek 5 Washingtonské dohody,³⁸ který hovoří o kolektivní obraně v případě útoku na jednoho z členů aliance.

Podmínku pro aktivaci tohoto článku charakterizovali představitelé NATO následujícím způsobem: „*Rada souhlasila s tím, že pokud bude rozhodnuto, že tento útok byl*

³⁴ Prohlášení představitelů Evropské unie, Brusel, 14.9.2001, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/Declaration.en1.pdf, (10.12.2007).

³⁵ BUSH George Winslow: Řeč k Valnému shromáždění OSN 10.11.2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/20011111-3.html>, (26.8.2006).

³⁶ Na rovině politické samozřejmě tyto rozdíly jsou dosti významné. Např. postoj Velké Británie a Rakouska v ochotě podílet se aktivně vojensky na boji proti terorismu byl skutečně zásadní. Srov. 4. kapitola pozn. 11 této studie.

³⁷ Mimo trojice nově vstoupivších členů Polska, Maďarska a Česka to bylo pouze Norsko a Island.

³⁸ Srov. 4. kap., pozn.16 této studie.

namířen proti Spojeným státům z ciziny, má se na něj pohlížet jako na akci podle článku 5 Washingtonské smlouvy, který říká, že ozbrojený útok proti jednomu nebo více členům v Evropě nebo Severní Americe má být považován za útok proti všem.“³⁹

Jako podmínka pro aktivaci článku 5 je tedy v prohlášení stanoveno, že se musí ukázat jako jistá skutečnost zahraničních původců teroristického útoku. Tuto jistotu podle slov generálního tajemníka NATO lorda Robertsona představitelé Aliance získali na základě utajovaných podkladů, které jim byly předloženy ze strany Spojených států na zasedání Severoatlantické rady dne 2.října 2001: „*Dnešní schůzka byla označena jako tajný briefing, a tak vám nemohu poskytnout všechny podrobnosti (...). Briefing se obrací k událostem z 11. září, dosavadním výsledkům vyšetřování, k tomu, co je známo o Usáma bin Ládínovi a organizaci Al-Kajda a jejich zapojení do útoků a předešlé teroristické aktivitě a spojení mezi organizací Al-Kajda a režimem Talibanu v Afghánistánu.*

Fakta jsou jasná a nezvratná. Poskytnuté informace přesvědčivě ukazují úlohu organizace Al-Kajda v útocích z 11. září.

Víme, že lidé, kteří provedli tyto útoky, byli součástí celosvětové teroristické sítě organizace Al-Kajda v čele s Usáma bin Ládínem a jeho klíčovými zástupci a chráněné Talibanem.“⁴⁰

Etickou otázkou, kterou je možné demonstrovat na základě postupu Severoatlantické aliance a která se v otázce boje proti terorismu stává všeobecně (tedy nejen eticky, ale i politicky a právně) klíčovou, je otázka po kritériích evidence, na níž spočívá rozhodnutí o použití vojenských prostředků v boji proti terorismu.

4.1.2.4 Reakce Organizace spojených národů (OSN)

Spojené národy reagovaly na zářijové události stejně jako celá světová veřejnost okamžitě. Již 12. září 2001 jak Valné shromáždění OSN, tak Rada bezpečnosti vydaly svá prohlášení, ve kterých jednoznačně odsoudily spáchané útoky a vyzvaly k celosvětové spolupráci v boji proti terorismu.⁴¹

³⁹ Prohlášení představitelů NATO, <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>, (10.12.2007).

⁴⁰ ROBERTSON George: Prohlášení Severoatlantické rady 2.10.2001, <http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, (23.8.2006).

⁴¹ Srov. Rezoluce č. 56/1 Generálního shromáždění OSN a rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1368 obě ze dne 12.9.2001, <http://www.un.org/documents>, (28.8.2006).

V souvislosti s danými rezolucemi je třeba zopakovat skutečnost, která mnohdy v komentářích k zářijovým událostem zůstává nepovšimnuta, že Rada bezpečnosti již v předchozích letech jako reakci na teroristické útoky proti ambasádám USA v Keni a Tanzánii 7.8.1998 a zabití občanů Spojených států odsouhlasila v roce 1999 rezoluci č. 1267 ze dne 15. října a v roce 2000 rezoluci č.1333 ze dne 19. prosince, ve kterých výslovně požadovala na Talibanu vydání Usáma bin Ládína k soudnímu projednání jeho obvinění z přípravy a organizace těchto teroristických aktů. Rezoluce konstatovala trvalé neplnění předchozích rozhodnutí

Na rozdíl od všeobecné dikce prohlášení Valného shromáždění, které v sobě neskrývá žádné eticky relevantní skutečnosti, obsahuje rezoluce Rady bezpečnosti zásadní odvolání se na nezpochybnitelné právo na sebeobranu, které má význam pro etické posouzení dalšího postupu Spojených států a jejich spojenců: „*Rada bezpečnosti (...) uznává základní právo na individuální či kolektivní sebeobranu v souladu s rezolucí (...)*“⁴²

Toto právo na sebeobranu znovu potvrdil i generální tajemník OSN Kofi Annan ve své oficiální reakci na začátek vojenských operací ze strany Spojených států a Velké Británie dne 7. října 2001: „*Okamžitě po útocích na Spojené státy z 11. září vyjádřila Rada bezpečnosti své odhodlání bojovat všemi prostředky proti hrozbám mezinárodnímu míru a bezpečnosti způsobené teroristickými činy. Rada také znovu potvrdila základní právo jednotlivce nebo kolektivu na sebeobranu v souladu s rezolucí Spojených národů. Státy, jichž se to týká, řídí své současné vojenské akce v Afghánistánu v tomto kontextu.*“⁴³

Generální tajemník však také uvedl, že pro porážení terorismu je třeba „*jasné strategie ke sjednocení všech národů a obrácení pozornosti ke všem aspektům pohromy, které čelíme*“⁴⁴ a tím nepřímou kritizoval dosavadní postoj USA a Velké Británie, který se (alespoň navenek) soustředil především na vojenskou kampaň proti Afghánistánu.

S využitím práva na individuální sebeobranu ze strany USA a s potvrzením tohoto práva i ze strany Spojených národů se opakuje otázka, kterou je třeba řešit při posuzování adekvátní obrany proti terorismu: Jaké akce, jakého rozsahu a v jakém období po spáchání teroristického útoku je možno zahrnout pod pojem spravedlivé obrany, jejíž legitimita je – dle znění rezoluce Rady bezpečnosti č. 1368⁴⁵ a dle slov Kofi Annana – „*inherent*“, tedy rozumějící se sama sebou, základní a neodmyslitelná?

Druhá eticky významná skutečnost již zmíněné rezoluce číslo 1368 je obsažena v bodě číslo tři schváleného textu. Rada v ní vyzývá: „*(...) všechny státy ke spolupráci na tom, aby pachatelé, organizátoři a sponzoři těchto teroristických útoků byli brzy postaveni před soud*“

Rady bezpečnosti ze strany Talibanu a hrozila použitím dalších prostředků mimo již uvalených sankcí, jestliže se Taliban bude nadále vzpírat rozhodnutím Rady bezpečnosti. Srov. tamtéž.

⁴² Toto potvrzení práva na sebeobranu je znovu zmíněno i v [rezoluci č. 1373 ze dne 28. září 2001](http://www.un.org/sc/docs), <http://www.un.org/sc/docs> (10.12.2007).

⁴³ ANNAN Kofi: Prohlášení OSN 7.10.2001, <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sgsm7985.doc.htm>, (10.12.2007).

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ In: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement> (10.12.2007).

a zdůrazňuje, že ti, kdo jsou zodpovědní za pomoc, podporu a přechovávání pachatelů, organizátorů a sponzorů těchto činů, budou považováni za zodpovědné.“⁴⁶

Rada bezpečnosti OSN také v reakci na tragické události schválila 28. září 2001 nový dokument o boji proti terorismu, který podrobně a zavazujícím způsobem pojednává širokou škálu opatření, jež jsou důležitá pro světový boj s terorismem a zavazuje svojí autoritou všechny členské státy OSN, aby se tato opatření přijala za svá.⁴⁷ Tato rezoluce zapovídá všem státům jakoukoliv spolupráci s teroristickými organizacemi a specifikuje opatření v oblasti pohybu osob, v oblasti finanční, soudní a policejní i ve spolupráci zpravodajských služeb. Všechna opatření mají jediný cíl: bránit v činnosti teroristických organizací.

Z důvodu etického posouzení legitimních prostředků v boji proti terorismu je třeba upozornit na předposlední bod rezoluce, bod č.8, který obligátní formou potvrzuje rozhodnost učinit všechny potřebné kroky k plnému prosazení obsahu rezoluce: „*Rada bezpečnosti (...) vyjadřuje své odhodlání učinit veškeré nutné kroky k tomu, aby zajistila úplnou realizaci této rezoluce v souladu se závazky podle Charty OSN.*“⁴⁸

Rezoluce také nově zásadním způsobem propojuje odpovědnost státu, který by eventuálně porušoval její znění, s přímou zodpovědností za teroristické činy spáchané organizací, proti níž na svém území nezakročil.⁴⁹

4.1.3 Reakce odborníků mezinárodního práva

Na poli mezinárodního práva je možno odbornou diskusi k dané problematice rozdělit do několika oblastí, ve kterých se objevují nejasnosti či různé názory. Je logické, že mezi těmi, kteří v době útoků a v době následující patřili k administrativě států zapojených do operace „*Enduring Freedom*“, panovala shoda v kladné odpovědi na otázku, zda postup USA a Velké Británie je v souladu se zněním Charty OSN a standardem mezinárodního práva.

Nicméně mezi nezávislými odborníky se po celou dobu diskuse objevovaly určité odborné výhrady, které mimo jiné poukazyvaly na problémy etického charakteru.⁵⁰

---

⁴⁶ Tamtéž, bod 3. O tuto pasáž se také opírá konstatování představitelů Evropského společenství hovořící o podpoře mezinárodního práva při pronásledování jejich aktérů kdekoli na světě. Srov. 4. kap., pozn. 34 této studie.

⁴⁷ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1373 ze dne 28.9.2001, <http://www.un.org/documents/>, (10.12.2007).

⁴⁸ Tamtéž, čl.8.

⁴⁹ Srov. tamtéž, čl. 3.

⁵⁰ Srov. souhrn diskuse k mezinárodněprávním otázkám, in: FIJNAUT Cyrille, WOUTERS Jan, NAERT Frederick (vyd.): *Legal Instruments in the Fight against International Terrorism. A Transatlantic Dialogue*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2004.

BAUFELD Stefan: *Der 11. September 2001 als Herausforderung für das Völkerrecht*, Münster: LIT

4.1.3.1 Diskuse o přiměřenosti využití práva na sebeobranu

První zásadní otázkou, která dle kritiků postupu Spojených států a jejich spojenců v Afghánistánu měla být z pohledu mezinárodního práva nejprve zodpovězena, byla otázka oprávněnosti použití práva na sebeobranu jako výchozího bodu pro vojenskou reakci USA. Hans-Michael Empell ve své studii zabývající se mezinárodněprávními aspekty konfliktu v Afghánistánu poukazuje na nejasnost, která zde panuje kvůli nekonzistentním vyjádřením Rady bezpečnosti OSN: Dle znění Charty je sebeobrana reakcí na porušení míru,⁵¹ nicméně v protiteroristické rezoluci č. 1373⁵² jsou teroristické útoky z 11. září označeny pouze jako ohrožení míru, na které se však právo na sebeobranu nevztahuje.⁵³

Tato nejasnost ohledně definování charakteru teroristických aktů ze strany Rady bezpečnosti se dále konkretizuje v otázce, zda je z mezinárodněprávního hlediska možné na označení teroristických aktů legitimně použít termín „*ozbrojený útok (armed attack)*“, který na základě znění Charty OSN⁵⁴ zakládá právo na vojenský charakter obrany. Někteří právníci spolu s Empellem v této souvislosti poukazují na jasný deficit jednoznačných vyjádření ve srovnání s charakterem prohlášení vydaných Radou bezpečnosti po útoku Iráku na Kuvajt v roce 1991 a srovnávají situaci s podobným problémem před akcí NATO v době kosovské krize v roce 2001.⁵⁵

Navíc odvozují, že i za předpokladu, že by 11. září bylo možné vnímat jako „*ozbrojený útok*“⁵⁶, tato skutečnost z pohledu mezinárodního práva přináší tři závažné problémy:⁵⁷

- 1) V případě uznání 11. září jako činu s charakterem „*ozbrojeného útoku*“ se stává teroristická organizace Al-Kajda subjektem mezinárodního práva, protože ozbrojené

Verlag, 2005.

ZECHMEISTER David: Die Erosion des humanitären Völkerrechts in den bewaffneten Konflikten der Gegenwart, Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2007.

⁵¹ Srov. Charta OSN, čl. 39.

⁵² Srov. 4. kap., pozn. 15 této studie.

⁵³ Srov. EMPELL Hans-Michael: Ist der Krieg der USA gegen Afghanistan vom Selbstverteidigungsrecht gedeckt?, in: SCHOCH Bruno, HAUSWEDELL Corinna, WELLER Christoph, RATSCH Ulrich, MUTZ Reinhard (vyd.), Friedensgutachten (2002) 159.

⁵⁴ Výraz „*armed attack*“ ve smyslu Charty OSN, čl. 51.

⁵⁵ Srov. MYJER Eric, WHITE Nigel: The Twin Towers Attack: an Unlimited Right to Self-Defence?, in: Journal of Conflict & Security Law 1 (2002) 9–13.

⁵⁶ Podmínky pro možnost označit teroristický útok za „*armed attack*“ uvádí Stefan Baufeld dvě: a) rozsah útoku je srovnatelný s útoky provedenými státními vojenskými prostředky, b) útoky jsou právně přičitatelné státu in: BAUFELD Stefan: op. cit., 15.

⁵⁷ V případě, že by teroristický útok nebyl takto definován, potom je boj s ním otázkou kriminální, nikoliv vojenskou a další vedení diskuse v rámci etiky válečného konfliktu je bezpředmětné. Zastánci tohoto postoje argumentují, že zásadní opatření přijatá jak Evropskou unií, tak i rezolucí Rady bezpečnosti č. 1373 mají mnohem více protikriminální charakter, srov. NAERT Fraederik: The Impact of the Fight Against Terrorism on the ius ad bellum, in: Ethical Perspectives 11 (2003) K.U. Leuven, 144–145.

konflikty vojenského charakteru (a ne pouze kriminálního) jsou za současného stavu mezinárodního práva vedeny pouze mezi subjekty tohoto práva. Tento právní důsledek je však z pohledu boje proti terorismu nepřijatelný.⁵⁸

- 2) Akt sebeobrany jednotlivého státu v rámci současného znění mezinárodního práva má mít charakter okamžité akce, která nesnese odkladu a pro kterou je zásadní prioritou zabránit dalším bezprostředně hrozícím škodám.

S odstupem plánovaná operace „*Enduring Freedom*“, která byla zaměřena na dostižení viníků a preventivní obranu, splňuje takováto kritéria na sebeobranu v rámci současného mezinárodního práva jen částečně. V některých symptomech je tato akce svým charakterem mnohem blíže k vojenské odvetě než k sebeobraně, jak potvrdil ve své řeči před britským parlamentem při schvalování zapojení Velké Británie do vojenských akcí proti Afghánistánu i ministerský předseda Tony Blair: „(...) *tváří v tvář těmto důkazům jsou naše okamžité cíle jasné. Musíme bin Ládina a ostatní vůdce Al-Kajdy přivést před soud a eliminovat teroristickou hrozbu, kterou představují. A musíme zaručit, aby Afghánistán přestal poskytovat útočiště mezinárodnímu terorismu a podporovat ho.*“⁵⁹

Neshody se týkají především časového odstupu a neprůkaznosti dalších bezprostředně hrozících útoků. S tímto pojetím však polemizuje ve svém článku o spravedlivé válce Rein Müllerson, který dokládá, že sebeobrana proti terorismu ze své podstaty musí být „*předcházející obranná odveta*“.⁶⁰

- 3) Obrana proti „*ozbrojenému útoku*“ je dle znění Charty OSN sice možná v rámci unilaterální či koaliční sebeobrany, nicméně pouze do doby, do které OSN není schopna odpovídající obranu zajistit sama.⁶¹

Protože však i po oficiálním oznámení USA a Velké Británie o výkonu práva sebeobrany předsedovi Rady bezpečnosti OSN⁶² Rada neodsouhlasila žádnou rezoluci

---

⁵⁸ Srov. EMPELL, op. cit., 161–162.

⁵⁹ Srov. Britský ministerský předseda BLAIR Tony: Řeč v parlamentu 4.10.2001, <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, (30.8.2006).

Nicméně názory se v této otázce různí, existují zástupci legitimní okamžité odvety jako součásti sebeobrany, srov. 4. kap., pozn. č. 54 této studie.

Srov. O'CONNELL Mary Ellen: Evidence of Terror, in: Journal of Conflict & Security Law 1 (2002)

30.

⁶⁰ Srov. MÜLLERSON Rein: Jus ad Bellum: Plus Ça Change (Le Monde) Plus C'est La Même Chose (La Droit)?, in: Journal of Conflict & Security Law, 2 (2002) 180.

⁶¹ Srov. Charta OSN, čl. 51.

⁶² Dopisy stálých zástupců USA a Velké Británie předsedovi Rady bezpečnosti ze dne 7.10.2001, S/2001/946 a S/2001/947, in: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/567/85/PDF/N0156785.pdf?OpenElement> (10.12.2007), <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/567/91/PDF/N0156791.pdf?OpenElement> (10.12.2007).

o kolektivní obraně a i po vytvoření jednotek ISAF⁶³ paralelně dále pokračuje operace „*Eduring Freedom*“ v Afghánistánu, je možno konstatovat stav, který významným způsobem zpochybňuje postup stanovený Chartou OSN.

Nicméně i přes tyto jednotlivé výhrady jak většinové odborné mínění,⁶⁴ tak i reakce generálního tajemníka Kofi Annana hovoří výrazně ve prospěch legitimního použití tohoto práva v mezinárodněprávním kontextu.⁶⁵

4.1.3.2 Diskuse nad dostatečnou evidencí důkazů o vině Al-Kajdy a Talibanu

V rámci mezinárodněprávní diskuse je dále probírána otázka, zda důkazy, které byly předloženy pro verifikovatelnost tvrzení, že původcem útoků je organizace Al-Kajda podporovaná Talibanem, tedy vládnoucím režimem Afghánistánu, jsou z pohledu nároků mezinárodního práva dostatečně průkazné. Většina odborníků mezinárodního práva konstatuje,⁶⁶ že po formální stránce věta, kterou použil lord Robertson ve svém prohlášení k rozhodnutí Severoatlantické aliance o aktivaci článku 5 Washingtonské smlouvy: „*Fakta jsou jasná a nezvratná. Poskytnuté informace přesvědčivě ukazují úlohu organizace Al-Kajda v útocích z 11. září.*“⁶⁷, obsahuje právě ta slova – „*clear and compelling*“ –, která v rámci juristiky Mezinárodního soudního dvora z pohledu mezinárodního práva označují potřebnou úroveň evidence.⁶⁸

Nicméně tato evidence je přístupná pouze velmi omezené skupině politiků. Britský premiér Tony Blair ve své řeči k parlamentu 4. října 2001 apeloval na důvěru poslanců, opírající se o autoritu představitelů vlády a lídrů hlavních parlamentních stran, která měla být dostatečnou garancí o pravdivosti informací, jež rozhodovaly o vstupu Velké Británie do války s Afghánistánem: (...) *Pohovořím nyní o hlavní námitce: velká část důkazů, které máme, je zpravodajského charakteru a je velmi citlivá. Není možné zveřejnit detailní a čerstvé informace, které stále přicházejí, aniž bychom nekompromitovali lidi a neohrozili jejich bezpečnost. Ale já doufám, že sněmovna bude považovat tuto moji zprávu za užitečnou alespoň jako prozatímní zhodnocení. Lidři opozice a liberálních demokratů viděli úplné podklady pro tento dokument na vyhrazeném zasedání rady. A i pro všechny ostatní ministry*

⁶³ Srov. čl. 4.1.1 této studie.

⁶⁴ Srov. 4. kap., pozn. č. 50 této studie.

⁶⁵ Srov. 4. kap., pozn. č. 42 této studie.

⁶⁶ Srov. O'CONNELL Mary Ellen: tamtéž, 22–28.

⁶⁷ Srov. ROBERTSON George: Prohlášení Severoatlantické rady 2.10.2001.

⁶⁸ Srov. O'CONNELL, op. cit., 27–28.

*ve vládě, kteří studovali úplné dokumenty, je absolutně nad jakoukoliv pochybnost, že Bin Ládín a jeho síť nesou zodpovědnost za útoky z 11.zář(…).*⁶⁹

S nemožností seznámit z bezpečnostních a strategických důvodů veřejnost s důkazy, které k rozhodnutí vedou, však vzniká problém, který má také etický charakter: Kdo může být dostatečně důvěryhodnou instancí, která bude mít možnost průkaznost důkazů posoudit, aby bylo správné jejich evidenci považovat za morálně jistou ve smyslu učení o spravedlivé válce? Celá právní problematika dostatečné evidence touto skutečností získává významný etický rozměr.

4.1.3.3 Diskuse nad právní odpovědností státu Afghánistán za teroristické útoky

I v této otázce nejsou odborníci mezinárodního práva jednotní. Nicméně většinový názor se přiklání k odpovědnosti Afghánistánu za teroristické útoky Al-Kajdy, i když zdůvodnění této odpovědnosti se zásadně liší:

Někteří autoři zastávají názor, že právní přičitatelnost Afghánistánu vznikla odsouhlasením rezolucí proti terorismu v září roku 2001, které výslovně zakazují jakoukoliv podporu teroristickým organizacím.⁷⁰ Někteří se domnívají, že přičitatelnost vznikla většinovou podpůrnou reakcí k postoji amerického prezidenta George Bushe, neboť tato reakce vytvořila precedens platný pro aplikaci v mezinárodním právu.⁷¹ Další legitimizují odpovědnost Talibanu na základě vývoje mezinárodněprávní praxe od rozhodnutí o definici agrese Mezinárodním soudním dvorem (International Court of Justice) v případě Nikaragua v roce 1986.⁷²

I při rozdílnosti zdůvodnění je nicméně možné konstatovat, že společným předpokladem všech těchto pozic je fakt postupného vývoje mezinárodního práva a jeho otevřenosti k interpretacím, které upřednostňují smysl zákona nad doslovným zněním. Tyto

---

⁶⁹ BLAIR Tony: Řeč v parlamentu 4.10.2001, <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, (29.8.2006).

⁷⁰ Srov. KRAJEWSKI Markus: Selbstverteidigung gegen bewaffnete Angriffe nicht-staatlicher Organisationen. Der 11. September und seine Folgen, in: Archiv des Völkerrechts 2 (2002) 196–198.

⁷¹ Srov. LANGILLE Benjamin: It's „instant Custom“: How the Bush Doctrine Became Law after the Terrorist Attacks of September 2001, in: Boston College Int'l & Comp. Law Revue 26 (2003) 145.

⁷² Srov. CRAWFORD James: Military Activities against Nicaragua Case, in: EPIL, 3. díl, 371–378. BAUFELD Stefan: op. cit., 14–23.

názory vidí v situaci po 11. září stav, ve kterém je třeba uplatňovat existující právní normy analogickým způsobem.⁷³

Odpůrci legitimity právní odpovědnosti Talibanu za teroristické útoky naopak přesvědčivě argumentují dosavadní praxí velmi omezeného a striktního uplatňování eventuální odpovědnosti státu za činnost nestátních skupin na jeho území.⁷⁴

4.1.3.4 Celkové zhodnocení právní debaty

Zhodnocení debaty o reakci na 11. září z pohledu mezinárodního práva vede k závěru, že se touto událostí významným způsobem změnil kontext k posuzování legitimacy postupu států. Použitím termínu „*válka proti teroru*“ se tématem mezinárodněprávní diskuse založené na respektu k Chartě OSN staly formy ohrožení a tím i výzvy, s nimiž Charta samotná vůbec nepočítala.⁷⁵

Tato skutečnost se významně projevuje již na mnohdy samozřejmém a přitom obsahově nejasném používání slova válka, které se vžilo po záříjových útocích.⁷⁶ Tento pojem je mnohdy zcela samozřejmě spojován s novou realitou boje proti mimostátním entitám, jež není možné jasně definovat ani lokalizovat. V tomto stavu je pak v některých zmíněných případech pochopitelná i výše popsaná zásadní rozdílnost v interpretaci mezinárodněprávních norem a závazků.

Tato skutečnost vede ke stavu, v němž svět a mezinárodní právo žijí v paralelních prostředích a Organizace spojených národů se dostává ve vztahu k zásadním světovým rozhodnutím do pozice „*ex post*“ reakcí s nezanedbatelným vlivem účelové argumentace.⁷⁷

V této situaci se pro etické posouzení situace po 11. září otevírá otázka, nakolik je za této situace respektování principů Charty zásadní podmínkou etické legitimacy a tedy, zda a za jakých podmínek eventuálně existuje možnost etického jednání mimo rámec daný Chartou OSN. Jinými slovy nakolik se mezinárodněprávní a etická perspektiva za současného stavu překrývá či rozchází.

---

⁷³ Srov. WELLER Christoph: Der 11. September im Fernsehen. Die Deutung der Terroranschläge als Krieg, in: SCHÖCH Bruno, HAUSWEDELL Corinna, WELLER Christoph, RATSCH Ulrich, MUTZ Reinhard (vyd.), Friedensgutachten (2002) 43–51.

⁷⁴ Srov. NAERT Fraederik: The Impact of the Fight Against Terrorism on the *ius ad bellum*, in: Ethical Perspectives 11 (2003) 146–147.

⁷⁵ Srov. BAUFELD Stefan: op. cit., 60.

⁷⁶ Srov. CASSEL Doug: International Human Rights and the United States Response to 11 September, in: FIJNAUT Cyrille, WOUTERS Jan, NAERT Frederick (vyd.): op. cit., 257–267.

⁷⁷ Srov. PRADETTO August: Die Vereinten Nationen seit dem Terroranschlägen vom 11. September: im Wechselbad US-amerikanischer Politik, in: PRADETTO August (vyd.): Sicherheit und Verteidigung nach dem 11. September 2001: Akteure – Strategien – Handlungsmuster, Frankfurt am Main: Lang, 2004, 227–261.

4.1.4 Reakce katolické církve

Je zcela samozřejmé, že k tak zásadní události, jakou tragické záříjové ráno bylo, se vyjádřili i představitelé křesťanských církví a mezi nimi i církve katolické. A to nejen proto, aby společně s celým civilizovaným světem bez výjimky odsoudili zvrácenost takového činu, a aby – tak jak to bytostně odpovídá křesťanské zvěsti – vyzvali k pomoci pozůstalým a k modlitbám za zahynulé. Katolická církev se stejně jako političtí představitelé a s ní celá veřejnost snažila ze svého úhlu pohledu alespoň naznačit odpověď na otázku, jaká má být reakce na vzniklou situaci, co jsou zásadní ukazatelé směru a zásadní kritéria pro rozhodování.

Základním kritériem pro výběr pozic uvedených v této části studie je jejich snaha otevřeně pojmenovat nové otázky, které se v etickém posuzování použití vojenské síly se situací po 11. září objevily.⁷⁸ O většině ostatních dostupných prohlášení i teologických reakcí je možné říci, že pouze opakovaly všeobecné stanovisko Katechismu katolické církve bez reflexe neřešených problémů.⁷⁹

4.1.4.1 Reakce Vatikánu

Papež Jan Pavel II. reagoval na tragickou událost v první řadě především ve vztahu k obětem teroristického útoku a s novým apelem na mírové snahy. Tuto rovinu zdůraznil bezprostředně ve svém telegramu prezidentovi Spojených států amerických Georgi Bushovi, ve kterém napsal: *„Otřesen nevýslovnou hrůzou dnešních nelidských teroristických útoků proti nevinným lidem v různých částech Spojených států spěchám, abych vyjádřil Vám a Vaším spoluobčanům svůj hluboký zármutek a svou blízkost v modlitbě za národ v této temné a tragické chvíli. Poroučím oběti věčné milosti všemohoucího Boha a úpěnlivě prosím o jeho sílu pro všechny, kteří se účastní záchranných prací a péče o ty, kdo přežili. Prosím Boha, aby podpořil Vás a americký lid v této hodině utrpení a zkoušky.“*⁸⁰

Tématu tragédie se papež samozřejmě nevyhnul ani při generální audienci 12. září 2001, kdy řekl: *„Připojuji se k mnohým, kteří v těchto hodinách vyjádřili své rozhořčené odmítnutí. A zároveň znovu silně zdůrazňuji, že cesty násilí nikdy nevedou ke skutečnému řešení lidských problémů.“*⁸¹

⁷⁸ Toto kritérium nebylo použito při zpracování a zařazení reakcí papeže.

⁷⁹ Srov. Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 154–155.

⁸⁰ JAN PAVEL II.: Telegram G. Bushovi, 11.9.2001, in: L'Osservatore Romano, 12.9.2001.

⁸¹ JAN PAVEL II.: Generální audience, 12.9.2001, in: L'Osservatore Romano, 13.9.2001.

Také při setkání s velvyslancem USA při Svatém stolci Jamesem Nicholsonem, kterého shodou okolností 13. září 2001 papež přijal k převzetí pověřovacích listin, Jan Pavel II. zdůraznil především snahu o mír, nicméně vyjádřil i nutnost bojovat proti všemu, co způsobuje nenávisť a rozdělení: „*Modlím se, aby tento nelidský čin probudil v srdcích národů celého světa pevné rozhodnutí odmítnout tento způsob násilí, bojovat proti všemu, co rozsévá nenávisť a rozdělení do lidské rodiny a pracovat na úsvitu nové éry mezinárodní spolupráce inspirované nejvyššími ideály solidarity, spravedlnosti a míru.*“⁸²

Mimo tohoto velmi jemného náznaku souhlasu s bojem proti teroru se však papež po celý zbytek roku 2001 nikterak k použití síly v odpovědi na 11. září přímo nevyjádřil.⁸³ V jeho projevech se pouze stále opakovala myšlenka, že násilím není možné trvale řešit problém zla.⁸⁴ Přímé zmínky vztahující se na situaci v Afghánistánu se týkaly pouze zhoršující se humanitární situace, která hrozí přerůst v katastrofu.⁸⁵

K začátku bojových operací v Afghánistánu na začátku října Vatikán nevydal žádné oficiální tiskové prohlášení,⁸⁶ nicméně arcibiskup Jean-Luis Tuaren, sekretář vatikánské Kongregace pro vztahy se státy,⁸⁷ v rozhovoru pro francouzský katolický deník La Croix o americké vojenské odpovědi na teroristické útoky 11. září řekl, že je oprávněná, jestliže se orientuje na jasně definované cíle: „*Pozice vatikánského státního sekretariátu spočívá ve zdůraznění toho, že odpověď na barbarské činy z 11. září nesmí být činem pomsty, ale činem spravedlnosti, který má za svůj cíl odčinění těžké nespravedlnosti, kterou utrpěli.*“⁸⁸

Tuto neoficiální reakci doplnil také arcibiskup Renato Martino, stálý pozorovatel Vatikánu při OSN, který ve svém vystoupení na zasedání Valného shromáždění OSN dne 15. října 2001 ve vztahu k terorismu zdůraznil několik zásadních věcí:

- 1) odpověď na terorismus požaduje koordinaci vyšší úrovně než pouze státní,
- 2) musí být přiměřená bez nepřiměřeného utrpení civilistů,

⁸² JAN PAVEL II.: Přijetí Jamese Nicholsona, in: L'Osservatore Romano, 14.9.2001.

⁸³ Je pouze otázkou spekulací, proč tomu tak bylo. Daná reakce se výrazně liší jak od situace před válkou a během války Kosovu v roce 1999, tak od reakcí před začátkem útoků na Irák v roce 2003. Důvodem snad může být nevyjasněné stanovisko z pohledu mezinárodního práva a především Charty OSN, na jejímž bezpodmínečném dodržování byl postoj Jana Pavla II. k mezinárodněprávním otázkám po celou dobu jeho pontifikátu založen.

⁸⁴ Přehled papežových mírových výzev v tomto období je shrnut srov. L'Osservatore Romano, Wochenausgabe in deutscher Sprache 51/52 (21.12.2001) 6–7, obdobně se papež vyjádřil i po setkání s Georgem Bushem seniorem dne 4.10.2001 před začátkem zasedání biskupské synody, L'Osservatore Romano, Wochenausgabe in deutscher Sprache 41 (21.12.2001) 2.

⁸⁵ Např. promluva při Angelus 28. října 2001, srov. L'Osservatore Romano, Wochenausgabe in deutscher Sprache, 51/52 (21.12.2001) 7.

⁸⁶ V tisku se objevila pouze výzva k míru prezentovaná kardinálem Re 8.10.2001 na začátku 11. generálního zasedání biskupské synody v Římě, L'Osservatore Romano, Wochenausgabe in deutscher Sprache, 41 (21.12.2001) 2.

⁸⁷ Vatikánská obdoba ministra zahraničí.

⁸⁸ Srov. Origins, CNS documentary service, 320 (2001) 339–340, sloupek.

- 3) nesmí mít charakter odplaty,
- 4) v boji s terorismem je třeba pojmenovat a potírat kořeny tohoto zla,
- 5) tyto kořeny je možno nalézt jak v politické, tak v ekonomické, sociální, náboženské a kulturní rovině,
- 6) mezi nejzávažnější příčiny terorismu je nutno počítat chudobu a nenávisť.⁸⁹

Toto stanovisko Vatikánu bylo podpořeno i v tradičním mírovém poselství papeže k 1. lednu 2002. Jeho hlavním tématem byla myšlenka vyjádřená i názvem: „*Mír není bez spravedlnosti, spravedlnost není bez odpuštění*“. Jan Pavel zde opět hovořil velmi důrazně o podpoře obětem teroristické zvěle, nicméně poprvé se zároveň také zmiňuje o legitimní obraně proti teroristickému nebezpečí: „*Proto existuje právo na obranu proti terorismu. Je to právo, které se jako každé jiné musí při volbě jak cílů, tak prostředků řídit morálními a právními pravidly.*“

Přitom ale jasně zdůraznil, že naprosto nic nemůže terorismus jakkoliv ospravedlnit, a to ani tehdy, jestliže by se ukázala vina západní civilizace na vzniku jeho příčin: „*Musí být však jasně stanoveno, že nespravedlnosti, které existují ve světě, nemohou nikdy ospravedlnit použití teroristických útoků.*“⁹⁰

Potvrzení těchto slov i celkového přístupu předloženého již arcibiskupem Martinem na fóru OSN zaznělo i při setkání papeže s diplomatickým sborem akreditovaným u Svatého stolce dne 10. ledna 2002: „*Oprávněný boj proti terorismu, který byl strašným způsobem vyjádřen opovržením hodnými atentáty z 11. září minulého roku, nechal znovu promluvit zbraně. Vzhledem k tomuto barbarskému útoku a masakru stojíme nejen před otázkou po legitimní obraně, nýbrž také před otázkou po nejvhodnějších prostředcích k vykořenění terorismu, po prozkoumání hlubších příčin takové akce, po opatřeních, která musí být podniknuta, aby mohl být zahájen 'léčebný proces'(...).*“⁹¹

Papež také jasně zdůraznil, že zavrženíhodné násilí není možno ztotožnit s žádným náboženstvím jako takovým a jeho učením: „*Proto žádný církevní představitel nemůže jednat s terorismem shovívavě a ještě méně o něm kázat. Je to profanace náboženství označovat se jako teroristé ve jménu Božím, působit člověku ve jménu Božím násilí. Teroristické násilí je v rozporu s vírou v Boha, Stvořitele člověka, v Boha, který se o člověka stará a miluje ho.*“⁹²

⁸⁹ MARTINO Renato: Řeč na 56. Valném shromáždění OSN, 15.10.2001, in: Ethica 2002. Jahresbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 194–195.

⁹⁰ JAN PAVEL II.: Poselství ke světovému dni míru 2002, čl.5, in: L'Osservatore Romano, 12.12.2001.

⁹¹ JAN PAVEL II.: Řeč k diplomatům akreditovaným u Svatého stolce, 10.1.2002, čl. 3, in: AAS, 94, 327–332.

⁹² Tamtéž.

Celkově je možno říci, že se Vatikán postupně stále více klonil k opatrně souhlasnému postoji ve vztahu k vojenskému zásahu v Afghánistánu, velmi důrazně a opakovaně zdůrazňoval ochranu civilistů a zásadní nutnost řešit problém terorismu v jeho kořenech.

Nicméně v oficiálních prohlášeních nezaznělo nic, co by prakticky řešilo velmi naléhavé otázky konkrétní situace mnoha katolických křesťanů, kteří byli především ve Spojených státech a Velké Británii přímo zapojeni do vojenského použití síly. Reakce na konkrétní situaci byla ponechána jednotlivým biskupským konferencím zúčastněných států.

4.1.4.2 Reakce národních biskupských konferencí zapojených zemí

Biskupské konference jak Spojených států amerických, tak Velké Británie byly postaveny před zásadní nárok: jejich postoj k použití síly po 11. září musel mít charakter nejen všeobecného hodnocení, ale musel také přímo reagovat na situaci těch, kteří se pro rozhodnutí vlády účastnili vojenských akcí.

Je samozřejmé, že první reakce se u biskupů – tak jako u všech předchozích skupin – orientovaly především na rozhodné odmítnutí teroristických akcí a na pomoc obětem teroristických útoků: „*V dozvucích teroristických útoků z minulého týdne bych rád znovu zdůraznil naši solidaritu s vámi a americkým lidem v modlitbě za náš milovaný národ v této době strašných ztrát a závažných rozhodnutí...“*⁹³

4.1.4.2.1 Reakce biskupské konference USA

Předseda americké biskupské konference J.A. Fiorenza ve svém dopise prezidentu Bushovi mluví o teroristických útocích jako o „*válečných činech*“⁹⁴ a zdůrazňuje podporu biskupské konference Spojených států amerických v úsilí zadržet a obvinít jednotlivce, skupiny i vlády, jež nesou za tento čin zodpovědnost: „*Ty válečné činy (...) byly vyzývavými činy nejen proti našemu národu, ale proti celému lidstvu. (...) Proto podporujeme snahy našeho národa a globální společnosti vypátrat a obvinít, v souladu s národním a mezinárodním právem, ty jednotlivce, skupiny a vlády, které jsou zodpovědné.*“⁹⁵

---

⁹³ Srov. FIORENZA Joseph A.: Dopis prezidentu Bushovi 19.9.2001, In: http://www.americancatholic.com/News/JustWar/usbishops_terrorism.aspSept20 (11.2.2008).

⁹⁴ V dopise Edwina O'Briena, arcibiskupa ozbrojených sil USA, z 10.12.2001 se již hovoří o „*pokračující a oprávněné válce proti terorismu.*“ Srov. O'BRIEN Edwin: A Tough Love or (quote St. Augustin:) A Benevolent Severity, 10.12.2001, in: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, 204.

⁹⁵ Tamtéž, 203.

Americký vojenský biskup Edwin O'Brien dokonce použil ve svém poselství k teroristickým útokům slova o nářku mrtvých volajících po spravedlnosti, za jejíž naplnění jsou nyní američtí občané odpovědní: „*Duše tisíců mrtvých a zraněných v New Yorku, v Pentagonu a v Pennsylvánii však volají po spravedlnosti. Jsme zavázáni odpovědět.*“⁹⁶

V této situaci američtí biskupové trvale opakovali několik zásadních principů:⁹⁷

- 1) právo na obranu je v dané situaci nezpochybnitelné a rovná se povinnosti,
- 2) i v situaci boje proti teroru platí kritéria spravedlivé války⁹⁸,
- 3) použití vojenské síly je poslední možné řešení, jestliže ostatní prostředky jsou neúčinné,
- 4) rozhodnutí o skutečné situaci je v rukou vlády a je třeba apelovat na svědomí jejich členů a modlit se za ně,
- 5) při vojenských akcích je třeba úzkostlivě dbát na ochranu civilního obyvatelstva,
- 6) v boji proti terorismu se nejedná o boj proti islámu,
- 7) ozbrojená síla je pouze jeden z prostředků, a to ne nejdůležitější, v boji proti terorismu,
- 8) je třeba řešit zásadní problémy, z nichž terorismus vzniká,
- 9) soustředěním se na situaci v Afghánistánu nesmí být opomenuta tíživá situace a ohrožení míru v jiných částech světa, především v Palestině.

Mimo tyto klasické postoje je ale možno ve stanoviscích amerických biskupů nalézt i několik nových a důležitých upozornění a postřehů. Jsou obsažena především v jejich pastorálním poselství zveřejněném 14. listopadu 2001 pod názvem: „*Žít s vírou a nadějí po 11. září*“.⁹⁹ Biskupové zde konstatují:

- 1) vznikla nová etická dilemata, která s použitím síly proti terorismu bude nutné řešit,
- 2) zvlášť nesnadné je posoudit, jaká jsou kritéria pro ukončení ozbrojené akce v Afghánistánu ve vztahu k její úspěšné smysluplnosti,
- 3) je skutečností, že i mezi zastánci principu spravedlivé války bude docházet,

⁹⁶ O'BRIEN Edwin: Dopis katolickým příslušníkům ozbrojených sil USA, 19.9.2001, in: tamtéž, 189.

⁹⁷ Srov. O'BRIEN Edwin, op. cit., tamtéž.

O'BRIEN Edwin: A Tough Love or (quote St. Augustin:) A Benevolent Severity.

FIORENZA Joseph A.: Dopis prezidentu Bushovi 19.9.2001, in: tamtéž, 190.

FIORENZA Joseph A.: Prohlášení k zahájení útoků na Afghánistán, 9.10.2001, in: tamtéž 194.

Konference katolických biskupů USA: „Living with Faith and Hope after September 11“, pastorální poselství, 14.11.2001, in: Origins 25 (2001) 413–420.

⁹⁸ Ta je však třeba spojovat „(...) s rozumem a citlivým svědomím (...)“. Srov. O'BRIEN Edwin: Dopis katolickým příslušníkům ozbrojených sil USA.

⁹⁹ „Living with Faith and Hope after September 11“, pastorální poselství katolických biskupů USA, 14. listopadu 2001.

k rozdílným a přesto ospravedlnitelným pohledům, jakým způsobem je v dané situaci nutné kritéria spravedlivé války aplikovat,

- 4) přičemž i pacifistický postoj je možný,
- 5) ozbrojená síla legitimně směřuje nejen proti původcům teroristických útoků ale i vůči těm, kteří jim pomáhali: „...vojenská síla je namířena proti teroristům a těm, kteří jim pomáhají...“¹⁰⁰

4.1.4.2.2 Reakce biskupských konferencí Velké Británie

K postojům amerických biskupů se druží podobné postoje biskupů Anglie a Walesu. I jejich vyjádření přináší do etické diskuse o kritériích k posouzení eticky legitimní obrany proti terorismu nové aspekty:¹⁰¹

- 1) vojenské akce nesmí mít v žádném případě charakter odplaty, jejich součástí jako aktu sebeobrany je však i prevence proti dalšímu teroristickému ohrožení,
- 2) je třeba stále usilovat o řešení v kontextu mezinárodního práva a Organizace spojených národů,
- 3) kritérium proporcionality neznamena numerické posuzování počtu obětí ale posouzení velikosti hrozby a ohrožení: „Tato zásada se netýká množství obětí na jedné nebo druhé straně, ale toho, do jaké míry odpověď dosáhne účinného omezení zla, nebo naopak do jaké míry by mohlo rozpoutat ještě větší zlo.“¹⁰²
- 4) termín „válka proti terorismu“ v sobě nese nebezpečí nekontrolovatelné eskalace a trvalého konfliktu a tím znásobení nepřátel v další generaci,
- 5) pro nedostatek informací není možné navrhnout z pozice biskupů konkrétní řešení současné situace, toto však ani není role biskupské konference: „Biskupská konference nemá ze své podstaty za úkol nabízet konkrétní politická a vojenská řešení v současné situaci, nehledě na to, že máme málo směrodatných informací o takových rychlých událostech.“¹⁰³

---

¹⁰⁰ Tamtéž, kap. The Use of Military Force, 4.odst.

¹⁰¹ Srov. MURPHY-O'CONNOR Cormac, KELLY Patrick, předseda a místopředseda Konference katolických biskupů Anglie a Walesu: Prohlášení k současné mezinárodní situaci, 20.9.2001, in: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, 190–191.

Konference katolických biskupů Anglie a Walesu: „Reflection the Aftermath of the Attacks on the USA“, 16.11.2001, in: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, 200–202.

¹⁰² MURPHY-O'CONNOR Cormac, KELLY Patrick: Prohlášení k současné mezinárodní situaci, 20.9.2001, 190–191.

¹⁰³ Konference katolických biskupů Anglie a Walesu: „Reflection the Aftermath of the Attacks on the USA“.

4.1.4.3 Reakce biskupských konferencí partnerských zemí

Mimo biskupských konferencí, jejichž země byly zapojeny do akcí v Afghánistánu v první linii, je důležité připomenout také reakce církve v zemích, jejichž vlády o zapojení uvažovaly pouze v případě oslovení ze strany Spojených států v závislosti na souhlas s aktivací článku 5 Washingtonské smlouvy. Jednalo se především v Evropě o Spolkovou republiku Německo, Francii a Itálii.¹⁰⁴ Prohlášení biskupských konferencí v těchto zemích měla všeobecný charakter, byla formulována s mnohem větší opatrností a neřešila žádné konkrétnosti nad rámec podmínek spravedlivé války v rámci katolického učení. Prohlášení předsedy Německé biskupské konference Karla Lehmana pouze navíc zdůraznilo obrovskou etickou odpovědnost při volbě přiměřených vojenských prostředků a s velkým důrazem poukázalo na povinnost neustálé kontroly vojenského rozhodovacího procesu ze strany politiků: „*Při vojenském nasazení je třeba stále dodržovat zásadu poměrnosti a šetřit civilní obyvatelstvo (...). Považujeme v této situaci za nepromlčitelné, aby německá vláda a parlament pravidelně na svou zodpovědnost prověřovaly další průběh vojenských akcí.*“¹⁰⁵

4.1.4.4 Zhodnocení reakcí

Z uvedeného je možno doložit, že stanoviska biskupů přímo konfrontovaných s otázkou etické legitimacy postupů vlád USA a Velké Británie na jedné straně obhajují katolické principy učení o spravedlivé válce, na druhé straně však jasně pojmenovávají celou řadu etických problémů, které v současném stavu učení o spravedlivé válce nejsou řešeny.

Jedná se především o již zmíněné otázky definice války proti teroru, rozsahu i charakteru legitimní sebeobrany, přístupu k relevantním informacím a také vzájemného vztahu unilaterálních akcí a Charty OSN. Protože se jedná o tytéž otázky, jež se ukázaly jako otevřené také při posouzení politické argumentace, jejich etické zhodnocení je o to naléhavější.

---

¹⁰⁴ Srov. Prohlášení předsedy Francouzské biskupské konference z 11.10.2001 in: <http://www.cef.fr> (29.8.2006).

Prohlášení předsedy Německé biskupské konference k možné účasti vojáků Bundeswehru na vojenských operacích proti mezinárodnímu terorismu, 8.11.2001, <http://dbk.de/aktuell/meldungen/2897/index.html> (11.2.2008).

Prohlášení stálé rady Biskupské konference Itálie na závěr zasedání 24.-27.9.2001, čl. 1, in: http://www.chiesacatholica.it/cc_i_new/documenti-cei/2001-10/02-18/comfinale.rtf (11.2.2008).

¹⁰⁵ Prohlášení předsedy Německé biskupské konference k možné účasti vojáků Bundeswehru na vojenských operacích proti mezinárodnímu terorismu, 8.11.2001.

S reakcemi výše uvedených biskupských konferencí, jejichž země pro členství v Severoatlantické alianci byly přímo konfrontovány s možností aktivního zapojení do vojenských akcí v Afghánistánu kontrastuje postoj katolické biskupské konference Švýcarska, která jako jeden z autorů prohlášení švýcarských křesťanských církví ze 17.10.2001 vojenský zásah v Afghánistánu jasně odmítá.¹⁰⁶ Tento postoj umožňovala politická situace, která nevytvářela nutnost zabývat se konkrétní pastorační situací svěřených katolických vojáků.

4.1.4.5 Postoj katolických teologů a církevních uskupení

Reakce jednotlivých teologů a různých katolických uskupení mají mnohem širší rozpětí než oficiální reakce Vatikánu či národních biskupských konferencí. I když i v reakcích biskupských konferencí je možné vidět také určité rozdíly, přesto rozsah názorů mimo katolickou hierarchii je mnohem širší. Postoje sahají od radikálního odmítnutí vojenské síly přes odbornou diskusi o etických aspektech a kritériích eventuálního vojenského zásahu až k prohlášením horlivých zastánců použití síly na základě interpretace učení o spravedlivé válce.

4.1.4.5.1 Odmítavá stanoviska

Zástupci odmítavě orientovaných stanovisek jsou vedle jednotlivců¹⁰⁷ především představitelé náboženských řádů a zástupci organizací Pax Christi a Justitia et Pax.¹⁰⁸ Ve vztahu k použití síly svůj postoj odvozují z následujících zásadních argumentů:

- 1) vojenská síla není adekvátní obranou proti teroristické hrozbě,
- 2) použitím vojenské síly vzniká obrovské a nekontrolovatelné nebezpečí spirály násilí, prohloubení konfliktu a jeho přenesení na rovinu střetu náboženství a kultur,
- 3) není možné připustit jako vedlejší a nechtěné škody smrt a utrpení obrovského množství nevinných lidí ve zbídačených zemích, jejichž vlády skrývají teroristy,
- 4) jedna ze zásadních příčin terorismu je obrovská nespravedlnost ve vlastnictví pozemského bohatství a tato musí být změněna: „*Proto prohlašujeme, že jednou*

---

¹⁰⁶ Gemeinsame Erklärung der drei Landeskirchen: Militärische Intervention: kaum Lösung im Kampf gegen Terrorismus, 17.10.2001, <http://www.kath.ch/skz/skz-2001/amtlich/bi43.htm> (11.2.2008).

¹⁰⁷ Srov. HOPPE Thomas: Prevence násilí místo preventivních válek.

¹⁰⁸ Srov. Pax Christi, USA, 26.9.2001: Darkness Cannot Drive Out Darkness, http://www.paxchristiusa.org/news_events_more.asp?id=131 (10.12.2007).

Evropské komise Justitia et Pax: Declaration on the Events of September 11th and Their Consequences, 30.9.2001, <http://www.juspax-eu.org/en/archiv/20010930.pdf> (10.12.2007).

„The War Against Afghanistan Must Stop“ in: Origins, CNS documentary service, 30 (2002) 505–507.

z podstatných odpovědí na tyto útoky pro bohaté země je přezkoumání a radikální změna jejich vztahu k lidem, kteří postrádají prostředky k důstojnému životu.“¹⁰⁹

Jako alternativní řešení navrhuji odpůrci vojenské obrany nejprve jasné popsání příčin, z nichž terorismus vzniká, a následně širokou kampaň, která bude řešit problém terorismu na základě příčin, z nichž vyrůstá. Tato kampaň samozřejmě musí být doprovázena zvýšenými interními bezpečnostními opatřeními a snahou dopadnout formou policejních akcí viníky hrozných teroristických činů.

Prohlášení 70 amerických katolických představitelů reprezentujících různé řády, misijní, humanitární a vzdělávací organizace konkretizuje tyto argumenty ve vztahu k situaci v Afghánistánu a dochází k jasnému závěru, že tato válka musí být zastavena neboť teroristické útoky není možné hodnotit jako akt válečný, ale pouze jako akt kriminální.¹¹⁰

Signatáři tohoto prohlášení dále vyvozují, že při současné formě vedení války není možné již žádnou válku považovat za spravedlivou, a to i v případě, že by k ní existovaly spravedlivé příčiny. Důvodem této situace je fakt, že současné vedení války v sobě zahrnuje tak masivní „kolaterální“ škody,¹¹¹ že tyto není v žádném případě možné ospravedlnit podle principu proporcionality škod způsobených útočníkem a škod způsobených obranou. A toto své stanovisko demonstrují i na případě leteckého bombardování Afghánistánu.¹¹²

Signatáři dále popírají, že by v současné kampani proti Afghánistánu byly splněny i další podmínky pro chápání války jako spravedlivé: současné vojenské akce ve vztahu k charakteru terorismu nemohou v žádném případě zaručit opodstatněné vyhlídky na úspěch a odmítnutí administrativy Spojených států přistoupit na požadavky Talibanu týkající se předložení jasných důkazů o vině Usáma bin Ládina, po nichž by ho byl tento režim ochoten vydat do třetí země, jsou v rozporu s pravidlem použití síly jako „ultima ratio“, tedy poslední možností.

4.1.4.5.2 Souhlasná stanoviska

Vedle odmítavých postojů je však možné zaznamenat v diskusi před začátkem války v Afghánistánu a během ní i názory mezi katolickými intelektuály, kteří na základě učení

---

¹⁰⁹ Evropská komise *Justitia et Pax*, 30.9.2001, čl.4.

¹¹⁰ „The War Against Afghanistan Must Stop“, 507.

¹¹¹ *Kolaterálními* škodami se ve vojenské terminologii označují veškeré škody na životech a majetku civilních osob, které nebyly přímo zamýšleny.

¹¹² O značném rozsahu *kolaterálních* škod viz podrobnou studii srov. CREYER Robert: *The Fine Art of Friendship: Jus in bello in Afghanistan*, in: *Journal of Conflict & Security Law* 1 (2002) 38–83.

o spravedlivé válce použití vojenské síly v akci proti Al-Kajdě podporovali. Ve Spojených státech amerických to byl především George Weigel.¹¹³

Weigelova pozice se jasně projevila v jeho polemice s Paulem J. Griffithsem uveřejněné v časopise *First Things* v dubnu 2002.¹¹⁴ Griffiths sice také ve svém postoji kritizuje výše zmíněný postoj amerických katolických představitelů¹¹⁵ požadujících zastavení vojenských akcí a argumentuje, že jejich postoj je mnohem více postojem politickým než teologickým, neboť není založen na nejdůležitější podmínce, kterou jsou ověřitelné informace. Nicméně dále vyvozuje, že v pozici řadového, i když angažovaného amerického občana není možné se zodpovědně vyslovit k otázce, zda je vojenská akce v Afghánistánu eticky ospravedlnitelná či nikoli. Důvodem je právě nedostatečný přístup k seriózním otevřeným informacím. Griffiths k tomu poznamenává, že neštěstím Američanů je skutečnost, že si toto nechtějí připustit a ve svém pochybném spoléhání se na svoji národní výjimečnost nekriticky důvěřují vládní administrativě.¹¹⁶

George Weigel ve své polemické odpovědi Griffithsovi¹¹⁷ vychází z teze, že teorie o spravedlivé válce je teorií politickou, a ne pouze kazuistickou metodou. Tato politická teorie pojednává o právu a morální povinnosti oprávněné autority k válce jako limitnímu – nicméně za určitých jasně definovaných podmínek nutnému – způsobu spravování věcí veřejných. I skrze tento způsob má oprávněná autorita povinnost odpovídajícím způsobem směřovat k životu v míru pro ty, kteří jsou této autoritě podřízeni.¹¹⁸ A to k míru ve společenském slova smyslu, kterým je, jak autor přejímá od Augustina, „*tranquillitas ordinis*“¹¹⁹ (klid řádu) spočívající na svobodě a spravedlnosti.

Weigel zdůrazňuje, že díky absenci etické diskuse o smysluplnosti a platnosti teorie o spravedlivé válce v době od konce druhé světové války až do začátku 90. let minulého století došlo u mnoha jejích současných vykladačů k nesprávnému pochopení politického kontextu této teorie. Za jednu z nejzávažnějších dezinterpretací Weigel považuje pojetí teorie

---

¹¹³ Vyučující na Ethics and Public Policy Center, Washington, srov. <http://www.eppc.org/scholars/scholarID.14/scholar.asp> (11.12.2007)

Srov. LATKOVIC Mark S.: Just-War Theory, Catholic Morality, and the Response to International Terrorism in: <http://www.catholicculture.org/library/view.cfm?recnum=4644> (11.12.2007)

¹¹⁴ WEIGEL George: Polemika s prof. Griffithsem, *First Things*, 4 (2002) in: http://www.firstthings.com/article.php3?id_article=2005&var_recherche=Weigel+just+war (11.12.2007).

Srov. WEIGEL George: [Reality of Terrorism Calls for a Fresh Look at Just War Tradition](http://www.eppc.org/news/newsID.585/news_detail.asp). in: *The Catholic Difference*, 20. září 2001, in: http://www.eppc.org/news/newsID.585/news_detail.asp (27.12.2007).

¹¹⁵ Srov. 4. kap., pozn. 110 této studie.

¹¹⁶ GRIFFITHS Paul J. in: WEIGEL George: tamtéž. Časopis přetiskuje stanoviska obou diskutujících zároveň.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Weigel definuje základní rozdílnost mezi *bellum* a *duellum*, kde *bellum* má společenský, a tedy politický rozměr a je vedeno oprávněnou autoritou, kdežto *duellum* je použití síly v privátní sféře.

¹¹⁹ AUGUSTIN: *De civitate Dei*, XIX, 13.

o spravedlivé válce zastávané biskupy USA ve smyslu „*presumption against violence*“.¹²⁰ Weigel dovozuje, že tato podmínka vede následně k používání teorie spravedlivé války především jako kriteriologie pro posuzování jednotlivých případů, ve kterých není možné pokládat válku za morálně akceptovatelnou. Takováto forma použití pak má za následek, že ze strany vnějších pozorovatelů bez politické odpovědnosti může docházet k nesprávnému odmítnutí války, kterou je nutné vést pro dobro společnosti.

Weigel odvozuje: právě proto, že válka sama o sobě vždy nutně musí zůstat prostředkem, je cílem teorie o spravedlivé válce poskytnout oprávněné autoritě orientaci, aby tento prostředek byl zvolen ve správný čas a tak opravdu vedl k *tranquillitas ordinis*. Jakmile se cílem teorie o spravedlivé válce stane ochrana proti použití síly, dostává se celá argumentace do bludného logického kruhu.

Jestliže bude – tak jak to dle Weigela odpovídá historickému kontextu této teorie – vnímáno učení o spravedlivé válce jako součást politické teorie, která má vést k *tranquillitas ordinis*, pak je možné odpovídajícím způsobem pojednat jednotlivé podmínky této teorie ve vztahu k situaci po 11. září 2001 a ve vztahu k situaci nutné obrany v boji proti terorismu.

Nicméně zásadní bod kritiky Paula Griffithse o nedostatku informací pojednává Weigel překvapivě velmi krátce a to pouze prostým poukazem na skutečnost, že tvrzení o neschopnosti získat informace odporuje požadavku II. vatikánského koncilu o aktivitě laiků v politickém životě společnosti a ve svých důsledcích vede k „*návratu do katolického bunkru*“.¹²¹

4.1.4.5.3 Zhodnocení katolické diskuse

Na příkladech celé šíře diskuse je znovu možno konstatovat, že se v ní s rozličnou intenzitou objevují stejné etické problémy, které již byly výše pojmenovány při shrnutí všech dosavadních přístupů, a proto se významně připojují k hlasu, který volá po etické analýze, jež by se pokusila naznačit odpovědi, které budou zakotveny v tradici učení o spravedlivé válce a zároveň budou reflektovat v některých bodech zásadně nové výzvy spojené s bojem proti terorismu.

---

¹²⁰ Srov. NATIONAL CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS: The Challenge of Peace: God's Promise and Our Response. A Pastoral Letter on War and Peace, Washington, DC: Office of Publishing Services, United States Catholic Conference, 1983, čl. 122–189.

VERSTRATEN Johan: From Just War to Ethics of Conflict Resolution, Ethical Perspectives, Catholic University of Leuven, 2–3 (2004) 100–102.

HYMERS John: Regrounding the Just War's „Presumption Against Violence“ in Light of George Weigel, tamtéž, 111–121.

¹²¹ Tamtéž.

4.2 Irák

Současná Irácká republika¹²² se rozkládá na území mezi řekami Eufratem a Tigridem, které patří ke kolébkám lidské civilizace. Před více než 5000 lety zde vznikla sumerská říše, na kterou postupně ve starověku navazovala říše akadská, asyrská, babylónská a perská.

Po ovládnutí území Alexandrem Velikým v roce 331 před Kristem se současný Irák stal součástí makedonské říše a po smrti Alexandra (323 př. Kr.) byl spravován vládnoucí dynastií Seleukovců. Seleukovci byli záhy poraženi opět Peršany, kteří následně vládli na území dnešního Iráku až do poloviny 7. století, kdy byla tato oblast ovládnuta arabskými kmeny, které s sebou přinesli islámské náboženství a přičlenily území současného Iráku k islámskému chalífátu abbasidské dynastie. V 8. století chalíf této dynastie al-Mansur přemístil své sídlo do nově se rozvíjejícího Bagdádu, který se postupně stal jedním z nevýznamnějších center Blízkého východu. Doba chalífátu na území mezi Eufratem a Tigridem končí dobytím Bagdádu mongolskými vojsky v roce 1258, po ní následovalo období vlády mongolských a perských vládců.

Roku 1531 získala kontrolu nad územím dnešního Iráku Osmanská říše, pod jejímž vlivem zůstalo irácké území až do konce I. světové války.

Po skončení I. světové války bylo území bývalých správních oblastí Osmanské říše Basry, Bagdádu a Mosulu svěřeno Ligou národů pod mandát Velké Británie, která jejich spojením dala územně vznik Iráku v jeho současných hranicích. Roku 1932 získal Irák samostatnost pod vedením krále Faisala z hashemitské dynastie dosazené Velkou Británií.

Velká Británie znovu obsadila Irák, jehož vláda projevovala sympatie nacistickému režimu v Německu, v roce 1941, aby zajistila přísun ropy pro válčící Spojence. Po skončení II. světové války byla v roce 1948 znovu obnovena nezávislost Iráku pod vládou hashemitské dynastie. Ta skončila vojenským převratem v roce 1958, který přivedl k moci postupně brigádního generála Abdula Karima, plukovníka Abdula Salam Arifa a jeho bratra Abdula Rahman Arifa.

V roce 1968 se v Iráku dostala k moci po dalším násilném převratu Arabská socialistická strana Baas, nad níž postupně získával kontrolu Sadám Husajn. Ten se také roku 1979 po odstranění svých oponentů stal iráckým prezidentem.

Husajnov režim rozpoutal v roce 1980 irácko-iránskou válku,¹²³ která bez jednoznačného výsledku trvala až do roku 1988 a při které byly použity jak v přímém boji, tak

---

¹²² Srov. Iraq-history, in: NEB-M 21. díl, 980–995.

při akcích proti civilnímu obyvatelstvu chemické zbraně a došlo k několika masakrům Husajnových odpůrců. Vojensky byl Husajnov režim během války nepřímo podporován dodávkami zbraní ze strany Spojených států amerických.¹²⁴

2. srpna 1990 Irák podnikl invazi do Kuvajtu,¹²⁵ se kterým měl dlouhodobé spory o společnou hranici. Irák celý Kuvajt vojensky obsadil a prohlásil za iráckou provincii. Odpovědí Organizace spojených národů bylo vydání rezoluce Rady bezpečnosti OSN 678 ze dne 29. listopadu 1990¹²⁶ s požadavkem okamžitého odchodu iráckých vojsk z Kuvajtu a následná vojenská akce Pouštní bouře za účasti 34 zemí včetně Československa pod vedením Spojených států amerických. Vojenské akce byly ukončeny 27. února 1991 vytlačáním iráckých sil z Kuvajtu a bombardováním ustupujících vojenských kolon při ústupu z Kuvajtu.

Spojené státy, Velká Británie a Francie v návaznosti na rezoluci Rady bezpečnosti číslo 688 ze dne 4. dubna 1991¹²⁷ následně rozhodly o vytvoření bezletových zón nad jižním a severním Irákem, které měly zabránit pokračování masakru na šiítském a kurdském obyvatelstvu, které se bouřilo proti Husajnově režimu.

Řada rezolucí OSN v průběhu devadesátých let kritizovala dodržování lidských práv v Iráku, spolupráci režimu s teroristickými organizacemi a žádala nápravu.¹²⁸ Irácká vláda v roce 1998 vypověděla ze země zbrojní inspektory OSN, kteří měli za úkol kontrolovat dodržování rezolucí OSN o zničení zbraní hromadného ničení.¹²⁹

---

¹²³ Srov. FÜRTIG Henner: Kleine Geschichte des Iraks, 2. dopl. vyd., München: Verlag C.H. Beck, 2004, 107–119.

¹²⁴ Srov. tamtéž, 116–118.

¹²⁵ Srov. tamtéž, 119–131.

¹²⁶ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 678 z 29.11.1990, in:

Srov. <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement> (12.12.2007).

¹²⁷ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 688 z 4.4.1991, in:

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/24/IMG/NR059624.pdf?OpenElement> (12.12.2007).

¹²⁸ Srov. rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 686, 687, 688, 707 z roku 1991; rezoluce č. 949 z roku 1994; rezoluce č. 1051, 1060 z roku 1996, rezoluce č. 1115, 1134, 1137 z roku 1997, rezoluce č. 1154, 1194, 1205 z roku 1998, rezoluce č. 1284 z roku 1999, in: <http://www.un.org/documents/index.html> (14.12.2007).

¹²⁹ Srov. rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1205 z roku 1998, in: tamtéž.

4.2.1 Přehled událostí od 1. ledna 2002 do oficiálního ukončení vojenských operací v Iráku ¹³⁰

rok 2002

Přesun velkého množství vojenských sil USA a Velké Británie do oblasti Perského zálivu.¹³¹

12. září 2002

Prezident Bush ve svém projevu před Valným shromážděním OSN poprvé veřejně mluvil o spojení Iráku s Al-Kajdou: „ (...) Víme, že Sadám Husajn usiloval o zbraně hromadného ničení i tehdy, když byli inspektoři v jeho zemi. Máme předpokládat, že s tím skončil, když odešli? Historie, logika a fakta směřují k jedinému závěru: Režim Sadáma Husajna je vážné a zvyšující se nebezpečí. Myslet si něco jiného znamená doufat navzdory skutečnosti. Předpokládat dobrou vůli u tohoto režimu znamená nezodpovědně dávat v sázku životy miliónů i světový mír. A to je riziko, které nemůžeme podstoupit (...).“¹³²

24. září 2002

Ministerský předseda Velké Británie Tony Blair vystoupil před britským parlamentem s požadavkem na změnu režimu v Iráku.¹³³

1. října 2002

Mezi Organizací spojených národů a vládou Iráku došlo k dohodě o obnovení kontrol zbrojních inspektorů na území Irácké republiky.¹³⁴

2. října 2002

Kongres Spojených států amerických odsouhlasil rezoluci povolující použití vojenské síly USA proti Iráku.¹³⁵

---

¹³⁰ Z důvodu velké časové blízkosti popisovaných událostí a různých stupňů utajení souvisejících informací je možné v přehledu zachytit pouze jednotlivá ověřitelná fakta, bez nároku na výklad jejich souvislostí. Protože však tématem studie není posouzení etické relevantnosti použití vojenské síly proti Iráku a analýza argumentů slouží pouze jako východisko k obecnému posouzení nutných kritérií, není tento fakt ve vztahu k metodologickému postupu problémem.

¹³¹ Srov. přehled zpráv na internetu o vojenských přesunech pod heslem ‚deployment Kuwait 2002‘.

¹³² Srov. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/09/20020912-1.html> (13.12.2007).

¹³³ BLAIR Tony: Řeč před britským parlamentem, 24.9.2002, <http://www.number10.gov.uk/output/Page1727.asp> (19.12.2007).

¹³⁴ Srov. BLIX Hans: Mission Irak: Wahrheit und Lügen, München: Droemer, 2004.

¹³⁵ Srov. společná rezoluce Kongresu USA: Autorizace k použití vojenské síly proti Iráku, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/10/20021002-2.html> (19.12.2007).

8. listopadu 2002

Po zdlouhavém vyjednávání Rada bezpečnosti OSN přijala kompromisní formu rezoluce číslo 1441 odsuzující irácký režim s výzvou k dodržování předešlých rezolucí. Rezoluce neobsahuje výslovný odkaz na možné použití vojenské síly proti Husajnovu režimu.¹³⁶

5. února 2003

Ministr zahraničí Spojených států amerických Colin Powell předložil Valnému shromáždění doklady zpravodajského charakteru, které údajně dokazují výrobu zbraní hromadného ničení v Iráku a kontakty irácké vlády s teroristickými organizacemi.¹³⁷

USA, Velká Británie a Španělsko následně navrhly rezoluci Rady bezpečnosti OSN dovolující použití síly proti Iráku.

14. února 2003

Představitel zbrojních inspektorů OSN mise UNMOVIC Hans Blix a generální ředitel Mezinárodní agentury pro atomovou energii Mohamed El-Baradei předložili Radě bezpečnosti OSN zprávu o svém působení v Iráku. Inspektoři neobjevili žádný důkaz existence a výroby jaderných, biologických ani chemických zbraní, ale konstatovali nedostatečnou spolupráci ze strany irácké vlády. Požadovali pokračování inspekcí a zlepšení irácké spolupráce.¹³⁸

5. března 2003

Rusko, Francie a Německo ve společném prohlášení navrhly pokračování diplomatického jednání a zbrojních inspekcí k vyřešení situace v Iráku a odmítly přijetí nové rezoluce Rady bezpečnosti OSN, která by schválila použití síly proti Iráku.¹³⁹

16. března 2003

Prezident Spojených států amerických George Bush, ministerský předseda Velké Británie Tony Blair, předseda vlády Španělska José Maria Aznar a předseda vlády Portugalska José

---

¹³⁶ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1441, 8.11.2002, in: <http://www.un.org/documents/index.html> (14.7.2007).

¹³⁷ Srov. POWELL Colin: Řeč na zasedání Rady bezpečnosti OSN, 5.2.2002, in: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N03/236/00/PDF/N0323600.pdf?OpenElement> (17.12.2007).

¹³⁸ Srov. zápis z jednání Rady bezpečnosti OSN ze dne 24. ledna 2003, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N03/248/19/PDF/N0324819.pdf?OpenElement> (19.12.2007).

¹³⁹ Srov. společné prohlášení Ruska, Německa a Francie: Irák, www.un.int/france/documents_anglais/030305_mae_france_irak.htm (19.12.2007).

Manuel Barroso se setkali k jednání na Azorských ostrovech a deklarovali připravenost k použití síly proti Iráku na základě rezoluce 1441.¹⁴⁰

17. března 2003

Prezident USA George Bush v poselství národu požadoval, aby se Sadám Husajn se svými dvěma syny do 48 hodin vzdal a odešel z Iráku. Zároveň oznámil, že při nesplnění této podmínky bude po uplynutí stanovené doby proti Iráku použita vojenská síla.¹⁴¹

Generální prokurátor Velké Británie oznámil, že vojenská akce proti Iráku je v souladu s mezinárodním právem.¹⁴²

19. března 2003

V ranních hodinách prezident Bush oznámil, že vydal rozkaz k zahájení vojenských operací proti Iráku. Začala rozsáhlá letecká i pozemní operace na území Iráku vedené USA, Velkou Británií, Austrálií a Polskem.¹⁴³

10. dubna 2003

Prezident Bush oznámil po neočekávaně rychlém postupu koaličních vojsk dobytí hlavního města Iráku Bagdádu. Prezident Iráku Sadám Husajn unikl.¹⁴⁴

1. května 2003

Prezident Bush prohlásil na palubě letadlové lodi Abraham Lincoln, která operovala v Perském zálivu, vojenskou bitvu v Iráku za ukončenou.¹⁴⁵ Vojenské střety mezi koalicí a různými iráckými ozbrojenými skupinami na území Iráku nadále pokračovaly.

---

¹⁴⁰ Srov. Tisková konference po summitu představitelů USA, Velké Británie, Španělska a Portugalska na Azorských ostrovech, 16.3.2003, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030316-3.html> (17.12.2007).

¹⁴¹ Srov. BUSH George W.: Poselství k národu, 17.3.2003, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030317-7.html> (17.12.2007).

¹⁴² Odpověď generálního prokurátora na dotazy Dolní sněmovny parlamentu Velké Británie ze dne 17.3.2003, in: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200203/ldhansrd/vo030317/text/30317w01.htm> (19.12.2007).

¹⁴³ Srov. BUSH George W.: Poselství k národu, 19.3.2007, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030319-17.html> (19.12.2007).

¹⁴⁴ Srov. BUSH George W.: Radiové poselství prezidenta USA, 10.4.2003, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/04/20030410-2.html> (19.12.2007).

¹⁴⁵ Srov. BUSH George W.: Projev na letadlové lodi A. Lincoln, 1.5.2005, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/05/20030501-15.html> (19.12.2007).

4.2.2 Politická argumentace v diskusi o řešení irácké otázky¹⁴⁶

Na rozdíl od situace po 11. září 2001, kdy veřejné mínění vykazovalo významnou shodu v možnosti použití vojenské síly jako adekvátní reakce na provedené teroristické útoky ve Spojených státech amerických,¹⁴⁷ situace ve světové politice před vojenským útokem na Irák byla významně jiná. Na půdě Organizace spojených národů se vytvořila na jedné straně skupina států vedená Spojenými státy americkými s podporou především Velké Británie, která byla zastáncem legitimacy i nutnosti použití vojenské síly vůči režimu Sadáma Husajna, na druhé straně zde existovalo početně zastoupené uskupení, které jasně preferovalo za dané situace pokračování v diplomatickém úsilí a použití vojenské síly v dané chvíli odmítalo. Mezi stálými členy Rady bezpečnosti OSN se jednalo především o Francii a Rusko. Následující přehled je proto rozdělen na argumenty představitelů států, které vojenský úder podporovaly a na argumenty představitelů stojících v opozici proti tomuto postupu.¹⁴⁸

4.2.2.1 Argumentace pro válku

V politické diskusi podporující použití vojenské síly proti iráckému režimu byly hlavním protagonistou Spojené státy americké. Již 7. října 2001 Spojené státy americké uvedly v dopise stálého představitele USA při radě bezpečnosti OSN, který oznamoval předsedovi Rady bezpečnosti použití vojenské síly proti Afghánistánu na základě článku 51 charty OSN o právu na sebeobranu, že si vyhrazují právo zasáhnout v rámci sebeobranu i jindy a jinde než pouze v Afghánistánu: „(...)od 11. září vláda získala jasné a přesvědčivé důkazy, že organizace Al-Kajda podporována režimem Talibanu v Afghánistánu hrála při těchto útocích centrální roli. Je ještě stále mnoho toho, co nevíme. Naše vyšetřování je v raném stádiu. Můžeme zjistit, že naše sebeobrana vyžaduje i další akce vůči jiným organizacím a jiným státům.“¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ V politické argumentaci jsou uváděna ve větším rozsahu stanoviska, která podporují použití vojenské síly. Důvodem je účel této studie, která má za cíl návrh kriteriologie použití vojenské síly v boji proti terorismu na základě učení o spravedlivé válce, a proto argumenty, které předkládají širší chápání jednotlivých podmínek pro přijatelnost použití síly, mají pro předkládanou analýzu zásadní význam.

¹⁴⁷ Srov. čl. 4.1.1.2 této studie.

¹⁴⁸ Srov. přehled politických prohlášení k situaci v Iráku, in: <http://www.weltpolitik.net/Regionen/Naher%20u.%20Mittlerer%20Osten/Irak/Dokumente/index.html> (20.12.2007).

¹⁴⁹ Srov. dopis stálého zástupce USA předsedovi Rady bezpečnosti ze dne 7.10.2001, S/2001/946, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/567/85/PDF/N0156785.pdf?OpenElement> (10.12.2007).

Pro odpovídající začlenění konkrétních argumentů používaných představiteli USA v obhajování etické dovolenosti použití vojenské síly proti Iráku je třeba osvětlit nejprve širší zázemí této argumentace.

4.2.2.1.1 Širší etická argumentace pro válku v USA

V americké politice došlo s nástupem George Bushe juniora k otevření velkého prostoru pro koncepci zastupovanou ideovou skupinou neokonzervativců.¹⁵⁰ Tato skupina vychází ve svém pojetí americké zahraniční politiky z idealistických myšlenek amerického prezidenta Woodrowa Wilsona (prezidentem 1913–1921),¹⁵¹ které v novém pojetí rozvinul politický filozof Leo Strauss (1899–1973)¹⁵² a které zásadně spojují zahraniční politiku s morálními hodnotami, jež vycházejí z reflexe americké národní identity. Jak píše George Weigel: „(...) *na rozdíl od jiných národů, jejichž kořeny vyrůstají z půdy kmene, rasy, etnika nebo řeči, Spojené státy jsou zemí, jejíž budova spočívá na ideji.*“¹⁵³

Touto ideou je rovnost a svoboda daná všem lidem skrze Boží stvoření a tedy pro všechny lidi veskrze pochopitelná.¹⁵⁴ Z Bohem chtěného důvodu, aby všelidské hodnoty rovnosti a svobody byly zvláštním a bytostným způsobem vepsány do identity amerického národa, je také dáno specifické postavení Ameriky ve vztahu k celosvětovým otázkám: dle tohoto pojetí se totiž americké zájmy kryjí s dobrem člověka, které je spojeno s podstatou jeho lidství: „*Náš nacionalismus není stejný jako u druhých, a to proto, že naše skutečné vlastenectví je svázáno s ideou svobody a je chápáno jako vyjádření této svobody.*“¹⁵⁵

¹⁵⁰ Srov. DORRIEN, Gary J.: *The Neoconservative Mind: Politics, Culture and the War of Ideology*, New York, Temple University Press, 1993.

Srov. 3. kapitola, pozn. 110 této studie.

WHITMORE Brian: Tajemní neokonzervativci, *Lidové noviny*, Orientace, 18.12.2004.

¹⁵¹ Srov. WEIGEL George: *American Interests, American Purpose. Moral Reasoning and U.S. Foreign Policy*, (= *The Washington Papers* 139), New York: Praeger, 1989.1. kap..

¹⁵² Učitel např. Paula Wolfowitz na Chicagské univerzitě, zastávající návrat k hodnotám klasické řecké filozofie, zdůrazňující mimo jiné postavení elit, které nemohou vysvětlovat hloubku pravdy celé společnosti a proto v návaznosti na Platonovo učení mají právo ve vztahu k neobeznámené celkové společnosti uvažovat v pojmech „vznešená lež“ či mýtus. To je cesta, jak uniknout nebezpečnému relativismu mělkých pravd pro všechny.

Srov. EMBERLEY Peter, COOPER Barry: Strauss Leo, [Faith and Political Philosophy. The Correspondence between Leo Strauss and Eric Voegelin, 1934-1964](#), University Park: The Pennsylvania State University Press, 1993.

[BATNITZKY Leora Faye, Leo Strauss and Emmanuel Levinas: Philosophy and the Politics of Revelation](#), Cambridge [etc.]: Cambridge University Press, 2006.

DEUTSCH Kenneth L., NICGORSKI Walter (vyd.), [Leo Strauss. Political Philosopher and Jewish Thinker](#), Boston: Rowman & Littlefield, 1994.

¹⁵³ WEIGEL George: *American Interests, American Purpose. Moral Reasoning and U.S. Foreign Policy*, 2.

¹⁵⁴ Srov. KRAUTHAMMER Charles: *Isolationism. A Response*, in: *The National Interest* 2(1985–1986)

155.

¹⁵⁵ WEIGEL George: *American Interests, American Purpose. Moral Reasoning and U.S. Foreign Policy*, 3.

Amerika v tomto pojetí vnímá svoji identitu zároveň jako poslání, které však v době po studené válce musí být nově promyšleno a definováno. Tento koncept pro nové období je možno z pohledu neokonzervatismu charakterizovat následujícím způsobem:¹⁵⁶

Spojené státy vyhrály 3. světovou válku – studenou válku a v současnosti celý svět vstupuje do světové války číslo čtyři. Do války mezi zastánci svobody člověka a svobodného trhu na straně jedné a mezi těmi, kteří těmto hodnotám nevěří, na straně druhé. Svobodný trh se ve světě rozšiřuje a s ním jako spolupůsobící důsledek i svoboda individuálního člověka. Ti, kteří se touto situací cítí ohroženi, stojí jako nepřátelé především proti Spojeným státům americkým, které vnímají jako jádro tohoto procesu. Určitým řešením této situace ze strany USA by mohl být izolacionalismus, ten je však nejen kvůli charakteru globalizace (což je jen jiné jméno kulturní expanze svobodného trhu a tím i individuální svobody člověka) ale i etických důvodů, jež vycházejí z výše zmíněné národní identity, nemožný a nesprávný.

Proto jediným správným řešením je vstoupit do čtvrté války: „*Tedy válka je naším osudem.*“¹⁵⁷ Není jiná možnost, nežli ji vybojovat a v ní obhájit a rozšířit prostor svobody a spravedlnosti. Je to morální povinností pro americký národ díky identitě, jakou má, a hodnotám, které k ní bytostně patří: „*A my rozšíříme mír tím, že budeme podporovat svobodné a otevřené společnosti na každém kontinentu. Budování takovéhohoto spravedlivého míru je příležitostí Ameriky, je povinností Ameriky.*“¹⁵⁸ Tento postoj odráží také formulace použité v nové bezpečnostní strategii Spojených států amerických z roku 2002: „*(...) dnes lidstvo má ve svých rukou možnost k budoucímu triumfu svobody nad všemi nepřáteli. Spojené státy vítají svoji zodpovědnost být vůdci při této velké misi.*“¹⁵⁹

Způsoby boje, které byly vlastní studené válce – tedy odstrašování a embargo – nejsou již v nové situaci použitelné neboť ze samotné povahy války jsou neúčinné: „*Větší část minulého století spočívala obrana Ameriky na doktríně studené války: na odstrašování a vzájemné zbrojní kontrole. V určitých případech je tato strategie stále ještě platná. Ale nové hrozby vyžadují také nové myšlení. Odstrašování – hrozba masivní odvety proti národu – neznamená nic proti stínovým teroristickým strukturám, které nemají zapotřebí bránit národ či obyvatelstvo. Vzájemná zbrojní kontrola není možná, jestliže nezodpovědní diktátoři mohou*

---

¹⁵⁶ Srov. FARER Tom J.: The Interplay of Domestic Politics, Human Rights, and U.S. Foreign Policy, in: WEISS Thomas G., GRAHAM Margaret E., GOERING John (vyd.): Wars on Terrorism and Iraq, New York: Routledge, 2004, 44–46.

¹⁵⁷ FARER Tom J.: op. cit., pozn. 9, 44.

¹⁵⁸ BUSH George W.: Řeč k absolventům West Point Academy, 1.6.2002, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html> (17.12.2007).

¹⁵⁹ The National Defence Strategy of the United States of America, 17. září 2002: část. iii, in: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html> (17.12.2007).

*díky raketovým nosičům tyto zbraně hromadného ničení použít nebo je tajně poskytnout teroristickým spojencům.*¹⁶⁰

Nová forma války má totiž zásadně asymetrický charakter a jejím hlavním projevem je terorismus spojený s nekontrolovaným šířením zbraní hromadného ničení. Jediná možnost, jak v této válce zvítězit, je rozšiřovat v celém světě demokracii a hodnoty liberální společnosti: „(...) náš boj je podobný boji během studené války. Nyní jako tehdy naši nepřátelé jsou totalitní vládcí zastávající víru v moc, ve které není místo pro lidskou důstojnost. (...) Jestliže se ovšem jedná o práva a potřeby mužů a žen, zde střet civilizací neexistuje. Požadavek svobody plně platí v Africe i v Latinské Americe i v celém islámském světě. Lidé islámských národů chtějí a zaslouží si tu samou svobodu a ty samé možnosti jako lidé každého národa. A jejich vlády by měly naslouchat jejich nadějím.“¹⁶¹

Boj proti vládám, které umožňují zázemí pro teroristy a usilují o proliferaci zbraní hromadného ničení, je tedy přímo spojen s úsilím o šíření demokracie. Liberální demokracii je možné ve světě rozšiřovat i s pomocí síly,¹⁶² protože ti, kteří – i když vnucenou – ji zakusí, k ní následně vnitřně a přirozeně přilnou, neboť to odpovídá jejich lidské přirozenosti. Poté budou i sami mít zájem ji dále rozšiřovat a podporovat: „I v Číně vládní představitelé objevují, že ekonomická svoboda je jediný trvalý zdroj bohatství národa. Časem objeví, že sociální a politická svoboda je jediný skutečný zdroj velikosti národa.“¹⁶³

V tomto neokonzervativním pojetí světa je možné vnímat jasnou argumentační strukturu, která začíná u ideálu svobody a rovnosti, které jsou zakotveny v americké Ústavě,¹⁶⁴ pokračuje vnímanou zodpovědností za tento svět, ve kterém je třeba i silou prosazovat univerzální hodnoty, jejichmiž nositeli jsou ze své podstaty Spojené státy. Tyto hodnoty je však třeba také za použití všech odpovídajících prostředků bránit ve jménu ideálu svobody – a to jménem celého lidstva: „Spojené státy mají bezprecedentní – a unikátní – sílu a vliv ve světě. Toto postavení je při zachování víry v principy svobody a v hodnoty svobodné

---

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

Srov. KIRKPATRICK Jeane, odpověď na otázku: „Může být demokracie zavedena zvnějšku pomocí vojenské síly?“ – „Určitě. Samozřejmě, že nebude tak spolehlivá, silná a živá, dokud se s ní společnost neztotožní. Jak důležité byly vnější síly pro osvobození východoevropských zemí (...).“ in: Respekt, 18.10.2004, 16.

Srov. FARER Tom J.: op. cit., „Tato naděje vyrůstá z klíčové premisy velké strategie neokonzervatismu: Jestliže je vytvořena příležitost, řádoví lidé se ukážou jako economicus, rozumově maximalizující své materiální požitky.“ pozn. 9, 45.

Srov. čl. 2.4.2 této studie, výklad Augustina o možnosti použít sílu při obhajobě víry.

¹⁶⁴ Srov. Deklarace o nezávislosti, 1776: „Všichni lidé jsou stvořeni jako sobě rovní...“ in: <http://www.ushistory.org/declaration/document/index.htm> (17.12.2007).

společnosti spojeno s odpovědností, se závazky a s možnostmi, jež nemají obdoby. Velká moc tohoto národa musí být využita k posílení převahy sil, které podporují svobodu.“¹⁶⁵

Tato argumentační struktura, posléze končí ve vnímání práva na prosazení těchto ideálů odpovídajícími nutnými prostředky – tedy i silou – i bez nutného souhlasu Rady bezpečnosti Organizace spojených národů, a to z důvodu jejich jasného poznání a z důvodu povinnosti k činu, které z tohoto jasného poznání nutně plynou: *„My se musíme zastat bezpečnosti, trvalých práv a nadějí lidstva. Kvůli naší tradici i kvůli našemu rozhodnutí Spojené státy americké budou takto jednat. A vy, delegáti Spojených národů, vy máte sílu takto jednat také.“¹⁶⁶*

Celá argumentace vycházející z neokonzervativních postojů je tedy založena na víře v premisu svobody, svobodného trhu a demokracie jako ve všelidové a univerzální hodnoty na straně jedné a na straně druhé na víře v bytostnou a do značné míry exkluzivní vnímavost vůči těmto hodnotám, jež je vlastní Spojeným státům americkým, které tak jednoznačně stojí na straně dobra v boji s jasně poznaným zlem: *„Někteří mají obavy, že je jaksi nediplomatické či neslušné mluvit řečí dobra a zla. Já nesouhlasím. Různé okolnosti vyžadují různé metody, ale ne různou morálku. Morální pravda je stejná v každé kultuře, v každou dobu, na každém místě. Mít za cíl zabít nevinné civilisty je vždy a všude špatné. Brutalita ve vztahu k ženám je vždy a všude špatná. Nemůže existovat neutralita mezi spravedlností a krutostí, mezi nevinností a vinou. Jsme v konfliktu mezi dobrem a zlem a Amerika zlo nazývá pravým jménem.“¹⁶⁷*

Celá uvedená argumentace znovu nastoluje otázku po možnosti principiálního ztotožnění hodnot a zájmů určitého jednotlivého státu s hodnotami, které mají univerzální charakter platný pro celé lidstvo.

4.2.2.1.2 Argumentace podporující použití vojenské síly proti Iráku

Východiska uvedená v předcházející části stojí v základu etických argumentů, které je možné vyčíst z prohlášení představitelů Spojených států amerických, jež přímo předcházela použití vojenské síly proti Irácké republice.

---

¹⁶⁵ The National Defence Strategy of the United States of America, 17. září 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html> (17.12.2007).

¹⁶⁶ BUSH George W.: Řeč na zasedání Valného shromáždění OSN, 12. září 2007, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/09/20020912-1.html> (13.12.2007).

¹⁶⁷ BUSH George W.: Řeč k absolventům West Point Academy, 1.6.2002.

Srov. opoziční politička ALBRIGHT Madeline: *„Já věřím Bushovi ohledně jeho ambicí i ohledně politického rizika, které podstoupit nemusel. Nechovám žádné pochybnosti o jeho upřímnosti“*, in: Foreign Affairs 5 (2003) 16.

Zásadní argumenty pro legitimní použití vojenské síly předkládané v této době představiteli USA zněly:

- 1) zodpovědnost oprávněné státní autority chránit své vlastní občany,
- 2) preventivní vojenská akce¹⁶⁸ jako jediná smysluplná forma obrany v asymetrickém
- 3) konfliktu mezi státní autoritou a mezinárodní teroristickou skupinou.

Argument o zodpovědnosti státní autority byl používán dvojím způsobem. Tím prvním bylo zdůvodnění nutnosti jednání ze strany státní autority ve smyslu přímého práva na sebeobranu dle článku 51 Charty OSN.¹⁶⁹ Tento argument připravený již před začátkem vojenských akcí v Afghánistánu¹⁷⁰ byl používán i s takto velkým časovým odstupem s poukazem na skutečnost, že Rada bezpečnosti nebyla schopná účinně jednat: „*Rada bezpečnosti Spojených národů nesplnila svou odpovědnost, tedy my naplníme naši odpovědnost.*“¹⁷¹

Druhým způsobem argumentace ve vztahu ke státní autoritě bylo zdůraznění, že ozbrojená akce je v souladu s intencemi již předchozích rozhodnutí Rady bezpečnosti, především s rezolucí OSN č. 1441 z 8. listopadu 2002,¹⁷² a proto je třeba převzít zodpovědnost a toto rozhodnutí realizovat: „*Rezoluce 1441, která byla přijata jednohlasně, stanovila, že Sadám Husajn jednostranně odzbrojí a jestliže ne, bude to mít vážné důsledky. Rada bezpečnosti Spojených národů se tímto tématem zabývala před čtyřmi a půl měsíci a jednoznačně odhlasovala stanovisko: Odzbroj okamžitě a bezpodmínečně, a jestliže to*

---

¹⁶⁸ V citovaných politických vyjádřeních je v originále používán velmi často pojem „preventiv“ a „pre-emptiv“ jako rovnocenný, což neodpovídá definici preemptivního zásahu dle všeobecného pojetí mezinárodního práva. Mezinárodní právo preemptivní charakteristiku použití vojenské síly odvozuje z noty amerického ministra zahraničí Webstra britské vládě z roku 1841 v případě zapálení a zničení parníku Caroline, který roku 1837 vezl kanadským povstalcům zbraně i lidské posily pro jejich boj s britskou armádou. Preemptivní zásah je zásadně charakterizován bezprostředním vážným ohrožením: „*Bude na této vládě dokázat nutnost sebeobranu, nutnost která je bezprostřední, naprostá, nedávající možnost na volbu prostředků ani čas k rozvažování.*“

Srov. MOORE John Basset: A DIGEST OF INTERNATIONAL LAW, Washington, D. C.: Government Printing Office, 1906, 409.

MENG Werner: Caroline, in: EPIL, 1. díl, 537–538.

Z tohoto důvodu je v této studii odlišován v českém překladu výraz preemptivní od výrazu preventivní, který je oproti definici preemptivního zásahu rozšířen i na ohrožení potenciální, o něž se i jedná v diskusi o válce v Iráku.

Srov. BUSH George W.: Projev před Valným shromážděním OSN, 12.9.2002.

¹⁶⁹ Srov. BUSH George W.: Poselství k národu, 17.3.2003.

¹⁷⁰ Srov. 4.2.1 kapitola, pozn. 136 této studie.

¹⁷¹ Srov. BUSH George W.: Poselství k národu, 17.3.2003.

Srov. BUSH George W.: Radiové poselství k národu 15.3.2003, in: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030315.html> (17.12.2007).

¹⁷² Rezoluce rady bezpečnosti OSN č. 1441 in: <http://www.un.org/documents/index.html> (14.7.2007).

neučiniš, budou následovat vážné důsledky. To řekl svět. A učinil tak jednotným hlasem. Sorry.“¹⁷³

Legitimitu použití vojenské síly představitelé USA také obhajovaly s poukazem na preventivní vojenskou akci jako na jedinou možnou formu obrany tam, kde hrozí nebezpečí proliferace zbraní hromadného ničení ve prospěch teroristických organizací. Tato forma obrany je nutná dříve, nežli teroristická organizace tuto zbraň získá, neboť poté již není možné se bránit jinak než za cenu nedozírných následků na životech civilního obyvatelstva: *„Někteří připouštějí, že Sadám je zlo, chtivý moci, a hrozba – ale dokud nepřekročí práh skutečného vlastnění atomových zbraní, měli bychom vyloučit jakoukoliv preemptivní akci. (...) Mnozí z těch, kteří nyní tvrdí, že bychom měli jednat pouze, jestliže získá atomovou zbraň, by poté otočili a řekli by, že nyní nemůžeme jednat, protože atomovou zbraň má. V podstatě takováto argumentace nabádá ke kurzu pasivity, který sám o sobě by mohl mít devastující důsledky pro mnoho zemí včetně té naší.*“¹⁷⁴

Viceprezident Cheney dále argumentoval, že v situaci možného ohrožení civilního obyvatelstva zbraněmi hromadného ničení ze strany teroristů je povinností státní autority poměřovat, co je větší riziko: nekonání, které může s největší pravděpodobností vést k velkému riziku v budoucnosti nebo konání, které znamená použití síly. Neřešit toto dilema znamená vyhýbat se zodpovědnosti, která je státní autoritě vlastní: *„Amerika v roce 2002 se musí důkladně ptát ne pouze po své minulosti, ale také po své budoucnosti. Zvolený lídr této země má zodpovědnost zvažovat všechny možnosti, které se nabízejí. A my to děláme. Co nesmíme dělat tváří v tvář smrtelnému nebezpečí, je pustit se do přemýšlení o tom, co bychom si přáli nebo co bychom slepě chtěli. My se jednoduše nebudeme dívat stranou doufajíce v nejlepší možné a nebudeme tak nechávat problémy budoucí administrativě, aby je ona řešila. Jak řekl prezident Bush, čas teď není na naší straně. Zbraně hromadného ničení, které může získat do rukou teroristická síť nebo zabijácký diktátor či obě dohromady, tvoří větší hrozbu, než je možné si představit. Riziko pasivity je mnohem větší než riziko činu.*“¹⁷⁵

---

¹⁷³ BUSH George W.: Tisková konference po summitu představitelů USA, Velké Británie, Španělska a Portugalska na Azorských ostrovech, 16.3.2003.

Srov. BUSH George W.: Radiové poselství k národu 15.3.2003.

¹⁷⁴ CHENEY Dick: Řeč na 103. národním konventu veteránů válek v zahraničí, 26.8.2002. in: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/08/20020826.html> (17.12.2007).

Srov. BUSH W. G.: Projev před Valným shromážděním OSN, 12.9.2002.

¹⁷⁵ CHENEY Dick: Řeč na 103. národním konventu veteránů válek v zahraničí, 26.8.2002.

Srov. BUSH George W.: Projev před Valným shromážděním OSN, 12.9.2002.

Srov. WOODWARD Bob, citace G. Bushe: *„My nemůžeme čekat na konečné potvrzení, na kouřící hlaveň pušky, ta přichází ve formě atomového hříbu“* in: Plan of attack, New York: Simon & Schuster, 2004, 202.

Eventuální nutnost preventivního použití síly je však ze své podstaty nutně vázána na jisté informace o realitě potenciální hrozby, která spočívá v možnosti použít zbraně hromadného ničení a v podpoře světového terorismu.

Jistota této hrozby ze strany iráckého režimu byla vládou Spojených států opakovaně deklarována s odvoláním se především na zpravodajské informace: „*Zpravodajské informace naší vlády i jiných vlád nedávají možnost pochybovat o tom, že irácký režim nadále vlastní a skrývá některé z nejnebezpečnějších zbraní a prostředků hromadného ničení.*“¹⁷⁶ Také ministr zahraničí Spojených států amerických Colin Powell OSN 5. února 2003 před Radou bezpečnosti OSN dokládal hrozbu ze strany Iráku také na základě zpravodajských informací: „*Materiál, který Vám představím, pochází z různých zdrojů. Některé z nich jsou zdroje Spojených států, některé z jiných zemí. Některé ze zdrojů jsou technické, jako odposlech telefonických hovorů a fotografie získané pomocí satelitů. Jinými zdroji jsou lidé, kteří riskovali své životy proto, aby umožnili světu poznat, co je Sadám Husajn skutečně zač. Nemohu Vám říci vše, co my víme. (...) Co uvidíte, je soubor skutečností a zneklidňujícího způsobu chování.*“¹⁷⁷

Představitelé Spojených států amerických se ve svých vyjádřeních dotkli i dalších kritérií obsažených v učení o spravedlivé válce. Prezident Bush jasně deklaroval, že použití síly je vnímáno jako poslední možnost po vyčerpání všech ostatních: „*(...) od té doby svět byl 12 let zaměstnán diplomacií. Odsouhlasili jsme více než deset rezolucí v Radě bezpečnosti Spojených národů. Poslali jsme do Iráku stovky zbrojních inspektorů, aby dohlíželi na odzbrojení. Naše dobrá víra nebyla opětována.*“¹⁷⁸

Viceprezident Dick Cheney v již citovaném projevu k válečným veteránům zmínil také kritérium proporcionality jako skutečnost zvažovanou ze strany Spojených států při postupu vůči Iráku. Cheney odmítl, že by možná válka v Iráku mohla znamenat větší zlo než ponechání země v rukou diktátora, a to s poukazem na dobro, které ze vzniku demokratického Iráku bude mít celý region Blízkého a Středního východu: „*Změna režimu v Iráku přinese množství výhod regionu. Jestliže největší z hrozeb bude eliminována, lidé, kteří v regionu milují svobodu, budou mít příležitost podpořit hodnoty, které mohou přinést trvalý mír*“¹⁷⁹

---

¹⁷⁶ BUSH George W.: Poselství k národu, 17.3.2003.

¹⁷⁷ POWELL Colin: Řeč na zasedání Rady bezpečnosti OSN, 5.2.2002, in: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N03/236/00/PDF/N0323600.pdf?OpenElement> (17.12.2007).

¹⁷⁸ BUSH George W.: Poselství k národu, 17.3.2003.

¹⁷⁹ CHENEY Dick: Řeč na 103. národním konventu veteránů válek v zahraničí, 26.8.2002.

4.2.2.1.3 Zhodnocení argumentace pro použití vojenské síly

Etická struktura použitá v bezprostřední argumentaci se ve své podstatě opírá o teorii spravedlivé války a logicky konsekventně ukazuje, že jsou splněna všechna potřebná kritéria: vojenskou silou zasahuje legitimní autorita¹⁸⁰ v situaci nutné sebeobranu po vyčerpání všech ostatních nevojenských prostředků, které ztroskotaly. Zasahuje s odůvodněnou nadějí na úspěch a s jasným předpokladem, že dobro získané použitím síly bude významně větší než škody. Takto formulovaná etická argumentace však v konkrétním případě iráckého konfliktu přináší s sebou několik zásadních otázek:

- 1) Koho a za jakých podmínek je možné vnímat jako oprávněnou autoritu ve smyslu učení o spravedlivé válce v situaci, kdy Rada bezpečnosti Organizace spojených národů pro nesouhlas mezi svými stálými členy není schopná účinně jednat?
- 2) Jak je v situaci teroristického ohrožení možné definovat spravedlivou sebeobranu ve smyslu použití prostředků a ve smyslu časovém?
- 3) Jakým způsobem a za jakých podmínek je možné informace zpravodajského charakteru chápat jako informace jisté?
- 4) Jakým způsobem je možné tváří v tvář teroristickému ohrožení při úvaze o použití vojenské síly interpretovat kritérium poslední možnosti?
- 5) Na co vše a v jakém rozsahu je třeba brát zřetel při užívání kritéria menšího a většího zla ve vztahu ke škodám způsobeným teroristickými útoky na straně jedné a škodám způsobeným použitím vojenské síly na straně druhé?
- 6) Nakolik je možné ztotožnit obranu konkrétního státu či skupiny států obranou dobra jako takového?

4.2.2.1.4 Etická argumentace pro válku ve Velké Británii

Ačkoliv americké a britské formy argumentace pro válku v Iráku jsou v mnohém identické či velmi podobné, přesto je možné v britském zdůvodnění vysledovat rozdílnou linii etické argumentace.¹⁸¹

V argumentaci používané pro zdůvodnění nutnosti postupovat vůči Iráku vojenskou silou chybí ve Velké Británii nejvýraznější důvod argumentace americké – bezprostřední

---

¹⁸⁰ Ta je však ve stanoviscích amerických politiků definována dvěma rozdílnými způsoby – jako vláda státu, který se musí bránit, a jako součást OSN, která naplňuje již přijatá rozhodnutí tohoto grémia.

¹⁸¹ Srov. BLUTH Christoph: The British Road to War: Blair, Bush and Decision to Invade Iraq, in: International Affairs 5 (2004) 871–892.

hrozba vlastního ohrožení.¹⁸² Představitelé Velké Británie nemluvili o bezprostřední hrozbě, jež by ohrožovala Británii samotnou.¹⁸³ Spojení Iráku jako země, která usiluje o získání zbraní hromadného ničení, s teroristy také nebylo ze strany Blaira a jeho administrativy jasně potvrzováno, jak se to dělo v argumentaci v USA: „*V tomto okamžiku připouštím, že toto spojení je volné. Ale upevňuje se.*“¹⁸⁴

Argumentačním východiskem pro obhajobu vojenského zásahu v Iráku bylo proto pro Tonyho Blaira zdůraznění nutnosti změny iráckého politického režimu. Tento režim byl představen jako trvalá hrozba pro okolní země a z důvodu své snahy o získání či vývoj raket s delším doletem by se v budoucnu mohl stát hrozbou, která významně přesáhne pouze regionální charakter. Připustit tuto hrozbu by dle Blaira nebylo správné, neboť je to hrozba, která ohrožuje celý civilizovaný svět: „*Tedy naše volba je jasná: ustoupit a nechat Sadáma ohromně posilovat nebo přikročit k jeho odzbrojení silou. Ústup nám může poskytnout moment úlevy, ale jsem přesvědčen, že kvůli naší slabosti by následovaly roky pokání.*“¹⁸⁵

Blair také pravidelně argumentoval skutečností, že způsob sankcí používaný doposud pro prosazení rezolucí OSN požadujících irácké odzbrojení po válce v roce 1991 byl iráckým režimem brutálně zneužíván a vedl k obrovskému snížení životní úrovně obyvatelstva, k obrovskému nárůstu kojenecké úmrtnosti a k velkému množství předčasných úmrtí. Blair se opíral o tvrzení zveřejněná Johnem a Karlem Muellerovými že „*(...) ekonomické sankce stály pravděpodobně v Iráku více lidských životů než kolik jich bylo zabito všemi zbraněmi hromadného ničení v historii*“¹⁸⁶ a vyvozoval, že za takovýchto podmínek je další politika sankcí nemorální: „*(...) Jednou metodou byly sankce, které pro způsob, jak byly nastaveny, jsou skutečně velmi brutální politikou proti iráckému obyvatelstvu.*“¹⁸⁷

---

¹⁸² Tamtéž, 877.

¹⁸³ Srov. COOK Robin: *The Point of Departure*, New York: Simon & Schuster, 2003, 214–221. Odstoupivší ministr zahraničí (pro nesouhlas se zásahem v Iráku) Robin Cook zde kritizuje Blaira, že sice o bezprostředním nebezpečí nehovořil, že se však v této věci dopouštěl sémantických triků, které vzbuzovaly dojem bezprostředního ohrožení, aniž by bylo řečeno něco nepravdivého.

Jako takové je snad možné označit i Blairovo vyjádření před britským parlamentem o Husajnově možnosti použít zbraně hromadného ničení v rozmezí 45 minut, které se následně dle zprávy lorda Butlera ukázalo jako pravdivé pouze pro taktické zbraně a ne pro zbraně strategické, tedy pro zbraně ohrožující „pouze“ vlastní obyvatelstvo. Srov. *Review of Intelligence on Weapons of Mass Destruction. Report of a Committee of Privy Counsellors*, London: Stationery Office, 2004, čl. 504–512.

¹⁸⁴ BLAIR Tony: Oslovení národa, 20.3.2003, in: <http://www.number10.gov.uk/output/Page3327.asp> (19.12.2007).

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Dle tohoto zdroje se jednalo až o 500 000 obětí. Srov. MUELLER John, MUELLER Karl: *The Methodology of Mass Destruction. Assessing Threats in the New World Order*, in: *Journal of Strategic Studies* 23, (I/2000) 164.

¹⁸⁷ Srov. televizní debata BBC Newsnight, 6.2.2003, in: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/programmes/newsnight/2732979.stm> (19.12.2007).

Dalším motivem, který je možné vysledovat ve vystoupeních premiéra Blaira – ačkoliv v oficiálních projevech byl zmíněn nepřímo – byla snaha, aby se Spojené státy americké nerozhodly pro akci, která bude mít výlučně unilaterální charakter a tím výrazně neohrozily autoritu OSN, která je důležitou hodnotou pro další budování světového mírového řádu: „*To znamená, že my se nevyhýbáme naší odpovědnosti. To znamená, že jestliže Amerika bojuje za tyto hodnoty, pak však my naplno bojujeme s ní (...) spolupracující bok po boku.*“¹⁸⁸

V řeči Tonyho Blaira před britským parlamentem ze dne 24. září 2002,¹⁸⁹ kdy byla parlamentu představena úhrnná zpráva zpravodajských služeb, Blair požadoval od poslanců víru v zodpovědné vyhodnocení nezveřejněných informací ze strany britské vlády: „*Jsem si vědom, ovšem, že lidé budou muset přijmout tyto informace v dobré víře v naši zpravodajskou službu. Ale to je to, co zpravodajská služba říká mně, britskému předsedovi vlády, a mým kolegům ve vládě.*“¹⁹⁰

Dle těchto zpráv se Husajn nadále snaží vyvíjet zbraně hromadného ničení, a tím je trvalým ohrožením pro svoji zemi, pro region i pro celý svět. Jeho osoba je nebezpečnější než osoby ostatních diktátorů ve světě pro svou extrémní krutost, kterou je možné doložit a která je světové veřejnosti všeobecně známa: „*Protestuji proti komukoliv, kdo tvrdí, že tomuto krutému a sadistickému diktátorovi by mělo být umožněno, aby získal do svých rukou více chemických, biologických či dokonce atomových zbraní.*“¹⁹¹ Proto nyní, kdy se světové společenství vlivem událostí z 11.9. v USA rozhodlo zakročit v Iráku rázněji, je třeba ukázat jednotu. V opačném případě by to jen potvrdilo přesvědčení diktátorů, že OSN není schopna prakticky trvat na splnění svých rozhodnutí, a to by vážně ohrozilo věrohodnost OSN: „*(..) že mezinárodní komunita bude mluvit ale ne jednat; bude užívat diplomacii, ale ne sílu; a my víme z naší historie, že diplomacie, která není podpořena hrozbou z použití síly nikdy nebyla účinná vůči diktátorům a nikdy účinná nebude. Jestliže půjdeme touto cestou, on bude pokračovat, jeho úsilí se zintenzivní, jeho jistota poroste a v určitém okamžiku, v budoucnosti*

Prof. Thomas Hoppe, Universita Bundeswehru, Hamburk však tvrdí, že rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1409 z 14.5.2002 změnila charakter programu ropy za potraviny takovým způsobem, že se výrazně omezilo zneužívání tohoto programu a zvýšila se možnost podpořit obyvatelstvo, (osobní rozhovor).

¹⁸⁸ BLAIR Tony: Řeč v George Bush Senior Presidential Library, Washington, 7.4.2002 in: <http://www.number10.gov.uk/output/Page1712.asp> (19.12.2007).

Srov. BLUTH Christoph, op. cit., 875. Autor uvádí, že pro Blaira bylo jedním ze zásadních motivů pro jeho rozhodnutí vyřešení dilematu nenechat USA jít do vojenské akce naprosto unilaterálně a pokusit se zprostředkovat možnost zapojení OSN a dalších evropských států.

¹⁸⁹ BLAIR Tony: Řeč před britským parlamentem, 24.9.2002, in: <http://www.number10.gov.uk/output/Page1727.asp> (19.12.2007).

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Tamtéž.

ne příliš vzdálené, se hrozba stane realitou. Hrozba proto není vymyšlená. Minulost Sadáma a zbraní hromadného ničení není americká nebo britská propaganda. Minulost a současná hrozba jsou reálné.“¹⁹²

Británie se toto vše bezprostředně týká, protože ohrožení regionu je v současném provázaném světě i ohrožením Velké Británie: „*A jestliže lidé říkají: proč by se o to měla Británie starat? Odpovídám: protože není možné, aby tento chlap začal v této oblasti, která je nade všechny oblasti, konflikt s použitím těchto zbraní a aby důsledky nezasáhly celý svět.*“¹⁹³

Blair se také odvolával na historii a ve svých projevech zdůrazňoval, že prevence je z historické zkušenosti lehčí a méně bolestná, než následná léčba,¹⁹⁴ a proto by se zodpovědné státy neměly vyhýbat intervenci tam, kde jsou nedemokratické státy zapojeny do podpory terorismu, či se snaží získat zbraně hromadného ničení – ačkoliv intervenovat není možné všude: „*My nemůžeme samozřejmě intervenovat ve všech případech, ale kde jsou země zapojeny do terorismu nebo do obchodu se zbraněmi hromadného ničení, tam se nesmíme bát konfrontace.*“¹⁹⁵

4.2.2.1.5 Zhodnocení britské argumentace

Argumentace na podporu vojenského zásahu v Iráku použitá Tony Blairem vycházela ve své podstatě z principu menšího zla. Britský ministerský předseda válku představoval jako jedno z mnoha řešení, které se nabízely jako možné postupy vůči problematickému iráckému režimu. Blair ve svých argumentech dokazoval, že za daného stavu je válka dlouhodobě řešením nejúčinnější. Ačkoliv i Blair zmínil kritérium poslední možnosti jako směrodatné pro použití síly,¹⁹⁶ celkově jeho argumentace stojí mnohem zřetelněji na kritériu vhodnosti, které je v rozporu s učením o spravedlivé válce.¹⁹⁷ Jeho argumentace proto do diskuse o aplikaci tohoto učení na boj proti terorismu přispívá jen okrajově. Relevantní je pro tuto diskusi Blairův pohled na stanovení reciprocity škod, které je třeba brát v úvahu při zvažovaném použití vojenské síly.¹⁹⁸

---

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Srov. BLAIR Tony: „*Prevence je lepší než léčba.*“ in: Řeč v George Bush Senior Presidential Library, Washington, 7.4.2002.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ Srov. BLAIR Tony: „*Říkám, podívejte se na Kosovo a Afghánistán. Jednali jsme s obezřetností, otevřeně probírali vše v tomto parlamentu a když jsme přistoupili k vojenské akci, byla to poslední možnost. Stejným způsobem musíme jednat i nyní.*“, tamtéž.

¹⁹⁷ Srov. celková struktura televizní debaty Tony Blaira: BBC Newsnight, 6.2.2003.

¹⁹⁸ Srov. 4. kap., pozn. 186 a 187 této studie.

4.2.2.2 Argumentace proti válce

Argumentace představitelů jednotlivých vlád především v evropských zemích, kteří ve svých postojích zaujímali negativní stanovisko k použití síly proti režimu Sadáma Husajna a v jejichž vyjádřeních je možné nalézt určitou etickou rovinu, je ve svém jádru obsaženo ve společném prohlášení Francie, Ruska a Německa, které bylo zveřejněno 5. března 2003 v reakci na diskusi o možném přijetí nové deklarace Rady bezpečnosti OSN, jež by v návaznosti na rezoluci č. 1441¹⁹⁹ autorizovala použití síly proti Iráku.²⁰⁰ Argumentační východiska je možno shrnout do následujících bodů:

- 1) Zatím nebyly vyčerpány všechny nevojenské prostředky na řešení nutného odzbrojení Iráku, což znamená, že není možné mluvit o válce jako o poslední možnosti, která jediná zůstala: *„Žádná reálná politika a žádná bezpečnostní doktrína nesmí vést k tomu, že si zároveň plíživě zvykneme na to, že se válka stane normálním politickým prostředkem, nebo, jak se to již jednou stalo, bude chápána jako pokračování politiky jinými prostředky. Ne, ten, kdo nařizuje použití vojenské síly, to může činit jen na základě zcela jasných principů a možností, které jsou zakotveny v Chartě Spojených národů. Nám je jasné: I jako poslední prostředek pro řešení konfliktu podléhá použití vojenské síly nejpřísnějším omezením.“*²⁰¹
- 2) Eventuální unilaterální akce by destabilizovala celý dosavadní mezinárodní právní řád a proto znamená zásadní ohrožení budoucího mírového uspořádání světa: *„Náš postup musíme zakotvit ve třech vzájemně se doplňujících principech: jednota, legitimita a účinnost: Abychom byli dnes i dlouhodobě účinní, musí být naše jednání v očích všech nezpochybnitelně legitimní. To předpokládá, že bude konsenzuálně rozhodnuto mezinárodním společenstvím. Takovýto konsenzus není výmluva pro nečinnost, nýbrž mnohem spíše předpoklad pro skutečně efektivní jednání.“*²⁰²
- 3) Odhad destabilizujících následků války nedává jasnou odpověď na zachování proporcionality: *„Musíme se ptát sami sebe, zda vojenská akce v Iráku by podpořila nebo podkopala spravedlnost a bezpečnost na Blízkém východě a zda by vojenský útok zvýšil či snížil hrozbu teroristických útoků proti Západu. Já jsem přesvědčena, že takovouto válkou se riskují obrovské ztráty na životech, masivní škody na životním*

¹⁹⁹ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1441 in: <http://www.un.org/documents/index.html> (14.7.2007).

²⁰⁰ Irák, společné prohlášení Ruska, Německa a Francie, 5.3.2003.

²⁰¹ Řeč spolkového kancléře SRN Gerhardra Schrödera před německým parlamentem, 13.2.2003, in: <http://archiv.bundesregierung.de/bpaexport/regierungserklaerung/59/466959/multi.htm> (20.12.2007).

²⁰² VILLEPIN Dominique de: Rozhovor ministra zahraničí Francie pro deník Le Figaro, str. 2, 28.10.2002.

*prostředí a možná destabilizace celých států na Blízkém východě, o nichž Američané říkají, že se je snaží chránit od Sadámových zbraní hromadného ničení.“*²⁰³ Tento tip argumentace je však v politických prohlášeních zastoupen s velmi malou frekvencí.²⁰⁴

Politická prohlášení představitelů zemí, které nesouhlasily s vojenskou akcí, nemluví o absolutní etické nedovolenosti použít v konfliktu s Irákem vojenskou sílu.²⁰⁵ V prohlášeních se však objevují etické námitky, které vycházejí z teorie o spravedlivé válce: válka je možná teprve jako poslední možnost, legitimní autoritou je pouze Rada bezpečnosti OSN a povinností je uvažovat o reciprocitě způsobených škod a získaného dobra.²⁰⁶

4.2.3 Etická argumentace o válce v Iráku na základě mezinárodního práva

Diskuse o mezinárodně právním aspektu možného použití vojenské síly k řešení iráckého problému vyvolala mezi odborníky vzrušenou debatu. Ačkoliv významná část vnímala vojenské řešení jako jednoznačně nelegitimní, přesto i zde bylo možné zaznamenat rozdílné pohledy.²⁰⁷

4.2.3.1 Stanoviska schvalující možné použití vojenské síly

Souhlas s použitím vojenské síly z pohledu odborníků mezinárodního práva vycházel ze dvou argumentů. Tím prvním bylo zdůvodnění obsažené v rozkladu generálního prokurátora Velké Británie k jeho stanovisku o legalitě vojenské akce proti Iráku.²⁰⁸ Generální prokurátor zdůvodňoval, že kombinace trvajících nesplnění požadavků původních rezolucí Rady bezpečnosti OSN vůči Iráku číslo 678 a 687, které autorizovaly v letech 1990 a 1991²⁰⁹ použití vojenské síly, s textem nové rezoluce 1441 z roku 2002,²¹⁰ jež mluví

---

²⁰³ RUDDOCK Joan, diskuse v britském parlamentu, 26.9.2002, in: <http://www.joanruddock.org.uk/news/newsitem.jsp?newsid=88> (20.12.2007).

²⁰⁴ Srov. přehled politických prohlášení k situaci v Iráku, in: <http://www.weltpolitik.net/Regionen/Naher%20u.%20Mittlerer%20Osten/Irak/Dokumente/index.html/20.12.2007>).

²⁰⁵ Srov. vládní prohlášení kancléře Schrödera před německým parlamentem 29.10.2002, in: <http://archiv.bundesregierung.de/bpaexport/regierungserklaerung/16/446416/multi.htm> (20.12.2007).

²⁰⁶ Srov. přehled politických prohlášení k situaci v Iráku.

²⁰⁷ Srov. reprezentativní souhrn studií a článků k tomuto tématu: AMBOS Kai, ARNOLD Jörg (vyd.): *Der Irak-Krieg und das Völkerrecht*, (=Juristische Zeitgeschichte, 5 oddíl, 14. sv.), Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2004.

²⁰⁸ Srov. odpověď generálního prokurátora na dotazy Dolní sněmovny parlamentu Velké Británie ze dne 17.3.2003.

²⁰⁹ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 678 a 687.

o vážných důsledcích při nesplnění požadavků této rezoluce, dává znovu použití vojenské síly proti Iráku legitimitu.

Mezi teoretiky mezinárodního práva se jako druhý pohled obhajující vojenské řešení objevily názory, že současná podoba mezinárodního práva již není schopná reflektovat zásadně změněnou charakteristiku ohrožení ve smyslu asymetrických a privátních teroristických útoků, jež se dějí na mezinárodní úrovni. Proto je otázka striktního uplatnění tohoto nedostatečného práva v kauze Irák pochybná.²¹¹

Nicméně zastánci obou těchto postojů jsou mezi odborníky na mezinárodní právo v menšině.

4.2.3.2 Stanoviska odmítající použití vojenské síly

Nejčteněji autoři odvozují nedovolenost použití síly přímo z konfrontace takového vojenského aktu s mezinárodním právním řádem jako takovým. Formu argumentace této skupiny je z etického pohledu možno charakterizovat jako ztotožnění etických důvodů s právními a to z podstaty věci.²¹²

Zásadní argument tohoto postoje zní: každé porušení mezinárodního právního řádu má za následek nejen bezprávný stav v dané věci, ale – a to je mnohem závažnější – vede také zásadním způsobem k destabilizaci celého právního řádu a tím k ohrožení jediné funkční mírové platformy, kterou tato zeměkoule má a která je založena na dodržování závazků a právních norem zakotvených v Chartě OSN: *„Je právě tak samozřejmé, že by násilný postup Ameriky proti Iráku vytvořil v současné době zlý precedens. Každý vojenský mocný stát by se v budoucnu při vojenské intervenci odvolával na to, že byl k svému jednání přinucen nebezpečnými mocenskými machinacemi dotyčné sousední země. Zákaz použití síly by naprosto ztratil svoji sílu ve výchově společenského vědomí (...). Škody pro mezinárodní společenství se sotva dají odhadnout.“*²¹³

---

²¹⁰ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1441.

²¹¹ Srov. ASSHEUER Thomas: Hat Bush recht?, in: AMBOS Kai, ARNOLD Jörg (vyd.), op. cit., 217–223.

GLENNON Michael J. Pro & Contra, tamtéž, 258–259.

²¹² Srov. DICKE Klaus: Peace through International Law and the Case of Iraq, in: BEESTERMÖLLER Gerhard, LITTLE David (vyd), Iraq: Threat and Response, Münster: LIT Verlag, , 2003, 11–27.

²¹³ DUPUY, Pierre-Marie, TOMUSCHAT Christian: Warten auf den Schlag gegen Bagdad, AMBOS Kai, ARNOLD Jörg (vyd): op. cit., 250.

Srov. prohlášení Berlin-Brandenburkské akademie věd: *„(...) Současně by takovéto nerespektování vedlo k závažnému otřesu celého mezinárodního práva, které od roku 1945 spočívá na zákazu použití síly jako na svém centrálním principu“*, tamtéž, 234.

Porušení těchto norem by tedy dle uvedeného stanoviska vedlo k návratu práva mocnějšího: „*Preventivní válka USA proti Iráku by měla na pozadí Národní bezpečnostní strategie*²¹⁴ *revoluční charakter. (...) Ale nárokové hegemoniální postavení USA a jeho respektování ve světě států by popřely právní princip rovnosti, který je základem práva od dob osvícenství.*“²¹⁵ Taková situace by byla dle zastánců tohoto postoje na cestě k trvale udržitelnému světovému míru významným krokem zpět.²¹⁶ Tento argument je pak z pohledu mezinárodního práva podpořen rozbohem stavu v Iráku²¹⁷ a konstatováním, že dle současného stavu mezinárodního práva je preventivní a nikoliv preempitivní akce²¹⁸ proti Husajnovu režimu odporující právu, a proto nepřijatelná.

Argumenty proti válce v Iráku z pozice mezinárodního práva jsou z etického pohledu vázány na premisu nutného a nerozdělitelného spojení legitimacy a etičnosti jednání. Otázkou zůstává, zda toto axioma je také platné v rámci hodnocení etického.

4.2.4 Etická argumentace katolické církve

Ještě významněji než ve stanoviscích k irácké krizi z pozice mezinárodního práva zaznívá ke stejnému tématu většinou důrazné a jednoznačné odmítnutí vojenského řešení i ve stanoviscích katolické církve.²¹⁹ Nicméně i zde se jak na oficiální úrovni tak v teologické diskusi objevují i názory jiné, jež za určitých podmínek etickou dovolenost vojenského řešení připouštějí. Zhodnocení těchto stanovisek má pro stanovení obecných kritérií zásadní význam a proto je nutno se jim věnovat podrobněji.

---

²¹⁴ Srov. The National Defence Strategy of the United States of America, 17. září 2002, V. kap.: „*Spojené státy dlouhodobě zastávají možnost preempitivní akce z důvodu odvrácení vážné hrozby proti naší národní bezpečnosti. Čím větší je hrozba, tím větší je i riziko pasivity – a tím naléhavější situace pro předběžné jednání z důvodu sebeobrany, i když zůstávají nejisté čas a místo nepřátelského útoku. Proto, aby předem překazily či zabránily takovému nepřátelskému aktu ze strany našich protivníků, Spojené státy budou, jestliže to bude nutné, jednat preempitivně. Ve všech případech Spojené státy proto, aby zabránily vzrůstající hrozbě, sílu nepoužijí, aniž by neměly národy užívat preempci jako záminku pro agresí.*“ in: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html> (17.12.2007).

²¹⁵ MURWIEK Dietrich: Die amerikanische Präventivkriegsstrategie und das Völkerrecht, in: AMBOS Kai, ARNOLD Jörg (vyd): op. cit., 299.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Srov. zhodnocení situace v Iráku vědeckou službou německého parlamentu, tamtéž, 224–231.

²¹⁸ Srov. srovnání kauzy Irák s precedentní kauzou preempitivního zásahu, in: BYERS Michael: Der Irak und der Fall Caroline, tamtéž, 233–241.

²¹⁹ Srov. WAGSONNER Christian: Kirchliche Stellungnahmen zu Internationalen Einsätzen seit 1991. Einleitung, Überblick, Quellen und Literatur, in: ETHICA 2003, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden beim Militärbischofsamt, Wien, 145–223.

Srov. tvrzení Jiřího Dienstbiera, že v celých USA jediná Jižní baptistická konvence vyjádřila podporu válce, in: Lidové noviny, úvodní sloupek, 19.3.2003.

Srov. zápis o přijetí prohlášení Konventů baptistů Jižní Karoliny na podporu prezidenta Bushe a amerických vojáků, in: <http://www.greenvilleonline.com/news/2002/11/12/2002111231492.htm> (21.12.2007).

4.2.4.1 Oficiální stanoviska představitelů katolické církve

Stanoviska jak Svatého stolce, tak jednotlivých biskupských konferencí při odvolání se na učení o spravedlivé válce obsažené v Katechismu katolické církve²²⁰ téměř jednohlasně konstatují, že použití síly není možné, neboť uvedená kritéria nebyla naplněna. Před velmi složitou otázkou byli nicméně postaveni vojenští biskupové zemí, jejichž zákonodárné sbory odsouhlasily použití vojenské síly proti iráckému režimu. Stanoviska vojenských biskupů Spojených států amerických a Velké Británie jsou proto také velmi důležitá pro obecnou diskusi o etických kritériích dovolnosti použití síly v boji proti terorismu.

4.2.4.1.1 Stanoviska Svatého stolce

Papež Jan Pavel II. se tváří v tvář hrozící válce v Iráku vedle velmi usilovné snahy o zprostředkování mezi nepřátelými stranami na diplomatické úrovni²²¹ a vedle výzev k usilovné modlitbě za mír²²² jasně vyjádřil k dovolnosti použití vojenské síly v irácké krizi 13. ledna 2003 ve své řeči před diplomaty akreditovanými u Svatého stolce: „(...) omezím se dnes pouze na to, abych vzhledem k vzrůstajícímu zostřování situace v blízko-východním konfliktu dodal, že jeho řešení nebude nikdy možné prosadit pomocí terorismu nebo ozbrojeného konfliktu na základě přesvědčení, že vojenská vítězství mohou být východiskem.

A co je třeba říci o hrozící válce, která by mohla vtrhnout do života obyvatelstva Iráku (...)? Charta Spojených národů a mezinárodní právo připomínají, že válka, i když se jedná o zajištění obecného blaha, je pouze nejzazší možností a může být zvolena pouze za velmi přísných podmínek, aniž by se při tom zapomínalo na důsledky pro civilní obyvatelstvo během bojů i po nich.“²²³

Tento svůj postoj papež znovu konkretizoval při modlitbě Anděl Páně den před zahájením vojenských akcí: „Zodpovědní politici v Bagdádu mají jistě naléhavou povinnost plně spolupracovat s mezinárodním společenstvím, aby odstranili jakýkoliv motiv k vojenské intervenci. Obracím se na ně s naléhavou výzvou: úděl jejich spoluobčanů má vždy přednost. Ale chtěl bych také připomenout členským zemím Spojených národů a zvláště těm, kteří tvoří

²²⁰ Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, čl. 2309.

²²¹ Srov. GIANELLI Andrea, TORNIELLI Andrea: op.cit., 238.

²²² Srov. JAN PAVEL II.: Anděl Páně, 23.2.2003, in:

http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/angelus/2003/documents/hf_jp-ii_ang_20030223_it.html (21.12.2007).

²²³ JAN PAVEL II.: Řeč k diplomatům akreditovaným u Svatého stolce, 13.1.2003, in: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2003/january/documents/hf_jp-ii_spe_20030113_diplomatic-corps_it.html (21.12.2007).

*Radu bezpečnosti, že podle dobře známých pravidel Charty OSN použití síly představuje poslední možnost až poté, co byla vyčerpána veškerá jiná mírová řešení. (...) Říkám všem: Ještě je čas na vyjednávání, ještě je prostor pro mír, nikdy není příliš pozdě vzájemně si porozumět a pokračovat v jednání. “*²²⁴

Jako shrnutí postojů Svatého stolce je možné vnímat prohlášení Pia Laghiho, papežského vyslance k prezidentu Bushovi po jeho setkání s americkým prezidentem dne 5.3.2003: *„Svatý stolec zastává názor, že stále existují mírové přístupy v kontextu širokého dědictví mezinárodního práva a institucí, které pro tento účel existují. Rozhodnutí o použití vojenské síly může být učiněno pouze v rámci Spojených národů, ale vždy musí vzít v potaz vážné důsledky takového ozbrojeného konfliktu: utrpení iráckého lidu i těch, kteří budou zapojeni do vojenských operací, a dále nestabilitu v oblasti i novou propast mezi islámem a křesťanstvím. “*²²⁵

4.2.4.1.2 Postoj biskupských konferencí a církevních organizací

Všechna dostupná vyjádření biskupských konferencí, řeholních představených a církevních organizací odmítala při řešení iráckého konfliktu použití silových prostředků.²²⁶ Etická argumentace, z níž tato obrovská šíře různých prohlášení a výzev, dopisů i deklarácí vychází je velmi podobná. Lze ji shrnout do následujících bodů:

- 1) Jedinou legitimní autoritou s možností rozhodovat o použití síly je OSN se svou Radou bezpečnosti, a proto jakákoliv unilaterální akce je neetická: *„Morální přípustnost použití vojenské síly také velmi závisí na tom, zda se jedná o legitimní autoritu při použití síly ke svržení irácké vlády. Dle našeho soudu rozhodnutí takovéto závažnosti vyžaduje souhlas ústavních orgánů Spojených států, široký konsenzus uvnitř našeho národa a určitou formu mezinárodního schválení, především Radou bezpečnosti OSN. To je důvod, proč je naše rozhodnutí hledat souhlas Kongresu*

²²⁴ JAN PAVEL II.: Anděl Páně, 16.3.2003, in: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/angelus/2003/documents/hf_jp-ii_ang_20030316_it.html (21.12.2007).

²²⁵ LAGHI Pio: Prohlášení po setkání s prezidentem Georgem Bushem ve Washingtonu, 5.3.2003, in: http://www.vatican.va/holy_father/special_features/peace/documents/peace_20030306_card-laghi-usa-meeting_en.html (21.12.2007).

²²⁶ Srov. WAGSONNER Christian: op. cit., 164–67, 175–223.

Srov. texty Francouzské biskupské konference k Iráku, in: <http://www.cef.fr/catho/endit/paixguerre/irakmarsavril2003.php> (22.12.2007).

Srov. reakce amerických a anglických církevních představitelů a organizací: Disarm Iraq without War: A Statement from Religious Leaders in the US and UK, in: <http://www.unitedforpeace.org/article.php?id=2837> (8.2.2008).

*a Spojených národů tak důležité. Společně se Svatým stolcem bychom byli hluboce skeptičtí vůči unilaterálnímu užití síly, zvláště se zřetelem na vzniklý závažný precedens.“*²²⁷

- 2) V řešení irácké krize nejsou vyčerpány všechny mírové prostředky, a proto nemůže být uvažováno o poslední možnosti, kterou je válka: *„Z aktuálního stavu informací není možné vyvozovat, že tyto velmi přísné podmínky – tak jak jsou uvedeny v Katechismu katolické církve – jsou splněny. (...) Představuje Irák skutečnou hrozbu, takže se jedná o jasný případ sebeobrany? Jestliže by představoval reálné ohrožení, nemusely by se vyčerpat všechny ostatní nevojenské prostředky, aby toto ohrožení bylo odstraněno?“*²²⁸
- 3) Argument o nesplnění podmínky *ultima ratio* je však mnohdy prohlouben tvrzením, že změna režimu – ačkoliv diktátorského – sama o sobě není důvodem, který by za jakýchkoliv podmínek legitimoval válku, neboť ta je možná pouze z důvodu sebeobrany: *„Naproti tomu svržení vlády, která je uznána od světového společenství, nepředstavuje důvod, který by mohl dostatečně ospravedlnit vstup do války.“*²²⁹
- 4) Společným hlasem je jednoznačná podpora pokračování inspekcí, které budou mít záštitu mezinárodního společenství: *„Pax Christi si je vědoma nebezpečí, které je spojeno se zbraněmi hromadného ničení a s raketami dlouhého doletu v rukou diktátora. Toto nebezpečí však nebude zažehnáno vojenskými údery, nýbrž může být poraženo pouze zodpovědnou mezinárodní kontrolou zbrojení a celosvětovým odsouzením zbraní hromadného ničení. Nyní byli vysláni do Iráku pod záštitou Spojených národů zbrojní inspektoři, jejichž výsledky dávají možnost dosáhnout při respektování mezinárodního práva omezení zbrojního arzenálu iráckého režimu.“*²³⁰
- 5) Na rozdíl od politických prohlášení v argumentech církve hraje velmi zásadní roli pro nesouhlas se zásahem také argument destabilizace regionu a celého světového řádu: *„Opakujeme naše obavy o následcích války. Není možné odhlédnout od zpusťování země a nesmírného utrpení utečenců ani v posledku od smrti nevinných lidí. Vojenský střet by byl podnětem pro vzrůst terorismu a vedl by k dalšímu odcizení mezi západním*

---

²²⁷ Dopis předsedy biskupské konference USA prezidentu Bushovi, 13.9.2002, in: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/bishops.htm> (22.9.2007).

²²⁸ Prohlášení stálé rady Francouzské biskupské konference, 15.10.2002, in: <http://www.cef.fr/catho/espacepresse/communiques/2002/commu20021015irak.php> (22.12.2007).

²²⁹ Prohlášení německé komise Justitia et Pax k aktuální situaci na Blízkém východě, 20.10.2002, in: <http://www.justitia-et-pax.de/de/archiv/pressemitteilungen/20021021.shtml?navid=10> (22.12.2007).

²³⁰ Prohlášení organizace Pax Christi Německa: Mezinárodní právo místo bomb, 3.11.2002 in: <http://www.paxchristi.de/news/erklaerungen/erklaerungen.2002/news.er.05cbbba540e60000/index.html> (22.12.2007).

a islámským světem. Válka by přinesla velké nebezpečí další destabilizace celého regionu.“²³¹

- 6) Církevní prohlášení také někdy obsahují zdůraznění faktu, že obvinění vůči Husajnovi mají pouze hypotetický charakter: „*Nemáme jasný a přesvědčivý důkaz, že Irák patří mezi zodpovědné za mezinárodní terorismus, aniž je vyzbrojen zbraněmi hromadného ničení v takové míře, že to znamená vážnou hrozbu pro lidstvo. Jestliže vážné argumenty v tomto smyslu jsou, bylo by dobré, aby byly předloženy. Tak jak to učinil v době Johna Kennedyho ambasador USA při OSN, Adlai Stevenson, když zveřejnil dvacetšest fotografií, které dokumentovaly existenci sovětských raket na Kubě. Jinak tvrzení o existenci mají stejnou hodnotu jako ta opačná*“.²³²
- 7) V dokumentech a prohlášeních je zpochybňován přímý vztah mezi terorismem, který ohrožuje svět, a iráckou krizí jako takovou: „*Existuje jasná a odpovídající evidence o přímém spojení mezi Irákem a útoky z 11 září (...)*“²³³

Argumenty z katolického církevního prostředí velmi jasně a v mnoha případech s přímým odvoláním se na teorii spravedlivé války dovozují, že její podmínky v klasické formě, tak jak jsou předávány křesťanskou tradicí, nebyly v irácké krizi jednoznačně naplněny a proto použití síly je morálně nesprávné. Jen v náznacích obsahují otázku po eventuální možnosti nově posoudit jednotlivé podmínky pro možnost použití síly z důvodu změněného charakteru asymetrického ohrožení: „*Je to rozumné dramaticky rozšířit tradiční morální a právní limity ve smyslu spravedlivé příčiny, aby bylo možné zahrnout preventivní či preemptivní použití vojenské síly kvůli svrhnutí režimu, který nás ohrožuje nebo aby bylo možné se bránit proti zbraním hromadného ničení?*“²³⁴

V rozdílném duchu a s jinými důrazy než církevní prohlášení směřovaná vůči politikům a veřejnosti jsou napsána prohlášení vojenských ordinářů USA a Velké Británie arcibiskupa Edwina O'Briena a biskupa Thomase Burnse, jež se obracejí na vojáky katolického vyznání. Biskupové v nich zaujímají postoj k jejich předpokládané a rozkazem dané účasti na konfliktu: „*Je tragédií, že ozbrojené síly budou povolány plnit svoji povinnost. V tomto případě je nejdůležitější si uvědomit, že arcibiskupové uznali, že učinit rozhodnutí je úkolem vlády. Není to odpovědnost církevních představitelů nebo vojenských velitelů. (...) Poslechnout tedy není v konfliktu s učením církve. S plným vědomím o komplexnosti otázek*

---

²³¹ Prohlášení Německé biskupské konference, 13.3.2003, in: <http://dbk.de/aktuell/meldungen/3049/index.html> (22.12.2007).

²³² MARTINO Renato, prezident papežské rady Justitia et Pax, rozhovor pro časopis 30Giorni, 2/2003, in: <http://www.30giorni.it/it/articolo.asp?id=304> (21.12.2007).

²³³ Dopis předsedy biskupské konference USA prezidentu Bushovi, 13.9.2002.

²³⁴ Tamtéž.

spojených s primátem osobního svědomí s jistotou potvrzují našim jednotkám, že za těchto okolností mohou chápat v úsilí o morálně dobrý účel rozkaz jít do bitvy jako morálně přijatelný.“²³⁵

Tato prohlášení reflektují situaci, kdy katoličtí vojáci jsou či budou konfrontováni s rozkazem, který vychází z legitimního politického rozhodnutí vlády a jehož neuposlechnutí by znamenalo zpronevřít se vojenské přísaze. Právě z důvodu, že armáda je poslána do konfliktu zcela legálním způsobem a z pohledu ozbrojených sil legitimní autoritou, která má největší přehled o situaci a nejkompexnější informace, je dle soudu vojenských ordinářů možné, aby se na takovém konfliktu s čistým svědomím podíleli i katoličtí vojáci.

Zcela rozdílné vnímání situace bylo zveřejněno ze strany Joen Michaela Boteana, biskupa rumunské katolické církve byzantinského ritu v Cantonu, stát Ohio, který 7. března 2003 poslal své diecézi pastýřský list, jež obsahoval jednoznačné odsouzení jakékoliv účasti na vojenských akcích proti Iráku: „*Proto já, Boží milostí a přízní Apoštolského stolce biskup u sv. Řehoře v Cantonu musím prohlásit, že jakákoliv přímá účast a podpora této války proti lidu Iráku je objektivně velkým zlem a smrtelným hříchem. Nad rozumnou pochybnost je tato válka morálně neslučitelná s osobou a cestou Ježíše Krista.*“²³⁶

Uvedená situace ilustrující zcela rozdílné pohledy různých církevních autorit předznamenává důležitou etickou otázku: Jaká úroveň jistoty o objektivní dovolenosti použití vojenské síly již zakazuje účast katolických křesťanů na konfliktu přesto, že vojenská akce byla schválena oprávněnou státní autoritou?

4.2.4.2 Postoje katolických teologů k válce v Iráku

Postoje katolických teologů k etické přípustnosti použití síly v řešení irácké kauzy byly až na výjimky jednoznačné. Drtivá většina z nich se ve svých etických výkladech a studiích rozhodně stavěla za postoje, které plně korespondovaly s postoji magisteria i s prohlášeními nejrůznějších církevních skupin a institucí.²³⁷ Na základě rozboru situace

---

²³⁵ Pastorační dopis vojenského biskupa Thomase M. Burnse, 5.3.2003, in: <http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/33980C9E-C332-42AB-9CC5-C7DDA3A2EC0D/0/AshWednesdayIraq.pdf> (22.12.2002).

Srov. dopis arcibiskupa O'Briena vojenským kaplanům v Iráku 3.2.2003, in: <http://www.milarch.org/archbishop/obrien/hab030503.pdf> (22.12.2007).

²³⁶ BOETAN Joen Michael: Romanian Catholic Statement against War with Iraq, in: <http://www.jonahouse.org/boteanRCbishop.htm> (22.12.2007).

²³⁷ Srov. Ethical Perspectives, 2–3 (2004) 99–188.

LOPEZ George A.: Iraq and Just-War Thinking. The presumption against the Use of Force, in: *Commonweal* 129 (2002) 14–15.

JOHNSTON Brian V.: op. cit.

z pohledu dostupných informací ukazovali, že nebyly splněny podmínky, které učení o spravedlivé válce stanoví, a proto použití vojenské síly je v dané konkrétní situaci eticky jednoznačně nepřipustné: „Všechny tyto argumenty směřují k závěru, že invaze do Iráku v roce 2003 nebyla preemptivní, nýbrž preventivní válkou a jako taková je jednoznačně neospravedlnitelná jak na základě učení o spravedlivé válce, tak na základě mezinárodního práva.“²³⁸

Pro účel této studie, která se zabývá návrhem obecných kritérií v asymetrickém konfliktu, jsou však v tomto kontextu vedle výše uvedených konkrétních stanovisek důležité především postoje, které se pokouší hodnotit etickou validitu postupu vůči Iráku na pozadí obecnějšího zhodnocení situace. Tyto budou představeny ve větším rozsahu.

4.2.4.2.1 Postoje obhajující použití vojenské síly

Obhajobu možného použití vojenské síly v kauze Irák založenou na učení o spravedlivé válce je možné nalézt u neokonzervativních křesťanských etiků ve Spojených státech amerických,²³⁹ a to především u George Weigela²⁴⁰ a Michaela Nowaka.²⁴¹

Zásadním příspěvkem George Weigela k tomuto tématu je jeho studie „*Moral Clarity in a Time of War*“²⁴² s přihlédnutím k jeho dalším článkům, rozhovorům a přednáškám publikovaným před a bezprostředně po začátku války v Iráku.²⁴³

Weigel navazuje na své tvrzení o nutné revizi učení o spravedlivé válce v situaci boje proti terorismu²⁴⁴ a jím zastávané principy uplatňuje při konkretizaci jednotlivých podmínek

---

JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard, SCHUMACHER Ralf: „Gerechter Frieden“ – Weltgemeinschaft in der Verantwortung. Zur Debatte um die Friedensschrift der deutschen Bischöfe, Stuttgart: Kohlhammer, 2003.

²³⁸ VERSTRATEN Johan: From Just War to Ethics of Conflict Resolution, in: Ethical Perspectives, 2–3 (2004) 103.

²³⁹ Srov. čl. 4.2.2.1.1, pozn. 150 této studie.

²⁴⁰ Srov. čl. 4.1.4.5.2, pozn. 113 této studie.

²⁴¹ Vyučující sociálních a politických studií na American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, Srov. <http://www.aei.org/scholars/scholarID.44.filter.all/scholar.asp> (27.12.2007).

²⁴² WEIGEL George: Moral Clarity in a Time of War, in: First Things, (January 2003), in: http://www.firstthings.com/article.php3?id_article=426 (27.12.2007).

²⁴³ Srov. WEIGEL George: [The Force of Law, the Law of Force](#), in: The Catholic Difference, 30. dubna 2003,

[No just war possible?](#), in: The Catholic Difference, 2 dubna 2003,

[The Just War Case for the War](#), in: The Catholic Difference, 31. března 2003,

[Interview](#) s Bobem Abernethym, in: "Religion & Ethics Newsweekly", PBS, 10 ledna 2003,

[The Peace That Is Possible](#), in: The Catholic Difference, 8 ledna 2003,

[What is the Just War Tradition for?](#), in: The Catholic Difference, 4. prosince 2002,

[Just War and Pre-emption: Three Questions](#), in: The Catholic Difference, 2 října 2002,

["Just War" and Preemption: The Case for Attacking Iraq](#), in: Seattle Times, 1 října 2002,

[On Pre-emption, Just War and the Defense of World Order](#), rozhovor s Zenit.Org., 22 září 2002, vše in:

<http://www.ratzingerfanclub.com/Weigel/> (27.12.2007).

²⁴⁴ Srov. čl. 4.1.4.5.2 této studie.

vyžadovaných dle učení o spravedlivé válce k morálně dovolenému použití síly v konkrétní situaci iráckého konfliktu:

1) spravedlivý důvod

Weigel konstatuje, že po 2. světové válce je v etické reflexi jako jediný spravedlivý důvod přijímána obrana proti agresi.²⁴⁵ Za současného stavu světového dění, kdy se agresivní nedemokratické režimy snaží získat zbraně hromadného ničení a mají dlouho trvající vztah s teroristickými organizacemi, je pak ovšem již takovouto situaci samu o sobě dle Weigela nutno hodnotit ve smyslu probíhající agrese a tedy jako situaci odpovídající spravedlivému důvodu pro vojenský zásah: „(...) jestliže toto vše se stalo, trvá a nevykazuje žádnou známku zmírnění, pak se mi to zdá být potvrzením skutečnosti, že agrese z pohledu spravedlivé války probíhá.“²⁴⁶

Z této premisy Weigel následně vyvozuje, že preventivní válka v rámci teorie spravedlivé války je principiálně akceptovatelná a odmítá protiargument o nedovoleném porušení suverenity terorismus podporujícího státu, neboť tento vzhledem k svému chování nespĺňuje charakteristiku suverénního státu. Důvodem je dle Weigela absence minimálního souhlasu se základními mezinárodními normami.²⁴⁷

2) legitimní autorita

Weigel nejprve polemizuje s tvrzením, že americká vláda nemá morální právo odpovídat silou na hrozbu vzniklou teroristickými útoky z 11. září 2001, poněvadž tyto útoky byly zapříčiněny předchozím hegemonistickým chováním americké vlády.²⁴⁸ Weigel vyvozuje, že i kdyby se hypoteticky připustila vina americké vlády, přesto i v takovéto situaci by legitimní vláda byla povinna starat se o dobro svých občanů a bránit je, neboť takováto obrana chování je vždy pro výkon vlády konstitutivní. Ve své argumentaci se Weigel odvolává na protestantského teologa Davida Yeaga a cituje jeho výrok: „*Vláda, která by odmítla zajistit bezpečnost občanů a vykonávat soud nad špatným z důvodu pocitu viny za své minulé hříchy, by pouze přidala do svého katalogu přečinů další hřích zanedbání povinnosti.*“²⁴⁹

Dále Weigel odpovídá na otázku, zda musí být za současné mezinárodní situace každé použití síly v mezinárodním měřítku odsouhlaseno Radou bezpečnosti OSN nebo minimálně

²⁴⁵ WEIGEL George: Moral Clarity in a Time of War, in: First Things.

²⁴⁶ WEIGEL George: [The Just War Case for the War](http://www.eppc.org/news/newsID.1577/news_detail.asp), in: http://www.eppc.org/news/newsID.1577/news_detail.asp (27.12.2007).

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ YEAGO David S.: Just War. Reflections from the Lutheran Tradition in a Time of Crisis, in: Pro Ecclesia, 2001, sv. X, č. 4, 414.

aliančními partnery. Weigel odpovídá, že nikoliv a uvádí pro to tři důvody aplikované konkrétně na situaci irácké krize:²⁵⁰

- Charta OSN jasně deklaruje právo na sebeobranu, které nepotřebuje schválení Rady bezpečnosti OSN.
- Není možné přiřknout svrchovanou etickou autoritu pěti stálým členům Rady bezpečnosti, protože jejich rozhodování není vedeno etickými měřítky, ale měřítky politickými, a to na základě vlastních národních zájmů.
- Rada bezpečnosti již v rezoluci číslo 1441 rozhodla, že nesplnění povinností uložených Iráku touto rezolucí bude mít vážné důsledky a „každý rozuměl, že ‚vážné důsledky‘ následující po iráckém porušení požadavků na jeho odzbrojení a na jeho aktivní spolupráci při tomto odzbrojení znamenají intervenci ozbrojených sil k prosazení odzbrojení.“²⁵¹

Zároveň zdůrazňuje, že Katechismus katolické církve v kánonu 2309 určuje, že rozhodnutí o použití vojenské síly má učinit legitimní veřejná autorita, která má dostatečné informace. Toto rozhodování tedy nepřísluší církevním představitelům ani intelektuálům: „*Je to jednoduše klerikalismus tvrdit, že náboženští představitelé a veřejně působící intelektuálové ‚vlastní‘ tradici o spravedlivé válce zvláštním způsobem.*“²⁵² Zároveň však konstatuje, že „*(...) definování hranic pro unilaterální akci provedenou za určitých okolností z důvodu obrany své legitimacy je zásadní úkol pro vývoj tradice spravedlivé války*“²⁵³.

3) poslední možnost

Weigel zdůrazňuje, že poslední možnost nemůže být chápána matematicky a časově: „*Poslední možnost je také věcí pečlivého posouzení, ne matematické jistoty.*“²⁵⁴ Není tedy možné toto kritérium chápat jako postupné, po sobě chronologicky jdoucí vyčerpání všech myslitelných možností nevojenského řešení. Weigel dovozuje, že takováto matematická interpretace vede pouze k většímu ohrožení. Proto definuje: „*(...) ‚poslední‘ v /pojmu/ ‚poslední možnost‘ může znamenat ‚jediná‘. Za okolností, kdy existuje hodnověrný důvod k víře, že nevojenská řešení jsou nedosažitelná nebo neúčinná.*“²⁵⁵

Ve vztahu k situaci v Iráku Weigel probírá nevojenská řešení, která se do současné doby dle jeho názoru ukázala jako neúčinná či nedostatečná (kontrolní inspekce, vojenské odstrašování) a konstatuje, že nebezpečí zisku atomové zbraně ze strany Iráku je nutno vnímat

²⁵⁰ WEIGEL George: [The Just War Case for the War](#).

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² WEIGEL George: Moral Clarity in a Time of War.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ WEIGEL George: [The Just War Case for the War](#).

²⁵⁵ WEIGEL George: Moral Clarity in a Time of War.

ne ve vztahu k otázce „zda“, ale k otázce „kdy“.²⁵⁶ Na základě tohoto rozboru dochází k závěru, že v situaci irácké krize je v rámci teorie o spravedlivé válce možno hovořit o válce jako poslední možnosti, ačkoliv zdůrazňuje: „nemám žádnou radost z tohoto závěru.“²⁵⁷

4) proporcionalita

Weigel se teoretickými východisky tohoto kritéria přímo nezabývá, nicméně z celého kontextu všech jeho příspěvků vyplývá,²⁵⁸ že se při jeho hodnocení opírá o expertní názory obsažené ve vládních stanoviscích.²⁵⁹ V této souvislosti Weigel také v rámci doplnění teorie podtrhuje morální povinnost vypracovat koncept míru pro Irák po skončení války: „*Po odzbrojení a změně režimu musí a bude následovat koordinované úsilí o obnovu Iráku (...).*“²⁶⁰

Pozornosti hodná je Weigelova závěrečná věta následující po rozboru eventuální ospravedlnitelnosti války v Iráku: „*Porážka humanity,²⁶¹ kterou bude reprezentovat použití poslední možnosti, tedy vojenské intervence z důvodu prosazení odzbrojení Iráku, může být vykoupena vznikem nového, svobodného a stabilního Iráku.*“²⁶²

Dne 10. února 2003 přednesl Michael Nowak v rámci symposia konaného na vatikánské ambasádě Spojených států amerických v Římě svůj příspěvek k diskusi o etickém posouzení možné války v Iráku.²⁶³

Hlavním argumentem jeho příspěvku bylo tvrzení, že etické posouzení eventuální války proti Husajnovi nemá nic společného s morálním hodnocením preventivní války jako takové, protože nový útok na Irák by – jestliže by k němu došlo – byl ve své podstatě pouze pokračováním spravedlivé války z února 1991.²⁶⁴ Nowak argumentoval, že tato válka započatá na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN²⁶⁵ byla pouze přerušena, aby bylo možné vyjednávat podmínky kapitulace se Sadámem Husajnem: „*Důvod, proč Spojené státy*

²⁵⁶ WEIGEL George: [The Just War Case for the War](#).

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Srov. 4. kap., pozn. 243 této studie.

²⁵⁹ Srov. WEIGEL George: Moral Clarity in a Time of War, závěr studie.

²⁶⁰ WEIGEL George: [The Just War Case for the War](#).

²⁶¹ Srov. Prohlášení papeže Jana Pavla II. k diplomatickému sboru 13.1.2003, čl. 4, in: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2003/january/documents/hf_jp-ii_spe_20030113_diplomatic-corps_it.html (4.1.2008).

²⁶² WEIGEL George: [The Just War Case for the War](#).

²⁶³ NOWAK Michael: An Argument That War against Iraq Is Just, in: Origins, CNS Documentary Service, 36 (2003) 594–598.

²⁶⁴ Srov. Etické hodnocení irácko-kuvajtské války v roce 1991: LEHMANN Karl: Erklärung des Vorsitzender Deutschen Bischofskonferenz zur Golfkrise, 11.1.1991, in: Die Deutschen Bischöfe: Hirten Schreiben, Erklärungen 48 (1991) 94.

Kirche und Golfkrieg: Erklärungen, Aufrufe und Kommentare von Kirchen und prominenten Christen, in: Evangelischer Pressedienst-Dokumentation 8A (1991) 1–29.

²⁶⁵ Srov. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 678 z 29.11.1990.

půjdou do války proti Sadámu Husajnovi, jestliže nesplní své vážné závazky vůči mezinárodnímu řádu nebo se nevzdá moci, nemá nic společného s jakoukoliv novou teorií ‚preventivní války‘. Naopak, tato válka je válkou dle tradičního učení o spravedlivé válce, neboť je právoplatným završením spravedlivé války vedené a rychle vyhrané v únoru 1991.“²⁶⁶

Závažnost faktu, že Irák vyjednané podmínky této kapitulace trvale neplnil, se však významně zvýšila po nuceném vstupu USA do nového asymetrického konfliktu vyvolaného teroristickými akty po 11. září 2001. A to především proto, že jejich provedení bylo možné i kvůli přímé podpoře teroristů ze strany určitých svrchovaných států.²⁶⁷ Tím se ukázala jako velmi závažná možnost dalšího přímého ohrožení bezpečnosti ze strany zemí, které bojkotují boj proti terorismu.

Takto definovanou stále trvající válku proti Iráku však dle Nowaka není možné hodnotit jako válku podle všech kritérií uvedených v klasické teorii spravedlivé války. Důvodem je skutečnost, že tato teorie ve své originální podobě byla vždy vázána na postupy spojené se standardním vedením války (např. na nutnost vojenských příprav, na viditelné známky bezprostředně hrozícího nebezpečí, na vyhlášení války legitimní autoritou nepřátelského státu). Dle Nowaka je však přesto z etického pohledu jasné, že právě v situaci po 11. září je morální povinností vlády rozhodnout, jakým způsobem ochrání své občany a to včetně použití vojenské síly: *„Prvotní povinností veřejné autority v řádně vytvořené demokracii je chránit životy a práva svých občanů. Navíc při vyhodnocení mnoha okolností, které musí být posouzeny při ‚ad bellum‘-rozhodování, tyto veřejné autority, které nesou tíhu přímé zodpovědnosti a mají nejblíže k faktům o daném případě, mají v rozhodování morální prioritu.“*²⁶⁸

Nowak v této situaci ze stejných důvodů jako Weigel odmítá přijmout jako cíl teorie spravedlivé války *„presumption against violence“*²⁶⁹ a s tím spojené zásadní omezení možnosti použití vojenské síly ze strany legitimní autority – vlády. Vláda dle Nowaka jako jediná má také v tomto typu války přístup ke zpravodajským informacím, které jsou pro kvalifikované rozhodování nezbytně nutné.

---

²⁶⁶ NOWAK Michael: An Argument That War against Iraq Is Just, 593.

²⁶⁷ Nowak bez udání zdrojů svých informací uvádí, že tyto útoky z 11. září 2001 měly podporu států Afghánistán, Jemen, Irán, Sudán a dalších, tamtéž, 597.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Srov. NATIONAL CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS: The Challenge of Peace: God's Promise and Our Response, A Pastoral Letter on War and Peace, Washington, DC: Office of Publishing Services, United States Catholic Conference, 1983, čl. 122–129.

Srov. čl. 3.4.1 této studie.

Na základě těchto skutečností je dle Nowaka také nutné eticky posuzovat různé formy dalšího postupu v případě Iráku: jestliže ze strany Iráku existuje zásadní hrozba použití chemických a biologických zbraní realizovatelná teroristickými cestami kdekoli v rámci euro-americké civilizace, a to bez jakékoliv přípravy charakteristické pro klasickou válku, a jestliže je nemožné exaktně a precizně zjistit velikost takového rizika – které však s jistotou existuje – není eticky přijatelné, aby toto riziko veřejné autority na sebe braly bez vlastních protiopatření. Jejich povinností je tedy jednat na základě pravděpodobnosti útoku. Z tohoto závěru Nowak vyvozuje povinnost veřejné autority jednat v současné situaci tak, aby v Iráku došlo ke změně režimu. A jako poslední – ale také jako jedinou – možnost, jak tuto povinnost splnit, jestliže Husajn sám neodejde, Nowak vidí omezené a zodpovědné použití vojenské síly. Nicméně je možné zachovat si stále ještě naději: „*Doufejme, že Sadám Husajn se v poslední chvíli rozhodne splnit vážné závazky vyplývající z vyjednaného míru v roce 1991 (...). V takovém případě válka nebude.*“²⁷⁰

4.2.4.2.2 Postoje odmítající použití vojenské síly

Jak bylo uvedeno výše,²⁷¹ většina stanovisek odmítajících vojenský postup vůči Iráku vychází ve svém hodnocení tohoto konfliktu přímo z rozborů, jež dosvědčují nenaplnění vyžadovaných kritérií v rámci klasického učení o spravedlivé válce.²⁷² Vedle tohoto klasického postupu se v rámci katolické diskuse objevilo i originální a obecně pojaté posouzení dovolenosti iráckého konfliktu předložené Gerhardem Beestermöllerm z Institutu pro teologii a mír v Hamburku.²⁷³ Svůj pohled popsal ve studii *Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?*²⁷⁴

Autor konstatuje, že srovnání argumentů, které hovoří pro a proti použití síly k řešení irácké otázky ukazuje, že tyto důvody není možné v žádném případě vnímat jako vzájemně se vylučující.²⁷⁵ Tento fakt je jedním z důsledků celkového stavu, ve kterém jsou argumenty posuzovány mnohdy pouze pragmaticky v rámci různých velmi nesourodých politických pohledů a chybí jim základní etický rámeček.²⁷⁶

²⁷⁰ NOWAK Michael: op. cit., 598.

²⁷¹ Srov. čl. 4.2.4.2 této studie.

²⁷² Srov. 4. kap., pozn. 237 této studie.

²⁷³ Srov. <http://www.ithf.de> (5.1.2008).

²⁷⁴ BEESTERMÖLLER Gerhard: *Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt? Ein kritischer Kommentar aus der Perspektive einer Kriegsächtungsethik*, Stuttgart: Kohlhammer, 2003.

²⁷⁵ Tamtéž, 25.

²⁷⁶ Tamtéž, 27.

Beestermöller však požaduje: „*Naproti tomu by bylo třeba chápat politiku, kterou ovlivňuje morálka, jako ‚praktickou právní nauku‘, tedy jako politiku, která má za úkol realizovat to, čemu učí filozofie práva: že vztah člověka a státu je uspořádáván na základě právních principů, které jsou nesené odpovídajícími institucemi. Morálka dává politice za úkol uskutečňovat v rámci historie principy.*“²⁷⁷

Na základě tohoto tvrzení je však základní podmínkou pro etické posouzení jednotlivých návrhů politických řešení v kauze Irák navržení etického rámce, který by celkově reflektoval skutečný stav. Beestermöller se při svém návrhu inspiroje principy obsaženými ve spisu Imanuela Kanta *Věčný mír*.²⁷⁸ V návaznosti na Kantovu terminologii také nazývá svůj koncept preliminární etikou. Tento výraz má vystihovat etiku v situaci přechodného stavu, kdy již bylo dosaženo neválčení, ale ještě nejsou vybudovány a uvedeny v život struktury, které by zajišťovaly bezpodmínečné vyloučení války z života států a národů.

Základním východiskem pro vytvoření etického rámce a pro následné posouzení etické legitimacy eventuálního použití síly v kauze Irák jsou pro Beestermöllera následující teze:

- 1) Situace OSN a především Rady bezpečnosti neumožňuje oprávněně se domnívat, že její rozhodnutí bude vždy ve věcech použití síly odpovídat legitimitě platného mezinárodního práva,²⁷⁹ k níž patří integrálně také etická povinnost ochrany diskriminovaných: „*Je skutečně možné vyloučit, že Rada bezpečnosti schválí vojenskou akci ve jménu znovuoobnovení světového míru, přičemž ve skutečnosti nepůjde o nic jiného, než o prosazení určitých mocenských zájmů?*“²⁸⁰
- 2) Z tohoto důvodu není možné vnímat naplnění právního řádu Charty OSN jako nejvyšší kritérium etického jednání při řešení mezinárodních problémů.

Důvodem pro tato dvě tvrzení jsou pro Beestermöllera principy, na kterých je založeno rozhodování v Radě bezpečnosti OSN, kde jednotlivé státy hlasují podle svých národních politických zájmů. A proto – jak je i ze zkušenosti velmi dobře známé – buď není možné dojít k rozhodnutí, nebo může toto rozhodnutí z principu dokonce hájit pouze partikulární zájmy. Přesto v současné době vznikají konfliktní situace, ve kterých jsou zásadním způsobem pošlapávána lidská práva a lidská důstojnost a které je proto nutné řešit.

---

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ KANT Immanuel: *Zum ewigen Frieden*, Stuttgart: Reclam, 1973. Srov. 2. kap., pozn. 191 této studie.

²⁷⁹ Beestermöller používá rozdělení na legalitu jako splnění litery zákona a legitimitu jako naplnění smyslu zákona, in: BEESTERMÖLLER Gerhard, *Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?*, 30 a 54.

²⁸⁰ Tamtéž, 36.

Z tohoto důvodu se jeví jako potřebné, aby existovala možnost zasáhnout ve prospěch takovéto situace i v případě, že Rada bezpečnosti nebude z politických důvodů schopna aktivně jednat, jak to ukázala situace při krizi v Bosně a v Kosovu.²⁸¹ Je však naprosto nutné, aby takovouto akcí nedošlo k poškození procesu směřujícího k světovému mírovému uspořádání, v němž bude existovat garance neválčení a který je možno vnímat jako celkový cíl mezinárodního politického procesu.²⁸²

Za této situace Beestermöller navrhuje využít učení o spravedlivé válce jako východisko pro určení etického rámce, který by dával kritéria pro eticky správné použití síly v rámci právního řádu OSN, ale zároveň vytvářel i kritéria pro možné použití síly i bez mandátu této organizace.²⁸³

Teorii o spravedlivé válce jako východisko navrhuje Beestermöller proto, že je možné ukázat, že ve složitých situacích světového dění posledního období, jako byla např. intervence v Kosovu, právě kritéria teorie spravedlivé války byla všeobecně přijímána jako východisko pro etický diskurz ohledně dovolenosti jednat.²⁸⁴ V této souvislosti Beestermöller cituje dopis amerických intelektuálů na podporu politiky prezidenta Bushe, který se odvolává na tuto teorii jako na společné dědictví křesťanské, židovské i islámské kultury.²⁸⁵

Dále tvrdí, že legitimitu světového pořádku založeného na právním řádu OSN není možné vnímat jako absolutní a její zachování nazývá „etikou zachování pozitivního práva ve smyslu *bona fide*“,²⁸⁶ tedy etikou odvozenou ve své platnosti od schopnosti tohoto řádu být pokrokem na cestě ke světovému mírovému uspořádání. Ve stejném smyslu dle Beestermöllera však také veškeré ostatní akce, jež nemají schválení Rady bezpečnosti, svoji etickou oprávněnost odvozují od téhož principu: natolik jsou možné, nakolik přispívají na cestě k světovému mírovému uspořádání: „*Legitimita právního řádu OSN tedy nestojí a nepadá s tím, zda se představa /o konečném mírovém uspořádání/ skrze něj realizuje či nikoliv, nýbrž s tím, zda představuje jednu z etap na cestě k takovému právnímu řádu, který toto světové mírové uspořádání naplní. Provinění proti právnímu řádu OSN proto může být*

---

²⁸¹ Tamtéž, 40.

²⁸² Beestermöller se zde přiklání k myšlence papeže Jana XXIII. z encykliky *Pacem in terris*, IV. kapitola, který takovýto stav požaduje a považuje ho za reálně dosažitelný při vytvoření celosvětové autority, jež bude disponovat silou i nástroji k prosazení mírového uspořádání na celém světě, tamtéž, 43.

Srov. čl. 3.2.2 této studie.

²⁸³ Tamtéž, 57–61, Beestermöller zde také ukazuje, že z podstaty věci je možné, aby v Radě bezpečnosti došlo k odhlasování použití síly, jež by však bylo pouze prosazením partikulárních zájmů, a ne eticky ospravedlnitelnou pomocí.

²⁸⁴ Srov. čl. 3.4.2 této studie.

²⁸⁵ Srov. AMBOS Kai, ARNOLD Jörg (vyd.), *Der Irak-Krieg und das Völkerrecht*, Juristische Zeitgeschichte, odd. 5, sv.14, Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2004, 5–10.

²⁸⁶ BEESTERMÖLLER Gerhard, *Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?*, 34.

jen tehdy legitimní, jestliže skrze ně nebude znemožněn reformní proces směřující k tomuto skutečnému právnímu řádu.“²⁸⁷

Zásadní otázkou se však dle Beestermöllera za takovéto situace stává, jaká další konkrétní kritéria musí splňovat stát či skupina států, která má mít etické právo – a jak Beestermöller vyvozuje, poté nejen právo, ale i povinnost²⁸⁸ – zasáhnout mimo rámec Rady bezpečnosti, aby její jednání skutečně přispívalo ke světovému mírovému uspořádání.²⁸⁹ Jestliže by totiž takováto obecně akceptovatelná kritéria neexistovala, pak by bylo nutné v konečném důsledku tvrdit, že každá akce mimo rámec Rady bezpečnosti vede k návratu práva silnějšího, které popírá cestu k světovému mírovému uspořádání jako ke konečnému cíli. A z tohoto důvodu by za žádných okolností i při sebevětší nouzi nebylo eticky správné jednat mimo rámec mandátu OSN.²⁹⁰

Při stanovení těchto kritérií Beestermöller postupuje s následující logikou:

- 1) Základním předpokladem musí být, že ten, kdo takto jedná, činí tak primárně pouze z důvodu odvrácení trvalého ohrožení míru a podpory všeobecných lidských práv.
- 2) Motivy jeho jednání musí být navenek rozpoznatelné.
- 3) Užití teorie spravedlivé války v rámci preliminární etiky znamená, že je nutné jednotlivá kritéria této teorie koncipovat v kontextu vyšší náročnosti na jejich splnění, než jaký byl požadován při vzniku těchto kritérií a v jakém byly doposud používány: dle Beestermöllera byla pro Tomáše Aquinského, autora doposud platné redakce klasického učení o spravedlivé válce,²⁹¹ základním motivem, na jehož základě byla jednotlivá kritéria posuzována, snaha ve světě poznamenaném hříchem zabránit agresi či dosáhnout nápravy a potrestat viníky. Kdežto motivem pro použití síly v konceptu preliminární etiky je v realitě dnešního světa úsilí skrze použití vojenské síly zlepšit či urychlit proces dosažení světového mírového uspořádání. Toto kritérium je přísnější než bylo původní Tomášovo.²⁹²

---

²⁸⁷ Tamtéž, 35.

²⁸⁸ Tamtéž, 62.

²⁸⁹ Tato kritéria jsou nutná dle Beestermöllera i proto, že za současného stavu je možná situace, kdy navenek budou splněna všechna kritéria dle klasické teorie spravedlivé války, ale válku samu bude nutno eticky hodnotit jako nespravedlivou. Tamtéž, 36.

²⁹⁰ Rozpracování tohoto pohledu: REUTER Hans-Richard: Die „humanitäre Intervention“ zwischen Recht und Moral. Rechtsethische Anmerkungen aus Anlass des Kosovo-Krieges, in: RATSCH Ulrich a kol.: Friedensgutachten 2000, Münster: Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, 2000, 74–85.

²⁹¹ Srov. čl. 2.4.3.2 této studie.

²⁹² BEESTERMÖLLER Gerhard: Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?, 52–53.

Na základě svého třetího logického kroku Beestermöller následně ve své studii upřesňuje obsah jednotlivých kritérií obsažených v učení o spravedlivé válce u Tomáše Akvinského:²⁹³

1) správný úmysl

Ačkoliv kritérium správného úmyslu není zmiňováno v podmínkách umožňujících spravedlivou obranu uvedených v Katechismu katolické církve,²⁹⁴ pro Beestermöllera se v jeho pojetí v návaznosti na Tomáše Akvinského stává klíčovým: Dovojuje, že jako eticky akceptovatelné může být vnímáno pouze takové použití vojenské síly, které nejen splňuje veškerá vnější kritéria spravedlivé války, ale při němž je zároveň primárním cílem legitimní autority odvrácení trvalého ohrožení míru a podpora všeobecných lidských práv. Beestermöller dále také požaduje, aby se legitimní autorita cítila zavázána v hodnotově identickém případě ohrožení jednat stejně kdekoli na celém světě nezávisle na svých zájmech.²⁹⁵

2) legitimní autorita

Beestermöller dovojuje, že mimo autoritu Organizace spojených národů²⁹⁶ legitimní autoritou může být i stát nebo skupina států za následujících předpokladů: OSN není schopná jednat nebo zneužívá právní procesy v Radě bezpečnosti k prosazení partikulárních zájmů.

Stát ve smyslu legitimní autority vnímá své konání nejen jako právo jednat, ale i jako povinnost, jež podporuje cestu k dosažení světového mírového uspořádání,²⁹⁷ a to i ve všech obdobných případech. A dále ve svých ostatních mezinárodních vztazích tento stát nevykonává takovou politiku, jež by byla stejným či obdobným způsobem ohrožením světového mírového uspořádání, proti kterému sám vystupuje.

3) spravedlivý důvod:

Beestermöller dovojuje, že spravedlivým důvodem pro použití vojenské síly jednotlivým státem či skupinou států bez mandátu OSN může být pouze takové jednání jiného státu, které celkově, zásadně a nepřijatelně ohrožuje světový řád. Tedy jednání, které by v případě, že by se stalo všeobecným pravidlem, znemožnilo cestu k dosažení světového

---

²⁹³ Tamtéž, 49–81.

²⁹⁴ KKC, čl. 2309.

²⁹⁵ Pro Beestermöllera není rozhodující, zda s takovýmto zásahem jsou spojeny nějaké další sekundární zájmy. Jejich existence jako sekundárních není pro Beestermöllera překážkou pro etickou správnost takového jednání. In: BEESTERMÖLLER Gerhard: Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt? tamtéž, 52.

²⁹⁶ Beestermöller se nejprve zabývá otázkou, nakolik je možné vůbec OSN vnímat jako legitimní autoritu – tedy nakolik dlouhodobě přispívá (a z podstaty svého fungování vůbec může přispívat) k postupnému dosažení konečného cíle – světovému mírovému uspořádání. Konstatuje však, že tato otázka přesahuje možnosti jeho práce a přijímá jako premisu, že OSN je legitimní autoritou, tamtéž, 56–57.

²⁹⁷ Tamtéž, 61.

mírového uspořádání.²⁹⁸ Tento spravedlivý důvod je však vždy také třeba posuzovat v kontextu chování dalších států, neboť současná situace světového společenství je charakterizována vzájemnými vztahy ohrožení a koalic, které nutně musí být brány v potaz a hrají významnou roli v posuzování.²⁹⁹

4) poslední možnost:

Beestermöller zde zdůvodňuje stejně jako George Weigel a Michael Nowak,³⁰⁰ že poslední možnost je nutno chápat ve smyslu „nejzazší“³⁰¹ nikoliv časově poslední a následně toto kritérium ještě doplňuje: „*Použití síly se nemůže stát legitimním, jestliže by nebezpečnost státu mohla být rozhodujícím způsobem zlomena v případě, že se státy, které jsou ochotny k válce, zasadí v jiných konfliktech o spravedlivé řešení.*“³⁰²

5) naděje na úspěch:

Beestermöller definuje úspěch jako stav, který znamená znovuoobnovení celosvětového směřování k dosažení celkového a trvalého mírového uspořádání. Požaduje tedy, aby úspěch byl posuzován z dlouhodobého hlediska a s celkovou perspektivou dosažení konečného cíle – trvalého mírového uspořádání.³⁰³

Na základě takto rozpracovaných kritérií Beestermöller v poslední části své studie³⁰⁴ přistupuje k etickému zhodnocení možného použití síly v případě iráckého ohrožení a na základě vypracovaných kritérií hodnotí etickou legitimitu eventuálního zahájení války proti Iráku:

6) legitimní autorita

Beestermöller dovozuje, že je důvodné se domnívat, že USA ochranou práv a zajištěním bezpečnosti zakrývají vlastní zájmy, které jsou z pohledu oprávněné autority nelegitimní: Jedním ze základních důvodů pro toto tvrzení je z pohledu autora skutečnost, že Spojené státy samy jednájí v Radě bezpečnosti způsobem, který z pozice hospodářské a politické síly prosazuje partikulární zájmy.³⁰⁵

---

²⁹⁸ Beestermöller konstatuje, že tato kritéria je nutno ještě zpřesnit a jednoznačně stanovit. Tamtéž, 68.

²⁹⁹ Tamtéž, 67–75.

³⁰⁰ Srov. čl. 4.2.4.1 této studie.

³⁰¹ V originále použit výraz „*äußerste*“, tamtéž, 76.

³⁰² Tamtéž, 77.

³⁰³ Tamtéž, 78.

³⁰⁴ Tamtéž, 82–104.

³⁰⁵ Beestermöller tuto skutečnost demonstruje na způsobu, jakým byla přijata v Radě bezpečnosti v rezoluci 1373 protiteroristická opatření, i na obsahu této rezoluce, kterou se přesouvají nadměrně a proti principu rovnosti kompetence a rozhodovací pravomoci v rámci OSN ve prospěch 4 stálých členů Rady bezpečnosti, tamtéž, 87n.

Dále ukazuje, že USA nejsou připraveny jednat obdobně tak, jak navrhuji v kauze Irák, i v jiných situacích ohrožení světového řádu obdobného rozsahu, jestliže v těchto případech není zastoupen jejich národní partikulární zájem.³⁰⁶ Na základě těchto zjištění Beestermöller uzavírá:

*„USA schází, takový je nutno učinit závěr, legitima auctoritas k válce proti komukoliv, neboť jejich politika není zacílena ve světě států na podporu právního stavu nebo alespoň na absenci destrukce právního stavu, který by zavazoval i Ameriku.“*³⁰⁷

1) spravedlivý důvod

Zde jsou Beestermöllerem vysloveny pochybnosti, zda je možné považovat ohrožení, jež Irák představuje, za vážnější než jaké vyplývá z chování jiných zemí v regionu a zda americká podpora Izraele, který bezprávně potlačuje Palestince, nestaví situaci spravedlivého důvodu do pochybného světla. Dále Beestermöller zpochybňuje možnost, že změnou režimu v Iráku dojde k uklidnění v regionu a dovozuje, že jestliže tyto pochybnosti platí, pak neexistuje spravedlivý důvod pro válku proti Iráku.³⁰⁸

U ostatních podmínek, které vyplývají z teorie spravedlivé války v kontextu Beestermöllerem navržené preliminární etiky, jsou na základě interpretace doložených faktů vysloveny autorem obdobné vážné pochybnosti jako u spravedlivého důvodu.³⁰⁹

Závěr studie tedy vyznívá jako zásadní odmítnutí etické legitimacy možného použití síly proti Iráku: *„Všechny tyto úvahy vzbuzují značné pochybnosti o legitimitě možné války proti Sadámovi. Z etické perspektivy by to byla špatná představa, že USA a jejich spojencům šlo jen o to potvrdit svoji světovou hegemonii ve vztahu k Husajnovi.(...) Tato představa by se stala nesnesitelnou, jestliže by při ní byla (zároveň) splněna klasická kritéria spravedlivé války: že tato válka by byla vedena s mandátem Rady bezpečnosti OSN (...) a že i klasická kritéria diskriminačního a proporčního principu dle ius in bello by byla dodržena.*

*I takováto válka (při splnění všech vnějších kritérií) by však byla nespravedlivá, protože by sloužila jen k tomu, aby se prosadilo nelegitimní světové uspořádání.“*³¹⁰

---

³⁰⁶ Tamtéž, 88–91.

³⁰⁷ Tamtéž, 91.

³⁰⁸ Tamtéž, 92–98.

³⁰⁹ Tamtéž, 98–102.

³¹⁰ Tamtéž, 102.

4.2.4.2.3 Zhodnocení teologických postojů

Z pozic uvedených v předešlé části je zřejmé, že příspěvky katolických teologů obsahují návrh na doplnění kritérií spravedlivé války uvedených v Katechismu katolické církve o explicitně vyjádřené kritérium správného úmyslu, tak jak ho uvádí Tomáš Akvinský,³¹¹ a požadují zpřesnění jednotlivých klasických kritérií ve vztahu ke změněným charakteristikám současné situace v boji proti terorismu. Způsob Nowakova používání termínu válka znovu podtrhuje již zmíněný požadavek po definici války v asymetrickém konfliktu z pohledu etiky a Beestermöllerův pokus o vytvoření celkového rámce pro posuzování etické způsobilosti použití síly v extrémních situacích světové politiky oživuje otázku po vztahu autority jednotlivých států a autority OSN při přesnějším určení zodpovědnosti v krizové situaci.

Všechny tyto otázky tedy znovu zdůrazňují a doplňují etická dilemata, která byla zmíněna v rámci celé kapitoly.

4.3 Zobecnění a shrnutí etických dilemat

Smyslem 4. kapitoly bylo zhodnocení jednotlivých reakcí na použití ozbrojené síly v boji proti terorismu po 11. září 2001. Byly analyzovány reakce na politické, mezinárodně právní a církevní úrovni s cílem stanovit, jaké nové etické otázky vznikají, jestliže jsou zásady učení o spravedlivé válce užity pro posouzení etické legitimacy použití vojenské síly v boji proti terorismu.

Dle provedené analýzy je možné konstatovat, že se jedná především o následující problémy:

- 1) možnost principiálního ztotožnění hodnot a zájmů určitého jednotlivého státu s hodnotami, které mají univerzálně platný charakter,³¹²
- 2) vztah pojmu válka v rámci sousloví válka proti terorismu k pojmu válka použitého v učení o spravedlivé válce,³¹³
- 3) míra spoluzodpovědnosti státu, který schvaluje či trpí na svém území činnost teroristických skupin a možnost použití ozbrojené síly vůči němu,³¹⁴
- 4) upřesnění jednotlivých kritérií obsažených v učení o spravedlivé válce včetně kritéria

---

³¹¹ Srov. čl. 2.4.3.2 této studie.

³¹² Srov. čl. 4.1.2.1; 4.2.2.1.1 této studie.

³¹³ Srov. čl. 4.1.2.1; 4.2.4.2.1 této studie.

³¹⁴ Srov. čl. 4.1.2.2; 4.2.2.1.2 této studie.

definujícího cíl při použití ozbrojené síly,³¹⁵

- 5) obsah pojmu spravedlivá obrana v reakci na teroristický útok v kontextu preemptivního a preventivního použití síly,³¹⁶
- 6) vztah mezi jednotlivými státy a Organizací spojených národů v otázce legitimní autority,³¹⁷
- 7) vztah mezi legitimitou z pohledu mezinárodního práva a dovoleností z pohledu etického,³¹⁸
- 8) požadavek na znovuzačlenění kritéria správného úmyslu k výčtu kritérií obsažených v Katechismu katolické církve,
- 9) otázka po odpovídajícím užití kritérií o použití ozbrojené síly ze strany teologů a ze strany odpovědné politické autority,³¹⁹
- 10) otázka účasti katolických vojáků při eticky pochybném užití ozbrojené síly legitimizovaném odpovídajícím rozhodnutím státní autority.³²⁰

Podrobnější rozpracování uvedených dilemat je nutné pro možnost praktického užití učení o spravedlivé válce v rozhodování o složitých situacích boje proti terorismu. Bez tohoto rozpracování hrozí nebezpečí, že učení o spravedlivé válce zůstane opět pouze obecným principem, který přestane plnit kriteriologickou funkci pro reálné rozhodování. V takovém případě by se opakovala situace, která nastala ve vývoji tohoto učení po třicetileté válce, kdy jeho pravidla vypracovaná pozdní scholastikou nebyla znovu reflektována na pozadí změn spojených se vznikem absolutistické formy státu, a tím přestala na téměř dvě století být smysluplným orientačním bodem pro politická rozhodování.³²¹

---

³¹⁵ Srov. čl. 4.1.2.3; 4.1.4.2.1; 4.1.4.2.2; 4.2.2.1.2; 4.2.2.1.2; 4.2.2.1.3; 4.2.4.2.1 této studie.

³¹⁶ Srov. čl. 4.1.2.4; 4.2.2.1.2 této studie.

³¹⁷ Srov. čl. 4.1.3.4; 4.2.2.1.2 této studie.

³¹⁸ Srov. čl. 4.2.3.2 této studie.

³¹⁹ Srov. čl. 4.1.4.5.2; 4.2.4.2.1 této studie.

³²⁰ Srov. čl. 4.2.4.1 této studie.

³²¹ Srov. čl. 2.6 této studie.

5 NÁVRHY KRITÉRIÍ PRO ŘEŠENÍ VZNIKLÝCH OTÁZEK

Na základě analýzy, které byla věnována předcházející kapitola, je možné konstatovat, že i po 11. září 2001 je teorie spravedlivé války v oblasti západní demokracie platným východiskem pro diskusi o legitimním použití vojenské síly.

Na druhé straně však tato analýza také ukázala, že nová situace po těchto událostech přinesla nemálo významných problémů, jejichž řešení není možné zcela bezproblémově odvodit ze současného znění této teorie a které – jestliže má koncept spravedlivé války nadále poskytovat prakticky použitelnou orientaci ve složitých situacích dnešního světa – musí být eticky posouzeny a musí být navrženy možnosti jejich řešení. Návrh těchto řešení je předmětem této kapitoly.

5.1 Řešení jednotlivých otázek jako součást teologie mírového soužití

Základní podmínkou pro odpovídající řešení jednotlivých konkrétních problémů tak, jak byly shrnuty v závěru 4. kapitoly a jak budou následně jednotlivě pojednány, je jejich zařazení do celkového konceptu etiky mírového soužití představené ve třetí kapitole.¹ Je tedy třeba, aby se posuzování možného použití vojenské síly vždy dělo v horizontu maximy, kterou je vytvoření takových vztahů a struktur, jež by umožnily celosvětové mírové uspořádání: „*Zkázy, jichž jsou lidé schopni, jsou nám napomenutím: využijme času, který máme a který je nám shůry dopřán, abychom lepším vědomím své odpovědnosti našli cestu, jak vyřešit spory způsobem důstojným člověka. Boží prozřetelnost na nás důrazně žádá, abychom se osvobodili od odvěkého otročení válce.(...) Je tedy zřejmé, že se musíme snažit všemi silami připravovat dobu, kdy bude možné mezinárodní dohodou jakoukoli válku naprosto zakázat.*“² A to i za cenu, o které již hovořil papež Pius XII: „*Jestliže škody, které válka s sebou nese, jsou nesrovnatelně větší než škody způsobené ‚trpěným bezprávím‘ může člověk být povinen ‚přijmout nespravedlnost‘.*“³

Důvodem pro přijetí tohoto rámce je především skutečnost, že kvůli obrovskému ničivému potenciálu současných zbraní, který je nesrovnatelně větší, než jaký existoval za

¹ Srov. čl. 3.2 této studie.

² *Gaudium et spes*, 81n.

³ UG 2366.

druhé světové války a který je schopen naprosto zničit veškerý život na Zemi,⁴ a zároveň kvůli trvale vzrůstající vzájemné provázanosti veškerého života na celé zeměkouli v současné době není možné chápat jakýkoliv konflikt odděleně od celosvětových souvislostí. Vždy je třeba mít na zřeteli reálnou možnost, o které zcela otevřeně hovoří text encykliky *Gaudium et spes*: „*Nenechme se oklamat nesprávnou nadějí! Nepřestane-li nepřátelství a nenávisť a neuzavřou-li se trvalé a čestné úmluvy o zajištění všeobecného míru do budoucna, je možné, že lidstvo, které se navzdory svému podivuhodnému vědění octlo už ve vážném nebezpečí, dospěje k té neblahé hodině, v níž nepozná jiný mír než hrozný mír smrti.*“⁵

Druhým důvodem pro přijetí celkového rámce etiky mírového soužití je skutečnost, na kterou upozornili američtí biskupové ve svém stanovisku k atomovému odstrašování, když hovořili o tak zvané poměrné spravedlnosti: „*(...) ve světě suverénních států, který neuznává žádnou společnou morální ani centrální politickou autoritu, poměrná spravedlnost zdůrazňuje, že žádný stát nemůže jednat na základě přesvědčení, že ‚absolutní právo‘ je na jeho straně.*“⁶ Právě proto, že jednání jakéhokoliv člověka je vždy určitým způsobem zasaženo hříchem, není ani o žádné legitimní autoritě zvažující použití ozbrojené síly možné tvrdit, že její jednání je ztotožnitelné s výkonem celosvětově platné absolutní spravedlnosti, která by byla plně na straně těch, v jejichž jménu tato autorita jedná.

Jestliže tedy z výše uvedených důvodů není možné za současné situace jakkoliv oddělit dobro národa od zodpovědnosti za světovou stabilitu, jediným přípustným rámcovým kritériem pro použití vojenské síly může být pouze směřování daného jednání k celosvětovému mírovému uspořádání.⁷ A to pouze na základě principu menšího zla včetně připravenosti k přijetí určité míry nespravedlnosti.⁸

Výsledky analýzy provedené ve 4. kapitole nicméně také ukazují, že v situaci bezprostředního ohrožení není možné z výše uvedených argumentů vyvozovat takové principy etiky mírového soužití, které by použití ozbrojené síly v boji proti terorismu principiálně vylučovaly, jak navrhuje ve svých pracích německý teolog Thomas Hoppe.⁹

---

⁴ Srov. SUTOR Bernhard: op.cit., 60–61.

⁵ *Gaudium et spes*, 82.

⁶ CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS: The Challenge of Peace: God's Promise and Our Response, čl. 92–93.

⁷ Srov. Charta OSN, Preambula.

BEESTERMÖLLER Gerhard: op. cit. 35–40.

⁸ Srov. 5. kap., pozn. 3 této studie.

⁹ Srov. HOPPE Thomas: Prevence násilí místo preventivních válek, in: *Salve* 3 (2005) 103–112.

HOPPE Thomas: Sicherheitspolitischer Paradigmenwechsel?: Die Ambivalenzen militärischen Intervenierens, in: *Herder- Korespondenz*, 58 (2004) 551–555.

5.1.1 Pojetí Thomase Hoppeho

Základním východiskem Hoppeho pojetí je tvrzení, že kvůli existenci arzenálu zbraní hromadného ničení, který je schopen přivodit zkázu celé planety, se jakákoliv diskuse o legitimním použití vojenské síly dostává v současnosti do aporie. Pro nebezpečí celosvětového zániku proto není možné použít vojenskou sílu ani tam, kde by to jinak bylo oprávněné.¹⁰

Hoppe nicméně zdůrazňuje, že ani za takovéto situace však není možné zůstat pasivní: *„Přesto je však nevyhnutelné – a proto to je také předmětem etické reflexe – v této situaci jednat. Protože i když nahlédneme, že situace, v níž máme učinit rozhodnutí, má charakter aporie, nezprošťuje nás to povinnosti zvolit jednu z prakticky dostupných alternativ; ani kdybychom se zřekli veškeré možné aktivity, nebyli bychom politicky a morálně ‚bez viny‘, pokud by touto naší nečinností trpěly třetí osoby.“*¹¹

Hoppe za těchto podmínek obhajuje zřeknutí se jakékoliv možnosti použití vojenské síly, neboť soudí, že její užití v boji proti terorismu a při úsilí o omezení proliferace zbraní hromadného ničení je vždy kontraproduktivní. Dle jeho soudu totiž není v žádném případě možné tvrdit, že by státy – a to i státy tzv. zlotřilé¹² – měly jakýkoliv zájem na předávání zbraní hromadného ničení teroristickým skupinám. Proto spojování nebezpečí plynoucího světovému společenství na jedné straně z terorismu a na straně druhé ze snahy států získat zbraně hromadného ničení je zásadně nesprávná premisa.¹³

Hoppe dále vyvozuje, že při rozdělení těchto nebezpečí a při správném posouzení všech možností, s jejichž pomocí je dlouhodobě reálné tato nebezpečí eliminovat, ani jedno ze jmenovaných ohrožení není řešitelné pomocí válečné síly: bojovat proti terorismu válečnou silou je dle Hoppeho nemožné, neboť je to boj proti jednotlivci, který je vojensky nesmyslný a bojovat válečnou silou proti proliferaci je zásadně kontraproduktivní, neboť takovéto

---

HOPPE Thomas: Gewaltverbeugung in einer Welt der Gewalt: lässt sich die Institution des Krieges überwinden?, in: MENSEN Bernhard (vyd.): Frieden Schaffen – Frieden sichern: (Vortragsreihe 2003/2004), Nettetal: Styler Verlag, 2004, 9–27.

HOPPE Thomas: Gewaltprävention statt Präventivkriege: die Lehren des Irakkriegs und das Bischofswort zum „Gerechten Frieden“, in: Herder-Korespondenz, 57 (2003) 227–231.

HOPPE Thomas: Gewalt als Instrument zur Lösung von Gegensätzen überwinden, in: Arbeitshilfen, Bonn: Deutsche Bischofskonferenz, Sekretariat. 150 (2000) 9–17.

HOPPE Thomas: Friedenspolitik mit militärischen Mitteln: eine ethische Analyse strategischer Ansätze, Köln: Bachem, 1986.

¹⁰ Srov. HOPPE Thomas: Prevence násilí místo preventivních válek, 103–104.

¹¹ Tamtéž, 104.

¹² Překlad výrazu „rogue states“ použitého Georgem Bushem v jeho projevu ke kadetům v Citadele, Jižní Karolina 11.12.2001, in: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/12/20011211-6.html> (12.2.2008).

¹³ Srov. HOPPE Thomas: Manuskript přednášky přednesené pro Generální štáb Armády České republiky v Praze 18.4.2005.

jednání vede pouze k důsledku, že tzv. zlotřilé státy zvýší svoji snahu o získání těchto zbraní. To je možné dokázat dle Hoppeho jak z argumentace USA před válkou v Iráku, tak ze zvláštního postupu USA vůči Severní Koreji, která již atomovou zbraň vlastní. V obou případech se ukazuje, že nejlepší obranou proti hrozbě války ze strany USA se pro tzv. zlotřilé státy jeví samotné vlastnění zbraní hromadného ničení. Proto hrozba použití vojenské síly proces proliferace dle Hoppeho neomezuje, ale naopak urychluje.¹⁴

Hoppe následně z uvedeného vyvozuje, že válka odůvodněná jak bojem proti terorismu, tak obranou před proliferací zbraní hromadného ničení, je z podstaty věci neetická, protože vždy zásadně postrádá spravedlivý důvod.¹⁵ Jediným smysluplným a eticky obhajitelným řešením je proto dle Hoppeho za této situace dlouhodobá podpora konceptu „spravedlivého míru“, který bude sám o sobě působit preventivně ve vztahu k potenciálním vojenským konfliktům: „*Musí se zabránit tomu, aby vůbec docházelo k situacím, kdy nezbude nic jiného, než volit mezi v podstatě nepřijatelnými alternativami. Proto musí být odstraněny příčiny, které znovu a znovu vyvolávají válku a násilí.*“¹⁶

5.1.2 Kritika postoje Thomase Hoppeho

Předmětem této studie není etické posouzení různých forem boje proti proliferaci zbraní hromadného ničení, a proto je třeba se soustředit na Hoppeho argumentaci ohledně teroristického ohrožení. Na základě analýzy provedené v kapitole 4 této studie není možné s postojem Thomase Hoppeho plně souhlasit.

Situace bezprostředně po teroristických útocích z 11. září 2001 a po získání informací o údajném propojení teroristů s režimem Talibanu v Afghánistánu, eventuálně později po získání videomateriálů, na kterých Usáma bin Ládín hrozil pokračováním těchto útoků¹⁷ (otázkou kritéria evidence je třeba se zabývat odděleně), ukazovala, že existuje státní autorita, která uplatněný teroristický postup podporuje a poskytuje k jeho rozvinutí prostor na svém svrchovaném území. Toto nebezpečí se jeví jako bezprostřední a na území napadeného státu proto bylo legitimně vyhodnoceno jako vážné ohrožení životů a bezpečnosti občanů, za které má státní autorita zodpovědnost.¹⁸

---

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ HOPPE Thomas: Prevence násilí místo preventivních válek, 105.

¹⁷ Srov. čl. 4.1.1 této studie.

¹⁸ Srov. čl. 4.1.2.1 této studie.

Za takovéto náhle vzniklé situace, kterou byli zodpovědní představitelé státní autority nuceni řešit, by nebylo pouhé setrvání u konceptu dlouhodobého budování „spravedlivého míru“ adekvátní etickou odpovědí, neboť by nesměřovalo k přímé ochraně ohrožených obyvatel. Bylo spíše třeba se ptát po eticky přípustných formách jednání, jež vedly k přímé obraně svěřených občanů.

Z uvedeného vyplývá, že na rovině etické reflexe je třeba vedle dlouhodobého budování „spravedlivého míru“ podrobit etickému zkoumání i možnosti přímé obrany včetně eventuálního použití vojenské síly v boji proti státu, který terorismus podporuje. A to právě v rámci nutnosti jednat, o které Hoppe mluví.¹⁹

Hoppeho přístup nicméně pronikavě analyzuje koncept etiky mírového soužití v celkovém jeho směřování a navazuje tak na pojetí představené německou biskupskou konferencí ve studii „Spravedlivý mír“ z roku 2000, která takovouto celkovou koncepci křesťanského úsilí na cestě k trvalému míru předkládá.²⁰

5.2 Návrhy řešení jednotlivých otázek

Právo a povinnost legitimní autority spočívá v její zodpovědnosti starat se o obecné blaho neboť „každá lidská společnost potřebuje autoritu, která ji řídí. Tato autorita má svůj základ v lidské přirozenosti. Je nezbytná k jednotě občanské společnosti. Jejím úkolem je všemožně zabezpečovat obecné dobro společnosti.“²¹ Součástí této zodpovědnosti je tedy i obrana proti ohrožením této společnosti a ve vztahu k tématu této studie i obrana proti terorismu.²²

Zároveň platí, že terorismus je třeba vnímat jako vnitřní zlo (*intrinsece malum*)²³, které zůstává naprosto nepřijatelným za jakýchkoliv podmínek: „Je třeba však zdůraznit s jasností, že nespravedlnosti existující v tomto světě nemohou nikdy být použity jako omluva pro ospravedlnění teroristických atentátů. (...) Tvrzení teroristů, že jednají ve jménu chudých, je zjevná faleš.“²⁴ Je tedy možné dovodit, že každá vláda, i kdyby případně měla určitý podíl na

---

¹⁹ Srov. čl. 5.1.1 této studie.

²⁰ Srov. Gerechter Frieden.

²¹ KKC, čl. 1898.

²² Srov. tamtéž, čl. 2310.

²³ Srov. JAN PAVEL II.: Veritatis splendor, čl. 80.

²⁴ JAN PAVEL II.: Poselství ke světovému dni míru, čl.5, 1.1.2002, in: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_20011211_xxxv-world-day-for-peace_ge.html (8.1.2008).

vzniku příčin, jež k teroristickým akcím vedly, má povinnost se proti terorismu jako takovému vždy bránit.²⁵

Za těchto podmínek je tedy možné z pohledu křesťanské etiky uvažovat minimálně hypoteticky i o použití ozbrojené síly jako o legitimním způsobu obrany proti terorismu. Podmínkou je však splnění všech kritérií, které k použití síly stanoví učení o spravedlivé válce. Pro možnost, aby se toto učení mohlo stát skutečným orientačním bodem pro ty, kteří nesou rozhodující zodpovědnost veřejné autority,²⁶ je nicméně nutno nejprve vyřešit nejasnosti, jež klasická nauka z důvodu rozdílného charakteru užití vojenské síly dříve neposuzovala.²⁷

5.2.1 Problém identifikace obrany všelidských hodnot s obranou jednotlivého státu

Východiskem pro posouzení tohoto problému je pojetí poměrné spravedlnosti prezentované americkými biskupy v dokumentu „*Výzva k míru: Boží zaslíbení a naše odpověď*“.²⁸ Jak bylo ukázáno výše,²⁹ z tohoto pojetí spravedlnosti vyplývá nemožnost tvrdit o jakékoliv legitimní autoritě, která zvažuje v rámci sebeobranu použití ozbrojené síly, že její jednání je ztotožnitelné s výkonem absolutní spravedlnosti, jež by byla plně na straně těch, v jejichž jménu tato autorita jedná.³⁰

Na základě uvedeného pojetí poměrné spravedlnosti je tedy třeba argumentovat následovně: teroristický útok na zemi, která deklaruje a prosazuje ve svém způsobu správy věcí veřejných hodnoty osobní svobody a demokracie, může vyvolat atmosféru strachu a nejistoty v celém demokratickém světě a tím ho může destabilizovat. Jestliže by pak napadená země byla v pozici světové velmoci, pak by tato destabilizace mohla skutečně ohrozit existenci svobodné společnosti a demokracie jako takové, neboť teroristické útoky by se obecně ukázaly jako účinný způsob boje proti celé společnosti vyznávající demokratické hodnoty.

---

²⁵ Srov. tamtéž.

Srov. kap. 4., čl. 4.2.4.2.1.

²⁶ Srov. KKC, čl. 23101.

²⁷ Srov. čl. 4.2.4.2.3 této studie.

²⁸ NATIONAL CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS: The Challenge of Peace: God's Promise and Our Response, čl. 122–189.

²⁹ Srov. čl. 5.1 této studie.

³⁰ Stejně východisko pro hodnocení vzniklé situace se objevilo i ve stanovisku Svatého stolce k zahájení vojenských akcí proti Iráku 20.3.2003. in: Vatican Information Servis, OP/IRAQ/NAVARRO-VALLS VIS 030320 (170).

Z tohoto je možné vyvodit, že legitimní autority na celém světě zodpovědné za jakoukoliv svobodnou společnost mají etickou povinnost přispívat k obraně proti takovýmto teroristickým útokům, protože jejich potenciální úspěšnost ohrožuje samu podstatu demokratické společnosti, a tedy potažmo i existenci jejich vlastní společnosti.

Nicméně z této logické konkluze ještě v žádném případě nevyplývá, že existuje pouze jeden způsob, jak se proti terorismu bránit, a že prostředky, které se rozhodla pro tento boj použít napadená země, jsou nutně správné. Důvodem je právě výše uvedená poměrná spravedlnost, která předpokládá, že v každé jednotlivé obranné reakci je vždy přítomen i prvek spojený s vlastními chybami a selháními.³¹ Posoudit formu sebeobranu jednotlivě a nezávisle je proto odpovědností každé legitimní státní autority zvlášť. A teprve z tohoto rozhodnutí může – avšak nutně nemusí – vzejít spolupráce na stejném způsobu obrany s napadenou zemí.

Z uvedeného vyplývá, že principiálně není možné z pohledu křesťanské etiky vycházející z učení o spravedlivé válce ztotožnit sebeobranu jednoho konkrétního státu s obranou všelidských hodnot jako takových.

5.2.2 Problém etické relevance pojmu „war against terrorism“

Problematičnost slovního spojení „válka proti terorismu“ vychází z následujících důvodů:

Terorismus není subjekt, proti němuž je možné dle klasických definic války použít vojenskou sílu. Těmito subjekty doposud vždy byly státy nebo v případě občanské války – tak jak definuje encyklopedie Britannica – také eventuálně organizovaná politická uskupení: „*Válka je stav obvykle otevřeného a vyhlášeného ozbrojeného nepřátelského konfliktu mezi politickými uskupeními, jako například mezi státy a národy nebo mezi soupeřícími politickými frakcemi téhož státu nebo národa.*“³²

Tato definice, jež odráží všeobecně přijímané pojetí toho, co znamená válka,³³ tedy nezahrnuje boj proti terorismu jako takovému, a proto válka proti terorismu za současného

---

³¹ Právě v případě přímo poškozeného je velké nebezpečí, že jeho postoje nebudou vedeny pouze snahou o obranu, ale že do nich mohou být přimíchány i jiné eticky neakceptovatelné motivy podpořené právě způsobeným utrpením.

³² The New Encyclopedia Britannica. Macropedia 13, 12.díl, 15. vyd., Chicago – London – New Delphi – Paris – Seoul – Sydney – Taipei – Tokyo: Encyclopedia Britannica, Inc., 2003, 409.

³³ Srov. MENG Werner: War, Definition, in: EPIL, 4. díl, 1335–1337.
Srov. různé obdobné definice války:

stavu není relevantní pojem pro etické posouzení konkrétních ozbrojených akcí, které již charakter války jednoznačně mají.³⁴

Nabízejí se tedy dvě možnosti řešení: buď předložit novou rozšířenou definici války nebo boj proti terorismu nenazývat válkou ve smyslu definice, kterou by bylo možno použít pro etické zhodnocení situace.

Pro zachování standardní definice války i v situaci boje proti terorismu však hovoří především dva důvody. Tím prvním je skutečnost, že jen klasicky definovaná válka je termínem, který je možné zařadit do současné struktury mezinárodního práva.³⁵ Proto jen při jeho zachování je také možné nadále posuzovat mezinárodně právní legitimitu použití vojenské síly.

Druhý důvod vychází z podstatného vztahu mezi termínem válka a teritoriem v učení o spravedlivé válce. Jediným cílem pro legitimní vedení války je totiž obecně dle tohoto učení pouze znovuoobnovení porušeného pozemského míru charakterizovaného již od dob Augustina jako *tranquillitas ordinis*.³⁶ Válka je tedy principiálně pouze možná, jestliže je řešením situace, kdy na určitém území autorita, která toto území ovládá, svým jednáním k *tranquillitas ordinis* nepřispívá nebo ho přímo ruší. Eventuální válka pak může směřovat k tomu, aby jiná územně definovaná autorita skrze násilné převzetí moci opět začlenila i toto území do celkového *tranquillitas ordinis* a vytvořila zde zákonodárné, výkonné i soudní struktury, která budou tento cíl podporovat. Z toho vyplývá, že pro možnost začít se vůbec ptát po eventuálním splnění jednotlivých kritérií spravedlivé války, se nejprve předpokládá, že aktéry konfliktu jsou na obou stranách strukturované organizace, které je možno definovat na základě teritoria, jež mocensky ovládají, a na němž také (a především) mimo bojujících mužů a žen žijí a pracují civilisté.

„*Je to organizovaná forma násilí a nátlaku, která se koná ve veřejné nebo politické sféře.*“, in: CLARKE Paul B., LINZEY Andrew: Dictionary of Ethics, Theology and Society, London: Routledge, 1996.

„*Násilné rozhodování o sporech mezi státy nebo státem organizovanými velkými skupinami.*“, in: HÖRMANN Karl (vyd.): Lexikon der christlichen Moral, Wien: Tyrolia Verlag, 1976.

„*Násilné rozhodování o sporech. Je to ozbrojené střetnutí mezi dvěma nebo více obcemi nebo uvnitř jedné obce.*“, in: ROTTER Hans, WIRT Günter: Neues Lexikon der christlichen Moral, Wien: Tyrolia Verlag, 1990.

„*Boj se zbraněmi vedený za účelem vnutit protivníkovi vůli vlastní obce nebo vlastní třídy.*“, in: HUNOLD Gerfried W.: Lexikon der christlichen Ethik, Freiburg: Herder 2003.

„*Ozbrojené střetnutí mezi státy, jako občanská válka se označuje ozbrojený boj válčících stran o moc uvnitř jednoho státu.*“, in: Brockhaus Enzyklopädie, 12. díl.

³⁴ Takovýmito ozbrojenými akcemi jež měly podle všech kritérií výše uvedené definice charakter války však bylo konkrétní použití vojenské síly jak v Afghánistánu, tak i v Iráku.

³⁵ Srov. MENG Werner: War, Definition.

³⁶ Srov. 2.kap., čl. 2.4.2.

Jestliže je tedy pojem teritoria a subjektu, jež na tomto teritoriu vykonává vládu, pro etickou úvahu o legitimním použití pojmu válka zásadní, pak je i kritériem pro posouzení použitelnosti obratu „*war against terrorism*“ ve vztahu k teorii spravedlivé války.

Protože však terorismus ani jednotlivé teroristické skupiny, jestliže nepřevzou mocenskou kontrolu nad určitým územím, nesplňují podmínku ovládaného teritoria nutně obsaženou v eticky relevantním pojetí války, není ani možné obecně boj proti terorismu či jednotlivým teroristickým skupinám válkou nazvat.

Ve smyslu výše řečeného je pak pojem „*war against terrorism*“ z pohledu teorie spravedlivé války pojmem nadřazeným a je možné ho používat výhradně v přeneseném slova smyslu bez možnosti legitimního posuzování dle kritérií o spravedlivé válce. Slovní spojení „*war against terrorism*“ tedy dle tohoto pojetí popisuje komplexně pojaté úsilí o překonání této hrozby, která ohrožuje svět. Zahrnuje nejen vojenské akce, ale i akce policejní, soudní, osvětové a další.³⁷

Nicméně součástí boje proti terorismu mohou být i jednotlivé konkrétní ozbrojené akce, jež je odpovídající dle učení o spravedlivé válce skutečně válkou nazvat. Důvodem je skutečnost, že boj proti terorismu může eventuálně vyžadovat i konfrontaci se státy, jejichž vedení kolaboruje s jednotlivými teroristy či teroristickými skupinami. Etické posouzení této situace je předmětem následující části studie.

Posouzení etické legitimacy takovéto akce je však na základě výše uvedeného nutno konat dle učení o spravedlivé válce vždy znovu a vždy ve smyslu nové samostatné skutečnosti.

5.2.3 Problém etické odpovědnosti země, která chrání teroristy

Jako orientační body pro etické posouzení tohoto problému slouží protiteroristické rezoluce Rady bezpečnosti OSN přijaté v bezprostřední reakci na září 2001.³⁸ Rezoluce

---

³⁷ Takto se také o válce proti teroru vyjadřoval jak George Bush, tak Donald Rumsfeld: „*Američané se ptají: Jak budeme bojovat a jak zvítězíme v této válce? Namíříme všechny prostředky na náš příkaz – každý diplomatický prostředek, každý nástroj inteligence, každý nástroj právního donucení, každý finanční vliv a každou nutnou válečnou zbraň – k rozvrácení a porážce globální teroristické sítě. Tato válka nebude jako válka proti Iráku před deseti lety, s rozhodným osvobozením území a rychlým závěrem.*“; BUSH George Winslow: Poselství k národu „*Freedom at War with Fear*“, 20.9.2001, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>, (22.8.2006).

„*Tato válka nebude nutně jednou z těch, kdy upřeně zíráme na vojenské cíle a koncentrujeme síly, aby tyto cíle zasáhly. Namísto toho, budou vojenské síly pravděpodobně jedním z mnoha nástrojů, které použijeme, abychom zastavili jednotlivce, skupiny a země, které jsou zapojeny do terorismu (...). „Bitvy“ budou bojovat celníci tím, že budou zastavovat podezřelé osoby na našich hranicích a diplomaté bezpečnou spoluprací proti praní špinavých peněz.*“ RUMSFELD Donald: A New Kind of War, New York Times, 17.9.2001.

³⁸ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1368 z 12.9.2001.

odvozuji z povahy teroristických akcí jako zla nejvyššího řádu,³⁹ že jakoukoliv dobrovolnou spoluprací s teroristickými organizacemi je možné sankcionovat v celé šíři možností, kterou má Rada bezpečnosti OSN k dispozici.

Tyto možnosti zahrnují i vynucení respektu k celému obsahu rezoluce s pomocí vojenské síly: „*Rada bezpečnosti, (...) znovu potvrzuje potřebu bojovat všemi prostředky, v souladu s Chartou OSN, proti hrozbám mezinárodnímu míru a bezpečnosti způsobené teroristickými činy, (...) 2. Rozhoduje také o tom, že všechny státy mají (...) (d) zabránit těm, kdo financují, plánují, podporují nebo páchají teroristické činy, v používání jejich území pro tyto účely proti jiným státům nebo jejich občanům, (...) 3.8 Vyjadřuje rozhodnutí podniknout všechny nutné kroky k tomu, aby byla zajištěna úplná realizace této rezoluce v souladu s jejími závazky podle Charty OSN.*“⁴⁰

Na základě obdobného chápání terorismu na etické rovině jako vnitřního zla (*intrinsece malum*)⁴¹ je možné odvodit jasný zákaz jakékoliv vědomé a dobrovolné spolupráce s ním, a tím i plnou přičitatelnost vlastního teroristického jednání na straně představitelů státu, kteří ho vědomě podporují.⁴²

Za této situace sám nespolupracující stát může být vnímán jako agresor ve stejném smyslu, jako útočící teroristická skupina. Z uvedeného tedy vyplývá, že jestliže byly bezúspěšně vyčerpány všechny nevojenské prostředky k zabránění činnosti teroristickým organizacím, může mít použití vojenské síly proti státu, který s teroristy vědomě spolupracuje bez ochoty toto své jednání přehodnotit, charakter menšího zla ve smyslu spravedlivé obrany.

Vědomá spolupráce státní autority s terorismem může mít jak aktivní, tak i pasivní charakter. Pasivní spoluprací je míněna spolupráce založená na vědomém souhlasu státní autority se stavem, kdy teroristická organizace na území svrchovaného státu využívá časovou a prostorovou ochranu založenou na vědomé nečinnosti státní správy vůči jejím aktivitám.

Možnost vnímat spolupracující stát jako agresora, proti němuž je možné použít obranu za pomoci vojenské síly, však platí dle učení o spravedlivé válce pouze za předpokladu, že budou zároveň splněna i všechna ostatní kritéria nutná k etické přípustnosti spravedlivé obrany včetně zachování principu proporcionality.

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1373 z 28. září 2001.

³⁹ Srov. „*Rada bezpečnosti (...) 3.5 prohlašuje, že vědomé financování, plánování a iniciování teroristických činů je také v rozporu s účelem a zásadami Spojených národů, (...)*“, tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Srov. JAN PAVEL II., Poselství ke světovému dni míru, 1.1.2002.

⁴² Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: Grundlegung der Ethik, 390–392.

5.2.4 Problém obsahu pojmu spravedlivá sebeobrana proti terorismu

Zásadní otázka vzniklá po 11. září a po následně se opakujících prohlášeních teroristické organizace Al-Kajda o hrozbě nových útoků⁴³ zní: za jakých podmínek je použití ozbrojené síly možné vnímat jako spravedlivou sebeobranu proti teroristickému útoku a to jak na úrovni státní, tak i celosvětové?

Dopis stálého zástupce USA předsedovi Rady bezpečnosti OSN ze 7. října 2001, který oznamoval zahájení útoků na Afghánistán hovořil jasně o tom, že součástí legitimní sebeobrany, tak jak ji chápaly USA, mohou být v budoucnu i vojenské operace proti jiným zemím a organizacím než pouze oznamovaná akce proti Talibanu a nespolupracující zemi Afghánistánu: „*Můžeme v budoucnu konstatovat, že naše sebeobrana vyžaduje další akce s ohledem na další organizace a státy.*“⁴⁴

Otázku je třeba rozdělit na možnost sebeobrany proti konkrétnímu teroristickému aktu vykonanému proti určitému státu na jedné straně a na eventuální sebeobranu proti teroristické hrozbě jako takové na straně druhé.

5.2.4.1 Obrana proti konkrétnímu teroristickému aktu

V sebeobraně proti aktivitě konkrétní, identifikované teroristické skupiny, která již spáchala teroristický čin a zároveň jasně deklarovala svůj záměr pokračovat v teroristických aktivitách za účelem destabilizace celého společenského systému,⁴⁵ je třeba za východisko pro etické posouzení podmínek adekvátní spravedlivé sebeobrany přijmout skutečnost, že při trvající existenci teroristické skupiny může další teroristický akt následovat kdykoliv a kdekoliv.

---

⁴³ Srov. Frankfurter Allgemeine Zeitung: Bin Ladin droht Amerika mit Anschläge, 30.10.2004, Neues Tonband von Bin Ladin, 17.12.2004, Bin Ladin droht Amerika mit Angriffen, 20.1.2006, Bin Ladin wendet sich an die Europäer, 30.11.2007, in: Politika.

⁴⁴ Dopis stálého zástupce USA předsedovi Rady bezpečnosti ze dne 7.10.2001.

⁴⁵ Definovat jako cíl jakéhokoliv teroristického útoku destabilizaci celého společenského systému je možné ve většině případů teroristického násilí, protože jen destabilizaci tohoto systému mohou jeho původci dosáhnout změn, o které usilují a kterých nejsou schopni dosáhnout legitimními způsoby. Nicméně splnění kritéria spravedlivé obrany musí být vždy kombinováno se splněním všech ostatních kritérií. A především kritérium proporcionality mezi škodou způsobenou ze strany teroristů a škodou způsobenou eventuálním použitím vojenské síly vůči státu, jenž teroristy kryje, není v žádném případě splněno při každé teroristické hrozbě.

Srov. čl. 4.3.1 této studie.

Proto je možné vnímat celou dobu následující po prvním spáchaném teroristickém činu jako setrvale pokračující útok, proti němuž je povinnost se bránit. Pro povahu teroristické hrozby je tedy nutno souhlasit s pojetím Reina Müllersona, který ve svém článku uveřejněném v roce 2002 v *Journal of Conflict & Security Law* dokazuje, že sebeobrana proti teroristickému nebezpečí za použití ozbrojené síly bude mít kvůli charakteru teroristického ohrožení vždy povahu „*předcházející obranné odvety*“⁴⁶ bez nutné bezprostřední časové návaznosti na předchozí spáchaný teroristický útok.

Zásadní podmínka pro eventuální použití ozbrojené vojenské síly proti teroristické hrozbě v rámci spravedlivé sebeobrany však vždy nutně spočívá v existenci teritoria, na kterém teroristé mohou bezpečně rozvíjet svoji činnost. A to pod ochranou příslušné legitimní autority, která chráněna státní suverenitou terorismus přímo či nepřímo podporuje bez ochoty toto své chování přehodnotit, a tím se dle výše uvedené argumentace⁴⁷ formálně dostává na úroveň samotného agresora.

Z výše uvedeného také vyplývá, že vojenskou akci vedoucí k odvrácení takovéto hrozby je třeba vnímat nikoliv jako akci preventivní, ale jako preemptivní ve smyslu klasické precedentní interpretace Webstrova dopisu na poli mezinárodního práva,⁴⁸ neboť se jedná na základě samotné povahy terorismu o bezprostřední a nutnou sebeobranu nenechávající možnost jiné volby prostředků a času na uvažování, ve kterém by tato hrozba nebyla bezprostřední.

Z logiky argumentace je možné odvodit, že identický způsob úvahy se stejným zdůvodněním je možno použít také pro případ, kdy se již existující konkrétní teroristická skupina pod ochranou státní suverenity spolupracujícího státu připravuje na svůj první útok. Nicméně tato úvaha je legitimní pouze za předpokladu, že informace o jejím úmyslu teroristickou akci provést splňují v rámci veškerých ostatních kritéria pro použití ozbrojené síly i velmi přísně definované kritérium hodnověrnosti, tak jak bude pojednáno později.

---

⁴⁶ MÜLLERSON Rein: *Jus ad Bellum: Plus Ça Change (Le Monde) Plus C'est La Même Chose (La Droit)?*, in: *Journal of Conflict & Security Law*, 2 (2002) 180.

⁴⁷ Srov. čl. 5.2.3 této studie.

⁴⁸ Definice preemptivního zásahu se dle všeobecného pojetí mezinárodního práva odvozuje z noty amerického ministra zahraničí Webstra britské vládě z roku 1841 v případě zapálení a zničení parníku *Caroline*, který roku 1837 vezl kanadským povstalcům zbraně i lidské posily pro jejich boj s britskou armádou. Preemptivní zásah je zásadně charakterizován bezprostředním vážným ohrožením („*Bude na této vládě, aby ukázala nutnost sebeobrany, neústupnou, naprostou, nenechávající volbu prostředků a okamžik na uvažování*“), které již nelze odvrátit žádnými jinými prostředky a nedovoluje žádné další zvažování situace. Viz. MOORE John B.: *A Digest of International Law II*, Washington: G.P.O., 1906, 409, www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/britain/br-1842d.htm, (12.1.2008).

5.2.4.2 Preventivní sebeobrana proti teroristické hrozbě

Odlišná situace pro posouzení možností použití ozbrojené síly jako součásti spravedlivé sebeobrany však vzniká za předpokladu, že hrozba teroristického útoku má pouze potenciální charakter a použití vojenské síly má tedy v důsledku charakter preventivní.

Jestliže není zřejmou realitou existence teroristické skupiny na území státu, jehož státní autorita podporuje terorismus,⁴⁹ nebo jestliže není zřejmá skutečnost aktivní či pasivní podpory existující teroristické skupiny touto autoritou, a to bez ochoty toto své jednání přehodnotit, vzniká nepřípustnost eticky přijatelného použití ozbrojené síly v rámci spravedlivé sebeobrany.

Tato nepřípustnost je založena především na nemožnosti plně identifikovat legitimní autoritu svrchovaného státu se samotným agresorem, přičemž tato podmínka je pro eticky dovolené použití ozbrojené síly bezpodmínečně nutná.⁵⁰ Důvodem nemožnosti identifikace státu jako agresora je skutečnost, že spojení mezi teroristy a legitimní autoritou je vždy v případě preventivního použití ozbrojené síly pouze na úrovni hypotetické a na úrovni hypotetické je tedy vždy i nutné přímé ztotožnění legitimní autority s agresorem.

Hypotetická možnost však v žádném případě není dostatečná pro použití prostředku ve smyslu poslední výjimečné možnosti, kterou dle učení o spravedlivé válce použití ozbrojené síly vždy je. Jinými slovy samotný úmysl stát se agresorem není nikdy možné legitimně přijmout jako splnění kritéria jistoty teroristického útoku,⁵¹ ani jako splnění kritéria poslední možnosti, tak jak je v učení o spravedlivé obraně požadováno.

Na základě výše uvedeného je tedy nutno konstatovat, že ve smyslu učení o spravedlivé válce není preventivní použití vojenské síly ani při přihlédnutí ke specifickému charakteru teroristického ohrožení za žádných okolností přijatelné.

5.2.5 Problém obsahu jednotlivých kritérií učení o spravedlivé válce

Mimo otázek spojených se samotnou definicí pojmu války v boji proti terorismu a s charakteristikou eventuální spravedlivé vojenské sebeobrany je další část nejasností

---

⁴⁹ Do průkazné a realizované přítomnosti teroristické skupiny na území svrchovaného státu je však třeba v logice věci zahrnout i podporu mimo geografické území samotného státu, která je však vykonávána pod ochranou této svrchovanosti. (např. poskytnutí prostoru na zastupitelských úřadech či poskytnutí diplomatické nedotknutelnosti osobám teroristů).

⁵⁰ Srov. čl. 5.2.3 této studie.

⁵¹ Srov. čl. 5.2.4.1 této studie.

spojena v případě obrany proti terorismu s konkretizací vlastního obsahu některých kritérií obsažených v učení o spravedlivé válce. Následující část studie je věnována tomuto tématu.

5.2.5.1 Legitimní autorita

Otázka určení legitimní autority se stala jednou z klíčových v diskusi o etických aspektech reakce na teroristické ohrožení po 11. září 2001.⁵² Při posouzení této otázky je třeba rozlišovat diskusi o legitimní autoritě v situaci spravedlivé sebeobranu po konkrétním spáchaném teroristickém útoku a diskusi o legitimní autoritě při následných akcích v rámci eventuálního ozbrojeného boje proti terorismu.

5.2.5.1.1 Legitimní autorita v přímé reakci na teroristický útok

V případě spravedlivé sebeobranu po spáchaném teroristickém útoku je zřejmé, že legitimní autoritou ve smyslu učení o spravedlivé válce je veřejná autorita státu, proti němuž byl čin spáchán nebo eventuálně veřejné autority skupiny států, které jsou spojeny závazkem vzájemné pomoci v případě napadení jednoho z účastnických států. Důvodem je přímá souvislost mezi zodpovědností veřejné autority konkrétního státu o obecné blaho společnosti, kterou spravují, a povinností toto obecné blaho ohrožené právě skrze spáchané teroristické útoky účinně bránit.⁵³

Takovéto definování legitimní autority v rámci učení o spravedlivé válce plně odpovídá i mezinárodně právnímu pojetí legitimní autority zakotvenému v článku 51 Charty Organizace spojených národů. Nicméně dle výše uvedeného rozboru pojmu válka⁵⁴ je třeba vnímat toto určení legitimní autority jako platné pouze pro takové použití ozbrojené síly, jež bude mít za cíl přímé odvrácení konkrétní vzniklé hrozby a bude směřováno pouze proti té zemi, jejíž zákonní představitelé vědomě a dobrovolně v rámci své suverenity garantované mezinárodním právem spolupracovali a nadále spolupracují s původci provedených teroristických útoků.

Je také třeba společně se zněním Charty OSN definovat, že i z etického pohledu výkon legitimní autority na úrovni jednotlivého napadeného státu končí, jestliže mezinárodní autorita převezme plnou zodpovědnost za dostatečnou obranu napadaného státu.⁵⁵ Rozhodnutí

---

⁵² Srov. čl. 4.2.4.2.2 této studie.

⁵³ Srov. KKC čl. 1898.

⁵⁴ Srov. čl. 5.2.2 této studie

⁵⁵ Charta OSN, čl. 51.

o splnění této skutečnosti, a tím pádem i o předání práv a povinností legitimní autority v otázce další sebeobranu, se v takovémto případě děje na úrovni Rady bezpečnosti OSN. Důvodem je pouze subsidiární charakter práva na sebeobranu na úrovni jednotlivého státu ve vztahu k monopolu užití vojenské síly v rámci celosvětové struktury, který je dle pojetí Charty OSN garantován pouze Radě bezpečnosti OSN.⁵⁶

5.2.5.1.2 Legitimní autorita v následném boji proti terorismu

Další otázka týkající se určení legitimní autority však vzniká v situaci, kdy celé světové společenství je ohroženo existencí státu, který vědomě a dobrovolně na svém území podporuje činnost teroristické organizace, jež prokazatelně oznámila svůj úmysl rozvíjet své aktivity navenek.

Jak bylo ukázáno výše,⁵⁷ je v takovém případě eventuálně možné použít za dodržení všech ostatních podmínek ozbrojenou sílu. Legitimní autoritou se však v takovémto případě stává přímo mezinárodní autorita, neboť se již nejedná o sebeobranu přímou, ale o sebeobranu preemptivního charakteru v plném slova smyslu, která jako hraniční forma možné sebeobranu vyžaduje rozhodnutí nejvyšší kompetentní autority – tedy dle znění Charty OSN Rady bezpečnosti.⁵⁸

5.2.5.1.3 Možnost mimořádné legitimní autority při nefunkční mezinárodní autoritě

Z diskuse o legitimní autoritě pro použití ozbrojené síly v reakci na teroristické ohrožení není možné vyloučit ani otázku po nositeli této autority za situace, kdy mezinárodní autorita jedná sice v tomto boji z pohledu mezinárodního práva legálně, avšak její jednání je zcela neetické nebo také situací, kdy mezinárodní autorita není schopna v situaci reálného teroristického ohrožení vůbec jednat. Takováto situace by mohla nastat za předpokladu, že rozhodnutí o použití či nepoužití ozbrojené síly mezinárodní autority by mělo za cíl pouze

---

⁵⁶ Srov. Charta der Vereinten Nationen. Kommentar, 634.

⁵⁷ Srov. čl. 5.2.4.1 této studie.

⁵⁸ Tamtéž. Výjimečná situace ovšem vzniká, jestliže po oznámení hrozby Rada bezpečnosti pro vnitřní rozpory není schopná zajistit sebeobranu státu, vůči němuž byla hrozba směřována. Pak následně v duchu článku 51 Charty OSN je legitimní sebeobrana zodpovědností konkrétního ohroženého státu.

sobecký partikulární zájem určité vlivné skupiny států nebo v případě, že by mezinárodní autorita nebyla schopná pro své vnitřní rozpory vůbec navenek jednat.⁵⁹

Návrh řešení těchto situací rozpracovává ve své studii Gerhard Beestermöller, jak bylo ukázáno v závěru minulé kapitoly.⁶⁰ S jeho řešením, které ukazuje, že za velmi striktních podmínek je užití ozbrojené síly jednotlivým státem nebo skupinou států eticky možné, lze principiálně souhlasit v případě, že takto vzniklá legitimní autorita skutečně jedná primárně za účelem vytváření strukturálních podmínek pro zajištění celosvětového míru a s reálnou nadějí na úspěch takového jednání.⁶¹

Nicméně reálné naplnění takto formulovaného kritéria o legitimní autoritě mimo rámec Rady bezpečnosti OSN se jeví jak problematické. Důvodem je nejen samotná lidská nakloněnost ke zlu, která se v jedné z nejintenzivnějších forem projevuje právě v touze po moci, jež není směřována ke službě, ale k prosazení egoistických zájmů.⁶² Překážkou pro praktické využití této možnosti je i Beestermöllerem oprávněně požadované posouzení škody způsobené kredibilitě mezinárodní organizace jako možnému zárodku budoucí celosvětové mírové struktury, jež by vylučovala válku.⁶³

Vojenský zásah mimořádné legitimní autority by proto musel buď odstraňovat větší ohrožení celosvětového charakteru, než jakým by bylo významné poškození kredibility stávající mezinárodní autority⁶⁴ nebo by musel vedle zabránění zlu, které zásadně ohrožuje mírové soužití v rámci stávajícího mezinárodního uspořádání, zároveň obsahovat projekt jiné celosvětové struktury, která by byla dokonalejší a reálněji uskutečnitelná.

Projekt této nové celosvětové struktury by navíc musel být založen na hodnotách, jež jsou zásadní pro jakoukoliv strukturu založenou na principech etiky mírového soužití, neboť jak bylo řečeno výše, etika eventuálního použití ozbrojené síly vždy musí být její nedílnou

---

⁵⁹ Srov. situace během Kosovo krize, in: BEESTERMÖLLER Gerhard: Zeit zum Abschied von der UNO?: Anfragen an militärische Einsätze der NATO ohne UN-Mandat, in: Militärseelsorge-Dokumentation, 38 (2000) 56–77.

⁶⁰ Srov. čl. 4.2.4.2.2 této studie.

⁶¹ BEESTERMÖLLER Gerhard: Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt? Ein kritischer Kommentar aus der Perspektive einer Kriegaethik, 49–81.

⁶² Srov. Mt 4,8–10.

⁶³ Srov. výsledky působení OSN na bezpečnostní situaci ve světě: MACK Andrew (vyd.): Human Security Report 2005. War and Peace in the 21st Century.

⁶⁴ V této souvislosti je otázkou dalšího rozboru, nakolik drastické porušování lidských práv, kterého se státní autorita dopouští pod ochranou státní suverenity v některé ze zemí světového společenství, už samo o sobě nediskvalifikuje samotnou naději na cílové mezinárodní uspořádání. Jestliže by tomu tak bylo, pak i za této situace by bylo možné dle Beestermöllerova konceptu uvažovat o legitimním použití síly mimo rámec legitimní mezinárodní autority, neboť ohrožení vzniku cílového mezinárodního uspořádání způsobené tímto pošlapáváním lidských práv by mohlo být větší než škoda způsobená nerespektováním zablokované mezinárodní struktury. Po zhodnocení kosovské krize se tento pohled dle některých autorů jeví jako obhajitelný. Srov. WHITE Nigel D.: The Legality of Bombing in the Name of Humanity, in: Journal of Conflict and Security Law 5 (2000) 27–43.

součástí.⁶⁵ Protože se jedná především o hodnoty spravedlnosti, pravdivosti, subsidiarity a svobody,⁶⁶ je však přímo vyloučeno, aby alternativní projekt nové celosvětové struktury byl založen na hegemoniálním principu.

Protože splnění všech výše uvedených kritérií je dle učení o spravedlivé válce nutně jednoznačně a zároveň je třeba možnost legitimní mimořádné autority vnímat jako hraniční. Nicméně pro celkový diskurz se jeví její rozpracování jako velmi důležité, neboť ukazuje na kapacitu navrhovaného pojetí učení o spravedlivé válce řešit i nestandardní situace.

5.2.5.2 Poslední možnost

Z provedené analýzy vyplývá, že při řešení otázky kritéria použití ozbrojené síly jako poslední možnosti je třeba přijmout formu preemptivní jako legitimní formu obrany.⁶⁷ Důvodem je povaha teroristického ohrožení, proti němuž se není možné bránit až v okamžiku, kdy teroristický útok fyzicky započal.⁶⁸ Použití ozbrojené síly v takovém okamžiku již nemá charakter obrany, ale buď charakter prázdného gesta nebo charakter pomsty. Ani jedno však z křesťanského pohledu není přípustné.

Kritérium poslední možnosti v důsledku tedy není možné vnímat ani jako nejzazší z pohledu numerického vyčerpávání veškerého počtu reálných variant, ani ve smyslu časovém jako poslední následně po sobě jdoucí možnost.

Proto je třeba překládat latinské slovo „ultima“ z formulace *possibilitas ultima* společně s Bestermöllere⁶⁹ jako nejzazší možná z pohledu reálné obrany. Takováto forma obrany ve smyslu nejzazší možnosti musí být eventuálně otevřená pro oběti politického i ekonomického charakteru,⁷⁰ nicméně veřejná autorita z důvodu své zodpovědnosti za obecné blaho sobě svěřených⁷¹ při ní nesmí riskovat bezdůvodně životy svěřeného civilního obyvatelstva ani řádově vyšší ztráty na životech mezi příslušníky vlastních ozbrojených sil,⁷² neboť ochrana života svěřených osob je prvotní a základní formou péče o veřejné blaho.

---

⁶⁵ Srov. čl. 5.1 této studie.

⁶⁶ Srov. čl. 3.2.2 této studie.

⁶⁷ Srov. čl. 5.2.4 této studie.

⁶⁸ Srov. WOODWARD Bob, citace G. Bushe: „My nemůžeme čekat na konečné potvrzení, na kouřící hlaveň pušky, ta přichází ve formě atomového hříbu“ in: Plan of Attack, New York: Simon & Schuster, 2004, 202.

⁶⁹ Srov. pozice Beestermöllera in: čl. 4.2.4.2.2 této studie i pozice Weigela in: čl. 4.2.4.2.1 této studie.

⁷⁰ Srov. PIUS XII., UG 2366.

⁷¹ Srov. KKC čl. 1898.

⁷² Důvodem přípustnosti vyššího rizika ve ztrátách mezi příslušníky ozbrojených sil je skutečnost, že jejich povolání z podstaty počítá s možným nárokem na nasazení vlastního života při výkonu služby. Srov. text vojenské přísahy, in: <http://www.army.cz/scripts/detail-php?id=10111> (13.2.2008).

5.2.5.3 Evidence důkazů

Posouzení tohoto problému je třeba učinit na dvou rovinách. Tou první je dosažitelnost a možnost kontroly a tou druhou přesvědčivost předložených důkazů. Na obou úrovních existují v situaci boje s terorismem zásadní problémy. Jejich příčina je společná a týká se zdroje důkazů, jímž jsou ve většině případů informace tajných služeb.⁷³

O vzájemném propojení obou rovin hovoří ve 4. kapitole citované prohlášení,⁷⁴ které učinil premiér Tony Blair před britským parlamentem při zprávě o vinících útoku z 11. září: *„Pohovořím nyní o hlavní námitce: velká část důkazů, které mám, je zpravodajského charakteru a je velmi citlivá. Není možné zveřejnit detailní a čerstvé informace, které stále přicházejí, aniž bychom kompromitovali lidi a ohrozili jejich bezpečnost. Ale já doufám, že sněmovna bude považovat tuto moji zprávu za užitečnou alespoň jako prozatímní zhodnocení. Lídři opozice a liberálních demokratů viděli úplné podklady pro tento dokument na vyhrazeném zasedání rady. A pro všechny ostatní ministry ve vládě, kteří studovali úplné dokumenty, je absolutně nad jakoukoliv pochybnost, že Bin Ládín a jeho síť nesou zodpovědnost za útoky z 11.září(…)“*⁷⁵

Na základě uvedeného se jeví jako odpovídající požadovat, aby rovina přesvědčivosti předložených důkazů a rovina kontrolovatelnosti byly pro legitimní etické rozhodnutí v maximální možné míře. Čím menší počet zodpovědných osob, které se podílejí z důvodu nutného utajení zdroje informací na kontrole věrohodnosti informací, tím vyšší úroveň jistoty a kontroly uvedených důkazů. Z formy, v jaké je v demokratickém systému vykonávána veřejná autorita přímo vyplývá nutnost, aby kontrola informací nebyla svěřena pouze moci výkonné, ale aby se na ní podílela také moc zákonodárná, a to včetně osob, které stojí v politické opozici proti představitelům výkonné moci. Důvodem je nepřímá úroveň zpravodajských informací a extrémní závažnost rozhodnutí.

Úroveň vyžadované jistoty je třeba definovat jako plnou vnitřní jistotu všech těch, kteří mají přístup k informacím,⁷⁶ opřenou o *„jasnou a přesvědčivou evidenci mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost (clean and convincing evidence beyond a reasonable*

---

⁷³ Srov. ROBERTSON George: Prohlášení Severoatlantické rady 2.10.2001.
BLAIR Tony: Řeč před britským parlamentem, 24.9.2002.
BUSH George W.: Poselství k národu, 17.3.2003.

⁷⁴ Srov. čl. 4.1.3.2 této studie.

⁷⁵ BLAIR Tony: Řeč v parlamentu 4.10.2001, in: <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, (29.8.2006).

Srov. BLAIR Tony: Řeč před britským parlamentem, 24.9.2002, in: <http://www.number10.gov.uk/output/Page1727.asp> (19.12.2007).

⁷⁶ Srov. SCHOCKENHOFF Eberhard: Theologie der Freiheit, Freiburg: Herder, 2007, 123–126.

doubt).“ Tedy jako evidenci, jejíž charakter ve smyslu mezinárodního práva odpovídá nejvyšší možné jistotě vyžadované při procesech projednávajících nejzávažnější obvinění států z masivního porušení lidských práv.⁷⁷

5.2.5.4 Naděje na úspěch

Problematika tohoto kritéria nespočívá pouze v otázce reálné predikovatelnosti skutečného vývoje válečné situace, ale také v definování toho, co úspěch při obraně za pomoci ozbrojené síly v boji proti terorismu vlastně znamená.

Jestliže bylo již výše ukázáno, že o legitimním použití vojenské síly v tomto boji je možno uvažovat pouze v ohraničeném rámci vojenské akce proti konkrétní teroristické organizaci a proti konkrétnímu státu, u něhož je prokázáno vědomé a pokračující spojení s teroristickou organizací,⁷⁸ pak je možno omezit posouzení úspěchu pouze na tuto situaci jedné konkrétní vojenské akce. Rozlišení, zda se jedná o stát, který v daném případě spolupracuje s organizací, která již ozbrojený útok spáchala, a tedy vojenský útok má charakter preemptivní sebeobrany nebo s organizací, o které je prokázáno, že se teroristický čin spáchat chystá, v případě posouzení kritéria úspěchu není směrodatné.

V případě konkrétní akce v rámci výše definované preemptivní sebeobrany je možno úspěšnost charakterizovat dvojí skutečností: eliminací konkrétní teroristické organizace a zajištěním trvalého stavu, ve kterém spolupracující stát nebude ani pokračovat v podpoře žádné jiné teroristické organizace.

Důvod pro kritérium odmítnutí jakékoliv podpory terorismu ze strany státu vychází z charakteru terorismu jako vnitřního zla⁷⁹ a z charakteru sebeobrany která má za úkol zabránit bezprostředním škodám. Tyto škody jsou však při přijetí výše popsaného způsobu preemptivní obrany podstatně spojeny nejen s existencí konkrétní teroristické organizace, ale i podporujícího státu, neboť jestliže na straně státu trvá ochota podporovat jinou teroristickou organizaci, trvá i bezprostřední ohrožení teroristickými útoky.

Otázka po oprávněnosti naděje na úspěch není otázkou, která by obsahově byla řešitelná z pohledu etického soudu a má z podstaty věci odborný vojensko-politický charakter. Nicméně oprávněnost odborného stanoviska je třeba posoudit ze stejných důvodů jaké byly

---

⁷⁷ K problematice stanovení právní úrovně jistoty srov. O'CONNELL Mary Ellen: Evidence of Terror, *Journal of Conflict & Security Law* 1 (2002) 19–36.

⁷⁸ Srov. čl. 5.2.3 této studie.

⁷⁹ Srov. čl. 5.2 této studie.

uvedeny u kritéria evidence,⁸⁰ jak výkonnou tak zákonodárnou částí veřejné autority za účasti opozice.

5.2.5.5 Proporcionalita

Základní otázku spojenou s problémem proporcionality je možno formulovat následovně: Jaké škody je třeba vzájemně porovnávat na straně hrozby a na straně sebeobraného vojenského zásahu?

V případě nutného preemptivního charakteru obrany proti teroristickému ohrožení⁸¹ je ve vztahu k posuzování škod vzniklých teroristickým útokem třeba přijmout jako eticky správnou argumentaci zastávanou ve výše zmíněném prohlášení představitelů biskupské konference Anglie a Walesu,⁸² která princip proporcionality zakládá ne pouze na poměru obětí konkrétního teroristického útoku ve vztahu ke „kolaterálním“ škodám působeným vojenskou sebeobranou, ale také a především na vztahu škod způsobených vojenskou formou sebeobrany v širokém slova smyslu ke škodám, které je konkrétní teroristická skupina rozhodnutá a schopná způsobit i v budoucnu.

Mezi „kolaterální“ škody zásadního významu způsobené vojenskou obranou při takovémto způsobu posuzování však tedy nutně patří nejen přímé škody způsobené civilnímu obyvatelstvu a celková devastace země, ale i potenciální nová rozhodnutí pro teroristické akty a jejich podporu u dosud umírněného civilního obyvatelstva a také celková vlna nenávisti mezi civilním obyvatelstvem, která by byla vyvolána utrpením ve vojenském konfliktu.⁸³

Z uvedeného způsobu posuzování proporcionality způsobených škod však vyplývá, že právě v tomto bodu se etická kritéria nutně stávají velmi vágními a forma posuzování škod je vedle odborné erudice také významně závislá na politické intuici a zkušenosti členů zodpovědného grémia. Tato formulace kritéria tedy nabízí pouze eticky definovaný základní rámec, ve kterém se následně děje rozhodování na základě osobní odpovědnosti.

---

⁸⁰ Srov. čl. 5.2.5.5 této studie.

⁸¹ Srov. čl. 5.2.4 této studie.

⁸² Srov. čl. 4.1.4.2.2 c) této studie.

MURPHY-O'CONNOR Cormac, KELLY Patrick, předseda a místopředseda Konference katolických biskupů Anglie a Walesu: Prohlášení k současné mezinárodní situaci, 20.9.2001.

⁸³ Srov. „Rozhodnutí o použití vojenské síly může být učiněno pouze v rámci Spojených národů, ale vždy musí vzít v potaz vážné důsledky takového ozbrojeného konfliktu: utrpení iráckého lidu i těch, kteří budou zapojeni do vojenských operací, a dále nestabilitu v oblasti i novou propast mezi islámem a křesťanstvím.“ in: LAGHI Pio: Prohlášení po setkání s prezidentem Georgem Bushem ve Washingtonu, 5.3.2003.

5.2.6 Znovuzačlenění kritéria správného úmyslu

Výše získané výsledky, které vznikly posouzením a konkretizací kritérií v případě ozbrojené obrany proti teroristickému ohrožení, vykazují významný společný rys: jejich plné použití je jednoznačně možné pouze odpovědnou vládnoucí autoritou. Jen ta má dostatečný přístup k informacím, které dávají možnost reálně posoudit jak kritérium evidence důkazů, tak i kritérium proporcionality. Nezávislí odborníci, etici ani představitelé církve tuto možnost jednoznačně nemají.⁸⁴

Tuto skutečnost také potvrzuje formulace Katechismu katolické církve, která po výčtu jednotlivých kritérií učení o spravedlivé válce dodává: „*Toto jsou tradiční prvky vypočítávané v nauce o tzv. „spravedlivé válce“. Hodnocení takových podmínek mravní oprávněnosti přísluší prozíravému úsudku těch, kteří mají odpovědnost za obecné blaho.*“⁸⁵

Z tohoto důvodu je také třeba dát za pravdu pohledu George Weigela, který říká: „*Jestliže je tradice spravedlivé války skutečně tradicí způsobu vlády, pak odpovídající roli náboženských představitelů a veřejně se vyjadřujících intelektuálů je snažit se všemožně o vyjasnění morálních témat, o které se v době války jedná. To, co však můžeme nazvat „charismatem odpovědnosti“, leží někde jinde – na řádně ustavené veřejné autoritě, která je plně informována o relevantních skutečnostech a která musí nést tíhu odpovědnosti za učiněná rozhodnutí a za jejich uskutečňování.*“⁸⁶

Nicméně je třeba také doplnit v souladu s Weigelovým požadavkem o vyjasnění souvisejících etických otázek, že v rámci kritérií obsažených v učení o spravedlivé válce je třeba znovu vyzdvihnout a zdůraznit kritérium správného úmyslu. Toto kritérium jistě zaujímá v klasickém textu Tomáše Akvinského významné místo,⁸⁷ nicméně v současné situaci při použití zásad učení o spravedlivé válce v boji proti terorismu se význam tohoto kritéria ještě významně zvyšuje.

Jestliže sám Tomáš Akvinský popisuje situaci, kdy i v klasickém způsobu vedení války je možné, aby byla splněna všechna ostatní kritéria, ale pro chybějící správný úmysl je

⁸⁴ Srov. přiznání této skutečnosti představiteli biskupské konference Anglie a Walesu, čl. 4.1.4.2.2 e) této studie.

⁸⁵ KKC, čl. 2309.

⁸⁶ WEIGEL George: Moral Clarity at Time of War.

⁸⁷ „*Za třetí se vyžaduje, aby úmysl válčících byl správný, tím úmyslem se totiž zamýšlí buď aby se prospělo dobru, nebo aby se uniklo zlu. Proto Augustin praví v knize O slovech Páně: „U pravých ctitelů Božích jsou hříchy také ony války, které se nevedou z ukrutnosti nebo chtivosti, ale ze snahy po míru, aby zlí byli potrestáni a dobrým se pomohlo.“ Avšak může se stát, že válka se stává přece nedovolenou pro špatný úmysl, třebaže vypovídá válku zákonná moc a je spravedlivý důvod. Neboť Augustin praví v knize Proti Faustovi: „Chtivost škodit, mstivá krutost, nepokojný a nezkrutný duch, sveřepé vzbouření, panovačná choutka a vše podobné, to jsou věci, které se právem na válce kárají.“* In: TOMÁŠ AKVINSKÝ: STh II-II, q.40 art. 1co.

Srov. čl. 2.3.2 této studie.

jakékoliv použití ozbrojené síly nedovolené, pak tato možnost v případě boje proti terorismu platí s ještě větší naléhavostí.

Je však také třeba na rozdíl od výše citovaného Weigelova textu zdůraznit, že představitelům církví a odborníkům na etiku či mezinárodní právo v dané situaci nepřísluší pouze úloha explikace a upřesnění jednotlivých norem a kritérií. Jejich úkol spočívá i v posouzení legitimního použití těchto kritérií. Nicméně toto posouzení má pouze negativní charakter: může a z podstaty poslání církve a jejich odborníků také musí směřovat k jasnému stanovisku v situaci, kdy použití ozbrojené síly je eticky jednoznačně neospravedlnitelné, a to i na základě veřejně přístupných informací. Pozitivně se však právě pro nemožnost posouzení správného úmyslu nikdy nemůže vyjádřit ve smyslu jednoznačné podpory konkrétního rozhodnutí o použití vojenské síly.

Z uvedeného také vyplývá, že v případě, že dostupné informace neobsahují skutečnosti, z nichž je možno usuzovat na jednoznačné nesplnění odpovídajících norem, je z etického pohledu místem zodpovědného rozhodnutí skutečně oprávněná veřejná autorita, a proto je možné její rozhodnutí přijmout jako směrodatné i v případě osobních pochybností.⁸⁸

5.3 Zhodnocení konkretizace jednotlivých kritérií

Rozbor jednotlivých problémů, které se ukázaly jako otevřené při použití učení o spravedlivé válce jako kritéria pro posouzení konkrétních reakcí na teroristické útoky po 11. září 2001 vedl k návrhu na zpřesnění jednotlivých kritérií a k jejich vzájemné harmonizaci a logické provázanosti.

Ačkoliv se splnění jednotlivých kritérií může na první pohled zdát relativně jednoduché, a proto i eticky dovolené použití ozbrojené síly jako často přípustné, při komplexním pohledu, který v duchu učení o spravedlivé válce požaduje pro možné použití ozbrojené síly bezpodmínečné a současné splnění všech kritérií, se jeví jako jednoznačné, že možné řešení teroristické hrozby cestou ozbrojené síly si zachovává jasný charakter posledního a výjimečného řešení.

Na druhé straně však komplexní pojednání tohoto tématu ukazuje kapacitu teorie o spravedlivé válce odpovědět konkrétně i na složité otázky spojené se změněným charakterem ozbrojených konfliktů spojených se změněnou formou současných hrozeb, a tak se stát konkrétním hodnotovým rámcem pro politické rozhodnutí

---

⁸⁸ Srov. čl. 4.3 této studie. Odpověď na problém uvedený pod bodem 10.

5.4 Použití vojenské síly v Afghánistánu a v Iráku ve světle navržených kritérií

Ačkoliv cílem této studie není přímé zhodnocení etické dovolenosti válečných akcí v Afghánistánu a v Iráku,⁸⁹ analýza provedená v 4. kapitole této studie přesto dává možnost ukázat, jakým směrem by se konkrétní posouzení těchto vojenských operací mělo ubírat.⁹⁰ Na základě závěrů této studie je tedy možné konstatovat následující:

- 1) Každou ze zmíněných vojenských událostí je třeba posuzovat samostatně. Vojenské operace v Afghánistánu i v Iráku jsou z etického pohledu jednotlivými válkami.⁹¹ Proto je třeba odmítnout pojetí, které nazývá v etickém smyslu válkou boj proti terorismu a vojenské operace v Afghánistánu a Iráku vnímá pouze jako jednotlivé bitvy, které již samostatnému hodnocení nepodléhají.⁹²
- 2) Informace popisující situaci před válkou v Afghánistánu, tak jak byly uvedeny v článku 4.1 této studie, nevylučují, že použití vojenské síly v daném případě mohlo splňovat podmínky legitimní sebeobrany ve smyslu preemptivní akce.⁹³ Zda však ze strany oprávněné autority byla zároveň naplněna i veškerá ostatní kritéria, zůstává otevřenou otázkou, která přesahuje rámec této studie.
- 3) Jedním z předložených výsledků v rámci této páté kapitoly je i konstatování, že legitimní diskuse o eticky obhajitelném použití vojenské síly v rámci boje proti terorismu je bezpodmínečně spojena s reálnou existencí teroristické skupiny na území státu, jehož vládní autorita terorismus podporuje.⁹⁴ Protože v argumentaci zastánců použití vojenské síly proti Iráku se ve většině případů pouze mluvilo o hrozbě, která má potenciální charakter,⁹⁵ nebylo v daném případě toto kritérium s vysokou pravděpodobností splněno. Negativní hodnocení války v Iráku ze strany představitelů církví a většiny odborníků na křesťanskou etiku⁹⁶ proto plně odpovídá navrženému postupu pro hodnocení eventuální dovolenosti vojenského konfliktu.⁹⁷

Výše uvedené tři body ukazují, že celkový postup předložený v této studii může i na specifickém úseku křesťanské etiky, jakým jistě je problematika použití vojenské síly, dostát

⁸⁹ Srov. čl. 3.5.3; 4.3 této studie.

⁹⁰ V rámci této práce není dostatečným způsobem doložena faktografie vojenských událostí před i během války v Afghánistánu a Iráku. Tato skutečnost není problémem při využití afghánské a irácké kauzy pouze jako východiska pro stanovení obecných otázek, jak to také tato studie předpokládá. Pro konkrétní etické zhodnocení těchto válek nicméně přístup zvolený v této studii není dostatečný. Proto se článek 5.4 omezuje pouze na rámcové zhodnocení.

⁹¹ Srov. čl. 5.2.2 této studie.

⁹² Srov. BUSH George W.: Projev na letadlové lodi A. Lincoln, 1.5.2005.

⁹³ Srov. čl. 5.2.3; 5.2.4.1 této studie

⁹⁴ Srov. čl. 5.2.4.2 této studie.

⁹⁵ Srov. čl. 4.2.2.1.2; 4.2.2.1.4 této studie.

⁹⁶ Srov. čl. 4.2.4.2.2 této studie.

⁹⁷ Srov. čl. 5.2.6 této studie.

obecným požadavkům, jež ve svém pojetí křesťanské etiky postulují Eberhard Schockenhoff:⁹⁸ Daná kritéria umožňují posoudit konkrétní situaci způsobem, jenž je díky racionálnímu základu ve své kritické funkci obhajitelný i mimo křesťanský rámec.

Zároveň však tato všeobecně sdílená kritéria nevytvářejí nástroj pouze pro negativní posouzení, ale ukazují i směr k aktivnímu jednání ze strany legitimní autority. Toto aktivní jednání je již ale v mnohém odkázáno na existenciální spojení racionality s osobní vírou a navržená kritéria tak mohou být i podnětem k odvážnému životu člověka inspirovaného etikou, jež je motivována poselstvím evangelia.⁹⁹

---

⁹⁸ Srov. čl. 1.1.3.4 této studie.
⁹⁹ Tamtéž.

ZÁVĚR

Od chvíle, kdy Thukydides ve svém pojednání o peloponéské válce zaznamenal rozhovor mezi Atěňany a obyvateli ostrova Melos, až do současných dnů, je v pohledu na realitu válečných konfliktů na jedné straně trvale přítomen hluboký skepticismus a na straně druhé neutuchající naděje.

Skepticismus vidí ve znovu a znovu se opakujících scénářích jednotlivých ozbrojených střetů jen potvrzení svého názoru, že snaha vložit do rozhodování o vedení války nějaká pravidla, která by nebyla pouze zástěrkou pro události běžící jen a pouze podle pravidel síly a moci, je zcela naivní. Skepticismus, který připouští, že je snad možné navenek fakta a souvislosti různě přikrášlit či zastříť, ale že vždy pro ty, kteří budou znáti věci, vše zůstane stejné. Krutá, avšak jednoznačná pravda vždy bude znít: vítězí hrubá síla a vše ostatní přichází jako přídavek později.

Na druhé straně tento tvrdý skepticismus i přes převahu svých argumentů nikdy neuhasl velké naděje ve smysluplnost mírového soužití. Naděje, která věří v možnost lidstvu nejprve dokázat, že dobré vztahy mezi různými skupinami či národy jsou samy o sobě pragmaticky výhodnější než válka, a poté za pomoci neúnavného vysvětlování a vzdělávání tuto pravdu v mezinárodních vztazích také realizovat. Tak argumentovali obyvatelé ostrova Melos, v tomto duchu hovoří preambule Charty Organizace spojených národů.

Snad existuje v pohledu na mezinárodní společenství ještě třetí pojetí. Pojetí, které je založeno jak na skepsi vůči člověku ponechanému sobě samotnému a vytvářejícímu svůj vlastní sebestředný svět, tak ale také na víře, že nikoliv strukturálně a čistě racionálně, ale na základě osobních rozhodnutí jednotlivých svobodných lidských bytostí je možné budovat společné věci s nadějí na mír.

Tímto směrem ukazují i závěry získané v předložené studii. Ukazují, že v současném světě stejně jako v minulosti sebelépe definovaná kritéria nemohou z podstaty vést k vytvoření samospasitelné struktury, která by zajistila mír a bezpečnost. Doložené výsledky napovídají, že kritéria jsou zde nakonec vždy proto, aby sloužila zodpovědnému osobnímu rozhodnutí. A to z toho důvodu, že rozhodnutí stát na straně dobra jsou rozhodnutí, která se nedějí primárně na úrovni strukturální, nýbrž na úrovni individuální lidské svobody a musí se trvale obnovovat, aby mezilidským vztahům dala skutečnou šanci vyrůst v něco trvalého.

Tato šance však musí mít dva rozměry. Tím prvním jsou zmíněná osobní rozhodnutí jednotlivce pro dobro a vytrvalost v nich. Tím druhým je však na síle lidského poznání

založená reflexe, která naplňuje tato rozhodnutí pro dobro pravdivým obsahem. Reflexe, která ukazuje podle čeho se orientovat ve spleti vztahů a podmínek, jež se v životě společnosti vzájemně ovlivňují a podmiňují.

Je cílem předložené studie stát se právě příspěvkem k této reflexi. Jistě není možné první nahradit druhým – není možné, aby kritéria sama o sobě skvělá a obhajitelná zajistila dobré vztahy – ty nejsou strukturálně pojistitelné. Nicméně dějiny na druhou stranu opakovaně dokazují, že dobrá vůle na rovině světového společenství v žádném případě nestačí a že etická reflexe je jedním z nutných východisek pro utváření struktur, které světové společenství naléhavě potřebuje. Tato studie si kladla za cíl navrhnout orientaci pro strukturální jednání ve velmi specifické a hraniční oblasti lidského rozhodování – při použití vojenské síly v boji proti terorismu.

Hledání odpovědí na problematické otázky tohoto tématu bylo konáno s přesvědčením, že i použití síly – jestliže k němu bohužel někdy oprávněně musí dojít – nevytváří svět, který by stál mimo zásadní křesťanský nárok univerza. Mimo nárok, že věci směřují k Jednomu a Jedinému, že není nic, co by z jeho ruky vypadlo a bylo ponecháno nicotě.

SEZNAM POUŽÍVANÝCH ZKRATEK

Zkratky biblických knih použity dle ekumenického překladu.

AAS	Acta Apostolicae Sedis, Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
EPIL	Encyklopedia of Public International Law, Amsterdam: Elsevier Science B.V., 2000.
KKC	Katechismus katolické církve, Praha: Zvon 1995.
NEB-M	The New Encyclopedia Britannica. Macropedia 13, 15. vyd., Chicago – London – New Delphi – Paris – Seoul – Sydney – Taipei – Tokyo: Encyclopedia Britannica, Inc., 2003.
MGH Capit	Monumenta Germaniae Historica, Capitularia regum Francorum.
OSN	Organizace spojených národů
STh	TOMÁŠ AKVINSKÝ: Summa Theologiae, in: S. Thomae Aquinatis opera omnia 2, BUSA Roberto (vyd.): Stuttgart-Bad Canstatt: Friedrich Frommann Verlag Günther Holzboog KG, 1980.
UG	UTZ Arthur, GRONER Joseph (vyd.): Aufbau und Entfaltung des Gesellschaftlichen Lebens. Soziale Summe Pius XII., 1–3. díl, Freiburg: Paulusverlag, 1954–1956.
arg.	argumentum
art.	articulus
čl.	článek
co.	komentář v sumách Tomáše Akvinského
kn.	kniha
q.	questio

SEZNAM LITERATURY

Knihy a sborníky

„The War Against Afghanistan Must Stop“ in: Origins, CNS documentary service, 30 (2002) 505–507.

ABEL Elie: 13 Tage vor dem 3. Weltkrieg. Dokumentation und Hintergründe der Krise, die die Welt an den Rand der atomaren Vernichtung führte, Wien: Molden, 1966.

ACKERMANN Michael (vyd.): Opfer und Täter: eine Dokumentation zum Balkan-Krieg, Lengerich: Pabst, 1995.

Acta Apostolicae Sedis, Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.

ACTA SYNODALIA CONC. OECUM. VAT. II, sv. II, část VII, Cittá del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1975, 710–711.

AGNOLI Johannes: Von der Pax Romana zur Pax Christiana, in: FENNER Christian, BLANKE Bernhard (vyd.): Systemwandel und Demokratisierung. Festschrift für Ossip K. Fletscheim, Frankfurt am Main: Europäische Verlagsanstalt, 1975, 81–108.

AIRAS Pentii: Vom Glaubenskrieg zum Klassenkrieg. Kriegszweck im Spiegel der Geschichtsphilosophie 1. díl, (= Annales Universitatis Turkuensis B/90), Turku: Auraprint OY, 1963.

Albright Madelaine: Rozhovor, in: Foreign Affairs 5 (2003) 16.

ALMAGOR Raphael: Foundations of Violence, Terror and War in the Writings of Marx, Engels and Lenin, in: Terrorism and Political violence 2 (1991) 1–24.

ALPHONSO MARIA DE LIGORIO: Theologia moralis, 9. vyd., GAUDE Leonardo (vyd.), Roma: Typographia Vaticana, 1905, I. Díl, 659–664.

AMBOS Kai, ARNOLD Jörg (vyd.): Der Irak-Krieg und das Völkerrecht, (=Juristische Zeitgeschichte, 5 oddíl, 14. sv.), Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2004.

AMBROŽ: De officiis, kn. 1, kap. 27 a 35; kn. 3, kap. 8 a 19, TESTARD Marutius (vyd.): (=Corpus Christianorum, Series Latina XV, Ambrosii Mediolanensis opera, pars V.), Turnhout: Brepols, 2000.

ARISTOTELES: Etika Nikomachova, 1115a3–1117b23 in: BARNES Jonathan (vyd.): The Complete Works of Aristoteles: The Revised Oxford Translation, Bollingen Series LXXI, 2. díl, Princeton NJ: Princeton University Press, 1984.

ARISTOTELES: Politika, 1271b1–1271b11, in: tamtéž.

ARISTOTELES: Rétorika, 1359b34–1360a12, in: tamtéž

ASSHEUER Thomas: Hat Bush recht?, in: AMBOS Kai, ARNOLD Jörg (vyd.): Der Irak-Krieg und das Völkerrecht, (=Juristische Zeitgeschichte, 5 oddíl, 14. sv.), Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2004, 217–223

AUER Alfons: Autonome Moral und christlicher Glaube, Düsseldorf: Patmos Verlag, 1984.

AUER Alfons: Die Autonomie des Sittlichen nach Thomas von Aquin, in: DEMMER Klaus, SCHÜLLER Bruno: Christlich Glauben und Handeln, Düsseldorf: Patmos Verlag, 1977, 31–54.

AUGUSTINUS: Contro Fausto Manicheo, kn. 22, kap. 74, ALICI Luigi (vyd.): (=Nuova Biblioteca Agostiniana. Opere di sant'Agostino. Parte I : Libri. Opere polemiche), Roma: Città Nuova, 2004.

AUGUSTINUS: De civitate Dei, DOMBART Bernard, KALB Alfonsus Kalb (vyd.): (=Corpus Christianorum, Series Latina XLVII–XLVIII), Turnhout: Brepols, 1955.

AUGUSTINUS: ep. 185, ad Bonifacem, 21n., in: Saint Augustine. Letters 4. díl, (=The Fathers of the Church), Washington: The Catholic University of America Press, 1995.

AUGUSTINUS: Questionum in Heptateuchu lib., kn. 6, kap. 10, FRAIPONT Johannis (vyd.), (=Corpus Christianorum, Series latina XXXIII), Turnhout: Brepols, 1958.

AUGUSTINUS: Vera Religione, kn. 16, kap. 31, PIERETTI Antonio, CERIOTTI Giancarlo (vyd.), (=Nuova Biblioteca Agostiniana. Opere di sant'Agostino. Parte I : Libri. Opere filosofico-domatiche, 006/1–2), Roma: Citta Nuova, 1995.

AYALA Baltazar de: De iure et officiis et disciplina militaria libri III., WESTLAKE John (vyd.), Oxford: Oxford University Press, 1912.

BAINTON Ronald H.: Die frühe Kirche und der Krieg, in: Das frühe Christentum im römischen Staat, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1971.

BAINTON Ronald H.: Christian Attitudes towards War and Peace, New York: Abingdon Press, 1960

BATNITZKY Leora Faye, Leo Strauss and Emmanuel Levinas: Philosophy and the Politics of Revelation, Cambridge [etc.] : Cambridge University Press, 2006.

BAUFELD Stefan: Der 11. September 2001 als Herausforderung für das Völkerrecht, Münster: LIT Verlag, 2005, 14–23.

BAUMANN Dieter: Militäretik. Theologische, menschenrechtliche und militärwissenschaftliche Perspektiven, Stuttgart: Kohlhammer, 2007, 160–199.

BAURNFEIND Otto: Guerra & pace nel Nuovo Testamento, Brescia: Paideia, 1993.

BAYERLIN Ulrich: Humanitarian Intervention, in: EPIL, 2. díl, 926–933.

BEESTERMÖLLER Gerhard, HASPEL Michael, TRITTMANN Uwe (vyd.): „What we are fighting for...“ – Friedensethik in der transatlantischen Debatte, Stuttgart: Kohlhammer, 2006, 16.

BEESTERMÖLLER Gerhard, JUSTEHOVEN Heinz-Gerhard (vyd.): Friedensethik im Spätmittelalter, Theologie im Ringen um die gottgegebene Ordnung, Beiträge zur Friedensethik 30, Stuttgart: Kohlhammer, 1999.

BEESTERMÖLLER Gerhard: Die humanitäre Intervention – Imperativ der Menschenrechtsidee? Rechtsethische Reflexionen am Beispiel des Kosovo-Krieges., Stuttgart: Kohlhammer, 2003, 141–169.

BEESTERMÖLLER Gerhard: Die humanitäre Intervention – Kreuzzug im neuen Gewand? Ein Blick auf die gegenwärtige Diskussion im Spiegel der thomanischen Lehre vom gerechten Krieg. in: Die humanitäre Intervention – Imperativ der Menschenrechtsidee? Rechtsethische Reflexionen am Beispiel des Kosovo-Krieges., Stuttgart: Kohlhammer, 2003, 141–169.

BEESTERMÖLLER Gerhard: Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt? Ein kritischer Kommentar aus der Perspektive einer Kriegsächtungsethik, 49–81.

BEESTERMÖLLER Gerhard: Krieg gegen den Irak – Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?, Stuttgart: Kohlhammer, 2003.

BEESTERMÖLLER Gerhard: Thomas von Aquin und der gerechte Krieg. Friedensethik im theologischen Kontext der Summa Theologie, Köln: Bachem, 1990, 11.

BEESTERMÖLLER Gerhard: Zeit zum Abschied von der UNO?: Anfragen an militärische Einsätze der NATO ohne UN-Mandat, in: Militärseelsorge-Dokumentation, 38 (2000) 56–77.

BENEDIKT XVI.: Přednáška na univerzitě v Regensburgu (12. září 2006), in: Insegnamenti di Benedetto XVI., II,2 2006, Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2007, 257–267.

BENGTSON Hermann: Griechische Geschichte von den Anfängen bis in die römische Kaiserzeit (=Handbuch der Altertumswissenschaft. 3. oddíl, 4. část), München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1965, 211–245.

BENGTSON Hermann: Grundriss der Römischen Geschichte mit Quellenkunde. I, Republik und Kaiserzeit bis 284 n. Chr., (=Handbuch der Altertumswissenschaft. 3. oddíl, 3. část), München : C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1967.

BERNASCONI Oliviero: Humanum et divinum, autonomia e teonomia in teologia morale: coniugazione non insuperabile, in: *L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“*, 144–162.

Bible, ekumenický překlad, Praha: 1985.

BLETT Pierre: Pius XII., Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001.

BLIX Hans: Mission Irak: Wahrheit und Lügen, München: Droemer, 2004.

BLUTH Christoph: The British Road to War: Blair, Bush and Decision to Invade Iraq, in: *International Affairs* 5 (2004) 871–892.

BÖCKLE Franz: *Fundamental moral*, München: Kösel, 1978, 294, pozn.7.

BÖCKLE Franz: *Theonomie. Autonomie. Zur Aufgabestellung einer fundamentalen Moralautonomie* in: GRÜNDEL Johannes / EID Volker: *Humanum. Moraltheologie im Dienst des Menschen*, Düsseldorf: Patmos-Verlag, 1972.

BOSSAERT Fulgentio: *Principia theologiae moralis et scholasticae*, 3. díl, *Silvae-ducis*: J.P. Hoffers et Filii, 1815, 254–262.

BOUCHER David: *Political Theories of International Relations. From Thucydides to the Present*, Oxford: Oxford University Press, 1998, 355–374.

BRIESKORN Norbert, RIEDENAUER Markus (vyd.): *Suche nach Frieden I-III*, Stuttgart: Kohlhammer, I 2000, II 2002, III 2003.

BROCK Lothar, SCHOCH Bruno: *Was ist das Neue am internationalen Terrorismus?*, in: *Friedensgutachten 2002*, Münster: 2002, 35.

BROCK Lothar; ELLIEN Tillmann: *Humanitäre Intervention: zur Problematik militärischer Eingriffe in innerstaatliche Konflikte*, in: *Umbruch in der Weltgesellschaft: auf dem Wege zu einer "neuen Weltordnung"?* Hamburg: Deutsches Übersee-Institut, 1994, 383–420.

Brockhaus Enzyklopädie, 19.vyd., 1990.

BUCKLEY Mary, FAWN Rick (vyd.): *Global Responses to Terrorism*, London: Routledge 2003.

BUSCHMANN Arno (vyd.): *Kaiser und Reich. Klassische Texte zur Verfassungsgeschichte*, 2. díl: 1648–1806, 2. vyd., Baden-Baden: Nomos-Verlagsgesellschaft, 1994.

BUSOLT Georg, SWOBODA Heinrich: *Griechische Staatskunde (= Handbuch der Altertumswissenschaft*, 4. oddíl, 1. část), München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1963, 1259–1264.

BYERS Michael: *Der Irak und der Fall Caroline*, in: AMBOS Kai, ARNOLD Jörg (vyd): *op. cit.*, 233–241.

CASSIUS DION: *De excerptis Xiphilini* 71,8.

CATUDAL Honore M.: *Kennedy in der Mauer-Krise: eine Fallstudie zur Entscheidungsfindung in USA*, Berlin: Berlin Verlag, 1988.

CAVALAR Georg: *Pax Kantiana. Systematisch-historische Untersuchung des Entwurfs „Zum ewigen Frieden“ (1795) von Immanuel Kant*, Wien: Böhlau Verlag, 1992.

CICCIONE Lino: *Humanae vitae: analisi e commento*, Roma: CIC Edizioni Internazionali, 1989.

CICERO Marcus Tullius: *De Officiis*, in: SABBADINI Remigio (vyd.), Torino: Chiantore, 1945.

CICERO Marcus Tullius: *De re publica*, ZETZEL James E.G. (vyd.), Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

CLARKE Paul B., LINZEY Andrew: *Dictionary of Ethics, Theology and Society*, London: Routledge, 1996.

CLAUSEWITZ Carl von: *Vom Krieg*, kap. 1, čl. 24, HAHLOWEG Werner (vyd.), Bonn: Dümmlers Verlag, 1980.

CONGAR Yves: *Sull' originalita dell'etica Christiana*, in: *Chiamati alla Liberta. Saggi di teologia morale in onore di Bernard Häring*, Roma: Edizioni Paoline, 1980, 35–36.

- COOK Robin: *The Point of Departure*, New York: Simon & Schuster, 2003, 214–221.
- CORDES Günter: Karolinen, in: *Lexikon der deutschen Geschichte*, Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 2. vyd., 1983, 645 sl.1.
- CRAIGE Peter C.: *The Problem of War in the Old Testament*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1978.
- CRAWFORD James: *Military Activities against Nicaragua Case*, in: *EPIL*, 3. díl, 371–378.
- CREYER Robert: *The Fine Art of Friendship: Jus in bello in Afghanistan*, in: *Journal of Conflict & Security Law* 1 (2002) 38–83.
- Das zweite Vatikanische Konzil 1.-3. díl., in: *Lexikon für Theologie und Kirche*, 2. vyd., 1966, Freiburg: Herder.
- DECRETUM GRATIANI emendatum et notationibus illustratum, in: RICHTER Ludovicus N. (vyd.), péčí J.P. Migne, Lutetie Parisiorum: Migne, 1885.
- DEMMER Klaus: *Fundamentale Theologie des Ethischen*, Freiburg: Universitätsverlag, 1999.
- DEUTSCH Kenneth L., NICGORSKI Walter (vyd.): *Leo Strauss. Political Philosopher and Jewish Thinker*, Boston: Rowman & Littlefield, 1994.
- DICKE Klaus: *Peace through International Law and the Case of Iraq*, in: Beestermöller Gerhard, LITTLE David (vyd): *Iraq: Threat and Response*, Münster: LIT Verlag, , 2003, 11–27.
- DIESNER Hans-Joachim: *Stimmen zu Krieg und Frieden im Renaissance-Humanismus*, Göttingen: Vandhoeck&Ruprecht, 1990.
- DIONYSIUS Z HALICARNASSU: *Antiquitates romanes*, kn. II, kap. 72, in: CARY Ernest (vyd.): *The Roman Antiquities of Dionysius of Halicarnassus*, Loeb Classical Library, díl 319, Cambridge: Harvard University Press, 1937.
- Dopis 60 amerických intelektuálů evropským intelektuálům „What we’re fighting for...“ z února 2002 a následující korespondenci až po americko-německou konferenci na téma teorie spravedlivé války v Iserlohn (SRN) ve dnech 15.-17. října 2004, in: *Politisches Denken*, (2003) 223–240.
- Dopis vyšších řeholních představených velvyslanci USA Jimu Nicholsonovi při Svatém stolci ze dne 4. února 2003, in: *Origins*, CNS Documentary Service, 36 (2003) sloupek, 595–596.
- DORRIEN, Gary J.: *The Neoconservative Mind: Politics, Culture and the War of Ideology*, New York, Temple University Press, 1993.
- DOYLE Michael W.: *Way of War and Peace*, New York: W.W. Norton & Company, Inc., 1997.
- DRIVER John: *How Christians Made Peace with War: Early Christian Understandings of War*, Scottdale: Herald Press, 1988, 77.
- DRUHÝ Vatikánský koncil: Dekret o výchově ke kněžství *Optatum totius*, (ze dne 7. prosince 1965), in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon 1995, čl. 13–18.
- DRUHÝ Vatikánský koncil: *Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes*, (ze dne 7. prosince 1965), in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon 1995.
- DUKA Dominik: Editorial in: *Salve* 4 (2005).
- DÜLFFER Jost: *Regeln gegen Krieg? Die Haager Friedenskonferenzen von 1899 und 1907 in der internationalen Politik*, Berlin: Ullstein, 1981.
- DUPUY, Pierre-Marie, TOMUSCHAT Christian: *Warten auf den Schlag gegen Bagdad*, AMBOS Kai, ARNOLD Jörg (vyd): op. cit., 250.
- ELSHTAIN Jean B. (vyd.): *The Just War Against Terror*, New York: Basic Books, 2003.
- ELSHTAIN Jean B. (vyd.): *The Just War Theory*, New York: New York University Press, 1992.

EMBERLEY Peter, COOPER Barry: *Strauss Leo, Faith and Political Philosophy. The Correspondence between Leo Strauss and Eric Voegelin, 1934–1964*, University Park: The Pennsylvania State University Press, 1993.

EMPELL Hans-Michael: *Ist der Krieg der USA gegen Afghanistan vom Selbstverteidigungsrecht gedeckt?*, in: SCHOCH Bruno, HAUSWEDELL Corinna, WELLER Christoph, RATSCH Ulrich, MUTZ Reinhard (vyd.), *Friedensgutachten* (2002) 159.

Encyklopedia of Public International Law, Amsterdam: Elsevier

ENUMA ELIŠ, 62–70, in: FURLANI Giuseppe (vyd.), Bologna: N. Zanichelli, 1943.

Ethica 2001, 2002, 2003, 2004. *Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden*, Wien.

Ethical Perspectives, 2–3 (2004) 99–188.

EUSEBIUS z Cesareje: *Historia ecclesiastica* 5,5, 1–6.

EUSEBIUS Z CÉSAREJE: *Vita Constantini*, především kn. 1, 4. kap., in: SHAFF Philip, WACE Henry (vyd.): *Selected Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, I. díl, in: Michigan, WM: B. Eerdmans Publishing Company, 1982.

FAKHRY Majid: *Ethical Theories in Islam*, Leden: E.J. Brill, 1991

FARER Tom J.: *The Interplay of Domestic Politics, Human Righths, and U.S. Foreign Policy*, in: WEISS Thomas G., GRAHAM Margaret E., GOERING John (vyd.): *Wars on Terrorism and Iraq*, New York: Routledge, 2004, 44–46.

FERNANDÉZ Aurelio: *Moral Fundamenta*, 2.vyd., Madrid: Rialp, Biblioteca de Iniciación Teológica, 2001.

FIJNAUT Cyrille, WOUTERS Jan, NAERT Frederick (vyd.): *Legal Instruments in the Fight against International Terrorism. A Transatlantic Dialogue*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2004.

FIORINZA Joseph A.: *Dopis prezidentu Bushovi 19.9.2001*, in: *Ethica* 2002. *Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden*, Wien, 190

FIORINZA Joseph A.: *Prohlášení k zahájení útoků na Afghánistán, 9.10.2001*, in: *Ethica* 2002. *Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden*, Wien, 194.

FORSCHNER Maxmilian: *Naturrechtliche Grundlegung der Theorie des gerechten Krieges in der Antike (bei Cicero und Augustinus)*, in: *Gymnasium* 111 (2004) 557–572.

FORSCHNER Maxmilian: *Stoa und Cicero über Krieg und Frieden*, Barsbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1988.

FROWEIN Jochen Abr.: *United Nation*, in: *EPIL*, 4.díl, 1029–1030.

FUCHS Josef: *Responsabilita personále e norme morali*, Bologna: EDB, 1978.

FUKUYAMA Francis: *Scheitert Amerika? Supermacht am Scheideweg*, Berlin: Propyläen Verlag, 2006.

FÜRTIG Henner: *Kleine Geschichte des Iraks*, 2. dopl. vyd., München: Verlag C.H. Beck, 2004, 107–119.

GEERLINGS Wilhelm: *Die Stellung der vorkonstantinischen Kirche zum Militärdienst*, Barsbüttel: Institut für Theologie und Kirche, 1989.

Gentili Alberico: *De iure belli libri tres*, kn.1, kap. VI, in: Rolfe John: *The Classics of International Law*, Oxford: Clarendon Press, 1933, díl 2, 31–33.

Gerechter Frieden, 2. vyd., Bonn: Deutsche Bischofskonferenz. Sekretariat, 2000.

GERHARDT Volker: *Immanuel Kants Entwurf „Zum ewigen Frieden“*. Eine Theorie der Politik, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1995.

GIANELLI Andrea, TORNIELLI Andrea: *Papi, guerre e terrorismo*, Milano: Sugarco Edizioni, 2006.

GILLNER Matthias: *Bartolomé de Las Casas und die Eroberung des indianischen Kontinents*, Stuttgart: Kohlhammer, 1997.

GIRARDET M. Klaus: *„Gerechter Krieg“*. Von Ciceros Konzept des bellum iustum bis zur UNO-Charta, in: *Gymnasium* 114 (2007) 1–35.

- GLENNON Michael J. Pro & Contra, in: AMBOS Kai, ARNOLD Jörg (vyd.): Der Irak-Krieg und das Völkerrecht, (=Juristische Zeitgeschichte, 5 oddíl, 14. sv.), Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2004, 258–259.
- GRASMÜCK Ernst Ludwig: Äußerungen zu Krieg und Frieden in der Zeit der frühen Kirche, Barsbüttel: Institut für Theologie und Kirche, 1989.
- GROTIUS Hugo: De iure belli ac pacis, in: KELSEY W. Francis: The Classics of International Law, Oxford: Clarendon Press, 1925, díl 3, část II, 9.
- HÄRING Bernhard: Free and Faithful: Moral Theology for Priests and Laity, Middlergreen: St Paul Publications, 1978.
- HARTMANN Wilfried: Der Frieden im früheren Mittelalter, zwei Studien, Beiträge zur Friedensethik 13, Barsbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1992, 5–6.
- HATTENHAUER Hans: Pax et Justicia (Berichte aus den Sitzungen der Joachim-Jungius-Gesellschaft), roč. 1, sešit 3, Hamburg 1983, 26–28.
- Hehl Ernst-Dieter: Kirche und Krieg im 12. Jahrhundert, Studien zu kanonischem Recht und politischer Wirklichkeit, Stuttgart: Anton Hiersemann, 1980, 57–108.
- HELGELAND John, DALY J. Robert, BURNS J. Patout: Christians and the Military. The Early Experience, London: SCM Press LTD, 1987, 31–38.
- HELGELAND John: Christians and Military Service, A.D. 173–337, disertační práce na univerzitě Chicago, 1973, 198–221.
- HÉRAKLEITOS: 53, in: DIELS Hermann, KRANZ Walter (vyd.): Die Fragmente der Vorsokratiker, Hildesheim: Weidmann, 6. vyd. z r. 1952, 2005, 22 B 53.
- HIESTAND Rudolf: „Gott will es!“- Will Gott es wirklich?, Die Kreuzzugs-idee in der Kritik ihrer Zeit, Beiträge zur Friedensethik 29, Stuttgart: Kohlhammer, 1998.
- HIMES Kenneth R.: The Morality of Humanitarian Intervention, in: Theological studies, 55 (1994) 82–105.
- HOBBS Thomas: De cive, kap. 1, díl 2, 12, TUCK Richard (vyd.), Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 21.
- HOBBS Thomas: Leviathan, kap. 11, 13, 14, Cambridge: Tuck Richard, Cambridge University Press, 1991, 85–91.
- HÖDL Ludwig: Spanische Spätscholastik, in: Lexikon des Mittelalters VII, Stuttgart – Weimar: Verlag S.B. Metzler, 1999.
- HÖFER Fritz O.: Das Phänomen des Krieges in den Auffassungen der Philosophen der Aufklärung und der englischen Wirtschaftsklassik, disertační práce na univerzitě Heidelberg, 1936.
- HOLUB Tomáš: Atomová puma a etický diskurz během studené války, Salve 3 (2005) 85–102.
- HOPPE Thomas (vyd.): Friedensethik und internationale Politik. Problemanalysen-Lösungsansätzen-Handlungsperspektiven, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 2000.
- HOPPE Thomas: Auf dem Weg zum gerechten Frieden?. Friedensethische Überlegungen nach dem Ende des Ost-West-Konflikts, Hamburg: Wissenschaftliches Forum für internationale Sicherheit, 1995.
- HOPPE Thomas: Friedenspolitik mit militärischen Mitteln: eine ethische Analyse strategischer Ansätze, Köln: Bachem, 1986.
- HOPPE Thomas: Gewalt als Instrument zur Lösung von Gegensätzen überwinden, in: Arbeitshilfen, Bonn: Deutsche Bischofskonferenz, Sekretariat. 150 (2000) 9–17.
- HOPPE Thomas: Gewaltprävention statt Präventivkriege: die Lehren des Irakkriegs und das Bischofswort zum „Gerechten Frieden“, in: Herder-Korespondenz, 57 (2003) 227–231.
- HOPPE Thomas: Gewaltverbeugung in einer Welt der Gewalt: lässt sich die Institution des Krieges überwinden?, in: MENSEN Bernhard (vyd.): Frieden Schaffen – Frieden sichern: (Vortragsreihe 2003/2004), Nettetal: Styler Verlag, 2004, 9–27.
- HOPPE Thomas: Prevence násilí místo preventivních válek, Salve 3 (2005) 103–114.

HOPPE Thomas: Sicherheitspolitischer Paradigmenwechsel?: Die Ambivalenzen militärischen Interventions, in: Herder- Korespondenz, 58 (2004) 551–555.

HÖRMANN Karl (vyd.): Lexikon der christlichen Moral, Wien: Tyrolia Verlag, 1976.

HORNUS Jean-Michel: Politische Entscheidung in der alten Kirche, München: Chr. Kaiser Verlag, 1963, 159–164.

HOSSFELD Frank-Lothar: „Du sollst nicht töten!“. Das fünfte Dekaloggebot im Kontext alttestamentlicher Ethik, Stuttgart: Kohlhammer 2003.

HOURANI George F.: Combinations of Reason and Tradition in Islamic Ethics, in: HOURANI George F.: Reason and Tradition in Islamic Ethics, Cambridge: Cambridge University Press, 1985, 270–276.

HUNOLD Gerfried W.: Lexikon der christlichen Ethik, Freiburg: Herder 2003.

HYMERS John: Regrounding the Just War's „Presumption Against Violence“ in Light of George Weigel, Catholic University of Leuven, 2–2–3 (2004) 111–121.

CHAMOIX François: Griechische Kulturgeschichte, München: Droemer, 1966, 187–244.

Charta der Vereinten Nationen. Kommentar, 634.

Charta der Vereinten Nationen. Kommentar, SIMMA Bruna (vyd.): München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1991.

Charta OSN, čl. 39.

Charta OSN, čl. 51

Charta OSN, Preambula.

CHIA Edmund: Regensburg And Dialogue, in: Studies in Interreligious Dialogue, 17/2007/1, Louvain: Peeters, 70–82.

CHIARI Bernhard, KESSELRING Agilolf (vyd.): Kosovo. Wegweiser zur Geschichte, 2. vyd., Paderborn: Schöningh, 2008.

CHRISTIANSEN Drew, SJ: After Sept. 11: Catholic Teaching on Peace and War, in: Origins, CNS documentary service, May 2002 3 (2002) 33–40.

Iraq-history, in: NEB-M 21. díl, 980–995.

JAN PAVEL II.: Encyklika Veritatis splendor, (ze dne 6. srpna 1993), Praha: Zvon, 1994.

JAN PAVEL II.: Insegnamenti 1983, Probleme realistisch und ehrlich in Angriff nehmen, in: Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1162.

JAN PAVEL II.: Projev k diplomatickému sboru 16.1.1993, in: AAS 85, 1242.

JAN PAVEL II.: Řeč k diplomatům akreditovaným u Svatého stolce, 10.1.2002, čl. 3, in: AAS, 94, 327–332.

JAN XXIII. Pacem in terris, Praha: Zvon, 1996.

JOHNSON James T.: Can Modern War Be Just?, New Haven: Yale University Press, 1984.

JOHNSON James T.: Just War Tradition and the Restraint of War, Princeton: Princeton University Press, 1981.

JOHNSON James T.: The Quest of Peace, Princeton NJ: Princeton University Press, 1987, kap.1.

JOHNSON James T.: The War to Oust Saddam Hussein, Lanham: Rowman & Littlefield, 2005, 35–41.

JOHNSTONE Brian V.: The War On Terrorism: A Just War?, in: Studia Moralia, Editiones Academiae Alfonsianae, Roma 40 (2002) 39–61.

JOHNSTONE Brian: Pace e Guerra Nella Tradizione Christiana, skripta k přednáškám na Academia Alfonsiana, Roma, 2005–2006, II. Kapitola, 55.

JUSTEHOVEN Heinz-Gerhard, STÜBEN Joachim (vyd.): Kann Krieg erlaubt sein? Eine Quellensammlung zur politischen Ethik der Spanischen Spätscholastik, Stuttgart: Kohlhammer, 2006.

JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard, SCHUMACHER Ralf: „Gerechter Frieden“ – Weltgemeinschaft in der Verantwortung. Zur Debatte um die Friedensschrift der deutschen Bischöfe, Stuttgart: Kohlhammer, 2003, 52–2.

JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: Francisco de Vitoria zu Krieg und Frieden, Köln: Bachem Verlag, 1991, 32–38.

JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard: Internationale Schiedsgerichtsbarkeit. Ethische Norm und Rechtswirklichkeit, Stuttgart: W. Kohlhammer, 2006, 30–32.

JUSTIN MARTYR: Apologia prima, kap. 39n, in: ROBERTS Alexander, DONALDSON James (vyd.): The Ante-Nicean Fathers, I. díl, Michigan, WM: B. Eerdmans Publishing Company, 1985.

KANT Immanuel: Zum ewigen Frieden, Stuttgart: Reclam, 1973.

Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, čl. 2309.

KERSTING Wolfgang: Leviathan oder Stoff, Form und Gewalt eines bürgerlichen und kirchlichen Staates, Berlin: Akademie Verlag, 1996.

KERSTING Wolfgang: Nicollo Machiavelli, 2. vyd., München: C.H. Beck, 1998.

KIND Christian: Krieg auf dem Balkan: der jugoslawische Bruderstreit, Geschichte, Hintergründe, Motive, Paderborn: Schöningh, 1994.

Kirche und Golfkrieg: Erklärungen, Aufrufe und Kommentare von Kirchen und prominenten Christen, in: Evangelischer Pressedienst-Dokumentation 8A (1991) 1–29.

Klement Alexandrijský: Exhortatione ad Greciis, X.100.4, in: MORESCHINI Claudio (vyd.): Collana di testi patristici 179, Roma: Citta nuova editrice, 2004.

KÖHLER Oskar: Der Weltplan Leos XIII.: Ziele und Methoden, in: JEDIN Hubert (vyd.): Handbuch der Kirchengeschichte VI/2, Feiburg: Herder, 3–27.

Konference katolických biskupů Anglie a Walesu: „Reflection the Aftermath of the Attacks on the USA“, 16.11.2001, in: Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, 200–202.

Konference katolických biskupů USA: „Living with Faith and Hope after September 11“, pastorální poselství, 14.11.2001, in: Origins 25 (2001) 413–420.

KRAJEWSKI Markus: Selbstverteidigung gegen bewaffnete Angriffe nicht-staatlicher Organisationen. Der 11. September und seine Folgen, in: Archiv des Völkerrechts 2 (2002) 196–198.

KRAUTHAMMER Charles: Isolationism. A Risposte, in: The National Interest 2(1985–1986) 155.

KRECH Hans: Der Afghanistan Konflikt 2001, Berlin: Verlag Dr. Köster, 2002.

KRISTOL Irving: Neo-conservatism: The Autobiography of an Idea, New York: Free Press, 1995.

KROMAYER Johannes, VEITH Georg: Heerwesen und Krügsführung der Griechen und Römer (= Handbuch der Altertumswissenschaft, 4. oddíl, 3. část, 2. sv.), München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1963.

KÜNG Hans (ed.): Ja zum Weltethos: Perspektiven für die Suche nach Orientierung, München- Zürich: R. Piper & Co., 1995.

LACTANTIUS: Divines Institutes, dodatek kn. 1, kap.1, který vznikl až po ediktu milánském a je v rozporu s textem samotného spisu kn. 6, kap. 20, in: ROBERTS Alexander, DONALDSON James (vyd.): op. cit., VII. díl, 1985.

LANGILLE Benjamin: It's „instant Costum“: How the Bush Doctrine Became Law after the Terrorist Attacks of September 2001, in: Boston College Int'l & Comp. Law Revue 26 (2003) 145.

LEHMANN Karl: Erklärung des Vorsitzender Deutschen Bischofskonferenz zur Golfkrise, 11.1.1991, in: Die Deutschen Bischöfe: Hirtenschreiben, Erklärungen 48 (1991) 94.

LENIN Vladimir I.: Über Krieg, Armee und Militärwissenschaft. Eine Auswahl aus Lenin Schriften, 1. díl, Berlin: Verlag des Ministeriums für Nationale Verteidigung, 1958.

LIND Millard C.: Yahweh Is a Warrior. The Theology of Warfare in Ancient Izrael, Scottsdale, PA: Herald Press, 1980.

- LITTLE David: Hugo Grotius and the Doctrine of the Just War, in: BRIESKORN Norbert, RIEDENAUER Markus (vyd.): *Suche nach Frieden I*, Stuttgart: Kohlhammer, 2000, 259–273.
- LOPEZ George A.: Iraq and Just-War Thinking. The presumption against the Use of Force, in: *Commonweal* 129 (2002) 14–15.
- LOSSE Carlos: Guerra, in: *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, ROSSANO Pietro, RAVASI Gianfranco, GIRLANDA Antonio (vyd.), Milano: Edizioni Paoline, 1991, 726–735.
- LUTZ Dieter S.: Was ist Terrorismus?, in: S+F, *Viertjahresschrift für Sicherheit und Frieden*, Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft 1 (2002) 6.
- MACK Andrew (vyd.): *Human Security Report 2005, War and Peace in the 21st Century*, vydáno pro Human Security Centre, University of British Columbia, Canada, New York: Oxford University Press, 2005, 40–46.
- MACK Andrew (vyd.): *Human Security Report 2005. War and Peace in the 21st Century*.
- MACHIAVELLI Nicollo: *Der Fürst*, 26. kap., Wiesbaden: WMA-Verlag, 1980, 97.
- MACHIAVELLI Nicollo: *Vladař*, kap. 26.
- MAIER Martin: Atomare Abschreckung und christliche Friedensethik, in: *Stimmen der Zeit* 207 (1989) 135–138.
- MARTINO Renato: Řeč na 56. Valném shromáždění OSN, 15.10.2001, in: *Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden*, Wien, 194–195.
- MENG Werner: Caroline, in: *EPIL*, 1. díl, 537–538
- MENG Werner: War, Definition, in: *EPIL*, 4. díl, 1335–1337.
- MERGUET Hugo: *Handlexicon zu Cicero*, Hildesheim: Olms, 1962.
- Monumenta Germaniae Historica, Capitularia regum Francorum*.
- MOORE John B.: *A Digest of International Law II*, Washington: G.P. O., 1906, 409.
- MUELLER John, MUELLER Karl: The Methodology of Mass Destruction. Assessing Threats in the New World Order, in: *Journal of Strategic Studies* 23, (I/2000) 164.
- MÜLLERSON Rein: Jus ad Bellum: Plus Ça Change (Le Monde) Plus C'est La Même Chose (La Droit)?, in: *Journal of Conflict & Security Law*, 2 (2002) 180.
- MÜNCH Fritz: War, Laws of, History, in: *EPIL*, 4. díl, 1386–1388.
- MÜNKLER Herfried: *Thomas Hobbes*, Frankfurt am Main: Campus Verlag, 1993.
- MURPHY-O'CONNOR Cormac, KELLY Patrick, předseda a místopředseda Konference katolických biskupů Anglie a Walesu: Prohlášení k současné mezinárodní situaci, 20.9.2001, in: *Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden*, 190–191.
- Murwiek Dietrich: Die amerikanische Präventivkriegsstrategie und das Völkerrecht, in: AMBOS Kai, ARNOLD Jörg (vyd): op. cit., 299.
- MYJER Eric, WHITE Nigel: The Twin Towers Attack: an Unlimited Right to Self-Defence?, in: *Journal of Conflict & Security Law* 1 (2002) 9–13.
- NAERT Fraederik: The Impact of the Fight Against Terrorism on the ius ad bellum, in: *Ethical Perspectives* 11 2–3 K.U. Leuven, 144–147
- NAGEL Ernst J.: Die Entwicklung einer christlichen Friedensethik, in: *Gerechtigkeit und Frieden* (1983–1984) 93–104.
- NAGEL Ernst J.: *Friedenslehre der katholischen Kirche*, Stuttgart Berlin Köln: Kohlhammer, 1997.
- NATIONAL CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS: *The Harvest of Justice Is Sown in Peace. Reflection of the National Conference of Catholic Bishops on the Tenth Anniversary of The Challenge of Peace* Washington, DC: Office of Publishing Services, United States Catholic Conference, 1993, I.B.
- NATIONAL CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS: *The Challenge of Peace: God's Promise and Our Response. A Pastoral Letter on War and Peace*, Washington, DC: Office of Publishing Services, United States Catholic Conference, 1983.

- NAVARRETA Valeria a kol.: La procreazione responsabile: fondamenti filosofici, scientifici, teologici, Roma: [s.n.], 1984.
- NIEBUHR Reinhold: *Moral Man and Immoral Society*, New York: Charles Scribners's Sons, 1932.
- NILSSON Martin P.: *Geschichte der griechischen Religion. Die Religion Griechenlands bis auf die griechische Weltherrschaft (= Handbuch der Altertumswissenschaft. 5. oddíl, 2. část)*, München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1955, 625–628.
- NOHLEN Dieter (vyd.): *Kleines Lexikon der Politik*, München: 2001, str. 514.
- NOLAN J. Cathal: *The Age of Wars of Religion, 1000–1650, 2. díl*, Westport: Greenwood Press, 2006, 847–858.
- NOWAK Michael: *An Argument That War against Iraq Is Just*, in: *Origins, CNS Documentary Service*, 36 (2003) 594–598.
- Nuovo Dizionario di Teologia Biblica
- O'BRIEN Edwin: *A Tough Love or (quote St. Augustin:) A Benevolent Severity*, 10.12.2001, in: *Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden*, Wien, 204.
- O'BRIEN Edwin: *Dopis katolickým příslušníkům ozbrojených sil USA*, 19.9.2001, in: *Ethica 2002. Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden*, Wien, 189.
- O'CONNELL Mary Ellen: *Evidence of Terror*, *Journal of Conflict & Security Law* 1 (2002) 19–36.
- O'DONOVAN Oliver: *The Just War Revisited*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- ONUMA Yasuaki (vyd.): *A Normative Approach to War. Paece, War and Justice in Hugo Grotius*, Oxford: Clarendon Press, 1993.
- ORIGENES: *Contra Celsum*, in: ROBERTS Alexander, DONALDSON James (vyd.): *op.cit.*, IV. Díl, 1986.
- ORIGENES: *Homilia de Josua, 15. homilie, 1*, in: QUACQUARELLI Antonio (vyd.), *Collana di testi patristici 108*, Roma: Citta nuova editrice, 1993.
- Origins, CNS documentary service*, October 2001 320 (2001) 339–340, sloupek.
- PALANQUE G[...] R[...], BARDY G[...], LABRIOLLE de P[...]: *Dalla pace constantiana alla morte di Teodosio (=Storia della Chiesa III/1)*, Milano: Edizione San Paolo, 1995, 17–46.
- PARRY Clive: *League of nations*, in: *EPIL*, 3. díl, 177–186.
- PAVEL VI: *Encyklika Humanae vitae*, in: *Acta Apostolicae Sedis* 60, Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1968, 490.
- PESCHKE Karl Heinz: *Christian Ethics. Moral Theology in the Light of Vatican II.*, Roma: Urbaniana University Pres, 1999.
- PIUS XII., UG 2366.
- PIUS XII.: *Radiové poselství z 23.12.1956*, in: *AAS* 49, 5–22.
- PLATON: *Ústava*, in: APELT Otto (vyd.): *Platon. Sämtliche Werke 5. díl*, Hamburg: Verlag von Felix Meiner, 1988.
- PRADETTO August: *Die Vereinten Nationen seit dem Terroranschlägen vom 11. September: im Wechselbad US-amerikanischer Politik*, in: PRADETTO August (vyd.): *Sicherheit und Verteidigung nach dem 11. September 2001: Akteure – Strategien – Handlungsmuster*, Frankfurt am Main: Lang, 2004, 227–261.
- PRIVITERA Salvatore: *Il volto morale dell'uomo. Avvio allo studio dell'etica filosofica e teologica*, Palermo: Ist. Siciliano di Bioetica, 1992.
- PUCCIARELLI Enrico (vyd.): *I cristiani e il servizio militare. Testimonianze dei primi tre secoli*, Firenze: Nardini Editore, 1987.
- PUTTKAMER Ellinor von: *Versailles Peace Treaty (1919)* in: *EPIL*, 4. díl, 1277–1283.
- RAHNER Karl, *Zum Begriff der Unfehlbarkeit in der katholischen Theologie. Einige Bemerkungen anlässlich des 100-Jahr-Jubiläums des Unfehlbarkeitsdogmas von 18.Juli 1870*, in: RAHNER Karl (ed.): *Zum Problem Unfehlbarkeit*, 25, Freiburg: Herder, 1971

- RAMSEY Paul: *The Just War, Force and Political Responsibility*, New York: Charles Scribner's Sons, 1968.
- RAMSEY Paul: *War and the Christian Conscience. How Shall Modern War Be Conducted Justly?*, Durham: Duke University Press, 1961.
- RATZINGER Josef: Prolusione, in: *L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“*, 20.
- REICHBERG Gregory M., SYSE Henrik, BEGBY Endre (vyd.): *The Ethics of War*, Oxford: Blackwell Publishing, 2006.
- RENNER Karl: *Marxismus, Krieg und Internationale. Kritische Studien über offene Probleme des wissenschaftlichen und des praktischen Sozialismus in und nach dem Weltkrieg*, Stuttgart: Dietz, 1917.
- REUTER Hans-Richard: Die „humanitäre Intervention“ zwischen Recht und Moral. Rechtsethische Anmerkungen aus Anlass des Kosovo-Krieges, in: RATSCH Ulrich a kol.: *Friedensgutachten 2000*, Münster: Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, 2000, 74–85.
- Rewiev of Intelligence on Weapons of Mass Destruction. Report of a Committee of Privy Counsellors, London: Stationery Office, 2004, čl. 504–512.
- RICKEN Fredo: *Platon und Aristoteles über Krieg und Frieden*, Barsbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1988.
- Rivista di teologia morale* 133, Roma (2002).
- ROTTER Hans, WIRT Günter: *Neues Lexikon der Christlichen Moral*, Wien: Tyrolia Verlag, 1990.
- Russell Frederick H.: *The Just War in the Middle Ages*, Cambridge: Cambridge University Press, 1975, 55–85.
- SALCEDO Juan Carrillo: Human Rights, Universal Declaration (1948) in: *EPIL*, 2. díl, 923–926.
- SCOLA Angelo: Dall' uomo a Christo. Da Christo a ll' uomo, in: *L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“*, 26.
- SCHACHTER Oscar: United Nation Charter, in: *EPIL*, 4. díl, 1051–1057.
- SCHLOCHAUER Hans-Jürgen: Dumbarton Oaks Conference (1944) in: *EPIL*, 1. díl 1115–1117.
- SCHLOCHAUER Hans-Jürgen: Yalta Conference (1945) in: *EPIL*, 4. díl, 1554–1559.
- SCHNEPF Robert: Baltasar de Ayala. Beitrag zum Kriegerrecht und dessen Kritik bei Francisco Suarez und Hugo Grotius, in: BRIESKORN Norbert, RIEDENAUER Markus (vyd.): *Suche nach Frieden III*, Stuttgart: Kohlhammer, 2003, 319–345.
- SCHOCKENHOFF Eberhard: Die Moral zwischen Glaubensethik und autonomer Moral. Wege zur Überwindung einer falschen Alternative, in: *L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“*, Atti del Simposio promosso dalla Congregazione per La Dottrina della Fede, Roma 2003, Citta del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2006, 120–143.
- SCHOCKENHOFF Eberhard: *Grundlegung der Ethik. Ein theologischer Entwurf*, Freiburg: Herder, 2007.
- SCHOCKENHOFF Eberhard: *Naturrecht und Menschenwürde. Universale Ethik in einer geschichtlichen Welt*, Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 1996.
- SCHOCKENHOFF Eberhard: *Theologie der Freiheit*, Freiburg: Herder, 2007.
- SCHOCH Bruno, HAUSWEDELL Corinna, WELLER Christoph, RATSCH Ulrich, MUTZ Reinhard (vyd.), *Friedensgutachten (2002)* 43–51, 159.
- SCHUSTER Josef: *Ethos und kirchliches Lehramt. Zur Kompetenz des Lehramtes in Fragen der natürlichen Sittlichkeit*, Frankfurt a.M.: Franfurkter theologische Studien, 1984, 294.
- Slovník biblické teologie*, LEÓN-DUFOUR Xaver, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, 537–539.

SOHN Louis B.: Peace, Proposals for the Preservation of, in: EPIL, 3. díl, 926–930.

SOLOMONIUS Jacobus: *Universae theologiae moralis accurata complexio instituendis candidatis accomodata*, Venetia: Thomas Bettinelle, 1760, 131–139.

Stanovisko Svatého stolce k zahájení vojenských akcí proti Iráku 20.3.2003. in: Vatican Information Servis, OP/IRAQ/NAVARRO-VALLS VIS 030320 (170).

STEFANI Piero, MENESTRINA Giovanni (vyd.): *Pace e guerra nella Bibbia e nel Corano*, Brescia: Morcelliana, 2002.

STÖCKLE Bernard: *Grenzen der autonomen Moral*, München: Kösel, 1974.

SUTOR Bernard: *Vom gerechten Krieg zum gerechten Frieden?. Stationen und Chancen eines geschichtlichen Lernprozesses*, Schwalbach/Ts: Wochenschau Verlag, 2004, 9–10.

SWIFT J. Louis: *The Early Fathers on War and Military Service*, Wilmington DE: M. Glazier, 1983.

SYNODA V ARLES, r. 314, čl. 3, in: *Corpus Christianorum, series latina, vol. CXLVIII – Concilia Galliae (314–506)*, Turnhout: Brepols, 1963.

Terrorism and Political Violence, London: Routledge, 1 (1989)–4 (2006).

TERTULIAN: *Ad Scapulam* 4,10.

TERTULIAN: *Apologeticum*, 42, in: ROBERTS Alexander, DONALDSON James (vyd.): *op. cit.*, III. Díl, 1986.

TERTULIAN: *De corona*, in: ROBERTS Alexander, DONALDSON James (vyd.): *The Ante-Nicean Fathers*, I. díl, Michigan, WM: B. Eerdmans Publishing Company, 1985.

TERTULIAN: *De idolatria*, in: *tamtéž*.

The New Encyclopedia Britannica. Macropedia 13, 12.díl, 15. vyd., Chicago – London – New Delphi – Paris – Seoul – Sydney – Taipei – Tokyo: Encyclopedia Britannica, Inc., 2003, 409.

THUCYDIDES: *The Peloponnesian War*, in: STRASSLER B. Robert (vyd.): *The Landmark Thucydides*, New York: Touchstone, 1998.

TITUS Livius: *Historie Říma*, kniha IX, pars 1.

TOMÁŠ AKVINSKÝ: *De Regimine Principum*, kn. 1, 14. kap., in: *S. Thomae Aquinatis opera omnia* 3.

TOMÁŠ AKVINSKÝ: *Summa Theologiae*, in: *S. Thomae Aquinatis opera omnia* 2, BUSA Roberto (vyd.), Stuttgart-Bad Canstatt: Friedrich Frommann Verlag, Günther Holzboog KG, 1980.

TREMBLAY Réal: *Una antropologia filiace, cosa significa?* in: *L' antropologia della teologie morale secondo l' enciclica „Veritatis splendor“*, 71.

UTZ Arthur, GRONER Joseph (vyd.): *Aufbau und Entfaltung des Gesellschaftlichen Lebens. Soziale Summe Pius XII.*, Freiburg: 1954–1956, č. 3493.

VERSTRAETEN Johan: *From Just War to Ethics of Conflict Resolution. A Critique of Just-War Thinking in Light of the War in Iraq*, in: *Ethical Perspectives* 11 (2004) 99–110.

VERSTRATEN Johan: *From Just War to Ethics of Conflict Resolution*, *Ethical Perspectives*, Catholic University of Leuven, 2–2–3 (2004) 100–102.

VERSTRATEN Johan: *From Just War to Ethics of Conflict Resolution*, in: *Ethical Perspectives*, 2–3 (2004) 103.

VIDAL Garcia Marciano: *Nuova morale fondamentale. La domora dell'etica*, Bologna: EDB, 2004.

Vietnamkrieg, in: *Brockhaus Enzyklopädie*, Mannheim: F. A. Brockhaus, 19. vyd., 1994, 23. díl, 340–342.

VITORIA Francesco de: *Comentarios a la Secunda Secundae de Santo Tomás*, q. 57, art. 3, in: *Beltrán de Heredía Vicente* (vyd.), Madrid BAC 1932–1952.

VITORIA Francisco de: *Relectiones*, in: HORST Ulrich, JUSTENHOVEN Heinz-Gerhard, STÜBEN Joachim (vyd.): *Vorlesungen I,II*, Stuttgart: Kohlhammer, 1995–1997.

Všeobecná deklaráce lidských práv, čl.1–3

- WAGSONNER Christian: Kirchliche Stellungnahmen zu Internationalen Einsätzen seit 1991. Einleitung, Überblick, Quellen und Literatur, in: ETHICA 2003, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden beim Militärbischofsamt, Wien, 145–223.
- WALDMANN Peter: Terrorismus, in: Kleines Lexikon der Politik, München: Beck Verlag, 2001, 514.
- WALLACE Cynthia D.: Kellogg-Briand pact (1928) in: EPIL, 3. díl, 77–79.
- WALLACH Jehuda L.: Kriegstheorien. Ihre Entwicklung im 19. und 20. Jahrhundert, Frankfurt am Main: Bernard & Graefe, 1972.
- WALZER Michael: Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations, New York: Basic Books, 1977.
- WATSON Alan: International Law in Archaic Rome: War and Religion, Baltimore: John Hopkin's University Press, 1993, xiii.
- Wattenbach Wilhelm: Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts, sv. 1–2, 7. vyd. (sv. 1), Stuttgart-Berlin 1904, 6. vyd. (sv. 2), Stuttgart – Berlin, 1894.
- WEIGAND Rudolf: Dekretisten. Dekretistik, in: Lexikon des Mittelalters III., Stuttgart – Weimar: Verlag S.B. Metzler, 1999, 662–664.
- WEIGAND Rudolf: Krieg und Frieden in den Rechtssammlungen des Ivo von Chartres, Beiträge zur Friedensethik 13, Barsbüttel: Institut für Theologie und Frieden, 1992, 2–3.
- WEIGEL George: American Interests, American Purpose. Moral Reasoning and U.S. Foreign Policy, (= The Washington Papers 139), New York: Praeger, 1989. 1. kap.
- WEIGEL George: Polemika s prof. Griffithsem, First Things, April 2002.
- WEISSENBERG Timo J.: Die Friedenslehre des Augustinus, Stuttgart: Kohlhammer, 2005.
- WELLER Christoph: Der 11. September im Fernsehen. Die Deutung der Terroranschläge als Krieg, in: SCHOCH Bruno, HAUSWEDELL Corinna, WELLER Christoph, RATSCH Ulrich, MUTZ Reinhard (vyd.), Friedensgutachten (2002) 43–51.
- WHITE Nigel D.: The Legality of Bombing in the Name of Humanity, in: Journal of Conflict and Security Law 5 (2000) 27–43.
- WINROTH Anders: The Making of Gratian's Decretum, Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- WOOD John A.: Perspectives on War in the Bible, Macon, GA: Mercer University Press, 1998.
- WOODWARD Bob: citace G. Bushe, in: Plan of attack, New York: Simon & Schuster, 2004, 202.
- Yeago David S.: Just War. Reflections from the Lutheran Tradition in a Time of Crisis, in: Pro Ecclesia, 2001, sv. X, č. 4, 414.
- ZACK Andreas: Studien zum „Römischen Völkerrecht“. Kriegserklärung, Kriegsbeschluss, Beeidung und Ratifikation zwischen- staatlicher Verträge, internationale Freundschaft und Feindschaft während der römischen Republik bis zum Beginn des Prinzipats (=Göttinger Forum für Altertumswissenschaften sv. 5), Göttingen: Edition Ruprecht, Imprint Duehrkohp & Radicke 2007, 18–51, 69–73.
- ZECHMEISTER David: Die Erosion des humanitären Völkerrechts in den bewaffneten Konflikten der Gegenwart, Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2007.
- ZSIFKOVITS Valentin: Das atomare Wettrüsten aus der Sicht der christlichen Ethik, in: Frieden und Gesellschaftsordnung: Festschrift für Rudolf Weiler zum 60. Geburtstag, Berlin: Duncker & Humblot, 1988.

Periodika

- BENEDIKT XVI.: Poselství ke světovému dni míru 2007, 14, in: L'Osservatore Romano, 13.12.2006.
- DIENSTBIER Jiří: Rozhovor, Lidové noviny, úvodní sloupek, 19.3.2003.
- Frankfurter Allgemeine Zeitung: Bin Ladin droht Amerika mit Anschläge, 30.
- Bin Ladin droht Amerika mit Angriffen, 20.1.2006.
- Bin Ladin wendet sich an die Europäer, 30, in: Politika.
- Neues Tonband von Bin Ladin, 17.
- JAN PAVEL II.: Generální audience, 12.9.2001, in: L'Osservatore Romano, 13.9.2001.
- JAN PAVEL II.: Poselství ke světovému dni míru 2002, čl.5, in: L'Osservatore Romano, 2.12.2001.
- JAN PAVEL II.: Přijetí Jamese Nicholsona, in: L'Osservatore Romano, 14.9.2001.
- JAN PAVEL II.: Telegram G. Bushovi, 11.9.2001, in: L'Osservatore Romano, 12.9.2001.
- Jan XXIII.: Vánoční poselství 1959, in: L'Osservatore Romano, 24.12.1959.
- Kirkpatrick Jeane: Rozhovor, in: Respekt, 18.10.2004, 16.
- L'Osservatore Romano, Wochenausgabe in deutscher Sprache, 41, 51/52 .
- L'Osservatore Romano, vždy 1. číslo jednotlivých ročníků.
- RUMSFELD Donald: A New Kind of War, New York Times, 17.9.2001.
- RUMSFELD Donald: New Kind of War, in: New York Times (editorial), 27.9.2001.
- VILLEPIN Dominique de: Rozhovor ministra zahraničí Francie pro deník Le Figaro, str. 2, 28.10.2002.
- WHITMORE Brian: Tajemní neokonzervativci, Lidové noviny, Orientace, 18.12.2004.

Interentové odkazy

- ANNAN Kofi: Prohlášení OSN 7.10.2001,
<http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sgsm7985.doc.htm>, (28.8.2006).
- Autoři publikující v časopise First Things, Journal for Religion, Culture and Public Life, NEUHAUS Richard (vyd.), in: www.firstthings.com (9.2.2008).
- BENEDIKT XVI.: Poselství k 1. lednu,
http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/peace/index_it.htm (16.2.2008).
- BLAIR Tony: Oslovení národa, 20.3.2003, in:
<http://www.number10.gov.uk/output/Page3327.asp>, (19.12.2007).
- BLAIR Tony: Premiérské prohlášení k parlamentu o útocích 11. září,
<http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, (28.8.2006).
- BLAIR Tony: Řeč před britským parlamentem, 24.9.2002, in:
<http://www.number10.gov.uk/output/Page1727.asp> (19.12.2007).
- BLAIR Tony: Řeč v George Bush Senior Presidential Library, Washington, 7.4.2002 in:
<http://www.number10.gov.uk/output/Page1712.asp> (19.12.2007).
- BLAIR Tony: Řeč v parlamentu 4.10.2001, in: <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, (29.8.2006).
- BOETAN Joen Michael: Romanian Catholic Statement against War with Iraq, in:
<http://www.jonahouse.org/boteanRCbishop.htm> (22.12.2007).
- BUSH George W.: Poselství k národu, 17.3.2003,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030317-7.html> (17.12.2007).
- BUSH George W.: Poselství k národu, 19.3.2007,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030319-17.html> (19.12.2007).

BUSH George W.: Projev na letadlové lodi A. Lincoln, 1.5.2005,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/05/20030501-15.html> (19.12.2007).

BUSH George W.: Radiové poselství k národu 15.3.2003, in:
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030315.html> (17.12.2007).

BUSH George W.: Radiové poselství prezidenta USA, 10.4.2003,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/04/20030410-2.html> (19.12.2007).

BUSH George W.: Řeč k absolventům West Point Academy, 1.6.2002,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html> (17.12.2007).

BUSH George Winslow: Deklarace „Freedom at War with Fear“,
www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (25.8.2006).

BUSH George Winslow: Poselství k národu „Freedom at War with Fear“, 20.9.2001,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>, (22.8.2006).

BUSH George Winslow: Poselství k národu 20.10.2001,
www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, (22.8.2006).

BUSH George Winslow: Prohlášení k národu,
www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html, (25.8.2006).

BUSH George Winslow: Prohlášení k národu,
www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/2001107-8.html, (25.8.2006).

BUSH George Winslow: Prohlášení k národu,
www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010915.html, (25.8.2006).

BUSH George Winslow: Řeč k Valnému shromáždění OSN 10.11.2001,
www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/2001111-3.html, (26.8.2006).

BUSH George Winslow: Řeč před Valným shromážděním OSN, 12.9.2002, in:
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/09/20020912-1.html> (13.12.2007).

BUSH George Winslow: Veškerá prohlášení prezidenta Bushe od okamžiku útoku,
www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html, (24.8.2006).

BUSH George Winslow: Vyjádření pro tisk po setkání s C. Powellem a P. O'Neillem,
 24. září 2001, www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-4.html, (30.8.2006).

BUSH George Winslow: Zasedání národní bezpečnostní rady USA,
www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html, (23.8.2006).

BUSH George: Projev ke kadetům v Citadele, Jižní Karolína 11.12.2001, in:
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/12/20011211-6.html> (12.2.2008).

Celková historie Afghánistánu, <http://www.afghan-web.com/history>, (23.08.2006).

Deklarace o nezávislosti, 1776 : „Všichni lidé jsou stvořeni jako sobě rovní...“ in:
<http://www.ushistory.org/declaration/document/index.htm> (17.12.2007).

Director of Social and Political Studies of American Enterprise Institute for Public Policy
 Research, Washington, <http://www.aei.org>.

Dopis arcibiskupa O'Briena vojenským kaplanům v Iráku 3.2.2003, in:
<http://www.milarch.org/archbishop/obrien/hab030503.pdf> (22.12.2007).

Dopis předsedy biskupské konference USA prezidentu Bushovi, 13.9.2002, in:
<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/bishops.htm> (22.9.2007).

Dopis stálého zástupce USA předsedovi Rady bezpečnosti ze dne 7.10.2001, S/2001/946,
 Dopisy stálých zástupců USA a Velké Británie předsedovi Rady bezpečnosti ze dne
 7.10.2001, S/2001/946 a S/2001/947, in:
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/567/85/PDF/N0156785.pdf?OpenElement>
 (10.12.2007),
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/567/91/PDF/N0156791.pdf?OpenElement>
 (10.12.2007),

FIORENZA Joseph A.: Dopis prezidentu Bushovi 19.9.2001, In:
http://www.americancatholic.org/News/JustWar/usbishops_terrorism.aspSept20 (11.2.2008).

Evropské komise Justitia et Pax: Declaration on the Events of September 11th and Their Consequences, 30.9.2001, <http://www.juspax-eu.org/en/archiv/20010930.pdf> (10.12.2007).

Gaudium et spes, http://www.vatican.edu/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html, (28.3.2006).

Gemeinsame Erklärung der drei Landeskirchen: Militärische Intervention: kaum Lösung im Kampf gegen Terrorismus, 17.10.2001, <http://www.kath.ch/skz/skz-2001/amtlich/bi43.htm> (11.2.2008).

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/567/85/PDF/N0156785.pdf?OpenElement> (10.12.2007).

Charta OSN, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, (28.3.2007).

CHENEY Dick: Řeč na 103. národním konventu veteránů válek v zahraničí, 26.8.2002. in: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/08/20020826.html> (17.12.2007).

JAN PAVEL II.: Anděl Páně, 16.3.2003, in: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/angelus/2003/documents/hf_jp-ii_ang_20030316_it.html (21.12.2007).

JAN PAVEL II.: Anděl Páně, 23.2.2003, in: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/angelus/2003/documents/hf_jp-ii_ang_20030223_it.html (21.12.2007).

JAN PAVEL II.: Generální audience, 12.9.2001, <http://www.vatican.va>, (29.8.2006).

JAN PAVEL II.: Poselství ke světovému dni míru, čl.5, 1.1.2002, in: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_20011211_xxxv-world-day-for-peace_ge.html (8.1.2008).

JAN PAVEL II.: Přijetí Jamese Nicholsona, <http://www.vatican.va>, (29.8.2006).

JAN PAVEL II.: Řeč k diplomatům akreditovaným u Svatého stolce, 13.1.2003, in: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2003/january/documents/hf_jp-ii_spe_20030113_diplomatic-corps_it.html (21.12.2007).

JAN PAVEL II.: Telegram G. Bushovi, <http://www.vatican.va>, (29.8.2006).

Kellog-Briandův pakt, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/kbpact.htm>, (28.3.2007).

LAGHI Pio: Prohlášení po setkání s prezidentem Georgem Bushem ve Washingtonu, 5.3.2003, in: http://www.vatican.va/holy_father/special_features/peace/documents/peace_20030306_card-laghi-usa-meeting_en.html (21.12.2007).

LAJOLO Giovanni: Řeč na 59. zasedání Valného shromáždění OSN, 30.9.2004, in: www.vatican.va (9.2.2008).

LATKOVIC Mark S.: Just-War Theory, Catholic Morality, and the Response to International Terrorism in: <http://www.catholicculture.org/library/view.cfm?recnum=4644> (11.12.2007)

MARTINO Renato, prezident papežské rady Justitia et Pax, rozhovor pro časopis 30Giorni, 2/2003, in: <http://www.30giorni.it/it/articolo.asp?id=304> (21.12.2007).

MOORE John B.: A Digest of International Law II, Washington: G.P.O., 1906, 409, www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/britain/br-1842d.htm, (12.1.2008).

National Defence Strategy of the United States of America, 17. září 2002: část. iii, in: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html> (17.12.2007).

Názory neokonzervativních katolických etiků v USA, www.ratzingerfunclub.com/justwar, (29.8.2006).

NOWAK Michael, in: <http://www.aei.org/scholars/scholarID.44,filter.all/scholar.asp> (27.12.2007).

Odpověď generálního prokurátora na dotazy Dolní sněmovny parlamentu Velké Británie ze dne 17.3.2003, in:

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200203/ldhansrd/vo030317/text/30317w01.htm> (19.12.2007).

Pastorační dopis vojenského biskupa Thomase M. Burnse, 5.3.2003, in: <http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/33980C9E-C332-42AB-9CC5-C7DDA3A2EC0D/0/AshWednesdayIraq.pdf> (22.12.2002).

PAVEL VI.: Poselství k 1. lednu, http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/messages/peace/index_it.htm (16.2.2008).

PAVEL VI.: Poselství k 1. lednu, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/index_it.htm (16.2.2008).

Pax Christi, USA, 26.9.2001: Darkness Cannot Drive Out Darkness, http://www.paxchristiusa.org/news_events_more.asp?id=131 (10.12.2007).

POWELL Colin: Řeč na zasedání Rady bezpečnosti OSN, 5.2.2002, in: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N03/236/00/PDF/N0323600.pdf?OpenElement> (17.12.2007).

Prohlášení Německé biskupské konference, 13.3.2003, in: <http://dbk.de/aktuell/meldungen/3049/index.html> (22.12.2007).

Prohlášení německé komise Justitia et Pax k aktuální situaci na Blízkém východě, 20.10.2002, in: <http://www.justitia-et-pax.de/de/archiv/pressemitteilungen/20021021.shtml?navid=10> (22.12.2007).

Prohlášení organizace Pax Christi Německa: Mezinárodní právo místo bomb, 3.11.2002 in: <http://www.paxchristi.de/news/erklaerungen/erklaerungen.2002/news.er.05cbbba540e60000/index.html> (22.12.2007).

Prohlášení papeže Jana Pavla II. k diplomatickému sboru 13.1.2003, čl. 4, in: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2003/january/documents/hf_jp-ii_spe_20030113_diplomatic-corps_it.html (4.1.2008).

Prohlášení předsedy Francouzské biskupské konference z 11.10.2001, <http://www.cef.fr>, (29.8.2006).

Prohlášení předsedy Německé biskupské konference k možné účasti vojáků Bundeswehru na vojenských operacích proti mezinárodnímu terorismu, 8.11.2001, <http://dbk.de/aktuell/meldungen/2897/index.html> (11.2.2008).

Prohlášení představitelů Evropské unie, Brusel, 14.9.2001, <http://www.eu2001.be>, (25.8.2006).

Prohlášení představitelů NATO, <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>, (25.8.2006).

Prohlášení stálé rady Biskupské konference Itálie na závěr zasedání 24.-27.9.2001, čl. 1, in: http://www.chiesacatholica.it/cci_new/documenti-cei/2001-10/02-18/comfinale.rtf (11.2.2008).

Prohlášení stálé rady Francouzské biskupské konference, 15.10.2002, in: <http://www.cef.fr/catho/espacepresse/communiqués/2002/commu20021015irak.php> (22.12.2007).

Přehled politických prohlášení k situaci v Iráku, in: <http://www.weltpolitik.net/Regionen/Naheer%20u.%20Mittlerer%20Osten/Irak/Dokumente/index.html> (20.12.2007).

Rada NATO, <http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, (23.8.2006).

Reakce amerických a anglických církevních představitelů a organizací: Disarm Iraq without War: A Statement from Religious Leaders in the US and UK, in: <http://www.unitedforpeace.org/article.php?id=2837> (8.2.2008).

Rezoluce č. 1373 ze dne 28. září 2001, <http://www.un.org/sc/docs/> (28.8.2006).

Rezoluce č. 56/1 Generálního shromáždění OSN a rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1368 obě ze dne 12.9.2001, <http://www.un.org/documents>, (28.8.2006).

Rezoluce rady bezpečnosti č. 1368,
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>
 (10.12.2007).

Rezoluce Rady Bezpečnosti OSN č. 1267 ze dne 15. října 1999, rezoluce č.1333 ze dne 19. prosince 2000, in: <http://www.un.org/documents> (28.8.2006).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1373 ze dne 28.9.2001, <http://www.un.org/documents/>, (28.8.2006).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1441, 8.11.2002, in:
<http://www.un.org/documents/index.html> (14.7.2007).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 678 z 29.11.1990, in:
 Srov. <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement> (12.12.2007).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 688 z 4.4.1991, in:
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/24/IMG/NR059624.pdf?OpenElement> (12.12.2007).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1368 z 12.9.2001, in:
http://www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions.html, (23.8.2006).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1373 z 28. září 2001, in:
http://www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions.html, (24.8.2006).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, č. 1386 z 20.12.2001,
http://www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions.html, (24.8.2006).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, <http://www.un.org/News/dh/latest/afghan-agree.html>,
 (24.8.2006).

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN, in: <http://www.un.org/documents/index.html> (14.12.2007).

ROBERTSON George: Prohlášení Severoatlantické rady 2.10.2001,
<http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, (23.8.2006).

Rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN, č. 7234 z 6.12.2001,
<http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sc7234doc.htm>, (24.8.2006).

RUDDOCK Joan, diskuse v britském parlamentu, 26.9.2002, in:
<http://www.joanruddock.org.uk/news/newsitem.jsp?newsid=88> (20.12.2007).

RUMSFELD Donald: A New Kind of War, New York Times, 17.9.2001
<http://bangkok.usembassy.gov/news/press/2001/nrot080.htm>, (22.8.2006).

Řeč spolkového kancléře SRN Gerhardra Schrödera před německým parlamentem,
 13.2.2003, in:
<http://archiv.bundesregierung.de/bpaexport/regierungserklaerung/59/466959/multi.htm>
 (20.12.2007).

Senior fellow of Ethics and Public Policy Center, Washington, <http://www.eppc.org>.

Severoatlantická smlouva ze 4. dubna 1949, in: <http://www.nato.int/docu/other/cz/treaty-cz.htm>(11.2.2008).

Seznam titulů o spravedlivé válce v knihovně Institutu pro teologii a mír v Hamburku,
www.ith.de (15.2.2008).

Společná rezoluce Kongresu USA: Autorizace k použití vojenské síly proti Iráku,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/10/20021002-2.html> (19.12.2007).

Společné prohlášení Ruska, Německa a Francie: Irák,
www.un.int/france/documents_anglais/030305_mae_france_irak.htm (19.12.2007).

Televizní debata BBC Newsnight, 6.2.2003, in:
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/programmes/newsnight/2732979.stm> (19.12.2007).

Text vojenské přísahy, in: <http://www.army.cz/scripts/detail-php?id=10111> (13.2.2008).

Texty Francouzské biskupské konference k Iráku, in:
<http://www.cef.fr/catho/endit/paixguerre/irakmarsavril2003.php> (22.12.2007).

The National Defence Strategy of the United States of America, 17. září 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html> (17.12.2007).

Tisková konference po summitu představitelů USA, Velké Británie, Španělska a Portugalska na Azorských ostrovech, 16.3.2003, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030316-3.html> (17.12.2007).

Vládní prohlášení kancléře Schrödera před německým parlamentem 29.10.2002, in: <http://archiv.bundesregierung.de/bpaexport/regierungserklaerung/16/446416/multi.htm> (20.12.2007).

Všeobecná deklarace lidských práv, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf> (10.12.2007).

Washingtonská smlouva, <http://www.nato.int/docu/basic/txt/treaty.htm>.

WEIGEL George, vyučující na Ethics and Public Policy Center, Washington, srov. <http://www.eppc.org/scholars/scholarID.14/scholar.asp> (11.12.2007)

WEIGEL George: Moral Clarity in a Time of War, in: First Things, (January 2003), in: http://www.firstthings.com/article.php3?id_article=426 (27.12.2007).

WEIGEL George: Polemika s prof. Griffithsem, First Things, 4 (2002) in: http://www.firstthings.com/article.php3?id_article=2005&var_recherche=Weigel+just+war (11.12.2007).

WEIGEL George: Polemika s prof. Griffithsem, First Things, April 2002, <http://firstthings.com/ftissues/ft0204/articles/justwar.html>, (30.8.2006).

WEIGEL George: Reality of Terrorism Calls for a Fresh Look at Just War Tradition. in: The Catholic Difference, 20. září 2001, in: http://www.eppc.org/news/newsID.585/news_detail.asp (27.12.2007).

WEIGEL George: The Force of Law, the Law of Force, in: The Catholic Difference, 30. dubna 2003,

No just war possible?, in: The Catholic Difference, 2. dubna 2003,

The Just War Case for the War, in: The Catholic Difference, 31. března 2003,

Interview s Bobem Abernethym, in: "Religion & Ethics Newsweekly", PBS, 10. ledna 2003,

The Peace That Is Possible, in: The Catholic Difference, 8. ledna 2003,

What is the Just War Tradition for?, in: The Catholic Difference, 4. prosince 2002,

Just War and Pre-Emption: Three Questions, in: The Catholic Difference, 2. října 2002,

"Just War" and Preemption: The Case for Attacking Iraq, in: Seattle Times, 1. října 2002,

On Pre-emption, Just War and the Defense of World Order, rozhovor s Zenit.Org., 22. září 2002, vše in: <http://www.ratzingerfanclub.com/Weigel/> (27.12.2007).

WEIGEL George: The Just War Case for the War, in: http://www.eppc.org/news/newsID.1577/news_detail.asp (27.12.2007).

Zápis o přijetí prohlášení Konventů baptistů Jižní Karoliny na podporu prezidenta Bushe a amerických vojáků, in: <http://www.greenvilleonline.com/news/2002/11/12/2002111231492.htm> (21.12.2007).

Zápis z jednání Rady bezpečnosti OSN ze dne 24. ledna 2003, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/PRO/N03/248/19/PDF/N0324819.pdf?OpenElement> (19.12.2007).

Ztráty na životech během I. světové války, <http://cs.wikipedia.org>, (24.3.2007).

Nepublikované zdroje:

POLC Jaroslav: Zázračný déšť.

HOPPE Thomas: Manuskript přednášky přednesené pro Generální štáb Armády České republiky v Praze 18.4.2005.

NĚMECKÁ ANOTACE

Der Kampf gegen den Terrorismus im Licht der Lehre über den sogenannten „gerechten Krieg“

Vorschlag einer Krieriologie

Die Arbeit versucht, die Lehre über den gerechten Krieg, wie sie im Katechismus der Katholischen Kirche in Artikel 2309 eingeführt ist, für die Situation des asymmetrischen Krieges gegen den Terrorismus zu konkretisieren.

Das erste Kapitel beschäftigt sich zunächst mit den fundamental-ethischen Ausgangspunkten für die vorgelegte Arbeit. Zuerst wird die allgemeine Situation der christlichen Ethik nach dem II. Vatikanum beschrieben. In einem zweiten Schritt wird als methodologisch maßgebender Ansatz für die Arbeit derjenige von Eberhard Schockenhoff ausgewählt. Dies wird mit der besonderen Offenheit der Methode Schockenhoffs für außerchristliche und rationale Diskussion begründet. Im zweiten Teil des ersten Kapitels wird die Eingliederung des Themas in den Rahmen der Friedensethik definiert und erklärt.

Im zweiten Kapitel der Arbeit wird die geschichtliche Entwicklung der Friedenslehre seit Thukydides über die Antike, die alt- und neutestamentlichen Hintergründe, die frühkirchliche Zeit, die Positionen von Augustinus, Thomas von Aquin, Francisco de Vitoria und Grotius bis zur Entstehung der UNO-Charta im Jahre 1945 skizziert.

Das dritte Kapitel beschreibt die heutige Position der katholischen Kirche im Bereich der Friedensethik. Das Kapitel beschäftigt sich zuerst mit den Ausgangspunkten für diese Position: mit der völkerrechtlichen Situation, mit den Verlautbarungen der Päpste, mit der Enzyklika *Pacem in terris*, mit dem Konzildokument *Gaudium et spes* und mit den entsprechenden Artikeln des Katechismus der Katholischen Kirche. In diesem Kapitel wird auch die heutige theologische Diskussion über die neuen friedensethischen Fragen angedeutet. Besondere Berücksichtigung finden die unterschiedlichen Positionen von einigen amerikanischen und deutschen Ethikern. Es wird deutlich, daß gerade die Frage des asymmetrischen Kampfes gegen den Terrorismus eine offene Frage ist.

Im vierten Kapitel wird die ethische Argumentation in der Zeit vor den Kriegen in Afghanistan und Irak analysiert. Dabei wird auf die politische und völkerrechtliche Argumentation sowie auf die ethische Diskussion innerhalb der katholischen Kirche Bezug genommen. Als Ergebnis werden dann die Fragen definiert, die bei der Anwendung der Lehre

über den gerechten Krieg auf die Situation des Kampfes gegen den Terrorismus offen bleiben. Es werden vor allem Fragen der Verwendung des Begriffes Krieg, der legitimen Autorität, der Beurteilung der Prävention als einer Form der Verteidigung, der Verantwortung des den Terrorismus unterstützenden Staates und die Frage des Verständnisses der Kriterien des letzten Mittels und der ausreichenden Evidenz aufgeworfen.

Im fünften und letzten Kapitel wird dann versucht, diese offenen Fragen dadurch zu beantworten, daß die Kriterien der Lehre über den gerechten Krieg für die Situation des asymmetrischen Krieges spezifiziert werden. Dabei wird versucht, auch die entsprechende Anwendung dieser Kriterien seitens der Ethiker und Politiker in asymmetrischen Konflikten durch die Bekräftigung der zentralen Rolle des Kriteriums der guten Absicht in der faktischen Anwendung zu erklären.